

Sosyal Bilimler Enstitüsü

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

KAMU HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

HALKI YANILTICI BİLGİYİ ALENEN YAYMA SUÇU (TCK m. 217/A)

Yüksek Lisans Tezi

BERAT KOMAZ

İstanbul, 2025

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

KAMU HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

HALKI YANILTICI BİLGİYİ ALENEN YAYMA SUÇU (TCK m. 217/A)

Yüksek Lisans Tezi

BERAT KOMAZ

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı : Doç. Dr. Kerim Çakır
2. Üye : Prof. Dr. Mehmet Emin Alşahin
3. Üye : Doç. Dr. Muhammed Demirel

İstanbul, 2025

ÖZET

HALKI YANILTICI BİLGİYİ ALENEN YAYMA SUÇU (TCK m. 217/A)

Günümüz itibarıyla bilgi paylaşımının gücü ve hızı gün geçtikçe artış yönünde büyük bir ivmelenme kazanmaktadır. Bilgi paylaşımının olduğu alanda bilgi düzensizliklerinin olması da kuvvetle muhtemeldir. Bu kapsamda Türk Hukuku’nda geçmişte yansımaları olan “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu” ihdas edilmiştir. Çalışma kapsamında birinci bölümde bilgi ve bilgi düzensizliklerine değinilmiştir. Ardından çalışma konusu suç, gerçeğe aykırı bilgiyi cezalandırılan ülkelerdeki normlar ile kıyas edilerek benzer ve farklı yönlerine dikkat çekilmiştir. Hukukumuzdaki benzer suç tipleri ile kıyaslamaları yapılarak suçların birbirlerinden ayrılan yönleri incelenmiştir. İkinci bölümde çalışma konusu suç, tipiklik bağlamında ele alınarak unsurları irdelenmiştir. İfade özgürlüğüne ise ayrıca yer verilerek suç tipinin uygulama aşamasındaki muhtemel hak ihlali oluşturacak sebepleri irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dezenformasyon, Gerçeğe aykırı bilgi, İfade özgürlüğü, Kanunilik, Elverişlilik.

ABSTRACT

THE CRIME OF PUBLICLY DISSEMINATING MISLEADING INFORMATION (TCC art. 217/A)

As of today, the power and speed of information sharing is gaining a great acceleration in the direction of increasing day by day. It is highly likely that there will be information irregularities in the field of information sharing. In this context, “the crime of publicly disseminating misleading information”, which has had reflections in the past, has been introduced in Turkish Law. Within the scope of the study, information and information irregularities are mentioned in the first section. Then, the crime subject to the study was compared with the norms in countries that punish false information, and its similar and different aspects were pointed out. By making comparisons with similar types of crimes in our law, the aspects of the crimes that differ from each other are examined. In the second part, the crime subject of the study is examined in the context of typicality and its elements are analyzed. Freedom of expression is also given a separate place and the reasons that will constitute a possible violation of rights in the application phase of the crime type are examined.

Keywords: Disinformation, Misleading Information, Freedom of Expression, Legality, Adequate.

ÖNSÖZ

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu isimli yüksek lisans tez çalışmamı hazırlamamda desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Kerim Çakır'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Tez jürimde yer almaları ile ziyadesiyle kıvanç duyduğum Prof. Dr. Mehmet Emin Alşahin ve Doç. Dr. Muhammed Demirel'e yapıcı eleştirileri ile çalışmama katkı sundukları için teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında varlıklarına ihtiyaç duyduğum değerli annem ve babama üzerimdeki emeklerinin karşılığını asla veremeyeceğim bilinciyle teşekkürü borç bilirim. Çalışmamın faydalı olması ümidiyle...

Berat Komaz

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
BİLGİ DÜZENSİZLİĞİ VE İLGİLİ KAVRAMLAR, SUÇUN TARİHSEL GELİŞİMİ, MUKAYESELİ HUKUKTAKİ YERİ İLE BENZER DÜZENLEMELERLE MUKAYESESİ.....	3
1. Genel Açıklamalar.....	3
2. Bilgi.....	4
I. Bilginin Tanımı	4
II. Gerçeğe Aykırı Bilgi.....	6
3. Enformasyon	7
4. Bilgi Düzensizliği.....	9
I. Bilgi Çarpıtma (Disinformation).....	10
II. Bilgi Kaydırma (Misinformation).....	14
III. Bilgi Suistimali (Malinformation).....	16
5. Suç Tipinin Tarihsel Gelişimi ve Genel Açıklamalar	16
I. Tanzimat Öncesi Dönem.....	16
II. Tanzimat Dönemi	19
III. Cumhuriyet Dönemi	22
6. Mukayeseli Hukuktaki Düzenlemeler	34
I. Uluslararası Hukuk	34
II. Almanya.....	37
III. Fransa	40

IV. Singapur	42
7. Suç Tipinin Benzer Düzenlemelerle Mukayesesi.....	46
I. Halk Arasında Korku ve Panik Yaratmak Amacıyla Tehdit Suçu (TCK m. 213)	46
II. Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama Suçu (TCK m. 216).....	48
III. Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)	51
IV. Savaşta Yalan Haber Yayma Suçu (TCK m. 323)	54
V. Bilgi Bazlı Piyasa Dolandırıcılığı Suçu (SPK m. 107/2).....	57
VI. Terörizmin Propagandası Suçu (TMK m. 7/2).....	61
İKİNCİ BÖLÜM	65
HALKI YANILTICI BİLGİYİ ALENEN YAYMA SUÇUNUN UNSURLARI, ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ, YAPTIRIMI, SORUŞTURMA USULÜ VE YETKİLİ MAHKEME	65
1. Korunan Hukuki Değer	65
2. Suçun Unsurları.....	68
I. Suçun Maddi Unsurları	68
1. Fiil	68
A. Fiilin Niteliğine Göre Suçun Tasnifi	69
B. Yaymak.....	73
C. Elverişlilik.....	74
D. Aleniyet	77
a. Tanım.....	77
b. Yeniden Paylaşım (Repost) ve Beğeni (Like)	79
c. Suçun Alenen İşlenmesi	82
2. Netice	84
3. Fail.....	85
4. Mağdur	86
A. Halk	86
5. Konu	88

A. Genel Açıklamalar.....	88
B. Ülkenin İç ve Dış Güvenliği	98
C. Kamu Düzeni ve Genel Sağlık.....	102
D. Zarar ve Tehlike Suçları	103
a. Somut ve Soyut Tehlike Suçları	104
6. Suçun Nitelikli Unsurları.....	107
A. Suçun Gerçek Kimliğini Gizleyerek İşlenmesi	107
B. Suçun Örgütün Faaliyeti Çerçevesinde İşlenmesi	110
C. Suçun Basın ve Yayın Yoluyla İşlenmesi.....	114
II. Suçun Manevi Unsuru	117
1. Genel Açıklamalar.....	117
2. Endişe, Korku ve Panik	120
III. Hukuka Aykırılık Unsuru	123
1. Genel Açıklamalar.....	123
2. İfade Özgürlüğü.....	125
A. İfade Özgürlüğünün Unsurları.....	127
a. Bilgi Edinme Özgürlüğü.....	128
b. Düşünce Özgürlüğü	129
aa. İfade ve Düşünce Özgürlüğü Kavram Tartışması.....	130
bb. İfade Özgürlüğü ve Basın Özgürlüğü İlişkisi	130
c. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü	134
B. İfade Özgürlüğünün Sınırlandırılması	135
a. Sınırlandırmanın Kanunla Öngörülmüş Olması	137
b. Sınırlandırmanın Meşru Bir Amaca Dayanması	139
c. Sınırlandırmanın Demokratik Bir Toplumda Gerekli Olması	140
d. TCK m. 217/A Yönünden İfade Özgürlüğünün Sınırlandırılması ve Anayasa Mahkemesi'nin Kararı.....	141

3. Suçun Özel Görünüş Şekilleri	146
I. Teşebbüs	146
II. İştirak	148
III. İçtima	149
4. Suçun Yaptırımı, Soruşturma Usulü ve Yetkili Mahkeme	151
I. Yaptırım	151
II. Soruşturma Usulü ve Yetkili Mahkeme	156
SONUÇ	159
KAYNAKÇA	164

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
a.g.e.	: adı geçen eser
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BM	: Birleşmiş Milletler
Bkz.	: Bakınız
BasK	: 5187 Sayılı Basın Kanunu
c.	: cilt
CBK	: Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
CMK	: 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
E.	: Esas (Sayısı)
Ed.	: Editör
E. T.	: Erişim Tarihi
f.	: fıkra
Ibid	: Ibidem (Aynı eser)
K.	: Karar (Sayısı)
m.	: madde
NetzDG	: Alman Sosyal Ağlarda Hukuk Uygulamasının İyileştirilmesi Hakkında Kanun (Netzdurchsetzungsgesetz)
No.	: Numara
POFMA	: Protection from Online Falsehoods and Manipulation Act
s.	: sayfa

SPK	: Sermaye Piyasası Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı

GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, bilginin yayılma hızını ve erişim imkanlarını artırmakla birlikte, doğruluğu teyit edilmemiş veya kasıtlı olarak manipüle edilmiş bilgilerin yayılmasına da zemin hazırlamıştır. Sosyal medya platformları ve dijital haber kaynaklarının yaygınlaşmasıyla birlikte, gerçeğe aykırı haber ve dezenformasyonun kamuoyunu yanıltma potansiyeli ciddi bir sorun haline gelmiştir. Bu durum, yanlış bilginin toplumda kargaşaya neden olabileceği, kamu düzenini bozabileceği ve bireylerin doğru bilgiye erişimini engelleyebileceği gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Hukuk sistemleri, bireylerin ifade özgürlüğü ile kamu düzeninin korunması arasındaki hassas dengeleri sağlamaya çalışmakta olup, dezenformasyonla mücadelede farklı düzenlemelere yer vermektedir. Türkiye’de bu kapsamda yapılan en önemli düzenlemelerden biri, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’na 2022 yılında eklenen TCK m. 217/A hükmü olmuştur. Bu madde, halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunu tanımlamakta ve kamu barışını bozabilecek nitelikteki gerçeğe aykırı bilginin yayılmasını engellemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde gerçeğe aykırı bilgi ve ilgili kavramlar ile suçun mukayeseli hukuktaki yeri nihayetinde ise hukukumuzdaki benzer suç tipleriyle mukayesesi incelenmiştir. Öncelikle bilginin tanımı yapılmıştır. Ardından gerçeğe aykırı bilgi tanımlanmaya çalışılmıştır. Gerçeğe aykırı bilginin tanımındaki zorluk nedeniyle literatürdeki bilgi düzensizliklerine değinilerek birbirini yerine kullanılmaya müsait olan benzer kavramların aralarındaki nüanslara dikkat çekilmiştir. Tanzimat öncesi döneminden başlayarak günümüze kadar gelen süreçte çalışma konusu suça benzer düzenlemeler ele alınmıştır. Bu düzenlemeleri meydana getiren konjonktüre değinilerek dönemin koşulları aktarılmaya çalışılmıştır. Nihayetinde ise TCK m. 217/A’nın kanunlaşma aşamasındaki süreç ele alınmıştır. TBMM tutanaklarından yararlanılarak bu hareketler dizisindeki tartışmalara yer yer değinilmiştir. Bölümün devamında mukayeseli hukuktaki bilgi düzensizliklerine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Bu karşılaştırma ikinci bölümde anlatacağımız halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuna farklı açılardan bakabilmek için önem arz etmektedir. Suç tipine benzer düzenlemelere ayrıca yer verilmiştir. Bu düzenlemeler öncelikle tanımlanmış ardından inceleme konusu suç ile aralarındaki farklılıklara yer verilmiştir.

İkinci bölümünde suçun ihdas edilmesine sebep olan suçla korunan hukuki değere yer verilmiştir. Türk Ceza Hukuku sistematığı esas alınarak inceleme konusu suç, tipiklik unsurlarına ayrılmış ve ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bu tipiklik incelemesi yapılırken öncelikle incelenen suç

unsurunun tanımı yapılmış ardından çalışma konusu suç ile bağlantısı kurulmuştur. Her unsur incelenirken doktrindeki tartışmalara yer vermeye özen gösterilmiştir. Henüz fikir birliğine varılmayan konularda ise kanaat bildirilmiştir.

Hukuka aykırılık unsuru başlığı altında ifade özgürlüğüne ayrı bir önem verilmiştir. Bu öneme binaen ifade özgürlüğü tanımlanmıştır. İfade özgürlüğünün unsurları sıralanmıştır. Çalışma konusu suçun kanunlaşma sürecindeki en hararetli tartışmaların yaşandığı ifade özgürlüğünün sınırlandırma sebepleri açıklanmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun iptali istemiyle önüne gelen davada verdiği karar ile ifade özgürlüğü bir başlık altında incelenerek Anayasa'ya uygunluk tartışması yapılmıştır.

Sonuç kısmında ise kanunlaşma sürecindeki tartışmaların, uygulamada verilen kararlar ile sıklıkla tekrar gündeme gelmesi nedeniyle bugüne kadar temyiz veya istinaf incelemesinden geçmiş kararlara değinilmiştir.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu, ceza hukukunun en güncel ve tartışmaya açık alanlarından biridir. Bu çalışma, TCK m. 217/A'nın hukuki çerçevesini çizerek, bu düzenlemenin hukuk devleti ilkeleri ve ifade özgürlüğü açısından değerlendirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırma boyunca kanunun, kamu barışını koruma amacı ile ifade özgürlüğü arasındaki dengenin nasıl kurulduğu üzerine eleştiri ve öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİLGİ DÜZENSİZLİĞİ VE İLGİLİ KAVRAMLAR, SUÇUN TARİHSEL GELİŞİMİ, MUKAYESELİ HUKUKTAKİ YERİ İLE BENZER DÜZENLEMELERLE MUKAYESESİ

1. Genel Açıklamalar

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) “Özel Hükümler” başlıklı ikinci kitabının “Topluma Karşı Suçlar” başlıklı üçüncü kısmının “Kamu Barışına Karşı Suçlar” başlıklı beşinci bölümünde ve 217/A maddesinde düzenlenmiştir¹. Madde hükmüne göre

“(1) Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

¹ 13.10.2022 tarihli 7418 sayılı Kanuna ilişkin teklifin genel gerekçesinde bu madde hükmüyle ilgili olarak şu açıklamalara yer verilmiştir: “... yalan haberi kasıtlı olarak üretme ve yayma eyleminin (dezenformasyon), birey ve toplum iradesini ipotek altına alan ve vatandaşların gerçek bilgiye ulaşma hakkını engelleyen ciddi bir tehdit haline geldiği aşikârdır. Bu tehdit, aynı zamanda çeşitli özgürlükleri istismar etmek suretiyle başta ifade özgürlüğü ve haber alma özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasını engellemeye yöneliktir. Gelişen teknoloji ile birlikte dezenformasyonun vardığı nokta, temel hak ve özgürlükleri korumak adına bu tehditle mücadele etmeyi zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede mevzuatımızda ki mevcut düzenlemeleri yeni duruma uygun hale getirmeye yönelik ilave düzenlemeler yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.” Söz konusu Kanuna ilişkin Teklifin 29’uncu maddesinin gerekçesinde bu suç tanımı bağlamında şu açıklamalara yer verilmiştir: “Teknolojik gelişmelerin ve internetin yaygınlaşmasına bağlı olarak ciddi rağbet gören dijital platformlar, daha çok ‘içerik’ olarak nitelendirilebilecek bilgi veya haberlerin yayılma hızını öngörülemez biçimde artırmış ve bu içeriklerin zihin süzgecinden geçme, analiz etme ve değerlendirme süresini oldukça kısaltmıştır. Bu noktada, internetin sağladığı anonim ortam yalan, yanlış veya manipülatif içeriklerin artmasına neden olmuştur. Bilhassa, özel saiklerle oluşturulup organize bir biçimde yayılan içerikler veya bot hesaplar aracılığıyla yapılan paylaşımlar, internet ortamındaki dezenformasyonu hızlı bir biçimde artırmaktadır. Bu şekilde maksatlı bir biçimde oluşturulan uydurma içerikler, fikirler pazarındaki ürün güvenliğini olumsuz etkilemekte, bireylerin kanaat oluşumunu manipüle etmekte ve özgür düşüncüyü ipotek altına alarak demokratik ortamın masumiyetini zedelemektedir. Sonuçta, kişilerin habere veya bilgiye erişimini kolaylaştırmaya yönelik mekanizmalar ve imkânlar geliştirilirken, haber veya bilginin güvenliği sağlanarak, özgür ve özgün fikirlerin demokratik ortamda çatışmasına ya da yarışmasına yönelik tedbirlerin alınması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Maddeyle, sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli olacak şekilde alenen yaymak suç olarak düzenlenmektedir. Fiilin, “kamu barışını bozmaya” elverişli olması aranarak, bu suçun somut tehlike suçu olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra “dezenformasyon” olarak nitelendirilen bu fiillerin, kişilerin bireysel kanaatlerini açıklama veya haber verme haklarıyla karıştırılmaması için fiilin, halk arasında endişe, korku veya panik yaratma saikiyle gerçekleştirilmesi ilave bir unsur olarak aranmaktadır. Belirtmek gerekir ki, dezenformasyona konu içerik, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili doğrudan asılsız bir bilgi olabileceği gibi tahrif edilmiş bir bilgi de olabilmektedir. Kamu barışına yönelik suçlar kapsamında ihdas edilen bu suçun, Bölümde yer alan diğer suçlardan daha farklı bir alanı düzenlediğinde şüphe bulunmamaktadır. Ayrıca suçun, failin gerçek kimliğini gizlemek suretiyle veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hali, cezada artırım sebebi olarak öngörülmektedir.” (İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Mevzuatı Cilt:1 (Kanunlar), Ankara, Seçkin, 2025, s. 437-438).

(2) Fail, suçu gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi hâlinde, birinci fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır.”.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun konusu olarak “gerçeğe aykırı bilgi” kavramı kullanılmıştır. Gerçeğe aykırı kavramı; TCK’nın, hileli iflâs (m. 161), şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi (m. 164), resmi belgede sahtecilik (m. 204), resmi belge hükmünde belgeler (m. 210), halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma (m. 217/A), suç üstlenme (m. 270), yalan tanıklık (m. 272), şahsi cezasızlık veya cezanın azaltılmasını gerektiren sebepler (m. 273), gerçeğe aykırı bilirkişilik veya tercümanlık (m. 276), adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs (m. 288) maddelerinde düzenlenmiştir. Lakin kanun koyucunun çalışma kapsamı suç dahilinde kullandığı gerçeğe aykırı bilgi kavramı aşağıda suçun tarihsel gelişimi bölümünde ayrıntılı açıklandığı üzere daha çok dezenformasyon, yanıltıcı bilgi ve yalan haber kapsamında kullanılmıştır. Gerçeğe aykırı bilgi kavramı bu ibareleri de içine alan üst kavramdır.

Açıklanan nedenlerle çalışmamız boyunca gerçeğe aykırı bilgi kavramı yerine bağlamına göre son dönemlerde dünya gündemini meşgul eden dezenformasyon, yanıltıcı bilgi ve yalan haber kavramları seçilmiştir. Kanun başlığının yanıltıcı bilgi, metninin ise gerçeğe aykırı bilgi sözcüklerini seçmesi ve göreceli olarak yeni bir kavram olması hasebiyle doktrinde bir uzlaşım olmaması bu tercihin gerekçeleri olmuştur.

2. Bilgi

I. Bilginin Tanımı

Platon, bilgi konusunda görülen nesneler ile görülmeyenleri ikiye ayırmıştır. Görülen nesnelerin formları varlık ve yokluğa bağlı olduğundan bunlar hakkındaki bilgi değişmez. Görülmeyen nesneler olan idea formları ise varlık dünyasının dışına çıkarak düşünsel alana geçmiştir. Bilginin dahil olduğu bu soyut alana hâkim olan ise bilge kraldır. Bilge kral bu gücüyle insanı doğruya ulaştırandır². Yusuf Has Hacib’in kaleme aldığı Kutadgu Bilig ise hükümdarın, ulaşması gereken güce; halkın ise iktidarın tasdiklediği uhrevi hayata ulaşmasında bilgiyi şiar edinmesi öğütlemiştir. “*Bey, halkı bilgi ile elinde tutar; bilgisi olmasa, akli işe yaramaz*”. Eserde geçen bu nasihat bilgi konusundaki yaklaşımına

² Deniz Çalık ve Özge Pelin Çınar, “Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu ve İnternet”, *XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı*, Cilt 12, Sayı 13, 2009, s.78; Nazile Demirel, “Bertrand Russell Felsefesinde ‘Doğruluk’ ve ‘Gerçeklik’”, *Danışname Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5, Eylül 2022, s.251 (<https://doi.org/10.5281/zenodo.7090855>); Cemal Güzel, “Platon’un Bilgi Görüşü”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, 2003, s. 107-112; Atilla Yayla, “Totaliterizm ve Dezenformasyon”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Cilt 25, Sayı 98, 2020, s.127 (<https://doi.org/10.36484/liberal.756869>).

örnektir³. Ayrıca yapıtta bilginin otuz iki (ateş, danışman, ilaç, kalkan, ruh, silah, su vb.) farklı metafora benzetildiği tespit edilmiştir⁴. Özavşar'ın aktardığına göre birbirinden zıt kavramların kullanılmış olması bu bilginin çok yönlülüğüne işaret etmektedir⁵. Sarıtaş'ın aktardığına göre İbni Haldun'un Mukaddime eserinde bilgi, süje ve obje arasında statik değil, fonksiyonel bir özelliğe sahiptir. Bilgi, bir zevk işi değildir, ihtiyaç ve zaruret sevgiyle öğrenilen bir uğraştır⁶. Yani bilginin doğuştan değil insanın çevresiyle girdiği etkileşim sonucu kendini var etme çabasında olduğu söylenebilir. Ünal Süngü'nün aktardığına göre İbn Haldun'un, Fârâbî ve İbn Sînâ gibi diğer ilahiyatçı filozoflardan ayrıldığı nokta, Tanrı ile aynı olan ilk aklın bilgisinin, yani gerçeğin bilgisinin Tanrı'nın yardımı olmadan nazârî düşünce ve istidlal⁷ yoluyla elde edilemeyeceğidir. Ona göre aklın idraki, sınırlı olup duyuların ötesinde kalan tevhit konuları, ahiret halleri ve ilahî sıfatların mahiyeti gibi ruhanî meseleleri kavramaktan acizdir ve bu konularda dine başvurmadan başka çare yoktur⁸.

Yukarıda bilgi⁹ konusunda yer verilen düşünürler, çöldeki kum tanesi misalidir¹⁰. Bu örnekler bilginin her dönem ve koşulda farklı anlamlar ihtiva edebileceğini göstermek için verilmiştir. Bilgi disiplinler arası bir mefhumdur. Günümüzde ise bilgi denilince akla gelenler geçmişe kıyasla oldukça değişmiştir. Bilgi sadece düşünsel bir kavram olarak tanımlanırken bilgi çağında¹¹ artık ekonomik değeri olan bir ürüne evrilmiştir¹².

³ Özgür Kasım Aydemir, "Kutadgu Bilig'in Dilinde Bilgi Kavramı ve İşlevi", *Journal Of Turkish Studies*, Cilt 8, Sayı 1, 2013, s.809 (<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4449>).

⁴ Bayram Çetinkaya, "Kutadgu Bilig'de Kavramsal Metaforlar", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 2017, s.398. Özavşar, Bayram'dan farklı olarak yirmi yedi metaforun kullanıldığı ifade etmiştir (Özavşar Resul, "Kutadgu Bilig'de Bilgi ile İlgili Kavramsal Metaforlar", *Söylem Filoloji Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 2021, s.425 (<https://doi.org/10.29110/soylemdergi.944160>)).

⁵ Özavşar, a.g.e., s.425-426.

⁶ Kamil Sarıtaş, "İbn Haldun'da Bilgi Felsefesi", *Journal of Turkish Studies*, Cilt. 9, Sayı 8, 2014, s.734-735.

⁷ "Bir konuda kanıtlara dayanarak sonuç çıkarma, çıkarım", TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, "İstidlal" Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 11.11.2024).

⁸ Arife Ünal Süngü, "İbn Haldun'a Göre Akıl ve Bilginin Oluşumu", *İbn Haldun Çalışmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2018, s.271.

⁹ TDK Güncel Türkçe Sözlüğü'ne göre "bilgi": "İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü; bili, malumat; öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek, haber, malumat, vukuf; insan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü; duyu organları yoluyla algılama, hayal gücü ve bellek yardımıyla zihnin ilk olarak kavradığı temel düşünceler; verinin anlam kazanmış biçimi" anlamlarına gelmektedir. (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 01.04.2024).

¹⁰ Bilgi konusunda Madden tarafından önerilen bir diğer tanım ise şöyledir: Bir sistemden kaynaklanan ve ikinci sistemin birinciyle ilişkisinin veya ikinci sistemin birinciyle ilişkisinin başka bir sistem tarafından yorumlanmasını etkileyen bir uyarıcı (Andrew D. Madden, "A definition of information", *Aslib Proceedings*, Cilt 52, Sayı 9, 2000, s.348 (<https://doi.org/10.1108/EUM0000000007027>)).

¹¹ Yenal Ünal, "Bilgi Toplumunun Tarihçesi", *Tarih Okulu Dergisi*, Cilt 2009, Sayı 5, 2009, s.124.

¹² Nazan Özenç Uçak, "Bilgi: Çok Yüzlü Bir Kavram", *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 24, Sayı 4. 2010, s.706-707.

Nihayetinde bilgi tanımını yapmak epeyce zordur. Bu zorluk kavramın sürekli devinim halinde olmasından kaynaklanmaktadır. Yenilikler sağlayan bu değişimler bilginin asıl gücünü ortaya çıkarmaktadır. Kanaatimizce bilginin tanımını yapmaktan kaçınmak gerekir. Bilgiyi tanımlamaktan ziyade anlamaya çalışmak daha mühimdir. Zira bilgiyi dar kalıba sokmak onun gelişimine ket vuracaktır. Bu nedenle onun geçtiği süreci anlamak, şu an ne olduğunu kavramak ve gelecekte ne olabileceğini öngörmek kişiyi kavramın manasına ulaşmasında yardımcı olacaktır.

II. Gerçeğe Aykırı Bilgi

Gerçeğe aykırılığın sözlük tanımı “gerçek dışı” olarak tanımlanmıştır¹³. O halde öncelikle gerçek kavramını tanımlamakta fayda vardır. Gerçek¹⁴ kelimesinin sözlük anlamı “Yalan olmayan, doğru olan şey; çın¹⁵, ciddi, hakikat; gerçeklik; doğruluk” şeklinde tanımlanmıştır¹⁶. Gerçeğin, hakikat kelimesiyle aynı manaya geldiği düşünülse de felsefi ve dilbilimsel farklılıklar mevcuttur¹⁷. Gerçek kelimesi Türkçe kökenli olmakla birlikte hakikat sözcüğü dilimize Arapçadan geçmiştir. Çalışmamız kapsamında kelimelerin dilbilimsel açıdan ziyade felsefi anlamlarına yönelmek yararlı olacaktır. Bu kapsamda gerçek: “somut alemde beş duyu organımızla algılayabildiğimiz nesneler”, hakikat: “bu nesnelerin özünü arama gayreti” olarak tanımlanabilir¹⁸.

¹³ TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, “Gerçeğe Aykırılık” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 11.11.2024).

¹⁴ Gerçek sözcüğü İngilizcede şu anlamlarda kullanılmaktadır: Real: gerçek, hakiki; fact: olgu, gerçek, hakikat; truth: “Truth” bazen “hakikat” olarak da çevriliyor, fakat hakiki/gerçek sözcükleri “real” sözcüğünün karşılığı olduğundan “hakikat” sözcüğünün “reality” (gerçeklik) karşılığı olarak kullanılması daha uygun olur; actual: gerçel, gerçek. (Bilkent Felsefe Sözlüğü (<https://logos.bilkent.edu.tr/>) (E.T.: 11.11.2024); Cambridge İngilizce-Türkçe Sözlük, (<https://dictionary.cambridge.org/>) (E.T.: 11.11.2024).

¹⁵ Doğru, gerçek anlamına gelen çın kelimesi İnyet’in aktardığına göre: Çince kaynaklı değil, Türkçe aracılığıyla Çinceye geçen Sümerce kaynaklı bir kelimedir. (Alimcan İnyet, “Türkçede Çince Kaynaklı Gösterilen Bazı Kelimeler Üzerine”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 7, 1999, s.193).

¹⁶ TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, “Gerçek” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 05.04.2024).

¹⁷ Hasan İsi, “‘Gerçek’ ve ‘Hakikat’ Sözcükleri Üzerine Felsefi ve Dilbilimsel İnceleme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 41, s.181 (<https://doi.org/10.17719/jisr.20154115009>).

¹⁸ Demirel, a.g.e., s.250; İsi, a.g.e., s.187. Aynı sayfada yazar şu bilgilere de yer vermiştir: “Kur’an-ı Kerim, hakikatler âleminin güneşidir. O güneşin ışığıyla bakılınca, her şey gerçekte olduğu gibi görünür. Onun ışığıyla bakılmazsa, her şey karanlıklar içinde kalır. Allah iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan nura çıkarır (Bakara 2/257). İslam açısından “gerçek” ve “hakikat” kavramları hakkındaki genel görüş, Kuran-ı Kerim’deki bu ayetten anlaşılmaktadır. Güneş benzetmesiyle, “gerçek” ve “hakikat” sözcükleri arasındaki ayrımın görüldüğü bu ayette, Kuran-ı Kerim’in “hakikat”ler güneşi olduğu ve evrende ona bakılarak gerçeklerin görüneceği belirtilmektedir. Yüce Allahın kelimelerinden oluşan bu dini kitap, evrende var olan; varlığını yaşayarak, öğrenerek, düşünerek idrak edeceğimiz “gerçek” ve “hakikat”lere işaret etmektedir.” (İsi, a.g.e., s.187.)

Gerçeğin tanımını yaptıktan sonra en basit tabiriyle bu tanımlamanın zıt anlamının “gerçeğe aykırı”¹⁹ kavramını ifade edebileceği söylenebilir. Bir bilim dalı²⁰ olan hukuk bağlamında hem var olanı tanımlayan gerçek hem de olması gerekeni tanımlayan hakikat sözcüklerinden faydalanılmalıdır. Örneğin bir sosyal medya kullanıcısının, uluslar üstü birliğin hazırladığı ve ülkesinin taraf olduğu çevre sözleşmesine çekince koyması haberini abartarak bundan sonra fabrikaların denetlenmeyeceğini bunun birçok zararlı gazın havaya karışması sonucu yüzlerce ölümün meydana geleceği yönündeki paylaşımı gerçeğe aykırı olup var olan alemde bir yer kaplamıştır. Aynı örnekteki farklı bir kişi bu haberi okuduğu halde aklından bu fikrin geçmesi ise somut dünyada bir karşılık bulamadığından her ne kadar gerçeğe aykırı bir düşünce dahi olsa hukukta kendisine karşılık bulamaz. Bu nedenle çalışmamız kapsamında ve genel olarak hukukun ilgilendiği kısım olan kişinin gerçeğe aykırı eylemlerinin dış dünyada karşılık bulmasıyla ilgilenmektedir. Lakin belirtmek gerekir ki bu eylemler meydana geldiği takdirde bu fiilleri oluşturan güdüyü ortaya çıkarmak için kast, taksir ve saik gibi kavramlar kullanarak işin özüne inmeye çalışılmıştır. Hukuk bu kavramları incelerken salt olanı değil olması gerekeni hak, adalet, eşitlik, doğruluk, dürüstlük gibi evrensel değerlerle yoğurmaktadır. Bu hukukun toplumu düzenleyen kurallar bütünü olması hasebiyle psikoloji, sosyoloji gibi bilimlerden yararlanmasının sonucudur²¹.

3. Enformasyon

20. yüzyılın ortalarında başlayan ve 21. yüzyılda hızla devam eden bilgi akışı çağının en dikkat çeken kavramlarından biri şüphesiz enformasyon olmuştur. Enformasyonun tanımı ise farklı kavramlarla ilişkilendirildiğinden ötürü birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır. Güncel Türkçe Sözlük

¹⁹ Eş anlamlısı olarak bkz.: “Hilaf-ı hakikat: gerçeğe, hakikate karşı olan” (T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü, <https://sozluk.adalet.gov.tr/> (E.T.: 14.11.2024). Ünal, gerçeğe aykırı kelimesinin benzerleri konusunda şu açıklamalarda bulunmuştur: “Gerçeğe aykırılığa yakın kelimelerden biri “yalan” kelimesi olup anlamı, bilerek gerçeğe aykırı olarak söylenen sözdür; “asılsız” sözcüğü de benzer anlamda kullanılır. “Yanlış” sözcüğünün karşılığı ise, konusuyla uyum içinde ve tutarlı olmayan, böylece gerçeği doğru bir biçimde yansıtmayan demektir. “Hile” ise, bir kimseyi aldatmak, yanıltmak için yapılan oyundur. “Fesat” da her türlü sakatlık, karışıklık ve düzensizlik anlamındadır. “Muvazaa” kelimesi ise, olmayan bir şeyi olmuş gibi veya olduğundan başkaymış gibi göstermek için önceden yapılan anlaşma demektir. “Sahte” kelimesi ise, bir şeyin aslına benzetilerek yapılan, gerçek olmayan demektir” (Sedef Ünal, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Odağında Şirket Yetkililerinin Gerçeğe Aykırılıktan Doğan Kabahat ve Suç Sorumlulukları (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Selman Dursun), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, 2018 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 559384), s.68-69).

²⁰ Hukukun bilim dalı olarak değil sosyal çalışma veya sosyal sanat olarak görülmesi gerektiği yönünde görüşler mevcuttur. Hukuk sanatının: “a) Karar verme san’atı (ihtilafların halli); b) Hukukçuluk san’atı (veya hukuk tatbikatı); c) Hâkim ve avukatların çalışmalarını tenkit san’atı ve d) bu üç san’atı öğreten öğretme san’atı” hususlarını kapsadığı yönündeki görüş için bkz.: Gürkan Ülker, *Hukuki Realizm Akımı*, Ankara, Sevinç Matbaa, 1967, s.92 vd.

²¹ Selman Dursun, *Sermaye Piyasasında Gerçeğe Aykırılıktan Doğan Suçlar* (Doktora Tezi, Danışman Fatih Selami Mahmutoglu), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, 2009 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 263006), s.183.

“danışma, haberleşme” olarak tanımlanmıştır²². Kelimenin kaynağı ise latince “informatio” taslak, görüş, düşünce anlamına gelmektedir. İngilizcede “inform” bilgi vermek, haber vermek sözcüklerinin kökeni olan “informare” şekillendirmek, biçim vermek, eğitmek, göstermek anlamlarına gelmektedir²³. İngiliz dilinde de benzer zorluk söz konusudur. “information” ve “knowledge” kelimelerinin Türkçe’ye bilgi olarak çevrilmesi kafa karışıklığı oluşturmaktadır²⁴. Bu kısımda, yukarıda bilginin tanımı yapıldığından enformasyonun tanımıyla beraber information ve knowledge kelime farklılıkları üzerinde durulacaktır.

Hey’in aktardığına göre “*Information akıştır, knowledge ise stoktur*” buna göre information, knowledge biriktirilerek oluşturulur. Böylece information, knowledge inşa etmek için gerekli bir araç veya materyaldir²⁶. Yani knowledge öznel olup daha çok kişinin iç dünyasındadır²⁷. Information ise enformasyon sözcüğü karşılayacak bir biçimde bilginin dışı aktarımını da ifade eder. Enformasyon ise bilginin verici kaynaktan alıcı kaynağa doğru iletimidir. Alıcının bu bilgi aktarımını ne şekilde anladığı da enformasyon kapsamında değerlendirilebilir²⁸. Örneğin bir hâkim, dinlediği tanığın beden dilinden enformasyon alır ve ifadesinin ne derece hükme elverişli olduğunu hakkında bilgi edinir. Ural’a göre enformasyon ve bilgi aynı kavramlardır diyemeyiz. Enformasyon belirli bir varlığın tanımı olmasa dahi bu varlıkları diğer kişilere aktarmamızı sağlayan yani iletişimi mümkün kılandır²⁹. Bu açıklamalara binaen çalışmamız dahilinde bilgi sözcüğü daha çok “knowledge”, enformasyon kelimesi ise “information” anlamında kullanılmıştır.

²² TDK Güncel Türkçe Sözlük, “Enformasyon” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 06.04.2024).

²³ Oğuzhan Yeşiltuna, *Hakikat ya da Neticeler: İfade Özgürlüğü Bağlamında Çevrimiçi Bilgi Çarpıtmayla Mücadele*, İstanbul, On İki Levha, 2023, s.12; Behlül Çalışkan, “Enformasyonun Metalaşması Üzerine”, *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı 15, 2009, s.28.

²⁴ Cambridge Dictionary İngilizce-Türkçe sözlüğüne göre information: “bilgi, malumat, haber”; knowledge: “bilgi, malumat” şeklinde aynı çeviri yapılmıştır (<https://dictionary.cambridge.org/> [Erişim Tarihi:06.04.2024]). Oxford İngilizce Sözlüğünde ise information: “belirli bir gerçek, konu veya olayla ilgili olarak iletilen bilgi”, knowledge: “Bir şeyi, kişiyi vb. bilmek” şeklinde çevrilmiştir (<https://www.oed.com> [Erişim Tarihi:06.04.2024]). Enformasyonun, Osmanlıca “malumat” sözcüğü ile karşılanabileceği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Celil Aktaş, *İnternet Üzerinden İşlenen Dezenformasyon Suçları*, Ankara, Seçkin, 2024, s.22.

²⁵ Aktaş, *a.g.e.*, s.24; Yeşiltuna, *a.g.e.*, s.12.

²⁶ Jonathan Hey, “The Data, Information, Knowledge, Wisdom Chain: The Metaphorical Link”, Kasım 2004, s.13 <https://www.jonohey.com/files/DIKW-chain-Hey-2004.pdf> (E. T.: 10.04.2024).

²⁷ *Ibid*, s.9.

²⁸ Çalışkan, *a.g.e.*, s.28.

²⁹ Şafak Ural, “Enformasyon Kavramı Üzerine”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 26, Sayı 3, 2012, s.539.

4. Bilgi Düzensizliği

Bilgi düzensizliği konusundaki çalışmalara³⁰ öncülük eden araştırmacılar Claire Wardle ve Hossein Derakhshan, Avrupa Konseyi üye devletlerinin bu konudaki tereddütlerini gidermek için kaleme aldıkları raporda, enformasyon bozukluklarını üç sınıfa ayırmışlardır. Yazarlar bu sınıflandırmayı yaparken türlerin zarar ve yanlışlık boyutlarını, aktarıcılarını (iletken, iletilen gibi), aşamalarını (yaratma, üretme, dağıtma) nihayetinde nasıl tüketildiğini, yorumlandığını ve hareket edildiğini dikkate almışlardır^{31,32}.

Aşağıda suçun tarihsel gelişimi anlatıldığında görüleceği üzere suçun konusu olan “gerçeğe aykırı bilgi” kavramı tarihsel süreçte “sahte veya yalan haber” olarak karşılık bulmuştur. Bu çalışmada ise bilgi düzensizliği konusunda referans alınan Wardle ve Derakhshan’ın açıkladığı gibi sahte haber kavramının bilgi düzensizliği gibi geniş bir olguyu açıklamakta yetersiz olduğudur. İlaveten siyasetçiler tarafından bu kavram politikalarına aykırı olan fikirlere yönelik baskılama aracı olarak kullanıldığı için bilgi düzensizliği ve alt başlıkları tercih edilmiştir³³. Benzer yönde Christopoulou’a göre

“Sahte haber teriminin yazarların çoğunluğu tarafından reddedilmesinin birçok nedeninden biri de sahte kelimesinin kendisidir. Gerçeklik düzeyi, sahte haberlerin gerçeklere dayanma derecesi olarak tanımlanan yanlış bilginin önemli bir yönüdür. Bu derece, tamamen yanlış (uydurulmuş) durumdan gerçeklerin ve yanlış bağlamın veya anlatıların bir karışımına veya bilgi veya görüntülerin çarpıtılmasına kadar değişebilir”³⁴.

³⁰ Benzer çalışma için bkz.: Androniki Christopoulou, “The Information Disorder Ecosystem: A Study on the Role of Social Media, the Initiatives to Tackle Disinformation and a Systematic Literature Review of False Information Taxonomies”, 18 Nisan 2019, <https://repository.ihu.edu.gr/xmlui/handle/11544/29381> (E. T.: 11.04.2024).

³¹ Claire Wardle ve Hossein Derakhshan, “Information Disorder: Toward An Interdisciplinary Framework For Research And Policy Making”, Avrupa Konseyi, 2017, s.5-7.

³² Her ne kadar daha önce de görüldüğü gibi dezenformasyon ve mezenformasyon tanımlarını kabul etseler de kategorizasyon kriteri olarak niyet ve bilgiyi kullanan görüş için bkz.: Srijan Kumar ve Neil Shah, “False Information on Web and Social Media A Survey”, 23 Nisan 2018 (<https://arxiv.org/pdf/1804.08559.pdf>) (E. T.: 19.04.2024); Christopoulou, a.g.e., s.58-59. Christopoulou bu görüşe şu eleştirilerde bulunmuştur: “Belirsiz kategoriler ve tanımlamalar yapıldığı ile dezenformasyon ve mezenformasyonun diğer çalışmalarda üst başlık olarak kullanılmasına rağmen bahsedilen çalışmada alt başlık olarak yer verilmesi şeklindedir. Bu model, çeşitli türleri sınıflandırmak için yetersiz görünmektedir, belki de bu, yazarların belirli alanlara odaklanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir paradoks ise dezenformasyon ve yanlış bilgiyi daha alt seviyeye yerleştirmesi, diğer çalışmalarda ise bunların daha üst seviyede kategorize edilmesi ve hatta bazı durumlarda şemsiye terimler olarak sunulmasıdır (Christopoulou, s.61)”.

³³ Wardle ve Derakhshan, a.g.e., s.5. Benzer kullanım için bkz.: Avrupa Komisyonu, İletişim Ağları, İçerik ve Teknoloji Genel Müdürlüğü, “A Multi-Dimensional Approach To Disinformation: Report of The Independent High Level Group on Fake News and Online Disinformation”, (<https://data.europa.eu/doi/10.2759/739290>) [E. T.: 22.04.2024]. İsveç idari birimleri tarafından Lund Üniversitesi’nde tertiplenen benzer rapor için bkz.: Christopoulou, a.g.e., s.58. Aksi yöndeki görüş LSE Medya Politikası Projesi için bkz.: Christopoulou, a.g.e., s.57.

³⁴ Christopoulou, a.g.e., s.68.

Nitekim Venedik Komisyonu da aşağıda inceleyeceğimiz bilgi çarpıtma, bilgi kaydırma ve bilgi suistimalini, bilgi düzensizliği üst başlığı altında ele almıştır³⁵. Ayrıca Yeşiltuna'ya³⁶ benzer olarak mümkün olduğu kadar çalışmamızda anılan kavramların farklılıklarını öne çıkaracak Türkçe karşılıkları kullanılmaya özen gösterilerek bu kapsamdaki çalışmalarda farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır³⁷.

I. Bilgi Çarpıtma (Disinformation)

Bilgi çarpıtma (disinformation) kavramı tarihte ilk olarak Sovyetler Birliği zamanında düşmanlarına karşı istihbarat girişimleri olarak tanımlanan “dezenformasiya” kelimesiyle kullanılmaya başlanmıştır³⁸. Soğuk savaş (1992-1995) döneminde hızla artan bilgi düzensizlikleri Amerika Birleşik Devletleri'nin 2016 başkanlık seçimlerinde bilgi çarpıtma yöntemini kullanılmasıyla birlikte tüm dünyanın ilgisi de bu yöne çekilmiştir³⁹.

³⁵ Venedik Komisyonu, “Venedik Komisyonu ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü (DGI) Acil Ortak Görüşü Ceza Kanunu Değişiklik Tasarısı ‘Yanlış veya Yanıltıcı Bilgi’ ile İlgili Hüküm Hakkında”, s.16, par.56, <https://d.barobirlik.org.tr/2022/venedikkomisyonu.pdf> (E. T.: 05.01.2025).

³⁶ Yeşiltuna, *a.g.e.*, s.20.

³⁷ Bilgi kirliliği konusunda ortak literatür oluşturulma görüşü için bkz.: Christopoulou, *a.g.e.*, s.50.

³⁸ Ahmet Ateş, “Dezenformasyonla Mücadele: Kavramlar ve Kurumlar”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 21, Sayı 3, 2022, s.1576 (<https://doi.org/10.21547/jss.1066605>); Şefik Arslan, “Sosyal Medya ve Dezenformasyon Tehdidinde Gazetecilik”, *Aksaray İletişim Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 2022, s.118 (<https://doi.org/10.47771/aid.1102392>); Ahmet Koçyiğit, “Olağanüstü Hallerde Sosyal Medyada Dezenformasyonla Mücadele ve Kriz İletişimi: Kahramanmaraş Depremi Üzerine Bir Analiz”, *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı 10, 2023, s.71 (<https://doi.org/10.56676/kiad.1264562>).

³⁹ Wardle ve Derakhshan, s.4; Ekin Balkan ve Sinan Ülgen, “Yanlış Bilgilendirme, Malinformasyon ve Dezenformasyon Üzerine Bir Rehber”, s.14, https://edam.org.tr/Uploads/Yukleme_Resim/pdf-11-09-2023-23-22-47.pdf (E. T.: 20.04.2024); Ateş, s.1576; Selman Özdan, *Yalan Haber*, Ankara, Adalet, 2022, s.70-71; Mehmet Fatih Çömlekçi, “Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Haber Doğrulama Platformlarının Pratikleri”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi E-dergisi (e-GİFDER)*, Sayı 7/Uluslararası Türk Dünyası Basın Sempozyumu Özel Sayısı, 2019, s.1552; Necmettin Mutlu, “Yanlış Bilgi ve Dezenformasyonla Mücadele: Kavramlar ve Uygulamalar”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, Sayı 13, 2023, s.465 (<https://doi.org/10.47994/usbad.1257491>); Abdullah Ahmet Kaynar, “Çevrim içi Dezenformasyon İle Mücadelede Kazuistik Yöntem: Singapur Örneği”, in Bülent Kent ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Ankara, Adalet, 2022, s.163; Aktaş, *a.g.e.*, s.151; Hunt Allcott ve Matthew Gentzkow, “Social Media and Fake News in the 2016 Election”, *Journal of Economic Perspectives*, Cilt 31, Sayı 2, 2017, s.212 vd. (<https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>); Cherilyn Ireton ve Julie Posetti, “Gazetecilik, ‘Sahte Haber’ ve Dezenformasyon: Gazetecilik Eğitimi ve Araştırmaları için El Kitabı”, Fransa, UNESCO, 2022, s.51 (<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380323>); Christopoulou, *a.g.e.*, s.50; Ammara Habib ve diğerleri, “False information detection in online content and its role in decision making: a systematic literature review”, *Social Network Analysis and Mining*, Cilt 9, Sayı 50, 2019, s.4 (<https://doi.org/10.1007/s13278-019-0595-5>); Nadia M. Brashier ve Elizabeth J. Marsh, “Judging Truth”, *Annual Review of Psychology*, Cilt 4, Sayı 71, 2020, s.500 (<https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010419-050807>); Stephan Lewandowsky, Ullrich K.H. Ecker ve John Cook, “Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the ‘Post-Truth’ Era”, *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, Cilt 6, Sayı 4, 2017, s.354 (<https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2017.07.008>); Björnstjern Baade, “Fake News and International Law”, *European Journal of International Law*, Cilt 29, Sayı 4, 2018, s.1357–1358 (<https://doi.org/10.1093/ejil/chy071>); Axel Gelfert, “Fake News: A Definition”, *Informal Logic*, Cilt 38, Sayı 1, 2018, s.85 (<https://doi.org/10.22329/il.v38i1.5068>); Clara Juarez Miro ve Jonathon Anderson, “Correcting False Information Journalistic Coverage During the 2016 and 2020 US Elections”, *Journalism Studies*, Cilt 25, Sayı 2, 2024, s.220-221 (<https://doi.org/10.1080/1461670X.2023.2293830>); Magda Osman ve diğerleri, “People’s Understanding of The Concept of Misinformation”, *Journal of Risk Research*, Cilt 25, Sayı 10, 2022, s.1241 (<https://doi.org/10.1080/13669877.2022.2049623>); Edson C. Tandoc ve Seth K. Seet, War of the Words: How

Bilgi çarpıtma kavramını incelemeden önce bilgi kaydırma (misinformation) ve bilgi suistimali (malinformation) kavramlarından ayrılan temel özelliklerine değinmekte fayda vardır. Bu kapsamda bilgi çarpıtmanın kavramsal sınıflandırılmasında Zou ve Zafrani'nin çalışması başı çekmektedir. Yazarlar bilgi çarpıtma ve benzer kavramları orijinallik ve niyet kapsamında sınıflandırmışlardır⁴⁰. Bu sınıflandırma Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Dezenformasyon ve benzer kavramların sınıflandırılması⁴¹

	Özgünlük	Niyet
Bilgi Çarpıtma (disinformation)	Yanlış	Kötü
Bilgi Kaydırma (misinformation)	Yanlış	Bilinmiyor
Bilgi Suistimali (malinformation)	Doğru	Kötü

Bilgi çarpıtmasıyla beraber sıklıkla kullanılan yanlış bilgi kavramıyla arasındaki farka değinmekte yararlı olacaktır. Yanlış bilgi, bilgi çarpıtmanın aksine paylaşılan bilginin zarar verme amacı olmadan yayılmasıdır⁴². Bu ayrımın temeli kişinin iç dünyasına dayandığından kesin bir sınır çizme imkânı bulunmamaktadır⁴³.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) tanımına göre bilgi çarpıtma: “*Bir kişiye, sosyal gruba, kuruluşa veya ülkeye zarar vermek için yanlış ve kasıtlı olarak oluşturulmuş bilgidir*”⁴⁴. Avrupa Komisyonu'nun “Dezenformasyona Çok Boyutlu Bir Yaklaşım” adlı raporu, dezenformasyonu: “*kamuya zarar vermek veya kâr sağlamak amacıyla kasıtlı olarak tasarlanmış, sunulan ve tanıtılan her türlü yanlış, yanlış veya yanıltıcı bilgiyi içerir*” olarak

Individuals Respond to ‘Fake News’, ‘Misinformation’, ‘Disinformation’, and ‘Online Falsehoods’”, *Journalism Practice*, Cilt 18, Sayı 6, 2022, s.1514 (<https://doi.org/10.1080/17512786.2022.2110929>); Elinor Carmi ve diğerleri, “Data citizenship: rethinking data literacy in the age of disinformation, misinformation, and malinformation”, *Internet Policy Review*, Cilt 9, Sayı 2, 2020, s.2 (<https://doi.org/10.14763/2020.2.1481>); Chih-Chien Wang, “Fake News and Related Concepts: Definitions and Recent Research Development”, *Contemporary Management Research*, Cilt 16, Sayı 3, 2020, s.162 (<https://doi.org/10.7903/cmr.20677>).

⁴⁰ Ateş, a.g.e., s.1577.

⁴¹ Xinyi Zhou ve Reza Zafarani, “A Survey of Fake News: Fundamental Theories, Detection Methods, and Opportunities”, *ACM Computing Surveys*, Cilt 53, Sayı 5, 2018, s.3 (<https://doi.org/10.1145/3395046>).

⁴² James H. Fetzer, “Disinformation: The Use of False Information”, *Minds and Machines*, Cilt 14, 2004, s.231 (<https://doi.org/10.1023/B:MIND.0000021683.28604.5b>); Charles N. Bertolami, “Misinformation? Disinformation?”, *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*, Cilt 80, Sayı 9, 2022, s.1455 (<https://doi.org/10.1016/j.joms.2022.06.009>).

⁴³ Bertolami, s.1455.

⁴⁴ Wang, a.g.e., s.153; Mumtaz Hussain ve Tariq Rahim Soomro, “Social Media: An Exploratory Study of Information, Misinformation, Disinformation, and Malinformation”, *Applied Computer Systems*, Cilt 28, Sayı 1, 2023, s.14 (<https://doi.org/10.2478/acss-2023-0002>).

tanımlanmaktadır⁴⁵. Bu tanımlamalar da dikkate alınarak doktrinde genel kabul gören bilgi çarpıtma tanımı olarak “sosyo-kültürel veya şahsi motivasyon kaynaklı zarar verme amacıyla hareket ederek belli bir gruba karşı yayılan yanlış bilgidir” denilebilir⁴⁶. İnsan zihniyle üretilen bilgi düzensizliklerinin yine insan zihniyle nasıl kabullendiği hususunda ise Keyes: “*zihinsel süreçler üzerine yapılan araştırmaların, inanmanın inkâr etmekten çok daha az çaba gerektirdiğini gösterdiğini*” söylemiştir⁴⁷. Böylece hızlı tüketim çağının bir gereği olarak kişilerin maruz kaldığı bilgiyi sorgulamadan olduğu gibi kabul etmesiyle sonuçlanmaktadır⁴⁸.

Dikkat etmek gerekir ki bilginin yanlış olması onun bilgi olma özelliğini etkilemez. Obelitz Sõe’nin aktardığına göre

*“Kuralları istismar ederek veya ihlal ederek, ifadede tam anlamıyla mevcut olmayan bir anlam kazandırmak mümkündür. Kısacası, insanların sözleriyle, kelimenin tam anlamıyla söylediklerinden daha fazlasını veya başka bir şeyi kastettiği belirli durumlarda imalar üretilir. Kastedilen, dinleyenin çözmesidir; ancak ifadenin özel ifadesini ve bağlamını gözlemleyerek imanın çözümlenmesinin mümkün olması bir gerekliliktir. Söylenen şeyin ötesindeki anlam (yani ima) ifadeyi belirsiz, anlamlı, daha karmaşık veya basitçe yanlış hale getirebildiği için imalar yanıltıcı araç olabilir. Bu anlamı (doğal olmayan anlamda) belirttiğinde doğruluk için gereklidir, bilginin doğru olabilmesi ya da bilgi olabilmesi için anlama bağlı olması anlamına gelmez.”*⁴⁹.

⁴⁵ Hussain ve Soomro, a.g.e., s.14.

⁴⁶ Christopoulou, a.g.e., s.56; Wang, a.g.e., s.153; Hussain ve Soomro, a.g.e., s.14; Carmi ve diğerleri, a.g.e., s.3; Shamima Yesmin, “Misinformation, Disinformation and Malinformation and Related Issues: Experimental Evidence of LIS Students’ Recognition and Capacity of Dealing”, *Science & Technology Libraries*, Cilt 1, Sayı 15, 2023, s.173 (<https://doi.org/10.1080/0194262X.2023.2238005>); Ekin ve Ülgen, a.g.e., s. 8; Akın Ünver, “İleri Teknolojiler, Enformasyon Manipülasyonu ve Dezenformasyon”, s.6, <https://www.edam.org.tr/siber-politikalar-ve-dijital-demokrasi/the-role-of-technology-new-methods-of-information-manipulation-and-disinformation> (E. T.: 02.05.2024); Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, *Dezenformasyonla Mücadele Rehberi*, Ankara, Cumhurbaşkanlığı İletişim Yayınları, 2023, s. 12; Wardle ve Derakhshan, a.g.e., s.20. Karşı bir görüş olarak Karlova ve Fischer’a göre “Dezenformasyonun mutlaka zarar verme niyeti taşıması gerekmediğini savunarak belirtmektedirler ki; “insanlar genellikle topluluk üyeliği performansı, kültürel değerlere bağlılık gibi sosyal olarak kabul edilebilir beklentilere hizmet etmek için dezenformasyon yaparlar...” (Balkan ve Ülgen, a.g.e., s.9-10).

⁴⁷ Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, *Dezenformasyonun Psikolojisi*, Ankara, Cumhurbaşkanlığı İletişim Yayınları, 2023, s.19.

⁴⁸ “Yalan haberlere otomatik olarak inanmanın altında yatan anahtar sözcüklerden bir diğeri, yayılan çarpık bilginin aşınası olmaktır (Pennycook & Rand, 2019). Gerçeğin ne olduğuna dair daha önceden defalarca maruz kalınmış, Yanıltıcı Hakikat Bilgisi (Illusory Truth Effect, Hasher vd. 1977) olarak isimlendirilen bu geçmiş yargıların, dezenformasyon içeriklerine inanmada büyük rol oynadığı kanıtlanmıştır (Fazio vd., 2019, Pennycook, 2018). Bu verilere göre, insanlar tekrarlara dayanarak öğrendikleri bilgilere, yeni öğrendikleri bilgilerden çok daha fazla inanma eğilimi gösterirler” (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, *Dezenformasyonun Psikolojisi*, a.g.e., s.19).

⁴⁹ Sille Obelitz Sõe, “A Unified Account of Information, Misinformation, and Disinformation”, *Synthese*, Cilt 198, 2021, s. 5935 (<https://doi.org/10.1007/s11229-019-02444-x>).

Benzer olarak Axel Gelfert'in aktardığına göre

“Eğer bir şey ördeğe benziyorsa, ördek gibi yüzüyorsa ve ördek gibi vaklıyorsa, onun aslında bir ördek olmadığını anlamak son derece zordur. Perspektif önemlidir. Bir dezenformasyon alıcısı veya sahte bir haberle karşı karşıya kalan biri için, kendilerine söyleneni yalnızca gerekli doğruluk ve doğruluk kriterlerini karşılıyorsa kabul etmeleri gerektiğinin söylenmesinin pek bir faydası yoktur”

İfadeleriyle aslında bilgi kavramı kullanılarak oluşturulan içeriğin gerçeğe aykırı olması, içeriğin bilgi kapsamında dile getirilmesine engel olmayacaktır⁵⁰.

Küresel anlamda son yıllarda ivmelenen teknolojinin gücü sayesinde kitle iletişim araçları da bu durumdan bir hayli etkilenmiştir. Bu etkileşimin başında haber kaynağı olan geleneksel televizyon ve gazete gibi araçların yerini çevrimiçi uygulamalar olan sosyal medya⁵¹ almıştır⁵². Eskiye kıyasla doğruluğu teyit edilemeyen birçok bilginin zahmetsiz ve hızlı bir şekilde yayılma imkanına kavuşması çağımızın önemli sorunlarından biri haline gelmiştir⁵³. Çevrimiçi iletişim araçları kullanılarak yayılan sahte haberler ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bu ortamlar vasıtasıyla yayılan sahte bilgiler artıkça buna maruz kalan kişilerin sorgulama yeteneği azalarak bilgiyi direkt özümsemeye başladığını göstermektedir⁵⁴. Örneğin terör saldırısı olacağı ile ilgili haberlerin kısa süre içinde birçok kişiye ulaştırıldığı halde bu terör saldırısı sahte haberden ibaret olsa dahi kişilerin kamu kurumlarına karşı duyulan güveni zedelediği görülmüştür⁵⁵. Bu kötü niyetli paylaşımlar, birçok amaçla yayılmakta ise de bunların küresel anlamdaki amaçlarından biri de kişilerin gerçeklik algısını yıkararak her şeyden şüphe eder duruma getirerek toplumda iç huzursuzluk oluşturmaktır⁵⁶. Bilgi çarpıtmasıyla ilgili önemli bir benzetme Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Genel Sekreteri'nin küresel bilgi kirliliğine yönelik 'infodemi'

⁵⁰ Gelfert, a.g.e., s.104.

⁵¹ “...Aynı raporun Türkiye istatistiklerinde ise Ocak 2022’de Türkiye’de kişilerin internet kullanımı günlük ortalama 8 saat olduğu bildirilen raporda 69,95 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır. Bilgisayarda geçirilen süre ortalama 3 saat 31 dakika iken, sosyal medyada geçirilen süre ortalama 2 saat 59 dakikadır. Raporda ayrıca, Türkiye’de insanların mobil cihazlarda bir günde geçirdiği süre 4 saat 24 dakika olarak belirtilmektedir. Sosyal medyadaki bu kadar aktif kullanıcı sayısına gazetecilik açısından bakıldığında, aktif sosyal medya kullanıcılarının potansiyel bir gazeteci olarak nitelendirebiliriz.” (Arslan, a.g.e., s.109).

⁵² Habib ve diğerleri, a.g.e., s.2; Yesmin, a.g.e., s.183.

⁵³ Ateş, a.g.e., s.1576; Ünver, a.g.e., s.35; Cumhurbaşkanlığı İletişim Yayınları, *Dezenformasyonla Mücadele Rehberi*, a.g.e., s.7; Mohamed K. Elhadad, Kin Fun Li ve Faye Gebali, “Detecting Misleading Information on COVID-19”, *IEEE Access*, Cilt 8, 2020, s.165201–165202 (<https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3022867>).

⁵⁴ Álvaro Figueira, Nuno Guimaraes ve Luis Torgo, “A Brief Overview on the Strategies to Fight Back the Spread of False Information”, *Journal of Web Engineering*, Cilt 18, Sayı 4-6, 2019, s.343 (<https://doi.org/10.13052/jwe1540-9589.18463>); Brashier ve Marsh, a.g.e., s.500.

⁵⁵ Lewandowsky, Ecker ve Cook, a.g.e., s.355; Ateş, a.g.e., s.1579.

⁵⁶ Lewandowsky, Ecker ve Cook, a.g.e., s.361; Ahmet Taha Gedikli, “Karşılaştırmalı Hukukta İnternet Ortamındaki Asılsız Bilgi Paylaşımlarının Önlenmesi”, *Bilişim Hukuku Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Aralık 2020, s. 224.

ilan etmesidir⁵⁷. Bir diğeri ise *Birleşik Devletleri Ulusal Bilimler Akademisi Başkanı Marcia McNutt'un* (COVID-19 salgınına üstü kapalı bir gönderme yaparak) “Yanlış bilgi, terörden daha kötüdür” sözüdür⁵⁸.

İleri teknoloji yöntemleri vasıtasıyla oluşturulan bilgi manipülasyonun bu gücü karşısında hükümetler, bilim insanları, sivil toplum kuruluşları ve artık bir hükümet gücünde olan teknoloji şirketlerinin birlikte gayret göstermesi gerekmektedir. Bu gayret başta dijital okuryazarlığın toplumun her kesimine yayılmasıyla olacaktır. Yine yapay zekâ destekli çalışmalarla bilgi düzensizlikleri oluşturan aktörlerden daha erken ve hızlı strateji üretilmesiyle tedbirler alınabilir⁵⁹. Nitekim Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, üye devletlere: dezenformasyon, propaganda ve yalan habere karşı önlemler almalarını tavsiye etmiştir⁶¹.

II. Bilgi Kaydırma (Misinformation)

Bilgi kaydırma, zarar verme amacı olmadan oluşturulan belli bir gruba karşı yayılan yanlış bilgi olarak tanımlanabilir⁶². Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) yanlış bilgiyi, herhangi bir zarar vermek amacıyla paylaşılmayan, yanlış bilgi olarak tanımlamaktadır. Hussain ve

⁵⁷ Mona Simion, “Knowledge and Disinformation”, *Episteme*, Cilt 20, Sayı 1, 2023, s.2 (<https://doi.org/10.1017/epi.2023.25>); Ali Fikret Aydın, Post-Truth Dönemde Sosyal Medyada Dezenformasyon: Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Pandemi Süreci. *Asya Studies*, Cilt 4, Sayı 12, 2020, s.88 (<https://doi.org/10.31455/asya.740420>); Yesmin, a.g.e., s.173.

⁵⁸ Esma Aïmeur, Sabrine Amri ve Gilles Brassard, “Fake News, Disinformation and Misinformation in Social Media: A Review”, *Social Network Analysis and Mining*, Cilt 13, Sayı 30, 2023, s.1 (<https://doi.org/10.1007/s13278-023-01028-5>).

⁵⁹ Ünver, a.g.e., s. 36; Soroush Vosoughi, Deb Roy ve Sinan Aral, “The Spread of True and False News Online”, *Science*, Cilt 359, Sayı 6380, 2018, s.1150 (<https://doi.org/10.1126/science.aap9559>); Yesmin, a.g.e., s.176-177.

⁶⁰ Bu konudaki yapılacak çalışmalara öncülük eden çıkış, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “Hiçbir dijital mecra hukuktan azade değildir” sözü olmuştur. Cumhurbaşkanlığı İletişim Yayınları, *Dezenformasyonla Mücadele Rehberi*, a.g.e., s.107; <https://www.trthaber.com/haber/gundem/erdogandan-sosyal-medyaya-duzenleme-sinyali-calisma-yapilmali-601383.html> (Erişim Tarihi 14.11.2024).

Bilgi düzensizliklerinin yol açtığı kirliliğin önüne geçilmesiyle ilgili yapılan bir çalışmada şu sonuca varılmıştır; “Eğer yanlış bilgi güçlü bir şekilde kodlanırsa, yanlış bilgi de güçlü bir şekilde geri çekilmediği sürece devam eden etki düzeyi önemli ölçüde artacaktır. Bu nedenle, çok fazla habere konu olan bir bilginin yanlış olduğu tespit edilirse, geri çekilmenin de aynı kuvvetle yayılması gerekecektir, aksi takdirde devam eden etki yüksek seviyelerde devam edecektir. Elbette gerçekte, yanlış bilgi içerebilecek bir olaya ilişkin ilk raporlar (örneğin, ilgili bir kişinin bir suç işlediği veya bir ülkenin kitle imha silahlarını saklamaya çalıştığı), geri çekilmekten daha fazla ilgi çekebilir. Dahası, geri çekmelerin etkili olabilmesi için tam odak kaynaklarına ihtiyaç duyduğu açıktır; dolayısıyla, odağın bölünmüş olduğu durumlarda (örneğin, araba kullanırken haberleri dinlerken) gerçekleştirilen geri çekmeler etkisiz kalabilir.” Ullrich K. H. Ecker ve diğerleri, “Correcting False Information in Memory: Manipulating The Strength of Misinformation Encoding and Its Retraction”, *Psychonomic Bulletin & Review*, Cilt 18, 2011, s.577 (<https://doi.org/10.3758/s13423-011-0065-1>).

⁶¹ Venedik Komisyonu, s.11, § 32.

⁶² Carmi ve diğerleri, a.g.e., s.3; Magda ve diğerleri, a.g.e., s.1241; Tandoc ve Seet, a.g.e., s.3; Bertolami, a.g.e., s. 1455; Balkan ve Ülgen, a.g.e., s.8; Hussain ve Soomro, a.g.e., s.13; Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, *Dezenformasyonun Psikolojisi*, a.g.e., s.23.

Soomro'nun aktardığına göre tanınmış haber firması Business Insider, yanlış bilgiyi, hedef kitlesini aldatmak için oluşturulmuş kötü niyetli bilgi olarak açıklıyor, ancak bu tür bilgileri paylaşan kişi bunu bilerek paylaşmıyor ve bunun doğru olduğuna inanıyor⁶³. Merriam-Webster sözlüğü “yanlış veya yanıltıcı bilgi” olarak tarif etmiştir⁶⁴. Yine Webster tarafından 1985 yılında yayınlanan sözlükte bilgi kaydırma tanımı yer alırken bilgi çarpıtma bulunmamaktaydı⁶⁵. Dictionary.com tarafından “misinformation” sözcüğü, 2018⁶⁶ yılında yılın sözcüğü seçilmiş ve birçok yeni tehlikenin başını çekeceğine değinilmiştir⁶⁷.

Yukarıda değinilen bilgi çarpıtmayla birlikte sıklıkla kullanılan bilgi kaydırmanın farkını açıklamak faydalı olacaktır. Şöyle ki ikisi de yanlış bilgi olmasıyla özdeştir. Bilgi çarpıtma yukarıda tablo 1’de gösterildiği üzere zarar verme amacıyla oluşturulmuş bilgidir. Bilgi kaydırmadaki fark ise zarar verme amacının bilinmemesidir⁶⁸.

Konunun daha iyi anlaşılması için örnek vermek gerekirse bir ülkede meydana gelen yüksek şiddetli deprem sonrasında sosyal medya üzerinden aynı bölgede kısa süre içinde şiddetli birkaç depremin daha meydana geleceği yönündeki paylaşımlardır. Bu paylaşımların çoğu, aslında zarar verme kastı taşımadan, bölgedeki insanların artçı depremlerden zarar görmesini önlemeye yöneliktir. Ancak bölgeye yardım götürecek insanların da bu çekinceyle yollarından dönmelerine neden olabilir⁶⁹.

⁶³ Hussain ve Soomro, *a.g.e.*, s. 13.

⁶⁴ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/misinformation>. (Erişim Tarihi: 13.11.2024) (Wang, *a.g.e.*, s.153).

⁶⁵ Bertolami, *a.g.e.*, s.1455.

⁶⁶ Wang’ın aktardığına göre “2016’dan bu yana artan sayıda sahte haber araştırma makalesi var. 2000-2019 döneminde yayınlanan ve bildiri başlıklarında, özetlerde ve anahtar kelime listelerinde sahte haberler içeren 390 makaleden 379’u (%97,2) 2017, 2018 ve 2019’da yayınlandı. 2000-2019 döneminde yayınlanan gazete başlıklarında yalan haber bulunan 170 gazeteden 166’sı (%97,6) 2017, 2018 ve 2019 yıllarında yayınlandı. Böylelikle sahte haberlerin 2017 yılından sonra sıklıkla kullanılan yeni bir terim olduğu sonucuna varılabilir.” (Wang, *a.g.e.*, s.162).

⁶⁷ Hussain ve Soomro, *a.g.e.*, s.13.

⁶⁸ Magda ve diğerleri, *a.g.e.*, s.1241; Balkan ve Ülgen, *a.g.e.*, s.8; Xin-Jean Lim ve diğerleri, “Fact or Fake: Information, Misinformation and Disinformation via Social Media” *Journal of Strategic Marketing*, Cilt 1, Sayı 6, 2022, s.660 (<https://doi.org/10.1080/0965254X.2024.2306558>); Cherilyn ve Julie, *a.g.e.*, s.44-45.

⁶⁹ Benzer örnekler için bkz: Ireton ve Posetti, *a.g.e.*, s.46; Darrin Baines ve Robert J. R. Elliott, “Defining Misinformation, Disinformation and Malinformation: An Urgent Need For Clarity During The COVID-19 Infodemic”, *Discussion Papers 20-06, Department of Economics, University of Birmingham*, 2020, s.14; Yesmin, *a.g.e.*, s. 173; Lim ve diğerleri, s.660.

III. Bilgi Suistimali (Malinformation)

Bilgi suistimali, zarar verme amacıyla oluşturulan gerçek bilgilerin aktörün gayesi kapsamında belli bir grubu aldatma niyetiyle yayılmasıdır⁷⁰.

Başlık ve anlam olarak benzer kavramlardan bahsettikten sonra bunlar arasındaki farkların detaylarından bahsetmek yararlı olacaktır. Bilgi suistimali ile bilgi çarpıtma arasındaki fark, her ikisi de zarar verme amacıyla hareket etse bile bilgi suistimalinin gerçek bilgiyi aldatarak oluşturmaktadır. Oysa bilgi çarpıtma zaten yalan bilgi oluşturmuş ve bunu yaymaktadır. Bilgi kaydırma ise zarar verme niyetinin açıkça olmaması ve yanlış bilgiyi kullanması yönleriyle bilgi suistimalinden ayrılmaktadır⁷¹.

Konu kapsamında örnek vermek gerekirse seçim döneminde yapılan anketlerde önde olan aday hakkında seçim gününe çok az bir zaman varken müstehcen görüntülerinin paylaşarak halk nezdinde itibarını düşürerek seçimi kaybetmesi verilebilir. Adayın müstehcen görüntüleri gerçek olmasına rağmen kişinin özel hayatının gizliliği ihlal edilmiş ve herhangi bir kamu menfaati bulunmaması rağmen bunun paylaşılmasındaki niyet rakip adayların seçim sonucunda öne geçmeleridir⁷².

5. Suç Tipinin Tarihsel Gelişimi ve Genel Açıklamalar

Çalışma kapsamımızdaki konuyu izah etmeden önce bu konunun geçmişte nasıl düzenlendiğine bakmakta fayda vardır. Zira aşağıda konuyla ilgili örnekler verilirken bu düzenlemeleri ortaya çıkaran dönemin zihniyetiyle birlikte karşıt görüşlere de yer verilmeye çalışılmıştır. Böylece tarihsel akış içerisinde bugüne kadar gelinen sürecin temel taşlarına yakından bakma fırsatı edinilmiştir. Aşağıda suçun tarihsel gelişimi incelenirken ilgili kanunun özellikle yalan haber boyutunu ilgilendiren kısmına değinme gayreti sarf edilmiştir.

I. Tanzimat Öncesi Dönem

Kamu düzenini bozanlara yönelik ağır yaptırımlar içeren İslam hukuku, yalan ve uydurma sözlerle kamu düzenini bozanları cezalandıran “Erâcif Neşretme” suçunu ihdas etmiştir⁷³. Sözlükte

⁷⁰ Wang, *a.g.e.*, s.154; Yesmin, *a.g.e.*, s.174; Carmi ve diğerleri, *a.g.e.*, s.3; Ireton ve Posetti, *a.g.e.*, s.45; Wardle ve Derakhshan, *a.g.e.*, s.5, 20.

⁷¹ Balkan ve Ülgen, *a.g.e.*, s.8.

⁷² Benzer örnekler için bkz.: Yesmin, *a.g.e.*, s.174; Baines ve Elliott, *a.g.e.*, s.15; Ireton ve Posetti, s.45-46; Wardle ve Derakhshan, *a.g.e.*, s. 5, 21.

⁷³ Mehmet Barutçu ve Süleyman, Tepe, “İslam Hukukunda Asılsız Haberler Yayarak Kamu Düzenini Bozma Suçu: Erâcif Neşretme”, in Bülent Kent, Yasin Söyler ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *İnternet Hukukunda Dezenformasyonla Mücadele*, İstanbul, On İki Levha, 2024, s.361.

erâcif, “saçmalık, uydurma ve yalan sözler” olarak tanımlanmıştır⁷⁴. Barutçu ve Tepe’nin aktardığı üzere:

“Erâcif, Arapça bir kelime olup if’âl babından mastar olan ircâf kelimesinin çoğuludur. İrcâf ifadesi sözlükte “şiddetli huzursuzluk, kargaşa ve düzensizlik” anlamlarına gelen racf kelimesinden türetilmiştir. Kur’an-ı Kerim incelendiğinde racf kelimesinin sarsılmak, büyük sarsıntı, kuvvetli sarsıntı manalarında kullanılmış olduğu görülmektedir. İrcâf ise sarsmak, kargaşa, huzursuzluk ve düzensizlik çıkarmak veya yalan ve asılsız haberlere dalmak gibi manalara gelmektedir.”

Bu tanımlamalar doğrultusunda erâcif neşretmek suçu sayılan anlamları taşıyan yalan ve uydurma haberlerle kamu düzenini bozmak olarak tanımlanabilir⁷⁵. Barutçu ve Tepe’nin aktardığı üzere “İslam hukukunun temel kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de Ahzab sûresi 60. ayette; asılsız haber yayan kimseler demek olan “mürçifün” ifadesiyle kendisine yer bulmaktadır.”⁷⁶ Geçmişte mürçifün, devlet başkanı olan Hz. Muhammed’in (s.a.v.) öldürüldüğü veya Medine şehrinin kısa sürede işgal edileceği gibi yalan haber yayanlar için kullanılmıştır⁷⁷.

İslam hukukunda asli cezalar; had, kıyas ve tazir olarak üçe ayrılmaktadır⁷⁸. Bu kısımda konumuz açısından önem arz eden tazir suçlarını açıklamakla yetineceğiz. İslam hukukunda cana, mala, nesle, ırza ve dine yönelik hukuka aykırı fiillerin Kur’an veya sünnet tarafından hüküm altına alınmadığından bu hususta verilecek hükmün devlet başkanı veya onun yetkilendireceği hâkime bırakıldığı suçlara tazir suçları denir. Tazir suçlarının en önemli özelliği düzenleme yetkisinin devlet başkanı veya hâkime ait olması nedeniyle yaptırım yönünden çok geniş takdir haklarına sahip olmaları ve delil sisteminin had ve kısas suçlarına nazaran daha esnek olmasıdır⁷⁹. Erâcif neşretme suçuna ilişkin Barutçu ve Tepe’nin aktardığına göre

“Ahzab Suresi altmışıncı ayetteki “...Medine’de asılsız haber yayanlar (mürçifün) yaptıklarına son vermezlerse seni onların üzerine sevkedeceğiz...” ifadesinden erâcif neşrine son verilmesi gerektiği ve erâcif neşrinin Allah Teâla tarafından hoş görülmeleyen bir fiil olduğu anlaşılmaktadır. Ayetin devamında geçen “Allah’ın rahmetinden uzaklaşmış olarak nerede bulunsalar yakalanıp

⁷⁴ Osmanlıca-Türkçe Sözlük, <https://www.luggat.com/eracif> (Erişim Tarihi: 06.01.2025).

⁷⁵ Mehmet Barutçu ve Süleyman Tepe, a.g.e., s.363.

⁷⁶ Ibid, s.361.

⁷⁷ Ibid, s.364.

⁷⁸ Halil Cin ve Sevgi Gül Akyılmaz, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara, Seçkin, 16. Baskı, 2024, s.286; Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul, Beta, 18. Baskı, 2021, s.286.

⁷⁹ Halil Cin ve Sevgi Gül Akyılmaz, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara, Seçkin, 16. Baskı, 2024, s.286; Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul, Beta, 18. Baskı, 2021, s.201.

öldürülecekler” ifadesi soyut bir beddua olup Hz. Peygamber’e onların öldürülmesi emredilmemektedir.”

Bu açıklamalara binaen erâcif neşretme suçunun tazir suçu olduğunu söylenmiştir⁸⁰.

Erâcif neşretme suçunun koruduğu hukuki değerin kamu düzeni, genel ahlak, inanç özgürlüğü gibi birden çok alana sahip olduğu belirtilmiştir⁸¹. Suçun tipikliği kapsamında, tipe uygun fiilin yalan ve asılsız haberin kamu düzenine aykırı olarak yayılması gösterilebilir. Böylece fiilin serbest ve sırf hareket suçu olduğunu yine kamu düzenine zarar verici nitelikte olan yalan ve asılsız haberin yayılmasının yeterli olması nedeniyle soyut tehlike suçu özelliği taşıdığı ifade edilmiştir⁸². Suçun manevi unsuru yönünden Barutçu ve Tepe’nin aktardığı:

“Gerek Ahzab Suresi 60’ıncı ayetindeki münafıkların gerekse Âl-i İmran Suresi 72’inci ayetindeki Yahudilerin yaydıkları erâcifte faillerin kasten hareket etmekte oldukları görülmektedir. Nisa Suresinin 83’üncü ayetinde bahsi geçen kişiler için zikredilen ‘Hâlbuki onu peygambere ve içlerinden yetki sahibi kimselere götürselerdi”

Ayetleri incelendiğinde suçun kasten işlenmesinin mümkün olmasının yanında failin gerekli dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareket ederek taksirle de bu suçu meydana getirebileceği anlaşılmaktadır⁸³. Suçun yaptırımı ise dönemin durum ve şartlarına göre değişkenlik göstermekle birlikte kişilerin mesleklerinden men edilmesi, iş yeri yıkmak ve iş yerine ruhsat vermemek gibi güvenlik

⁸⁰ Mehmet Barutçu ve Süleyman Tepe, *a.g.e.*, s.366.

⁸¹ *Ibid*, s.367.

⁸² *Ibid*, s.374.

⁸³ *Ibid*, s.376.

tedbirlerinin yanında tazir-i şedid, hapis⁸⁴, sürgün⁸⁵ ve ölüm⁸⁶ gibi cezalarla karşı karşıya kalındığı belirtilmiştir⁸⁷.

II. Tanzimat Dönemi

Avrupa’da 17. yüzyılda başlayan⁸⁸ matbaacılık faaliyetleri Osmanlı İmparatorluğunda 19. yüzyılın başlarından itibaren görülmeye başlanmıştır. Her ne kadar yayım alanına muadillerinden geç bir giriş yapmış olsa da Osmanlı bu alanda hızlı bir ilerleme kat etmiştir. Bu gelişmelerin sorunsuz olması elbette ki mümkün değildir. Bu sorunlara çözüm olması gayesiyle Osmanlı Hükümeti matbaacılık hareketlerini kontrol altına almak istemiştir. Bu alanda ilk çıkan kanun 1857 tarihli Matbaalar Nizamnamesidir. Bu nizamname basımevi sahiplerinin uyması gereken kuralların çerçevesini çizmesi mahiyetiyle ilk genel düzenleyici norm niteliğindedir⁸⁹.

1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu mehzaz alınarak oluşturulan 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu⁹⁰ 213’üncü maddesi şöyledir: “*Basıma kâğıt talik ve neşriyle, yani, afiş ve yayın yoluyla*

⁸⁴ Hapis cezasına ilişkin Barutçu ve Tepe’nin aktardığı vakıa şöyledir: “... ‘para vakfının haram olduğunu ve bu para vakfından maaş alan imamın arkasında namaza durulamayacağı’ şeklinde eracıf neşrederek mescitlerin işlevsiz hale gelmesine ve belde ahalisi arasında fitnenin yaygınlaşması tehlikesine sebep olan kişilere öncelikle tazir-i şedid yani dayak cezası verileceği eğer dayak yaptırımının caydırıcılık sağlamadığı görülürse o kişilerin hapsedileceği belirtilmektedir.” (Ibid, s.379).

⁸⁵ Sürgün cezasına ilişkin Barutçu ve Tepe’nin aktardığı vakıa şöyledir: “Sürgün cezasının verildiği 1791 tarihli başka bir mahkeme sicil kaydında Mustafa isimli bir doktorun çeşitli suretlerde eracıf neşrettiğinden ve çok defa hoş olmayan birtakım olaylara sebep olması dolayısıyla yargılandığından bahsetmektedir. Mahkeme, mezkûr tabibin öncelikle dükkanından çıkarılmasına sonrasında ise Üsküdar semtine ayak basmamak üzere başka bir semte sürgün edileceği yönünde karar vermiştir.” (Ibid, s.380-381).

⁸⁶ Ölüm cezasına ilişkin Barutçu ve Tepe’nin aktardığı iki vakıadan ilki: “Osmanlı dönemine ait bir fetva kitabında İngilizlerin tahriki ile asılsız haberler yayarak halkı devlete karşı ayaklandıran kişilerin öldürülmelerinin meşruluğuna dair sorulan soruya bu gibi kimselerin öldürülmelerinin meşru olduğu şeklinde olumlu cevap verilmiştir.” İkinci vakıa: “1827 senesinde kaleme alınmış olan bir fermanla kapatılan Yeniçeri Ocağı’nın ardından İstanbul’da kalmalarına izin verilen bazı kimselerin asılsız haberler ve dedikodular çıkararak halkı tahrik etmeleri ve halkın devlete karşı gelmelerini telkin etmeleri, kamu personelinin vazifelerini yapmaları noktasında zihinlerini meşgul etmeleri neticesinde kendilerine ölüm cezasının verilmesi gerektiği belirtilmiştir.” şeklindedir (Ibid, s. 82-383).

⁸⁷ Ibid, s.377.

⁸⁸ Ahmet Kızılkaya, “Modern Demokrasilerde Basın ve Basın Özgürlüğü”, in Ahmet Kızılkaya (Ed.), *Tek Parti Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü*, Ankara, Gazi, 2022, s.1.

⁸⁹ Sulhi Dönmezer ve Köksal Bayraktar, *Basın Hukuku*, İstanbul, Beta, 6. Baskı, 2016, s.173; Murat Özgen, *Gazetecinin Etik Kimliği*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, 2002, s.137; Ayhan Ceylan, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Basım ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, Sayı 1, 2006, s.147.

⁹⁰ Her ne kadar 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu, mehzaz 1810 tarihli Fransız Ceza Kanununun tercümesi olduğu yönünde genel kanaat oluşmuş ise de bu örneğin birebir taklit şeklinde değil esinlenme yönünde olduğu yönündeki inceleme için bkz.: Ahmet Akagündüz, “1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men’i İrtikâb Kanunnamesi”, *Belleten Dergisi*, Cilt 51, Sayı 199, 1987, s.153-173; Ahmet Gökcen, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Köksal Bayraktar), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, 1987 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 890), s.37.

*başkalarına asılsız suçlamada bulunma fiili yasaklanmıştır.”*⁹¹. Bu madde ile afiş ve yayın yoluyla mesnetsiz iddialarda bulunmanın önüne geçilmek istenmiştir⁹².

17 Şubat 1852 Fransız Kanunu’nun tercümesi olan ve 1909 tarihine karar yürürlükte kalan 1864 Matbuat Nizamnamesi, 1857 Matbaalar Nizamnamesinden farklı olarak basılan eserin içeriğine odaklanmıştır. Bu kapsamda, özellikle gazetecilik faaliyetleri bağlamında, devlete ve temsilcilerine yönelik hakaret ve saldırı içerikli söylemler ağır yaptırımlarla, hatta gazete kapatma cezalarıyla karşılık buluyordu⁹³. Çalışmamızı ilgilendiren kısmı yalan haber ve evraka ilişkin 26’ncı maddesidir:

“Bir gazeteci taammüden ve bir suinîyetle mebni kasden havadisi kazibe veyahut evrak ve senedatı musannaa tabeder veya bu makule havadis ve evrakı diğer bir gazeteden naklen derceyler ise, bir aydan bir seneye kadar hapis veyahut onaltıdan elli altına kadar cezayı nakdi ahzile mücazat edilir.”

⁹⁴.

Görülebileceği üzere 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu’ndan farklı olarak fail herkes iken gazetecilere özgülenmiştir. Taammüden (bilerek) kastı ve suinîyet (kötü niyet) aranarak suçun tipikliği güçleştirilmiş ve ceza miktarı belirlenmiştir. Yine ilk defa yalan haber terimi kullanılmış ve müeyyidesi öngörülmüştür. 1875 yılında ise şu madde eklenmiştir: *“...bunun aleyhinde hakaret ve tahdişi ezhanı mucip yolda makalât ve ekâzip dercedenlere matbuat nizamnamesiyle muayyen cezalardan başka bir aydan 3 aya kadar gazetenin kapatılması cezası verilecektir.”*⁹⁵. Bu madde nizamnameye ek ceza ilave ederek yalan habere yönelik eylemlerin fail haricinde yayımlandığı gazetenin kapatılmasını da mümkün kılmıştır⁹⁶.

⁹¹ Tülay Parlak, “Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler ile Basın Etik İlkeleri Işığında 'Yalan Haber Neşri' ve Yalan Haber Neşrinin Önlenilmesi Sorunu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 118, 2015, s.170.

⁹² Ceylan, *a.g.e.*, s.149; Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.*, s.173.

⁹³ Nevin Ünal Özkorkut, “Basın Özgürlüğü Ve Osmanlı Devleti’ndeki Görünümü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Sayı 3, 2002, s.73; Ceylan, *a.g.e.*, s.150-152; Dönmezer ve Bayraktar, s.169; Parlak, *a.g.e.*, s.171; Özgen, *a.g.e.*, s.138-139; Fatih Değirmenci, “Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Basın ve Basın Özgürlüğü”, in Ahmet Kızılkaya (Ed.), *Tek Parti Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü*, Ankara, Gazi, 2002, s.23.

⁹⁴ Parlak, *a.g.e.*, s.171. Özgen’in aktardığı üzere: “Bu maddenin, bugünkü Türkçeye çevrilmiş biçimi ise, şu anlama gelmektedir: Bir gazeteci, önceden planlayarak ve kötü niyetle yalan haberi ya da evrak ve senedi basar ya da bu tür haber ve belgeyi başka bir gazeteden alarak gazetesinde yayınlarsa, bir aydan bir yıla kadar hapis ya da 10 altından 50 altına kadar para cezası ödemeye mahkûm edilir” (Özgen, *a.g.e.*, s.139).

⁹⁵ Parlak, *a.g.e.*, s.172. Bu maddenin, bugünkü Türkçeye çevrilmiş biçimi ise şu anlama gelmektedir: Bunun aleyhinde hakaret ve zihinleri kurcalamayı gerektiren makale ve yalanı bir araya getirenler Matbuat Nizamnamesiyle belirlenen cezalardan başka bir aydan üç aya kadar gazetenin kapatılması cezası verilecektir (Yazar tarafından çevrilmiştir).

⁹⁶ Ceylan, *a.g.e.*, s.152; Özkorkut, *a.g.e.*, s.74; Parlak, *a.g.e.*, s.172.

Sadrazam Ali Paşa tarafından 1867 yılında ilan edilen Âli Kararnamesi⁹⁷ ile 1864 Matbuat Nizamnamesi geçici olarak yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kararname 1864 Matbuat Nizamnamesinin hükümlerini daha da ağırlaştırarak 1909 yılına kadar basın faaliyetleri olan özellikle gazetecilikle ilgili cezai ve idari işlemlerin kaynağı olmuştur. Kararnamenin yalan haber ile ilgili kısmı şöyledir: “...*fesat olarak bir takım efkârı muzır ve havadisi kazibe neşretmektedir.*”⁹⁸. Böylece 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi 26’ncı maddesinden farklı olarak hükümet erkine basın karşısında geniş takdir hakkı tanıyan yetkiler verilmiştir⁹⁹.

1876 tarihli Kânûn-ı Esâsî¹⁰⁰ 12’nci maddesine göre “*Matbuat kanun dairesinde serbesttir.*” Bu hüküm II. Meşrutiyetin etkisiyle 4 Nisan 1908 tarihinde değiştirilmiş ve “*Matbuat kanun dairesinde serbesttir. Hiçbir veçhile kablettab’ı teftiş ve muayeneye tabi tutulamaz.*” şeklinde basın özgürlüğü lehine¹⁰¹ genişletilmiştir¹⁰².

1881 tarihli Fransız Matbuat Kanunu esas alınarak hazırlanan 1909 tarihli Matbuat Kanunu, 1931 tarihli Matbuat Kanununa kadar yürürlükte kalmıştır. Anılan kanunun yalan haberi düzenleyen 19’uncu maddesi şöyledir:

*“Aslı olmayan haber yapan veya aslı olmaksızın bir kimseye ait evrakı neşredenler, neşriyatlarından dolayı umumi asayîşi ihlale sebep olmuş ve bu da kötü amaçla yapılmış ise altı aydan iki seneye kadar hapsolunur ve 5 liradan 100 liraya kadar ceza öder. Ya da bu iki cezadan biri uygulanır.”*¹⁰³.

Bu maddenin unsurları arasında sayılan umumi asayîşin ihlali ile suç somut tehlike suçu olarak belirlenmiştir. Kötü amaç ibaresi eklenerek failin kastına ek olarak saik unsuru da eklenmiştir. Yalan haberi cezalandıran önceki düzenlemelerden farklı olarak anılan kanun ceza miktarını artırmış ve

⁹⁷ Orijinal metni için bkz: Özgen, *a.g.e.*, s.223.

⁹⁸ Bu maddenin, bugünkü Türkçeye çevrilmiş biçimi ise şu anlama gelmektedir: Kargaşa için birtakım zararlı düşünce ve yalan haber yayımlanmaktadır (Yazar tarafından çevrilmiştir).

⁹⁹ Asuman Tezcan, “Âli Kararname ve Basın”, *Selçuk İletişim Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, 2013, s.168; Ceylan, *a.g.e.*, s.152-154; Değirmenci, *a.g.e.*, s.23; Özgen, *a.g.e.*, s.140-141; Özkorkut, *a.g.e.*, s.74; Parlak, *a.g.e.*, s.73.

¹⁰⁰ 1876 tarihli Kânûn-ı Esâsî (<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-es%C3%A2s%C3%AE/>) (E. T.: 08.11.2024).

¹⁰¹ 1876 tarihli Kanunu Esasinin 113’üncü maddesiyle hükümdara geniş yetkiler tanıdığıdır. Padişahın uygun görmesi halinde basın özgürlüğünü hiçe sayarak gazetecileri sürgüne gönderme imkânı hatta anayasayı askıya alma kuvvetine sahiptir (Özgen, *a.g.e.*, s.143-144).

¹⁰² Özkan Tikveş, “Basın Özgürlüğü ve Sansür-Yasağı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 1980, s.164; Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.*, s.172; Özgen, *a.g.e.*, s.144.

¹⁰³ Ayşe Eryaman, “1909 Matbuat Kanunu Matbuat Hürriyeti Getirdi Mi? İkinci Meşrutiyet Osmanlı Meclisi Mebusan’ında ‘Matbuat Hürriyeti’ Tartışmaları 1909-1914”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 48, 2020, s.50; Özgen, *a.g.e.*, s.224-225.

seçimlik ceza öngörerek suç konusunun mahiyetine göre hâkimin ceza adaletini sağlaması amaçlanmıştır¹⁰⁴.

III. Cumhuriyet Dönemi

765 sayılı TCK, 1926 yılında yürürlüğe girmiş ve 2005 yılında 5237 sayılı TCK yürürlüğe girene kadar hükmünü korumuştur. 765 sayılı TCK döneminde yalan haberi düzenleyen birden fazla madde bulunmaktadır. Aşağıda bunları sırayla inceleyeceğiz. Öncelikle çalışmamızı ilgilendiren en önemli ve birçok değişikliğe uğrayan madde olan 161'inci madde şöyledir:

*“Efkârı umumiyei tehyiç edecek suret veya mahiyette aslı olmayan havadis veya musanna veya muharref veya aslı olmaksızın bir kimseye isnat olunmuş evrakı bilerek neşir ve nakledenlerle resmî evrak ve nutukları tağyir ve tahrif ile neşreyleyenler hakkında bir aydan altı aya kadar hapis ve yirmi beş liradan elli liraya kadar cezayı nakti hükmolunur. Bu neşriyat umumî asayiş bozmağa sebep olmuş ise faili hakkında altı aydan iki seneye kadar hapis ve elli liradan yüz liraya kadar ağır cezayı nakti hükmolunur.”*¹⁰⁵.

1909 tarihli Matbuat Kanununda suçun tipikliğinde olan kamu düzeninin bozulması şartı bu madde ile nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Böylece mahkemelerin takdir hakkı genişlemiştir. İlgili madde hükmü doğrultusunda yargılama yapan mahkemelerin aynı suçu kanunilik unsurundan uzaklaşarak farklı yorumlama tehlikesi ortaya çıkmıştır¹⁰⁶. Nitekim bu durum 11.6.1936 tarih ve 3038 sayılı Kanunun maddeyi değiştirmesi ile nispeten giderilmiştir. Yeni kanun maddesi şöyledir:

“Harp esnasında ammenin telaş ve heyecanını mucib olacak veya halkın maneviyatını kıracak veya düşman karşısında milletin mukavemetini azaltacak şekilde asılsız mübalagalı veya maksadı mahsusa müstenid havadis veya haberler yayan veya nakleden veya milli menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan kimse beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapse konulur.

Eğer fiil:

1-Propaganda ile veya askerlere tevcih olunarak işlenmişse;

¹⁰⁴ Parlak, a.g.e., s.173; Özgen, a.g.e., s.145.

¹⁰⁵ 13 Mart 1926 Tarih ve 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu, m.161. Bu maddenin, bugünkü Türkçeye çevrilmiş biçimi şu anlama gelmektedir: Genelin düşüncesini coşturacak suret veya mahiyette aslı olmayan haber veya uydurma veya değiştirilmiş veya aslı olmayan bir kimseye isnat olunmuş evrakı bilerek yayımlayan ve nakledenlerle, resmi evrak ve sözleri değiştiren ve bozan ile yayanlar hakkında bir aydan altı aya kadar hapis ve yirmi beş liradan elli liraya kadar para cezası hükmolunur. Bu genel yayın, asayiş bozmaya sebep olmuş ise faili hakkında altı aydan iki seneye kadar hapis ve elli liradan yüz liraya kadar ağır para cezası hükmolunur (Yazar tarafından çevrilmiştir).

¹⁰⁶ Parlak, a.g.e., s.174.

2-Suçlu tarafından bir yabancı ile anlaşma neticesi yapılmışsa verilecek ceza, on beş seneden eksik olmamak üzere ağır haptir.

Eğer fiil, düşmanla anlaşma neticesi işlenmiş ise, cezası müebbed ağır haptir.

Harp zamanında düşman karşısında milletin mukavemetini tehlikeye maruz kılacak şekilde kambioların tedavül kıymetini düşürmiye veya resmi veya hususi kıymetli evrakın piyasası üzerinde bir tesir yapmağa matuf hareketlerde bulunan kimse beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis ve üç bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasile cezalandırılır.

Eğer fiil: Suçlu tarafından bir yabancı ile anlaşma neticesi yapılmışsa ağır hapis cezası on seneden ve düşmanla anlaşma neticesi işlenmişse on beş seneden aşağı olamaz.”¹⁰⁷.

Suçun meydana gelmesi için savaş halinin gerekmesi ve kamu düzeninin bozan somut nedenler (ammenin telaş ve heyecanını mucib olacak veya halkın maneviyatını kırarak veya düşman karşısında milletin mukavemetini azaltacak) aradığından metnin önceki haline kıyasla basın özgürlüğü açısından daha isabetli düzenleme olduğu söylenebilir. İlaveten aynı tarihteki değişiklik ile anılan kanunun 173’üncü maddesi şöyle değiştirilmiştir: “127 nci maddenin 3 ve 4 üncü fıkralarile 138 inci maddenin dördüncü fıkrasında ve 128,140,143 ve 161 inci maddelerde yazılı cürümler hakkında takibat yapılması Adliye Vekaletinden izin verilmesine bağlıdır...”¹⁰⁸. Bu hüküm suçun soruşturmasını Adalet Bakanlığından izin şartına bağladığından keyfiyeti önleyici soruşturmaların önüne geçmeyi amaçlamıştır. Bahsedilen madde üzerinde 16.07.1938 tarih ve 3531 sayılı Kanun ile şu fıkra eklenmiştir: “Bu maddede yazılı fiiller sulh zamanında işlenmiş olursa failleri hakkında tertib edilecek cezanın yarısından dörtte üçe kadarı indirilmek suretile hükmolunur.”¹⁰⁹.

Yapılan değişiklik sadece savaş sırasında işlenebilen suç her zaman işlenebilen bir suç haline getirmiştir. 1936 değişikliği ile 1931 Matbuat Kanunundan beri devam eden her türlü yalan haberin suç olma özelliği değiştirilmişti. Fakat bu düzenleme ile eski usule dönülerek yalan haber her koşulda suç olma özelliğini yeniden kazanmıştır¹¹⁰. Bir diğer düzenleme ise 765 sayılı TCK’nın 138’inci maddesinde olmuştur: “...129’uncu madde ile ondan sonraki maddelerde ve 153 ve 161’nci maddelerde yazılı cürümler harb için Türkiye Devletile aralarında ittifak veya iştirak olan bir Devletin zararına işlendiği

¹⁰⁷ 11 Haziran 1936 Tarih ve 3038 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun, m.161.

¹⁰⁸ Ibid, m.173.

¹⁰⁹ 29 Haziran 1938 Tarih ve 3531 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun, m.161. Ayrıca bu kanun değişikliği ile 3038 sayılı kanun ile değiştirilen metindeki “milletin mukavemetini” ibaresi “memleketin mukavemetini” şeklinde değiştirilmiştir.

¹¹⁰ Parlak, a.g.e.; s.175.

*takdirde dahi tatbik olunur...*¹¹¹. Böylece suçun sadece Türkiye Cumhuriyeti aleyhine değil müttefikleri aleyhine işlenmesi halinde de bu madde hükümlerinin uygulanmasını sağlamıştır. Bu madde uygulamasını oldukça genişleten bir düzenleme olmuştur.

Bahsedilen madde üzerinde 07.03.1954 tarih ve 6329 sayılı Kanun ile son fıkrası değiştirilmiş ve iki yeni fıkra ilave edilmiştir:

“Sulh zamanında âmmenin telâş ve heyecanını mucip olacak şekilde asılsız, mübalağalı veya maksadı mahsusa müstenit havadis veya haber yayan veya nakleden veya millî menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan kimse (6) aydan (2) seneye kadar hapis ve (500) liradan (5 000) liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Eğer fiil, suçlu tarafından bir yabancı ile anlaşma neticesi işlenmişse hapis cezası (1) seneden, ağır para cezası (1 000) liradan aşağı hükmolunamaz.

*Yukarı ki fıkralarda yazılı cürümlerin takibi izne bağlı olmayıp bu nevi cürümlere mütaallik dâvalar umumi mahkemelerde görülür.”*¹¹².

1938 düzenlemesiyle barış zamanında suç işlenebileceği öngören düzenlemeye ilave olarak bu kanun ile barış zamanında işlenen suçun unsurları savaş zamanı ile uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır. Savaş halinin her ülke için daha zor koşullar olduğu gözetildiğinde barış zamanında suçun ceza miktarının daha az olması isabetlidir. İlave edilen son fıkra ise soruşturmayı güçleştiren Adalet Bakanlığı iznini kaldırarak özgürlükleri koruyucu düzenlemeyi bertaraf etmiştir. Aşağıda bahsedilen¹¹³ konjonktür kapsamında değerlendirildiğinde bu düzenlemenin dönemin hükümetinin, baskıcı politikalarının sonucu olduğunu söylemek mümkündür. 28.11.1962 tarihli 121 sayılı Kanun ile 6329 sayılı Kanun ile getirilen son üç fıkra lağvedilmiştir¹¹⁴. Nihayetinde yapılan bunca değişiklikten sonra 1909 Matbuat Kanuna benzer uygulamaya geri dönmüştür.

765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun yalan habere ilişkin bir diğer madde ise 358’inci maddede düzenlenmiştir:

“Her kim yalan havadis neşir ve işaasiyle veya sair hileli vasıtalar ile umumi pazarlar yahut ticaret borsalarında amele ücretlerinin veya erzak veya emtia yahut umumi pazarlarda alınıp verilen

¹¹¹ 11 Haziran 1936 Tarih ve 3038 sayılı Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun, m.138.

¹¹² 7.03.1954 Tarih ve 6329 sayılı Türk Ceza Kanununun 161. Maddesinin Son Fıkrasının Tadili ve Bu Maddeye İki Fıkra İlâvesi Hakkında Kanun, m.161.

¹¹³ Bkz.: Cumhuriyet Dönemi başlığı altında yapılan açıklamalar.

¹¹⁴ 20.11.1962 Tarih ve 121 sayılı Türk Ceza Kanununun 161. Maddesinin Bazı Fıkralarının Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun, m.1.

veya esham borsalarına kabul edilen evrak ve senedat piyasasının artıp eksilmesine sebebiyet verirse üç aydan üç seneye kadar hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır cezayı nakdi ile cezalandırılır.”

¹¹⁵.

Bu düzenleme ileride bahsedilen Türk Ceza Kanunu 237’nci maddesinde düzenlenen fiyatları etkileme suçuyla aynı mahiyette hükümler içermektedir¹¹⁶.

Anılan kanundaki çalışmamız kapsamındaki son düzenleme ise 401’inci maddedir:

“Bir kimse yalan havadis neşir ve işaasiyle yahut sair hile kullanmakla et, ekmek, odun, kömür gibi ammeye elzem olan erzak ve eşyanın nedretine veya fiyatının artmasına sebep olursa bir seneden beş seneye kadar hapse ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır cezayı nakdiye mahkûm olur.”¹¹⁷.

Yukarıda zikredilen Türk Ceza Kanunu 237’nci maddesine benzer düzenlemeler içeren bu hükümde özellik arz eden durum yalan haberin kamu ihtiyacına zorunlu ürünlerin yokluğuna veya fiyatının artmasına sebep olması halinde suç vasfı addetmiştir. Böylece somut tehlike suçu niteliğinde olan bu suçta ceza miktarlarının aralığının açık tutulması meydana gelen tehlikeye göre hâkime geniş takdir yetkisi tanımıştır. 24.9.1983 tarihli 2891 sayılı Kanunla bu maddede yapılan değişik şöyledir:

“...Bir kimse her ne şekilde olursa olsun yalan haber yaymak, duyurmak veya başka hileler kullanmak suretiyle birinci fıkradaki erzak, madde, mal veya eşyanın azalmasına, darlığına veya fiyatlarının artmasına sebep olursa, fiili daha ağır cezayı gerektiren bir suç teşkil etmediği takdirde iki yıldan on yıla kadar hapis ve yetmişbeşbin liradan ikiyüzbin liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir...”¹¹⁸.

¹¹⁵ 13 Mart 1926 Tarih ve 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu, m.358.

¹¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237) başlığı altında yapılan açıklamalar.

¹¹⁷ 13 Mart 1926 Tarih ve 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu, m.401.

¹¹⁸ “Gıda maddeleri veya kamuya gerekli şeylerden:

a) Halkın beslenmesi için gerekli et, ekmek, un, süt, tuz, şeker, yağ, peynir, zeytin veya benzeri gıda maddelerinin;

b) Halkın ısınması, temizliği veya aydınlanması için gerekli madde veya eşyalarla her türlü yakıtın;

c) Sağlığın korunmasında, tedavide ve tıbda kullanılan ilaç, kimyevi madde, alet ve diğer şeylerin;

d) İnşaat, sanayi, ulaşım ve tarımda kullanılıp da fiyatları Bakanlar Kurulu, ilgili bakanlıklar ve diğer yetkili mercilerce tespit ve ilan edilen eşya veya maddelerin;

e) Kamu için gerekliliği sebebiyle veya Devletin genel iktisadi ve mali siyaseti gereği olarak, fiyatları Bakanlar Kurulu veya ilgili bakanlıklar tarafından tespit ve ilan edilen mal, eşya, araç, gereç ve her türlü maddelerin;

İmali, satımı, dağıtımı, depolanması veya her ne şekilde olursa olsun ticaretiyle uğraşan veya herhangi bir suretle kazanç amacı güden bir faaliyette bulunan kimse, bu erzak, madde, eşya veya malların satışından kaçınır, bunları saklar, kaçırır, satılmadığı halde satılmış gibi gösterir veya bunlardan satış fiyatları Bakanlar Kurulu, ilgili bakanlıklar veya yetkili

Madde metninin ilk haline göre yapılan değişiklik ile kanun yazımında pek tercih edilmeyen şekilde ayrıntılı düzenleme getirilmiştir. Fikri içtima kuralını da hükme bağlayarak hapis ceza miktarını temel haline göre bir kat artırarak suçun caydırıcılığının yükseltilmesi hedeflenmiştir.

1931 tarihinde yürürlüğe giren 1881 sayılı Matbuat Kanunu, 1950 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Anılan kanunun yalan haberi düzenleyen 34'üncü maddesi şöyledir:

*“Türk Ceza Kanunu hükümleri haricinde olarak matbuatta bilerek yanlış metinler veya bir kimseye atfedilmiş vesikalar, yahut haddi zatinde doğru, fakat mündericâtı tahrife uğratılmış metinler neşredenler bir haftadan bir aya kadar hapis ve 10 liradan 50 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm olurlar.”*¹¹⁹.

1909 tarihli Matbuat Kanunu ile getirilen kamu düzenini bozma şartına bu Kanunda yer verilmeyerek 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi dönemine benzer uygulama devam ettirilmiştir¹²⁰. Bu haliyle zikredilen nizamnameden farkı yaptırım yönündendir¹²¹. Anılan nizamnamede; ceza miktarı, bir aydan bir yıla kadar hapis ya da 10 altından 50 altına kadar para cezası olarak belirlenmişken yeni düzenleme ile bir haftadan bir aya kadar hapis ve 10 liradan 50 liraya kadar ağır para cezası

mercilerce tespit edilenleri fazla fiyatla satar veya satışa arz ederse iki yıldan on yıla kadar hapis ve yetmişbeşbin liradan ikiyüzbin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Ayrıca suç konusu mal veya eşyanın müsadereğine de karar verilir.

Yukardaki fıkra da yer alan erzak, madde, eşya veya malların resmi mercilere bildirilmesine ilişkin olarak Bakanlar Kurulu veya ilgili bakanlıklarca çıkarılan kararlara aykırı hareket eden veya gerçeğe aykırı beyanda bulunan kimse, fiil daha ağır cezayı gerektiren bir suç teşkil etmediği takdirde altı aydan iki yıla kadar hapis ve onbeşbin liradan yetmişbeşbin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Ayrıca bildirim dışı bırakılan malların müsadereğine de karar verilir.

Yukarıdaki fıkralarda yer alan fiil ve hareketler ikiden fazla kimse tarafından müştereken veya herhangi bir şirket veya teşekkül namına işlenirse birinci fıkradaki halde hapis cezası üç yıldan, ikinci fıkradaki halde bir yıldan az olamaz.

Suç konusu erzak, madde, mal veya eşyanın değeri az ise yukarıdaki fıkralara göre verilecek cezalar yarısına, çok az ise üçte birine indirilir. Mükerrir olanlar hakkında bu fıkra hükmü uygulanmaz.

Soruşturmanın her safhasında bu maddede belirtilen ve suç konusu erzak, madde, mal veya eşyanın gerektiğinde satışına ve satışın en yakın belediye veya kamu kuruluşunca yapılmasına yetkili hakim veya mahkemece karar verilir. Satış bedeli mahkûmiyet halinde müsadereğine karar verilmek üzere dava sonuna kadar muhafaza edilir.

Bir kimse her ne şekilde olursa olsun yalan haber yaymak, duyurmak veya başka hileler kullanmak suretiyle birinci fıkradaki erzak, madde, mal veya eşyanın azalmasına, darlığına veya fiyatlarının artmasına sebep olursa, fiili daha ağır cezayı gerektiren bir suç teşkil etmediği takdirde iki yıldan on yıla kadar hapis ve yetmişbeşbin liradan ikiyüzbin liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir.” (22 Eylül 1983 Tarih ve 2891 Sayılı 765 Sayılı Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, m.401).

¹¹⁹ 25 Temmuz 1931 Sayılı ve 1881 Sayılı Matbuat Kanunu, m.34.

¹²⁰ Parlak, a.g.e., s.174.

¹²¹ Çalışmamız haricinde olmakla birlikte 1931 tarihli Matbuat Kanununun basın özgürlüğü yönünden en ağır hükmü 50'nci maddesinde yer almaktaydı. Bu maddeye göre “ülkenin genel politikası” gibi genel bir kavram kullanmış ve buna aykırı hareket edenlerin İcra Vekilleri Heyeti kararıyla kapatılabilmesine cevaz vermiştir (Dönmezer ve Bayraktar, a.g.e., s.176-177; Özgen, a.g.e., s.157; Tikveş, a.g.e., s.166).

belirlenmiştir. İlk yaptırım her ne kadar seçimlik ceza öngörmüş ise de hapis cezaları arasındaki büyük fark yeni kanunun daha hafif müeyyide belirlediğini göstermektedir.

1950 tarihinde yürürlüğe giren 5680 sayılı Basın Kanunu, 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5187 sayılı Basın Kanunu'na kadar uygulamaya yön vermiştir. Bahsedilen kanun 1931 Matbuat Kanunu'na göre oldukça özgürlükçü bir düzenlemeydi. Hatta Dönmezer ve Bayraktar'ın aktardığına göre eski kanuna tepki olarak çıkarılan yeni kanun diğer dünya ülkeleriyle karşılaştırıldığında en özgürlükçü ve demokrat kanunlardan birisiydi¹²². Bunun en büyük örneği ilk maddesiydi: “*Basın serbesttir. Basılmış eserlerle bunların neşri bu kanunda yazılı hükümlere tâbidir.*”¹²³.

Nihayetinde yeni kanun önceki kanunu lağvederek yalan haber konusunda sadece 765 sayılı TCK 161'inci maddesini uygulamada bırakmıştır¹²⁴. Yalan haber hususunda yeni kanuna yönelik Hükümet Tasarısının 30'uncu hükmü şöyledir:

“Türk Ceza Kanununda daha ağır bir suç teşkil etmediği takdirde, uydurulmuş veya tahrif edilmiş haber, beyan veya vesikaları, âmmenin huzurunu bozarak heyecana düşürecek surette yayanlar üç aydan altı aya kadar hapis ve 200 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilirler.

Bu yayın yalnız şahsın maddi veya mânevi zararını mucip olabilecek mahiyette ise, mağdurun şikâyeti üzerine fail hakkında 200 liradan 1 000 liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.”

Bu hükmün gerekçesi ise şöyledir:

“Basın, iyi niyetli ve dürüst şahsiyetler elinde yapıcı ve düzenleyici kıymeti haizdir, Fakat kötü niyetli ve yabancı ideolojilere saplanmış kimseler basını, sosyal bünyeyi yıkmak, vatandaş şeref ve haysiyetini, menfaatini baltalamak için bir vasıta olarak kullanabilirler. Kötü amaçlar peşinde koşan basın bu takdirde sosyal bünyeyi kolaylıkla tahrip edebilir. Güven ve düzeni bozabilir.

Uydurulmuş veya tahrif edilmiş haber, beyan veya vesikaların âmmenin huzurunu bozarak heyecana düşürecek yahut şahsın menfaatini ihlâl edebilecek surette yayınlanması hali basın hürriyetiyle bağdaşamaz. Basın hürriyetine bürünen bu nevi faaliyetlere, kamu ve fert faydası bakımından, müsaade edilemez. Sükûn ve istikrarı arayan demokrasi aynı zamanda kamu ve fert haklarının ve menfaatlerinin korunmasını da gerektirir, işte bu sebeplerledir ki, arzolunan sebepler

¹²² Adem Ayten, *Türkiye’de Basın ve Rejimi (Cumhuriyet Dönemi Basın İktidar İlişkisi Ve Basın Rejimleri)* (Doktora Tezi, Danışman Murat Özgen), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 377546), s.75-76; Dönmezer ve Bayraktar, a.g.e., s.180; Tikveş, a.g.e., s.167-168.

¹²³ 15.07.1950 Tarih ve 5680 Sayılı Basın Kanunu, m.1.

¹²⁴ Hamza Çakır ve Deniz Elif Yavalar, “Demokrat Parti İktidarı ve Basın”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, 2017, s.260-261; Dönmezer ve Bayraktar, a.g.e., s.178; Parlak, a.g.e., s.175.

gerektiği gibi incelenmiş ve yürürlükte bulunan Fransız Matbuat Kanununun 27 nci maddesi hükmünden de faydalanılarak sözü geçen madde yeniden yazılmıştır.

Türk Ceza Kanununun hükümleri dışında uydurulmuş veya tahrif edilmiş haber beyan veya vesikaların âmmenin huzurunu bozarak heyecana düşürecek surette yayınlanması suç sayılarak failleri hakkında üç aydan altı aya kadar hapis ve 200 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezası konulmuştur. Haber veya beyanları, yalan olduğunu bilmeden yani kasıtsız olarak yayımlayanlar umumi esaslara göre mesul edilemeyeceğinden bu hususun ayrıca metne dercine lüzum görülmemiştir. Şahsın maddi veya mânevi zararını mucip olabilecek mahiyetteki uydurulmuş veya tahrif edilmiş haber beyan ve vesikaları yayanların da, mağdurun şikâyeti üzerine tecziyeleri cihetine gidilmiştir.”¹²⁵.

Tasarıda sunulan bu madde İçişleri ve Adalet Bakanlığı tarafından kurulan karma komisyonda yeniden değerlendirilmiş ve “Tasarıdaki 30 ncu madde, bu maddenin içindeki hükümler, umumi ahkâmda mevcut olduğu mülâhazisiyle tayıyılmıştır (aradan çıkarılmıştır¹²⁶)”¹²⁷. Görüşü doğrultusunda hem basın özgürlüğünü daha da kuvvetlendirmek hem de maddenin genel hükümlerde yer bulduğundan bahisle 5680 sayılı Basın Kanunu’na eklenmemiştir¹²⁸.

Bu gelişmeler uzun sürmemiş, ilerleyen yıllarda yeni gelişen basına, sansür niteliğinde¹²⁹ olan yalan haber ile ilgili ilk kanun olan 17.03.1956 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan 6334 sayılı Neşir Yoliyle veya Radyo İle İşlenecek Bâzı Cürümler Hakkında Kanun¹³⁰ yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesi ve iki yıl sonra yapılan değişiklik birçok tartışmaya konu olmuştur. 08.06.1956 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan 6732 sayılı Neşir yoliyle veya radyo ile işlenecek bâzı cürümler hakkındaki 6334 sayılı Kanunun Adı ile Bâzı Maddelerinin Tadiline ve Bir Madde İlâvesine Dair Kanunun¹³¹ üçüncü maddesi ile yalan haber ile ilgili temel kanundaki ikinci maddenin alanı genişletilmiştir¹³². Ağır

¹²⁵ TBMM Basın Kanunu Tasarısı ve İçişleri ve Adalet Komisyonlarından Kurulan Karma Komisyon Raporu (1/41), Dönemi 9, Yasama Yılı 1, Sıra Sayısı 55, s.8.

¹²⁶ TDK Güncel Türkçe Sözlük, “Tayıtmak” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 30.03.2024).

¹²⁷ TBMM Basın Kanunu Tasarısı ve İçişleri ve Adalet Komisyonlarından Kurulan Karma Komisyon Raporu, Dönem 9, Yasama Yılı 1, Sıra Sayısı 55, s.17.

¹²⁸ Dönmezer ve Bayraktar, a.g.e., s.184-185.

¹²⁹ Nuran Yıldız, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi, Cilt 51, Sayı 1, 1996, s.495.

¹³⁰ 9 Mart 1954 Tarih ve 6334 Sayılı Neşir Yoliyle veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun (Ayten, a.g.e., s.81).

¹³¹ 7 Haziran 1956 Tarih ve 6732 Sayılı Neşir Yoliyle veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki 6334 Sayılı Kanunun Adı ile Bazı Maddelerinin Tadiline ve Bir Madde İlâvesine Dair (Ayten, a.g.e., s.81).

¹³² Şen, Ervan ve Serdar, altmış altı yıl önce ihdas edilen kanunun 2022 yılında tekrar suç olarak düzenlenmesini eleştirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ersan Şen, Mehmet Vedat Ervan ve Cem Serdar, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu”, <https://sen.av.tr/tr/makale/halki-yaniltici-bilgiyalenen-yayma-sucu>, (E. T.: 15.11.2024)

para cezası yönünden miktar 2.500 liradan 10.000 liraya çıkarılmıştır. İlaveten ikinci dünya savaşının getirdiği gıda sıkıntısı gözetilerek kamunun ihtiyacı olan maddelerin fiyatlarında manipülasyon yapılmasını da suç saymıştır. Beşinci maddesi ile ise bu suçlardan mahkûmiyet halinde sanıktan tahsil edilemeyen ağır para cezasının süreli yayın sahibinden veya yayımcıdan tahsil edilmesini öngörmüştür. Bu husus kanun metninin esbabı mucibesi (gerekçesi) ile şöyle ifade edilmiştir: “*Ceza adaleti şunu lüzumlu kılar ki, memnu fiilin sirayetine kadar kolay ve fazla ise müeyyidesi de o nispette ağırdır*”¹³³.

Dönemin Başvekili Adnan Menderes tarafından imzalanan 6732 sayılı kanunun gerekçesinde bu düzenlemelerin altyapısı olarak İsveç Matbuat Kanununun 7’nci fasıl 4’üncü madde 9 numaralı hükmü ile halkın geçimini, kamu düzenini ve iç güvenliğini veya hükümet ile kamu işlerine ilişkin kararlara yönelik saygıyı sarsacak yalan haber ve beyanlarını yayımlayanların cezalandırılması örnek olarak gösterilmiştir. Avrupa’da devlet otoritesine yönelik fiillere yönelik yaptırımlar ve tedbirlerin düzenlendiğini yine Anglo-Sakson hukuk sistemine dahil olan İngiltere’de yasal olarak engellenmediği halde komünist parti dergisini satacak tek bir bayi çıkmamasının kişilerin şereflerini koruyucu örf ve adetler olduğuna işaret etmiştir. İsviçre ve Alman hukukunda kişilerin şeref ve haysiyetlerine yönelik eylemleri düzenleyen suçların mahiyetlerinin genişletildiğini belirtmiştir. Batı Almanya’da ise politika ile ilgilenenlerin korunması yönünden daha ağır yaptırımlar olduğu ayrıca Fransız Matbuat Kanununda da benzer hükümlerin olduğundan bahsedilmiştir¹³⁴.

Yalan haberi düzenleyen 3’üncü maddenin gerekçesinde ise yalan haber ve havadise yönelik yayımların gerçek bilginin içeriğinin tahrif ve tağyir edilerek yayımlanması yasaklanmıştır. Kişilerin maddi ve manevi haklarına da zarar getirme ihtimaline binaen 765 sayılı TCK 162’nci maddesiyle¹³⁵ birlikte değerlendirilerek şahısların şikâyeti halinde daha hafif cezalandırılacağı öngörülmüştür. Bu gerekçeler dahi tartışmaların dinmesini sağlamamış aksine bu kanun ile basın özgürlüğünün varlığı kabul edilse bile eleştiri özgürlüğünün ellerinden alındığını yönünde yakınmalar başlamıştır¹³⁶.

Çalışma konumuzu daha iyi özümsemek için bu kanuna getirilen eleştirilere yakından bakmakta fayda vardır. 6-7 Eylül olayların baş göstermesi nedeniyle ilan edilen sıkıyönetimin kalkmasının ardından 7 Haziran 1956 tarihinde kabul edilen 6732 sayılı kanun ile hükümet gazetecilik faaliyetleri

¹³³ TBMM Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bâzı Cürümler Hakkındaki 6334 Sayılı Kanunun Adı ile Bâzı Maddelerinin Tadiline Dair Kanun Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatas (1/476), Dönemi 10, Yasama Yılı 3, Sıra Sayısı 192, s.4.

¹³⁴ *Ibid*, s.2.

¹³⁵ 765 sayılı Türk Ceza Kanunu 162’nci maddesi: “*Kanunun cürüm saydığı neşriyatı nakil etmek başlı başına bir cürüm olup, faili aynı cezaya tabidir. Nakil olunan bu gibi neşriyatın muhteviyatı tasdik olunmadığına veya ihtiyatla nakil edildiğine yahut mesuliyeti başka bir kimsenin tamamıyla deruhte eylediğine dair bir kayıt ilavesi naklini mesuliyetten vareste kılamaz*”.

¹³⁶ Ayşe Elif Emre Kaya, “Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 39, 2011, s.99-100.

önünde büyük engeller oluşturmuş ve yayın içeriğine müdahale ederek basın özgürlüğüne ket vurmuştur¹³⁷. Bu dönemde Uluslararası Basın Enstitüsü aylık dergisinde de yeni kaldırılan sıkıyönetimi aratmayan basın özgürlüğünü büyük ölçüde engelleyen halkın habere ulaşmasını engelleyen 6732 sayılı Kanunun, büyük sakıncalar içerdiğini yazmıştır. Buna karşın Menderes hükümeti demokrasilerde matbuat rejimlerinin olduğunu özgürlüğü engelleyen düzenlemeler ile ilgili en kısa sürede iyileştirme çalışmaları yapılacağından bahsetmiştir. Buna rağmen söz konusu hükümet döneminde gazete ve dergi kağıtlarının ihracı devlet tekeline alınmıştır¹³⁸.

Bu tartışmalar devam ederken ilerleyen yıllarda 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile yönetime gelen 24. Türkiye Hükümeti¹³⁹ 06.10.1960 tarihli karar ile Neşir yoluyla veya radyo ile yahut toplantılarda işlenen bâzı cürümler hakkındaki 6334 sayılı Kanun ile bu kanunu değiştiren 6732 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. 94 Sayılı bu Kanun, Resmî Gazetenin 10627 sayısı ile 12.10.1960 tarihinde yayımlanmıştır¹⁴⁰.

1961 Anayasası bakımından ise Dönmezer ve Bayraktar'ın aktardığına göre dönem, kendi sınırları içinde incelendiğinde basın özgürlüğü açısından dünya ülkeleri arasında en ayrıntılı kuralları düzenleyen ve buna üstünlük izafe eden anayasadır¹⁴¹. İfade özgürlüğü yönünden ise 765 sayılı TCK'nın eleştiriye¹⁴² açık 141-142'nci madde hükümlerinin olması ve bunların Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay tarafından 1961 Anayasasına aykırı bulunmaması nedeniyle basın özgürlüğü kadar serbest uygulandığını söylemek zordur¹⁴³. 1961 Anayasası'nın 22/3, 5, 6 ve 26'ncı maddelerini değiştiren 12 Mart 1971 askeri muhtırası¹⁴⁴ akabinde gelen 20.09.1971 tarihli 1488 sayılı Kanun, yukarıda bahsedilen liberal ortamdan kopuş yaşatmıştır. Basın özgürlüğüne yönelik devletin ülkesi ve milletin bütünlüğü, genel ahlak gibi bugün dahi üzerinde tam bir uzlaşa sağlanamamış kavramların sınırlama sebebi olarak

¹³⁷ *Ibid*, s.103; Barış Bulunmaz, "Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları", *Öneri Dergisi*, Cilt 10, Sayı 37, 2012, s.210.

¹³⁸ Yıldız, *a.g.e.*, s.496.

¹³⁹ Vikipedi, *Özgür Ansiklopedi*, "24. Türkiye Hükümeti" Maddesi, (<https://tr.wikipedia.org/>) (E. T.: 03.04.2024).

¹⁴⁰ 6 Ekim 1960 Tarih ve 94 Sayılı 6334 Sayılı Kanun ile Bu Kanunu Değiştiren 6732 Sayılı Kanunun Kaldırılmasına Dair Kanun.

¹⁴¹ Abidin Kadir İnce, *Çoğulcu ve Vesayetçi Unsurlar Açısından 1961 Anayasası*, Ankara, Adalet, 2022, s. 101; Yavuz Atar, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Seçkin, 16. Baskı, 2023, s.47; Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.*, s.207.

¹⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Bülent Tanör, *TCK. 142. Madde Düşünce Özgürlüğü ve Uygulama*, İstanbul, On İki Levha, 2. Baskı, 2022.

¹⁴³ Bahsi geçen kararlar için bkz. Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.*, s.220-221.

¹⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Vikipedi, *Özgür Ansiklopedi*, "12 Mart Muhtırası" Maddesi, (<https://tr.wikipedia.org/>) (E. T.: 01.04.2024).

getirilmesi hukuk sistemlerinde yeri olmayan keyfî uygulamalara yol açmıştır¹⁴⁵. 1971 değişiklikleri ile düşünce özgürlüğü yönünden ise bir değişim yaşanmamıştır.

1982 Anayasası, basın hürriyeti yönünden 1961 Anayasasında 1971 değişikliklerini takip ederek özgürlükler sunmuş ise de bunları kısıtlayan genel, soyut ve belirsiz sınırlama sebepleri koyarak özgürlüklerin önüne geçmiştir¹⁴⁶. Düşünce hürriyeti yönünden durum farksız değildir¹⁴⁷. Dönmezer ve Bayraktar'ın aktardığına göre 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 3/1'nci fıkrasında yer alan "basın özgürdür" cümlesinden hemen sonra "sansür edilemez" sözcüklerinin eklenmesi önerilmişse de kabul edilmemiştir¹⁴⁸. Bu öneri aslında 1982 Anayasası'nın basın hürriyetini düzenleyen 28'inci maddesinde yer bulmuştur. Şöyle ki: "...Basın hürdür, sansür edilemez..." ibareleri kanunun üstünde olan Anayasada yer almış iken hükmün kanun metnine eklenmesi teklifinin reddedilmesi izahtan varestedir.

5187 sayılı Basın Kanunu, 09.06.2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun 5680 sayılı Basın Kanunu'nu ilga etmekle birlikte eski kanuna benzer bir şekilde 3'üncü maddesi: "*Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir.*" haliyle temel hak ve özgürlüklerin yanında saf tutmuştur¹⁴⁹. Gerçeğe aykırı bilgi konusunda özellik arz etmeyen yeni kanunun konumuz kapsamında kalan 3'üncü maddesinin ikinci fıkrası şöyledir:

"Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir."

Geniş ve muğlak sınırlama sebepleri öngören bu madde ile bilgi yayma başta olmak üzere birçok basın faaliyetinin sınırlandırılmasının önü açılmıştır. Çalışma konusu suç başta olmak üzere kanun yazım tekniğinde sınırlama sebeplerinin her tarafa çekilebilir, belirsiz kavramlar içermesi başta kanunilik ilkesi olmak üzere hukukun genel ilkelerine aykırı düşmektedir. Bilindiği üzere hukukun

¹⁴⁵ Atar, *a.g.e.*, s.47-48; Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.*, s.211.

¹⁴⁶ Atar, *a.g.e.*, s.130; Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.*, s.213.

¹⁴⁷ Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.*, s.224.

¹⁴⁸ *Ibid*, s.196.

¹⁴⁹ *Ibid*, s.196.

evrensel yorum ilkelerinden biri olan “hak ve özgürlükler geniş, sınırlamalar dar yorumlanır”¹⁵⁰ düsturu bu açıklamaların izahı vaziyetindedir¹⁵¹.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun tamamı 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 765 sayılı TCK’yı ilga eden yeni TCK; ilk halinde fiyatları etkileme suçunu 237’nci maddesinde, savaşa yalan haber yayma suçunu 323’üncü maddesinde düzenlemiştir. 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (SPK) 30.12.2012 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Piyasa dolandırıcılığı suçu 107/2’nci fıkrasında tanzim edilmiştir. Bu suçlar yukarıda ayrıntılı bir şekilde incelendiğinden bu kısımda üzerinde durulmamıştır¹⁵².

5237 sayılı TCK’ya 13.10.2022 tarihinde ise inceleme konusu “Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu” eklenmiştir. Bu suç ilk olarak 2/4471 esas numaralı teklif ile 26 Mayıs 2022 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuş ve 27 Mayıs 2022 tarihinde esas komisyon olarak Adalet Komisyonuna, tali komisyon olarak Dijital Mecralar Komisyonuna havale edilmiştir. 01.06.2022, 09.06.2022, 14.06.2022, 15.06.2022, 21.06.2022, 22.06.2022, 04.10.2022, 05.10.2022, 06.10.2022, 11.10.2022, 12.10.2022 tarihlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) görüşülmüştür. Teklife konu maddelerinin her biri üzerinde sancılı tartışmalar yapılmış ve nihayetinde 13.10.2022 tarihinde araştırma konumuz olan teklifin 29 ve 30’uncu maddesi teker teker görüşülmüştür. 29’uncu madde üzerinde birtakım öneriler¹⁵³ olmasına rağmen madde metninde redaksiyon çalışması

¹⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Kemal Gözler, “Yorum İlkeleri”, <https://www.anayasa.gen.tr/yorum-ilkeleri-kitaptan.pdf> (E. T.: 09.04.2024).

¹⁵¹ Dönmezer ve Bayraktar, a.g.e., s.197-198.

¹⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz: Bilgi Bazlı Piyasa Dolandırıcılığı Suçu (SPK m. 107/2) başlığı altında yapılan açıklamalar.

¹⁵³ Şöyle ki: Adalet Bakanlığı’nın önerisinde amacın sadece “Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak amacıyla” sınırlandığı görülmektedir, fakat bazı durumlarda saikte ticari amaçların olabileceği de değerlendirilmektedir. Bkz. Dezenformasyonla Mücadele Kanun Teklifi Taslağı, s. 55. Konuyla ilgili Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı tarafından da TCK’nın 246/A maddesinde “Yalan haber yayma” başlığıyla düzenleme yapılması önerilmiştir. Öneri; “(1) Kamu düzenini, kamu barışını veya kamu sağlığını bozmaya elverişli şekilde seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgi ve belgeleri değiştiren veya tamamen gerçek dışı bir bilgi oluşturan, yayan veya nakleden kimse bir yıldan 5 yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde, verilecek ceza altıda biri oranında artırılır. (3) Haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz” şeklindedir. İletişim Başkanlığının önerisinin, suçun oluşumunu kolaylaştırması nedeniyle uygulamada geniş kitlelerin suç kapsamına girme riskini taşıdığı değerlendirilmektedir. Suç tipiyle ilgili önerilerde, haksızlığın kabahat olarak düzenlenmesi de tartışılmıştır. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun 42/B maddesinde “Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” başlığı ile düzenleme yapılması önerilmiştir. Öneri, “(1) Kamu düzenini, kamu barışını veya genel sağlığı bozmak amacıyla ve bu amacı gerçekleştirmeye elverişli olacak şekilde gerçeğe aykırı olduğunu bildiği bir bilgiyi alenen yayan kimse, bin liradan on bin liraya kadar idari para cezası ile cezalandırılır. (2) Bu kabahat dolayısıyla idari para cezası vermeye mülki amir yetkilidir” şeklindedir. Kurumların çoğunluğu eylemin kabahat olarak düzenlenmesinin yetersiz kalacağı yönünde değerlendirme yapmıştır (Balcı ve Çakır, a.g.e., s.2-3).

yapılmış ve aynen kabul edilmiştir. Ardından teklifin tümü oylanarak kabul edilmiştir. Kanun teklifi 18.10.2022 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir¹⁵⁴.

Dijital Mecralar Komisyonunda teklif üzerinde yapılan görüşmeler sırasında lehte söz alan milletvekillerine göre sosyal medya ve haber siteleri üzerinden dezenformasyon hızla yayılmaktadır. Yalan haberlerin kişilerin doğru bilgiye ulaşmasını engelleyerek toplumsal kargaşa yarattığını belirtmişlerdir. Aleyhte söz alan milletvekillerine göre halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçundaki muğlak kavramlar ile düşünce ve basın özgürlüğü, kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi nazarında ihlal edilmiştir. Komisyon toplantısına katılan sivil toplum kuruluşlarına ise devletin; üniversiteler ve basın meslek örgütlerinin katkılarıyla okul çağından başlayarak evrensel insan haklarına, demokrasi ve hukuk kurallarına saygı temelinde dezenformasyonla mücadele için uluslararası standartlarda medya okuryazarlığı konusunda eğitimler vermesi tavsiyesinde bulunmuştur. Görüşmelerin sonunda komisyon başkanı Doç. Dr. Hüseyin Yayman: “*Dezenformasyonun siyaset üstü bir konu olduğu, küresel bir problem haline geldiği, gerçek hayatta suç olanların sanal dünyada da suç olmasının gerektiği ifade edilmiştir*”¹⁵⁵.

Kanun’un yürürlüğe girmesinden kısa bir süre önce 14 Eylül 2022 tarihinde Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi İzleme Komitesi’nin aldığı bir mektupla, halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunu ihdas eden kanun teklifi için Venedik Komisyonu’ndan acil görüş talep edilmiştir. 26 ve 27 Eylül 2022 tarihlerinde, iktidar çoğunluğuna sahip Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet ve Kalkınma Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi ile muhalefetteki üç siyasi parti olan Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi ve İYİ Partinin sivil toplum temsilcileriyle çevrimiçi toplantılar gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen toplantılar sonucunda 7 Ekim 2022 tarihinde *Ceza Kanunu Değişiklik Tasarısı “Yanlış veya Yanıltıcı Bilgi” İle İlgili Hüküm Hakkında Venedik Komisyonu ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü (DGI) Acil Ortak Görüşü* yayımlanmıştır¹⁵⁶. Bu görüş bundan sonra Venedik Komisyonu raporu olarak adlandırılacaktır. Görüşün tamamına burada yer vermek yerine aşağıda ilgili raporun açıkladığımız yer ile ilgisi bulunduğu takdirde değinmeyi uygun buluyoruz.

¹⁵⁴ Resmî Gazete, 18 Ekim 2022, Sayı 31987.

¹⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 22, Yasama Yılı 2, Sıra Sayısı 59, s.29.

¹⁵⁶ Venedik Komisyonu, s.3, §1-5.

6. Mukayeseli Hukuktaki Düzenlemeler

Başlık altında incelediğimiz ilgili ülkelerin düzenlemeleri birebir halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu ile örtüşmese de mukayeseli hukukun bilgi düzensizliklerine yönelik ne tür düzenlemeler öngördüğü konusunda fikir sahibi olunması yönünden faydalı olacağını düşünüyoruz. Düzenlemeler incelendiğinde görüleceği üzere çoğunlukla yalan, yanlış, yanıltıcı bilgi veya daha sıklıkla yalan habere yönelik hükümler içerdiği görülecektir. Aşağıda genel itibarıyla bilgi düzensizliklerine yönelik müdahale içeren düzenlemelere yer vermeyi uygun görüyoruz. İkinci bölümde halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunu unsurlarıyla beraber incelediğimizde de bu başlık altındaki bilgilerin öneminin anlaşılacağı kanaatindeyiz.

Mehaz alınan düzenlemelerin başında Uluslararası Hukuk sistemlerinde yapılan düzenlemeler yer almaktadır. Bu öncelik birden fazla hukuk sisteminin bir araya geldiği kurumlarda ne gibi düzenlemeler olduğunu göstermek içindir. Ardından Türk Ceza Hukukunun büyük ölçüde faydalandığı Almanya ile Türk İdare Hukukunun büyük ölçüde yararlandığı Fransa'daki düzenlemeler gelmektedir. Son olarak ise bilgi düzensizlikleriyle mücadelede en geniş ve ayrıntılı düzenlemeler içeren Singapur incelenmiştir.

I. Uluslararası Hukuk

Tarihi önemine binaen değineceğimiz ilk düzenleme, Birleşmiş Milletlerin (BM) 1948 yılında Bilgi Edinme Özgürlüğüne ilişkin BM Taslak Sözleşmesinde yer almaktadır. Bu düzenleme uydurma, yanlış veya sahte bildirim veya raporlarla mücadele etmek için oluşturulmuştu. Dönem itibarıyla bu şekildeki düzenlemelerin ifade özgürlüğüne ket vurabileceği düşünüldüğü için ifade özgürlüğüne yönelik sınırlandırmalar içinde düzenlenmiştir. Taslak, Türkiye'nin de taraf olduğu BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinde yer alması teklif edilmişse de kabul edilmemiş ve sadece taslak olarak kalmıştır¹⁵⁷. Taslak Sözleşmenin 2'nci maddesi:

“İfade özgürlüğü hakkı beraberinde bazı görevleri ve sorumlulukları getirir. İfade özgürlüğü hakkı böylece yasayla açıkça tanımlanan cezalara, yükümlülöklere ya da kısıtlamalara tabi olabilir. Aynı zamanda bu durum aşağıdaki durumlar için de geçerlidir:

- a) Ulusal güvenlik çıkarları için gizli kalması icap eden hususlar;*
- b) Hükümet sistemini şiddet yoluyla değiştirmeye teşvik eden ifadeler;*
- c) Kişileri doğrudan suç işlemeye teşvik eden ifadeler;*

¹⁵⁷ Özdan, a.g.e., s.98.

d) Müstehcen ifadeler;

e) Yasal işlemlerin adil yürütülmesine zarar veren ifadeler;

f) Edebi ya da sanatsal hakların ihlali;

g) Gerçek veya tüzel kişilerle ilgili olarak itibarsızlaştıran veya kamu yararına olmaksızın başka türlü zarar veren ifadeler;

h) Halklar ve devletler arasında dostane ilişkileri zayıflatan kasten oluşturulan yanlış veya çarpıtılmış raporların sistematik bir şekilde yayılması”¹⁵⁸.

BM Düşünce ve İfade Özgürlüğü Özel Raportörü, AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi, Amerikan Devletleri Örgütü İfade Özgürlüğü Özel Raportörü ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu Bilgiye Erişim ve İfade Özgürlüğü Özel Raportörü tarafından ifade özgürlüğü, yalan haber, dezenformasyon ve propaganda hakkında 2017 yılında bir ortak bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiriye göre yalan haber, dezenformasyon ve propaganda şeklindeki açıklamalarda devletlerin uluslararası hukuk kurallarının belirttiği ifade özgürlüğü sınırlandırmalarına dikkat ederek müdahale edebileceği vurgulanmıştır¹⁵⁹. BM nezdinde BM İnsan Hakları Konseyi, gazetecilerin güvenliğine ilişkin 27 Eylül 2018 tarihli kararında dijital platformlar üzerinden yayılan dezenformasyon ve propaganda türündeki paylaşımların şiddet, nefret ve düşmanlığı körüklediğini ifade etmiştir. BM genel sekreterliği tarafından 2019 yılında düzenlenen ve Melinda Gates ile Jack Ma önderliğinde oluşturulan Dijital İş birliği Üst Düzey Paneli raporunda, dijital platformlarda yapılacak düzenlemelerin insan hakları hukuku gözetilerek evrensel bir iş birliği sağlanarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir¹⁶⁰.

Avrupa Birliği (AB) tarafından bilgi düzensizliklere yönelik düzenlemelere yer vermeden önce AB’nin bilgi çarpıtmadan ne anladığına bakmakta yarar vardır. Bu kapsamda AB’nin bilgi çarpıtma tanımı:

“Dezenformasyon, ekonomik kazanç veya halkı kasıtlı olarak aldatmak için yaratılan, sunulan ve yayılan ve kamuya zarar verebilecek doğrulanabilir şekilde yanlış veya yanıltıcı bilgi olarak anlaşılmaktadır. Kamu zararı, demokratik siyasi ve politika yapım süreçlerinin yanı sıra AB

¹⁵⁸ UN Economic and Social Council 7th sess., ‘United Nations Conference on Freedom of Information’ (1948) E/RES/152(VII) 24-25. <https://digitallibrary.un.org/record/212470?v=pdf> (Erişim Tarihi 05.01.2025) (Özdan, a.g.e., s.98).

¹⁵⁹ Özdan, a.g.e., s.99-100; Yeşiltuna, a.g.e., s.119-120.

¹⁶⁰ Özdan, a.g.e., s.99.

vatandaşlarının sağlığının, çevrenin veya güvenliğin korunması gibi kamu mallarına yönelik tehditleri içerir”¹⁶¹.

Avrupa Komisyonu, çevrimiçi medya platformlarını da dezenformasyonla mücadeleye dahil etmek için Eylül 2018 yılında dünyadaki ilk öz regülasyon modeli olan Dezenformasyon Uygulama Tüzüğünü yayınladı (The Code of Practice on Disinformation)¹⁶². Tüzük, çevrimiçi medya uygulamalarında yer verilen reklamların şeffaflığını, bunlara maruz kalan kişilerin farkındalığını güçlendirmeyi ve araştırmacıların akademi ve sivil toplumda bu konuda ortaklıklar geliştirmesini içeren yirmi bir taahhüt içermekteydi¹⁶³. Bu tüzüğe gelen eleştiriler ve Komisyon’un incelemesiyle ortaya çıkan eksiklikler giderilerek 2022 yılında güncellenmiş versiyonu yayınlandı¹⁶⁴ ve yeni Tüzük kırk dört taahhüt ve yüz yirmi sekiz önlem barındırmaktaydı¹⁶⁵. Yeni düzenlemenin en temel özellikleri dezenformasyon faaliyetlerine yönelik finansal desteğin kesilmesi, çarpıtılan bilgiye yönelik teyit mekanizmaları, kullanıcı ve araştırmacıların medya okur-yazarlığı konusunda güçlendirilmesi gibi hususları içeriyordu¹⁶⁶.

Bu gelişmeler ışığında AB, çevrimiçi medyada kullanıcıların temel haklarını etkili bir şekilde korumak ve çevrimiçi medyanın hesap verilebilir bir ortama dönüştürmeyi amaçlayan Dijital Hizmetler Yasasını (Digital Services Act)¹⁶⁷ yürürlüğe koydu¹⁶⁸. Bu yasa AB’de faaliyetlerde bulunan on dokuz çok büyük platforma yönelik yasa konusu kurallara uymayı zorunlu hale getirmiştir¹⁶⁹. Dijital Hizmetler Yasası sadece bilgi çarpıtmaya yönelik hükümleriyle değil kasıtlı olarak yayılan zararlı bilgilere yönelik hükümler içermesi nedeniyle bilgi düzensizlikleri ile ilgili mücadelede önemli bir dönüm noktası

¹⁶¹ Krisztina Juhász, “European Union Defensive Democracy’s Responses To Disinformation”, *Journal of Contemporary European Studies*, Cilt 32, Sayı 4, 15 Şubat 2024, s.1083 (<https://doi.org/10.1080/14782804.2024.2317275>).

¹⁶² Özdan, *a.g.e.*, s.108.

¹⁶³ Balkan ve Ülgen, *a.g.e.*, s.10; Yeşiltuna, *a.g.e.*, s.123-124.

¹⁶⁴ Avrupa Komisyonu, The Strengthened Code of Practice on Disinformation 2022, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation> (E. T.: 07.01.2025).

¹⁶⁵ Balkan ve Ülgen, *a.g.e.*, s.11; Juhász, *a.g.e.*, s.9-10.

¹⁶⁶ Sena Kontoğlu, “Avrupa Birliği Hukukunda Dezenformasyonla Mücadele ve Öz Regülasyon Modeli”, in Bülent Kent ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Ankara, Adalet, 2022, s.133-134; Yeşiltuna, *a.g.e.*, s.155.

¹⁶⁷ Avrupa Birliği, Regulation (EU) 2022/2065 of The European Parliament and of The Council of 19 October 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2065> (E. T.: 05.01.2025).

¹⁶⁸ Kontoğlu, *a.g.e.*, s.134.

¹⁶⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, “AB Dijital Hizmetler Yasası Yürürlüğe Girdi”, https://www.ab.gov.tr/ab-dijital-hizmetler-yasasi-yururluge-girdi_53583.html (E. T.: 05.01.2025).

olmuştur¹⁷⁰. Bu saydıklarımız dışında elbette birçok düzenleme daha mevcut olsa da bu aşamada çalışma kapsamında önemli gördüklerimize yer vermekle yetinmeyi uygun görüyoruz.

II. Almanya

Dülger ve Oğlakçıoğlu'nun aktardığı 2017 yılına ait rapora göre 3.773 milyar kişi internet, 2.789 milyar kişi sosyal medya kullanmaktadır. Almanya'da ise 71.73 milyon kişiden 33 milyon kişi sosyal medya kullanmaktadır. Yine aktarılan bilgilere göre Youtube %90, Facebook %39 ve Twitter %1'ine yönelik önlem almaktadır¹⁷². Almanya, *NetzDG* olarak anılan *Sosyal Ağlarda Hukuk Uygulamasının İyileştirilmesi Hakkında Kanun* (*Netzdurchsetzungsgesetz*) ile dijital platformlar üzerinde yayılan başta nefret suçları olmak üzere dolaylı yoldan bilgi düzensizliklerini de kapsama alarak bu yöndeki mücadelede öncü olmuştur¹⁷³. *NetzDG*'nin ilk maddesi ile kanunun kapsamı belirlenmiştir. Bu maddeye göre internet üzerinde faaliyet gösteren telemedya hizmeti sağlayıcılarının bu kapsamda olduğu ayrıca bu kapsamın sosyal ağları da kapsadığı vurgulanmıştır. Sosyal ağ sağlayıcıları yönünden ise bir sınırlamaya gidilmiş sosyal ağ sağlayıcılarının bu kapsamda olması için Almanya'daki kullanıcı sayısının iki milyondan fazla olması gerektiği belirtilmiştir¹⁷⁴. *NetzDG*'nin 1'inci maddesinin üçüncü fıkrası ise kanunun uygulama alanında bulunan suçları düzenlemektedir. Ekici ve Erdem'in aktardığı üzere:

“Alman Ceza Kanunu’nda (AlmCK) yer alan demokratik hukuk devletini ve anayasal düzeni tehlikeye sokan suçlardan bazılarıyla suç işlemeye alenen teşvik (AlmCK §111), suç işleme tehdidinde bulunarak kamu barışını bozma (AlmCK §126), suç işlemek amacıyla örgüt kurma (AlmCK §129) ve terör örgütü kurma (AlmCK §129a), halkı kin ve düşmanlığa tahrik (AlmCK §130) ve cebir tasviri yapma (AlmCK §131), suçu övme ve onaylama (AlmCK §140), dini inanç ve dünya görüşlerine, dini cemaatlere ve inanç gruplarına hakaret (AlmCK §166), çocuk pornografisi içeren ürünleri yayma, edinme veya bulundurma (AlmCK §184b); hakaret (AlmCK § 185), kötüleme (AlmCK §186), karalama

¹⁷⁰ Juhász, a.g.e., s.10; Yeşiltuna, a.g.e., s.127 vd.

¹⁷¹ Elon Musk'ın Twitteri'nin (yeni adıyla X), AB Dezenformasyon Uygulama Tüzüğü'nden çekilmesine ilişkin Balkan ve Ülgen'in aktardığına göre: “Twitter gönüllü Uygulama Kurallarından çekilmiş olsa bile, 25 Ağustos 2023 tarihinde DSA ve DMA kapsamındaki düzenlemelere uymakla yükümlü olacaktır. AB'nin iç pazardan sorumlu komisyon üyesi Thierry Breton'un belirttiği gibi: ‘Twitter dezenformasyona karşı AB gönüllü Uygulama Kurallarından ayrılıyor. Ancak yükümlülükler devam ediyor. Kaçabilirsiniz ama saklanamazsınız. Gönüllü taahhütlerin ötesinde, dezenformasyonla mücadele 25 Ağustos itibariyle #DSA kapsamında yasal bir zorunluluk olacak. Ekiplerimiz uygulama için hazır olacak.’” bu açıklamalar düzenlemelerin yaptırım gücü açısından önem arz etmektedir. (Balkan ve Ülgen, a.g.e., s.13).

¹⁷² Murat Volkan Dülger ve Mustafa Temmuz Oğlakçıoğlu, “Alman Sosyal Ağlarda Hukuk Uygulamasının İyileştirilmesi Hakkında Kanuna İlişkin Değerlendirme”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Cilt 13, Sayı 37, 2018, s.88.

¹⁷³ Özdan, a.g.e., s.120.

¹⁷⁴ Dülger ve Oğlakçıoğlu, a.g.e., s.89-90; Aktaş, a.g.e., s.106; Özdan, a.g.e., s.120-121.

(AlmCK §187), ölenin hatırasına hakaret (AlmCK §189), fotoğraf çekmek suretiyle özel hayatın gizliğinin ihlali (AlmCK §201a), tehdit (AlmCK §241) ve ispat bakımından önemli verilerde sahtecilik suçlarıdır (AlmCK §269)¹⁷⁵ sayılan suçlar NetzDG'nin uygulanabileceği suçlardır¹⁷⁶.

Hizmet sağlayıcıları zikredilen suçları içeren hukuka aykırı içerikleri; erişimi engellemek, yüzden fazla şikâyete ulaştığı vakit altı ayda bir rapor hazırlamak, bu raporu dikkate değer bir şekilde yayınlamak ve soruşturma birimlerine bilgilendirme vermekle yükümlüdürler¹⁷⁷. NetzDG 4'üncü maddesi ile hizmet sağlayıcıları kendilerine ait yükümlükleri yerine getirmesi için bir temsilci atamak zorundadır. Anılan kanunun 5'inci maddesi ile bahsedilen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde beş yüz bin avrodan beş milyon avroya kadar idari para cezası verilebileceği hüküm altına alınmıştır¹⁷⁸.

NetzDG'nin 3'üncü maddesi¹⁷⁹ hukuka aykırı içeriklere ilişkin şikâyet prosedürünü düzenlemektedir. Öncelikle hizmet sağlayıcıları, kullanıcıların kolaylıkla erişebileceği etkili bir şikâyet

¹⁷⁵ Meral Ekici ve Dilek Özge Erdem, "Sosyal Medya Kullanıcılarının 'Yalan Haber' Nedeniyle Alman Ceza Kanunu (STGB) Kapsamında Sorumluluğu", *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Temmuz 2024, s.714 (<https://doi.org/10.47136/asbuhfd.1444452>).

¹⁷⁶ Dülger ve Oğlacioğlu, a.g.e., s.90-91; Aktaş, a.g.e., s.107.

¹⁷⁷ Dülger ve Oğlacioğlu, a.g.e., s.101-102; Ekici ve Erdem, a.g.e., s.714.

¹⁷⁸ Dülger ve Oğlacioğlu, a.g.e., s.103; Kontoğlu, a.g.e., s.133-134; Aktaş, a.g.e., s.111; Gedikli, a.g.e., s.234.

¹⁷⁹ "(1) Bir sosyal ağ sağlayıcısı, yasadışı içerikle ilgili şikâyetlerde bulunulması için madde 2 ve 3'e uygun olarak etkili ve şeffaf bir prosedür sağlamalıdır. Sağlayıcı, kullanıcılara yasadışı içerikle ilgili şikâyetle bulunabilmeleri için kolayca tanınabilir, hemen ve sürekli erişilebilir bir süreç sunmalıdır.

(2) İşlem, sosyal ağ sağlayıcının;

1. Şikâyeti gecikmeksizin bildirir ve şikâyetle bildirilen içeriğin yasadışı olup olmadığını kontrol eder ve şikâyetin kaldırılmasını veya engellenmesini sağlar;

2. şikâyetini aldıktan sonra 24 saat içinde açıkça yasalara aykırı olan içeriğe erişimi kaldırır veya engeller; sosyal ağ, yetkili kolluk kuvvetleri ile anlaşmaya varıldığında, açıkça yasaya aykırı içeriğin iptali veya bloke edilmesi için daha uzun bir zaman dilimi varsa,

3. Herhangi bir yasadışı içeriğe erişimi şikâyet aldıktan sonraki yedi gün içinde kaldırır veya engeller; yedi günlük süre yinelenabilir;

(a) Gerçek bilgiler ihtiva etmeyen içeriğin yasa dışı olma kararı, iddia veya diğer fiili koşullar tarafından tanınabilir; bu durumlarda, sosyal ağ kullanıcıya kararın alınmasından önce şikâyet üzerine yorum yapma fırsatı verebilir,

(b) Sosyal ağ, şikâyetin alınmasını izleyen yedi gün içinde, yasadışılık konusundaki kararını, maddenin 6 ila 8. fıkrasına uygun olarak kabul edilen düzenleyici

4. Yasa dışı içeriğin kaldırılması durumunda, 2000/31/EC ve 2010/13/AB sayılı Direktifler kapsamında on haftalık bir süre dahilinde olası soruşturma/kovuşturma veya diğer yargı süreçlerinde kanıt olabilmesi ihtimali doğrultusunda içeriği depolayarak güvence altına alır;

5. Şikâyet sahibine ve kullanıcıya şikâyet sonucu verilen kararı gecikmeksizin ve kararının sebebini bildirmek zorundadır.

(3) Prosedür, her şikâyetin belgelenmesi ve 2000/31/EC ve 2010/13/AB Yönergeleri kapsamında ele alınması için uygulanması gereken tedbirleri sağlamalıdır.

prosedürü yolu oluşturmak zorundadırlar. Oluşturulan şikâyet mekanizmasından gelen şikâyetler üzerine ilgili hizmet sağlayıcısı içeriği inceleyip hukuka aykırı olup olmadığı yönünde değerlendirme yapacaktır. İçeriğin hukuka aykırı olduğunun tespit edilmesi halinde içeriğin kaldırılması veya içeriğe erişimin engellenmesi yöntemi şikâyet tarihinden itibaren yirmi dört saat içinde uygulanmalıdır¹⁸⁰. Şikâyet edilen içeriğin hukuka aykırılığı hemen tespit edilemiyorsa süreç yedi güne kadar uzayabilir¹⁸¹. Şikâyet konusu içeriğin incelenmesinin gerekmesi halinde veya hizmet sağlayıcısının içeriğin hukuka aykırılığını tespit için kendini denetleyen kuruma tevdi ettiği durumlarda yedi günlük süre de aşılabilir¹⁸². 28.06.2021 tarihli *Sosyal Ağ Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun* (Gesetz zur Änderung des Netzwerkdurchsetzungsgesetzes) ile eklenen 3b maddesi ile bu prosedür sistemi geliştirilmiştir¹⁸³. İlgili düzenleme ile içeriği kaldırılan veya engellenen kullanıcı, hizmet sağlayıcısına içeriğin kaldırılmasının haksız olduğu iddiasıyla başvurarak bir nevi itiraz hakkına sahip olmuştur. Ayrıca NetzDG kapsamındaki başvuru yollarının yanında yargı yollarına başvurmanın da mümkün olduğunu belirtelim¹⁸⁴. NetzDG'de bir diğer değişiklik ise 30.03.2021 tarihli *Aşırı Sağcılık ve Nefret*

(4) Sosyal ağların yönetimi, aylık kontroller yoluyla sosyal ağın yönetimi tarafın- dan denetlenmelidir. Alınan şikâyetlerin çözümünde örgütsel yetersizlikler derhal giderilmelidir. Şikâyetler ile ilgili sorumlu kişiler için, en azından her altı ayda bir sosyal ağ yönetiminin düzenli olarak Almanca dil eğitimi ve bu alandaki teknik eğitimleri sağlanmalıdır.

(5) 1. fıkra da belirtilen işlemler, madde 4'te belirtilen idari makam tarafından atanmış bir organ tarafından denetlenebilir.

(6) Bir organ, aşağıdaki hallerde, işbu Yasa amacı çerçevesinde düzenlenmiş bir özdenetim organı olarak tanınacaktır:

1. Şikâyetten sorumlu görevlilerinin bağımsızlığı ve uzmanlığı sağlanır;

2. Yedi gün içinde uygun ekipmanın ve hızlı testlerin yapılmasını sağlar,

3. Yedi gün içinde uygun ekipman ve hızlı muayene sağlanır, şikâyet bürosu kurulur ve

4. Kurum, uygun ekipmanı temin eden çeşitli sosyal ağlar veya kurum sağlayıcıları tarafından yönetilmelidir. Buna ek olarak, diğer sağlayıcıların, özellikle de sosyal ağların katılımına açık olmalıdır.

(7) Düzenlenmiş bir özdenetim organının tanınmasına ilişkin karar, madde 4'te belirtilen yönetim otoritesi tarafından alınır.

(8) Tanıma startlarının tamamen ortadan kalkması durumunda, tasnif kısmen ve- ya tamamen iptal edilebilir veya yardımcı maddeler ile birlikte çözüm sağlanabilir.

(9) Madde 4 kapsamındaki yönetim otoritesi, bir sosyal ağ sağlayıcısı, 2. maddenin 3. fıkrasının 3-b bendi uyarınca, belirli bir süre içinde kararların sonuçlarını, bu görevlilerin, Yönetmeliğin Kendi Tüzüğünü izleyerek 2. maddenin 3. fıkrası'ndaki yükümlülüklerini yerine getirilmesi garanti edilmez.” (Dülger ve Oğlacioğlu, a.g.e., s.98-99).

¹⁸⁰ Aktaş, a.g.e., s.108.

¹⁸¹ Kontoğlu, a.g.e., s.133-134.

¹⁸² Dülger ve Oğlacioğlu, a.g.e., s.99-100; Aktaş, a.g.e., s.108.

¹⁸³ Bülent Kent, “Alman Hukukunda Sosyal Ağlarda Yalan Haber ile Mücadele”, in Bülent Kent ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Ankara, Adalet, 2022, s.26-27.

¹⁸⁴ Aktaş, a.g.e., s.108.

Suçuyla Mücade Kanunu (Gesetz zur Bekämpfung des Rechtsextremismus und der Hasskriminalität) ile 3a maddesi eklenmiş aşırı sağcılık ve nefret suçuna ilişkin önemli tedbirler öngörülmüştür¹⁸⁵.

Alman Ceza Kanunu veya diğer ceza kanunlarında gerçeğe aykırı bilgi yaymayı cezalandıran bir suç tipi düzenlenmemiştir¹⁸⁶. Alman ceza hukuku doktrininde “gerçek” kavramının hali hazırda tartışılıyor oluşu bu kavramın ceza hukuku bünyesinde yaptırım altına alınmasını engellemiştir¹⁸⁷. Nihayetinde kaldırılan veya engellenen içeriğin yargılama merci tarafından değil de bir hizmet sağlayıcısı tarafından verilmesi yine kanun hükümlerinin belirsiz ve ölçüsüz olması gibi nedenlerle ifade özgürlüğü yönünden eleştiriye uğramıştır¹⁸⁸.

III. Fransa

Fransa’da bilgi düzensizliklere ilişkin ilk düzenleme 29 Temmuz 1881 tarihli Basın Özgürlüğü Hakkında kanundur¹⁸⁹. Bu kanun basın rejimine ilişkin kuralları düzenlemesiyle ön plana çıkmıştır. Kanunun yalan haberi cezalandıran 27’nci madde hükmü:

*“Yanlışlanmış, kurgulanmış veyahut kandırma amacı ve kötü niyetle üçüncü kişilere bir şeyler atfetmiş, kamu düzenini bozan ya da bozabileceğine ihtimal verilen yanlış haberlerin yayımlanması, dağıtılması ya da yeniden üretilmesi, 45.000 avroluk bir tutar ile cezalandırılacaktır. Bu türden yalan haberler, askerlerin moralini bozacak ya da ulusun savaş durumundaki çabalarını sakatlayacak nitelikte ise ceza 135.000 avroya kadar çıkabilir.”*¹⁹⁰.

Fransa Seçim Kodunda *bir seçimin sonucunu etkileyen yalan haberlerin, küçük düşürücü söylemlerin ve söylentilerin veya diğer hileli addedilebilecek programlarının yayan kişilerin 1 yıla kadar*

¹⁸⁵ Kontoğlu, a.g.e., s.133-134.

¹⁸⁶ *Ibid*, s.133-134; Yeşiltuna, a.g.e., s.141-142.

¹⁸⁷ Ekici ve Erdem, a.g.e., s.711-712.

¹⁸⁸ Kontoğlu, s.133-134; Özdan, a.g.e., s.123; Gedikli, a.g.e., s.235; Murat Balcı ve Kerim Çakır, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m. 217/A)”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 2023, s.5 (<https://doi.org/10.54699/andhd.1216834>).

¹⁸⁹ Karakelle, a.g.e., s.102.

¹⁹⁰ Özdan, a.g.e., s.134. Yasin Söyler, “Fransa’nın Seçim Manipülasyonlarıyla Hukuki Mücadelesi ve Türkiye İçin Öneriler”, in Bülent Kent ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Ankara, Adalet, 2022, s.46; Özge Okay Tekinsoy, “Dezenformasyonla Hukuki Mücadelede Fransa Örneği”, in Bülent Kent, Yasin Söyler ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *İnternet Hukukunda Dezenformasyonla Mücadele*, İstanbul, On İki Levha, 2024, s. 201. Tekinsoy’un aktardığı üzere: “*Basın Özgürlüğü Hakkında Kanunun 27. maddesinde düzenlenen yalan haber yayma suçu, kamu düzenini korumaya yönelik bir suç tipidir; yani kişisel çıkarların korunması amacı söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle yalan haber yayma faaliyeti, fiilen (de facto) kamu düzenini bozmadığı sürece, sadece kişisel çıkarlara zarar vermişse suç oluşmaz.*” (Okay Tekinsoy, a.g.e., s.202).

hapis ve 15.000 Euro'ya kadar para cezası ile cezalandırılmasını öngörmekteydi¹⁹¹. Fransa Ceza Kodunda:

*“Gerçeğe aykırı montaj yapılması (Ceza Kodu m. 226-8), sosyal medyada başkasının kimliğini kullanmak (m.226-4-1), iftira niteliğinde bildirimde bulunma (m. 226-10), bir felaketin gerçekleşeceği konusunda yalan haber yayma (m. 322-14) şeklinde yalan haber hazırlamak ve yaymak ile ilgili bir dizi suç Ceza Kodu’nda düzenlenmiştir. Ayrıca Ceza Kodu’nun 411-5 ve 411-10 maddelerinde, ulusun temel çıkarlarına zarar verecek biçimde, yabancı bir devletin ya da onun görevlilerinin kontrolünde bulunan bir şirket, organizasyon ya da yabancı bir güçle iş birliği yapmak; bundan başka yabancı bir gücün, bir şirketin ya da bir organizasyonun çıkarlarına hizmet etmek amacıyla sivil ya da askeri Fransız makamlarına onları yanıltarak temel çıkarlara zarar verecek nitelikte yalan haberler sağlamak suçu düzenlenmiştir.”*¹⁹².

Şeklinde çeşitli bilgi düzensizliklerine ilişkin suçlar düzenlenmiştir.

Bilgi düzensizliklerini en geniş ve modern çağın gerektirdiği şekilde düzenleyen kanun ise 22 Aralık 2018 tarihli torba kanun niteliğinde olan Bilgi Manipülasyonu ile Mücadele Kanunu’dur¹⁹³. Bu Kanun’un özellikle 2017 Fransız Başkanlık seçimlerine yönelik manipülasyonlara karşı bizzat Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron tarafından ifade edildiği üzere bir reaksiyondur¹⁹⁴. Kanun’un yürürlüğe girme gerekçesi Söyler’in aktardığı üzere:

*“Demokrasiye karşı yeni bir tehdit olarak ortaya çıkan yalan haberlerle mücadele etmek amacıyla İngiliz Parlamentosu bir Soruşturma Kurulu oluşturdu; Alman Parlamentosu yasal düzenleme yaptı; İtalyan yetkililer yalan haberlerin raporlanması için bir platform oluşturdu. Fransa bu durum karşısında hareketsiz kalmayı göze alamazdı.”*¹⁹⁵.

Özdan ise anılan Kanun’un amaçlarını:

“1- Dijital platformlar dezenformasyonla mücadele etme yönünde önlemler almalı ve bu önemleri kamuya duyurmalıdırlar. 2- Özellikle seçim kampanyalarında, dijital platformların yazarın adını ve ödenen miktarı yayımlayarak her türlü sponsorlu içeriği bildirmesi gereken şeffaf olma yükümlülüğü vardır. 3- Özellikle seçim kampanyalarında, yalan haberlerin yayılmasının hızlı bir şekilde durdurulmasına izin veren yasal ihtiyati bir tedbir alınabilmektedir. 4- Fransız hükümetinin gazetecileri,

¹⁹¹ Okay Tekinsoy, a.g.e., s.203; Özdan, s.134; Söyler, a.g.e., s.46.

¹⁹² Okay Tekinsoy, a.g.e., s.203.

¹⁹³ Ibid, a.g.e., s.200.

¹⁹⁴ Söyler, a.g.e., s.47.

¹⁹⁵ Ibid, s.44.

yayıncıları ve sivil toplum temsilcilerini bir araya getirerek bir basın etiği organı için uygulanabilir ve yasama veya düzenleyici bir metin haline gelebilecek teklif ortaya koyması gerekmektedir. 5-Kullanıcılara, kişisel verilerin nasıl kullanıldığına ve işlendiğine dair adil, açık ve şeffaf bilgilendirme yapılmalıdır.”¹⁹⁶.

Bilgi Manipülasyonu ile Mücadele Kanunu ifade özgürlüğünü ölçsüz bir şekilde kısıtladığı yönünde eleştirilere maruz kalmıştır¹⁹⁷. Fransa Anayasa Konseyi; önüne gelen Bilgi Manipülasyonu ile Mücadele Kanunu’nun, Seçim Koduna eklediği L. 163-1 maddesi ile ilgili seçimlerin adil bir ortamda gerçekleştirilmesi ve seçmenlerin bilgilendirilmesinde kamu yararı olduğunu gözeterek söz konusu maddenin suç ve cezaların kanuniliği açısından Anayasa’ya aykırı olmadığı yönünde karar vermiştir¹⁹⁸. Anayasa Konseyi devamında Tekinsoy’un belirttiği üzere:

“Kanun kapsamında yalan haber yayma fiilinin üç unsurunun bulunması gerektiğini belirtmiştir. Bunlar; haberin konusu olan iddia ve isnatların maddi bir olaya ilişkin olması, yalan haberin seçimin dürüstlüğüne bozacak bir etkiye sahip olması ve son olarak da tasarlanmış veya sistematik olma, kitlesel olma ve kasıtlı olma şartlarını birlikte taşımasıdır.”

Şeklinde yalan haber yayma suçunun yorumlanması halinde Anayasa’ya aykırı olmayacağını vurgulamıştır²⁰⁰.

IV. Singapur

Yaklaşık beş buçuk milyon nüfusa sahip olan ve ekonomik anlamda güçlü olan Singapur bilgi düzensizliklerine yönelik mücadelede en radikal düzenlemelere sahip ülkelerden birisidir²⁰¹. Singapur’un bu konudaki ilk düzenlemesi 1999 yılındaki Telekomünikasyon Kanunu’nun 45’inci maddesine dayanır. Söz konusu madde hükmü:

¹⁹⁶ Özdan, a.g.e., s.134-135.

¹⁹⁷ Söyler, a.g.e., s.48; Karakelle, a.g.e., s.103.

¹⁹⁸ Okay Tekinsoy, a.g.e., s.216; Özdan, a.g.e., s.134; Söyler, a.g.e., s.56.

¹⁹⁹ Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra Fransa’da 2019 ve 2022 tarihlerinde seçimler olmuştur. Bunlardan sadece 2019 seçiminde bir başvuru olmuş bu başvuruda Paris Büyük Dava Mahkemesi (Tribunal de grande instance de Paris) tarafından başvuru konusu mesajın gerçeğe aykırı ve yanıltıcı bilgiler içermediği, kasıtlı bir şekilde yayılmadığı, toplum üzerinde belirli bir düzensizlik yaratmadığı gibi gerekçelerle reddedilmiştir. Bu dönemde başka bir başvuru olmaması anılan Kanun’u eleştirenler tarafından böyle bir düzenlemenin abesle iştigale yol açtığı şeklinde eleştirilere neden olmuştur (Okay Tekinsoy, a.g.e., s.218 vd.).

²⁰⁰ Okay Tekinsoy, a.g.e., s.210; Söyler, a.g.e., s.57.

²⁰¹ Özdan, a.g.e., s.135.

“Sahte/yalan veya uydurma olduğunu bildiği bir mesajı (içeriği) ileten ya da iletilmesine vesile olan herkes bu durumdan ötürü suçlu kabul edilecektir. Buna göre sahte/yalan veya uydurma iletinin bir bombanın ya da patlayıcı yahut yanıcı başka bir şeyin konumuna veya yerine ilişkin bir atıfta bulunması durumunda 50.000 SGD’yi aşmayacak para cezasına ya da 7 seneyi aşmayan hapis cezasına yahut her ikisine birden; diğer durumlarda da 10.000 SGD’yi aşmayan para cezasına ya da 3 seneyi geçmeyen hapis cezasına yahut her ikisine birden suçlu bulunan kişi mahkûm edilir²⁰².”

Söz konusu ceza hükmünün 1999 yılında yürürlüğe girmesi oldukça önemlidir. Zira bilgi çağının kökeni olan internetin yaygınlaşması ile birlikte bilgi düzensizliklerinin artacağını öngörülüp bu konuda önlem alınmıştır. Suçun kaleme alınış biçimi itibarıyla failin “sahte/yalan veya uydurma olduğunu bildiği” şeklinde ibareye yer verilerek suçun taksirli halinin madde metninden dışlanmasına yol açılarak yargılama aşamasında failin kastının araştırılması gerektiğine işaret edilmiştir. Yaptırım yönünden ise suçun “bir bombanın ya da patlayıcı yahut yanıcı başka bir şeyin konumuna veya yerine ilişkin bir atıfta bulunması durumunda” şeklinde işlenmesi halinde hem hapis hem para cezasının üst sınırı artırılmış diğer hallerde ise üst sınır daha az tutulmuştur. Bu durum ceza adaletinin sağlanması yönünden hâkime geniş takdir vermiştir.

2019 yılının Ekim ayına gelindiğinde ise *Online Sahtecilik ve Manipülasyondan Korunma Kanunu* (POFMA - *Protection from Online Falsehoods and Manipulation Act*) yürürlüğe girdi²⁰³. POFMA, bilgi çarpıtma konusundaki en ayrıntılı çalışmalardan biri özelliği taşımaktadır²⁰⁴. Kanun birinci bölümünde: kapsamını elektronik ortamlarda yayılan yanlış olgu içeren içerikleri ortadan kaldırmak ve bu işlem sonrası özgür iletişimi desteklemek, çevrim içi siyasi reklamların şeffaflığını güçlendirmek ile bilgi düzensizlikleri oluşturan çevrim içi hesaplara karşı koruma sağlamak olarak belirtmiştir. Resmi dayanağı olmasa da Singapur devlet yetkilileri; eleştiri, parodi, düşünce bildiren beyanların bu kapsam dışında tutulduğu belirtmişlerdir²⁰⁵. Kanun; gerçek beyan, gerçeğin yanlış beyanı, kamu yararı, bot gibi belli bir tanımlı yapılması zor olan otuz beş farklı kavrama ait tanımlama yapmıştır²⁰⁶.

²⁰² *Ibid*, s.136.

²⁰³ Kaynar, s.155; Özdan, a.g.e., s.137.

²⁰⁴ Kaynar, s.165; Aktaş, a.g.e., s.113; Buğrahan Mehmet Karakelle, *Dezenformasyonun Türk Ceza Hukuku Ve Uluslararası Hukuk Sistemleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Merve Ayşegül Kulular İbrahim), Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 890736), s.55.

²⁰⁵ Kaynar, a.g.e., s.173; Özdan, a.g.e., s.138.

²⁰⁶ Tanımlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Kaynar, a.g.e., s.174 vd.; Aktaş, a.g.e., s.117 vd.; Karakelle, a.g.e., s.56 vd.

POFMA'nın ikinci bölümünde düzenlenen cezai yaptırımların ilki 7'nci maddesinde *gerçeğin yanlış beyanı suçu*'dur²⁰⁷. Bu düzenlemeye göre tanımlar kısmında yer alan gerçeğin yanlış beyanını²⁰⁸ içeren içeriği bilerek ya da inanarak kamu yararı açısından tehlikeli olacak şekilde beyan edilmesi suçun oluşması için gerekli üç unsurdur. Bu üç unsura haiz suçu işleyen gerçek kişi 50.000 Singapur Doları ve/veya 5 yılı aşmayan hapis cezasına mahkûm edilecektir. Tüzel kişi olması halinde 500.000 Singapur Dolarını aşmayan para cezası ile cezalandırılabilir. Suçun gerçek dışı çevrim içi hesaplarla ya da bot kullanılarak yapılması halinde verilecek ceza gerçek kişi yönünden 100.000 Singapur Doları ve/veya 10 yıla kadar hapis iken tüzel kişi yönünden verilecek para cezasının üst sınırı 1.000.000 Singapur Doları olacaktır²⁰⁹.

POFMA'nın 8'inci maddesinde *gerçeğe aykırı beyanın iletimi için bot üretme ve değiştirme suçu* düzenlenmiştir. Suçun 7'nci maddede düzenlenen suçtan farkı botların kullanılması değil bunların üretilmesi veya değiştirilmesi halidir²¹⁰. Bu suçun yaptırımı ise gerçek kişi yönünden 30.000 Singapur Doları ve/veya 3 yıl hapis cezası, tüzel kişi yönünden ise 500.000 Singapur Dolarına kadar para cezasıdır. Bu suçun kamu yararına yönelik zarar tehlikesi doğurması halinde gerçek kişi yönünden verilecek para cezası 60.000 Singapur Doları ve/veya 6 yıla kadar hapis cezası iken tüzel kişi yönünden azami 1.000.000 Singapur Dolarıdır²¹¹.

POFMA'nın 9'uncu maddesinde ise *gerçeğin yanlış beyanının iletimi için hizmet sağlamak suçu* hüküm altına alınmıştır. Söz konusu madde, Singapur ya da Singapur sınırları dışında her türlü maddi teşvik veya ödül karşılığında gerçeğin yanlış beyanının aktarılması için hizmet verilmesini cezalandırmaktadır²¹². Gerçek kişi yönünden suçun yaptırımı, 30.000 Singapur Doları ve/veya 3 yıl hapis cezası, tüzel kişi bakımından ise 500.000 Singapur Dolarına kadar para cezasıdır. Anılan Kanun'un 8'inci maddesiyle benzer olarak suçun kamu yararına yönelik zarar tehlikesi içermesi halinde gerçek kişiye verilecek para cezası 60.000 Singapur Doları ve/veya 6 yılı aşmayan hapis cezası, tüzel kişi yönünden ise en fazla 1.000.000 Singapur Doları olacaktır²¹³.

²⁰⁷ Karakelle, *a.g.e.*, s.60.

²⁰⁸ POFMA 2. maddesinin 2. fıkrasının b bendine göre "özü veya görünümü itibari ile kısmen ya da tamamen yanlış veya yanıltıcı" beyanlar gerçeğe aykırı kabul edilmektedir; Aktaş, *a.g.e.*, s.117.

²⁰⁹ *Ibid*, s.120.

²¹⁰ *Ibid*, s.120; Karakelle, *a.g.e.*, s.62.

²¹¹ Aktaş, *a.g.e.*, s.121.

²¹² Karakelle, *a.g.e.*, s 63.

²¹³ Aktaş, *a.g.e.*, s.121.

POFMA'nın üçüncü bölümünde, gerçeğin yanlış beyanına ilişkin öngördüğü yaptırımlar başında gelen ve bu Kanun'un en çok eleştirilen yanı olan herhangi bir bakanın paylaşılan içeriğe ilişkin yanlış veya yanıltıcı olduğu şeklinde kabulü üzerine söz konusu içerik için düzeltme talimatı verebilir veya içeriğin paylaşıldığı platformdan kaldırılması talimatına emredebilmesi düzenlenmiştir²¹⁴. Bu talimatların verilebilmesi ise yine hükümetin çerçevesini çizdiği “kamu yararı²¹⁵” bulunmasına bağlıdır²¹⁶. Yanlış veya yanıltıcı içeriğe karar verme yetkisine sahip olan bakanın bu yetkisi Kanun'un 17'nci ile 19'uncu maddelerinde düzenlenen itiraz usulüne tabidir. Bu usule göre kişinin, başvurusu bakan tarafından tamamen veya kısmen reddedildiği takdirde Yüksek Mahkemeye müracaat imkânı bulunmaktadır. Başvuru şartları ise anılan Kanun'un 17'nci maddesinin 5'inci fıkrasına göre, kişinin beyanının yalan olmadığı, beyanın kendisi tarafından iletilmediğini veya bakan tarafından verilen talimatlara uymanın teknik imkansızlıklara sahip olmasıdır²¹⁷. Söz konusu talimatlara her ne kadar mahkeme huzurunda itiraz imkânı sağlanmış ise de Yüksek Mahkemeye başvuru şartlarının sınırlı ve önemli meselelerden yoksun olması eleştirilmiştir²¹⁸. *POFMA*'nın 15'inci maddesine göre Kanun'un 11'inci ve 12'nci maddelerine göre verilen talimatlara usulüne uygun bir şekilde riayet edilmediği takdirde 20.000 Singapur Doları geçmeyecek şekilde para cezası ve/veya 12 ayı geçmeyen hapis cezasıyla karşı karşıya kalınacaktır. Talimat muhatabının tüzel kişi olması durumunda bahse konu para cezası 500.000 Singapur Dolarını geçmeyecek şekilde belirlenecektir. Benzer yaptırım Kanun'un 16'ncı maddesinde erişim sağlayıcıları yönünden de mevcuttur²¹⁹. *POFMA*'nın dördüncü bölümü olan 20'nci ve 31'inci maddeleri arasında yukarıda bahsedilen tedbirlerin içerik sağlayıcılarının yanında erişim sağlayıcılarına yönünden de düzenlenmesini içermektedir²²⁰. Bu bölümdeki tedbirler üçüncü bölümle benzer şekilde itiraz yoluna sahiptir²²¹.

²¹⁴ *Ibid*, s.122; Karakelle, *a.g.e.*, s.64.

²¹⁵ *POFMA*'nın 4. maddesinde “kamu yararı” tanımı: “*Singapur'un veya Singapur'un herhangi bir bölümünün güvenliğine zarar verecek; kamu sağlığına, kamu güvenliğine, kamu huzuruna veya kamu maliyesine zarar verecek; Singapur'un diğer ülkelerle olan dostane ilişkilerine zarar verecek; bir seçimin veya bir referandumun sonucunu etkileyecek; farklı insan grupları arasında düşmanlık, nefret veya kötü niyet duygularını kışkırtacak; kamunun, hükümetin, bir devlet organının, bir kurulun veya hükümetin bir bölümünün, bir devlet organının veya bir devletin herhangi bir görevinin/işlevinin yerine getirilmesine veya herhangi bir yetkinin kullanılmasına olan güvenini azaltacak*” şeklinde oldukça belirsiz uygulayıcının her yönde algılamasına açık bir şekilde düzenlendiği açıktır (Kaynar, *a.g.e.*, s.177).

²¹⁶ *Ibid*, s.182.

²¹⁷ Aktaş, *a.g.e.*, s.124; Karakelle, *a.g.e.*, s.66.

²¹⁸ Kaynar, *a.g.e.*, s.182-183; Karakelle, *a.g.e.*, s.67.

²¹⁹ Kaynar, *a.g.e.*, s.182; Aktaş, *a.g.e.*, s.123.

²²⁰ Kaynar, *a.g.e.*, s.183; Aktaş, *a.g.e.*, s.124-125.

²²¹ Aktaş, *a.g.e.*, s.125; Karakelle, *a.g.e.*, s.69.

POFMA beşinci bölümünde ise çevrim içi konum beyannamesi hükümlerini ihtiva etmektedir. Bu hükümlere göre üçüncü ve dördüncü bölüm adı altında saydığımız talimatlardan en az birine altı aylık süreçte üç ya da fazla muhatap olan platformlar bakan tarafından *ilan edilmiş çevrim içi konum* olarak addedilecektir. Bu süreç en fazla iki yıl boyunca devam edilebilecektir²²². Bu ilanın temel amacı tedbire konu platformun reklam, abonelik sair yollardan elde ettiği gelirlerin önünü kesmektir. Yasaklanan yoldan gelir elde edilmesi halinde ayrıyeten gerçek kişilerin 40.000 Singapur Doları para cezası ve/veya 3 yıla kadar hapis cezası, tüzel kişi yönünden ise 500.000 Singapur Dolarına kadar para cezası ile karşı karşıya kalmaları mümkündür. Yaptırımlar sadece tedbire konu platformla sınırlı değildir. İlan edilen platforma maddi destekle bulunan gerçek kişilerin 40.000 Singapur Doları para cezası ve/veya 3 yıla kadar hapis cezası, tüzel kişilerin ise 500.000 Singapur Dolarına kadar para cezası ile cezalandırılmaları hüküm altına alınmıştır²²³. Üçüncü ve dördüncü bölümle benzer bir şekilde beşinci bölümdeki tedbirlere karşı da itiraz usulü aynıdır²²⁴.

POFMA içerdiği bu hükümler nedeniyle bilişimin ilerlemesine ket vurması, ifade özgürlüğünü sınırlaması, bir nevi sansür aracı olduğu, idareye keyfi yetki tanınması, itiraz yolunun yeterince şeffaf olmaması gibi birçok eleştiriye maruz kalmıştır²²⁵. Buna karşılık yöntemi tartışılrsa da Kaynar'ın aktardığı infodemik risk endeksine göre Twitter üzerinden seksen üç ülke arasında yapılan araştırmada Singapur, güvenilir ve doğru bilgi paylaşımında ilk sıralarda yer almaktadır²²⁶.

7. Suç Tipinin Benzer Düzenlemelerle Mukayesesi

I. Halk Arasında Korku ve Panik Yaratmak Amacıyla Tehdit Suçu (TCK m. 213)

Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit suçu, TCK'nın “Özel Hükümler” başlıklı ikinci kitabının “Topluma Karşı Suçlar” başlıklı üçüncü kısmının “Kamu Barışına Karşı Suçlar” başlıklı beşinci bölümünde ve 213'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre

“(1) Halk arasında endişe, korku ve panik yaratmak amacıyla hayat, sağlık, vücut veya cinsel dokunulmazlık ya da malvarlığı bakımından alenen tehditte bulunan kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

²²² Aktaş, a.g.e., s.125; Kaynar, a.g.e., s.185.

²²³ Kaynar, a.g.e., s.186.

²²⁴ Aktaş, a.g.e., s.126; Karakelle, a.g.e., s.70.

²²⁵ Kaynar, a.g.e., s.196; Özdan, a.g.e., s.142-143; Aktaş, a.g.e., s.128-129; Karakelle, a.g.e., s.77 vd.

²²⁶ Kaynar, a.g.e., s.198.

(2) Suçun silahla işlenmesi halinde, verilecek ceza, kullanılan silahın niteliğine göre yarı oranına kadar artırılabilir.”

Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit suçu ile halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun TCK’nın beşinci bölümde kamu barışına karşı suçlar başlığı altında düzenlendiği dikkate alındığında her iki suç yönünden de korunan hukuki değerın kamu barışını olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit suçunun “tehdit” unsurunu içermesi nedeniyle korunan bir diğer hukuki değerin, halkın yaşamının, sağlığının, vücut ve cinsel dokunulmazlığı ile malvarlığı olduğu söylenmiştir²²⁷.

Her iki suçu ayıran temel ayırım suçların fiil unsurundadır. Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit suçunun kanuni tarifeye uygun fiili “alenen tehdit” iken halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda “alenen yayma”dır. Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit suçu temelde TCK m. 106 kapsamında bir tehdit suçudur²²⁸. Doktrinde tehdit tanımı, failin kendi iradesine sonucunda meydana getireceği eylem neticesinde gelecekte mağdurda bir kötülük yapacağını bildirmesi şeklinde genel kabul görmüştür²²⁹. Tehdidin objektif olarak gerçekleştirilebilir yani mağdur tarafından ciddiye alınması bir başka deyişle korkutucu olması gerekir²³⁰. Her iki tehdit suçunda da geçmişe yönelik tehdidin suç kapsamında olmayacağını da belirtebiliriz²³¹. Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit suçunun TCK m. 106 kapsamında düzenlenen tehdit suçundan ayrılan yönleri ise, ilk olarak TCK m. 213 kapsamında malvarlığına yönelen tehdidin ciddi bir nitelik taşımasına gerek yoktur. İkinci olarak, TCK’nın 106. maddesinin birinci fıkrasının üçüncü cümlesinde düzenlenen “veya sair bir kötülük edeceğinden bahisle tehdit” TCK m. 213 kapsamında sayılmamıştır. Üçüncü ve son ayırım ise TCK m. 213 düzenlemesinde sağlığa yönelik tehdit mümkün iken TCK m. 106’da mümkün değildir²³². Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu yönünden “yayma” ise gerçeğe aykırı bilginin uygun araçlarla birçok kimseye duyurulmasıdır. O halde halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu için kişilerin “hayat, sağlık, vücut veya cinsel dokunulmazlık ya da malvarlığı” değerleri üzerinde korkutucu etki oluşturulmasına gerek olmadığını söyleyebiliriz. Bu durumda örneğin ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığa ilişkin tehdit unsurlarını barındıran aleni bir sosyal medya paylaşımı olduğunda

²²⁷ Köksal Bayraktar ve diğerleri, *Özel Ceza Hukuku - Cilt VI Kamu Güvenine, Kamu Barışına, Ulaşım Araçlarına Veya Sabit Platformlara Karşı Suçlar*, İstanbul, On İki Levha, 2020, s.262; Erdener Yurtcan, *Yargıtay Kararları Işığında Kamu Barışına Karşı Suçlar*, Ankara, Seçkin, 2020, s.9.

²²⁸ Yurtcan, *a.g.e.*, s.13.

²²⁹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 21. Baskı, 2024, s.392.

²³⁰ *Ibid*, s.394.

²³¹ *Ibid*, s.392; Bayraktar ve diğerleri, *a.g.e.*, s.264.

²³² Bayraktar ve diğerleri, *a.g.e.*, s.264-265.

ise yayma fiilinin tehdidin sadece bir unsuru olduğundan hareketle TCK m. 213 hükmünün uygulanması gerektiği sonucu ortaya çıkacaktır.

Tehdit yukarıda saydığımız unsurları taşıdığı vakit tipikliğe uymakla birlikte ayrıca mağdurun tehditten etkilenererek endişe, korku veya panik duymasına gerek yoktur. Endişe, korku ve panik, failin kastı kapsamında değerlendirilecek unsurdur. O halde bu suçun soyut tehlike suçu özelliği taşıdığını belirterek tipik hareketin meydana gelmesiyle hâkimin herhangi bir araştırma yapmadan eylemi cezalandırabileceğini ifade edebiliriz²³³. Her iki suç yönünden de ortak olan unsur ise tipik fiilin, belirsiz sayıda kişinin öğrenilme imkanının olabileceği şekilde meydana getirilmesi bir başka deyişle fiilin aleniyet unsuru taşıması gerektiğidir²³⁴. Ortak bir diğer unsur ise her iki suç failinin kastının kapsamında “*halk arasında endişe, korku ve panik yaratmak amacıyla/saikiyle*” şeklinde vücut bulan özel kastın bulunması gerektiğidir²³⁵. Endişe, korku ve panik kavramlarından ne anlaşılması gerektiği hususunda aşağıda açıklamalarda bulunduğumuzdan burada yineleme gayreti göstermemekteyiz. Aynı şekilde amaç ve saik arasındaki nüansı da aşağıda belirtmiştik. TCK m. 213’ün özel kastı “amacıyla”, TCK m. 217/A’nın “saikiyle” şeklinde düzenlemesinin pratikte bir fark yaratmadığını söyleyebiliriz.

TCK’nın “Ortak Hüküm” başlıklı 218’inci maddesinin birinci cümlesinde düzenlenen “basın ve yayın yolu” nitelikli hali her iki suç yönünden de ağırlaştırıcı nitelikli haldir. Aynı maddenin ikinci cümlesinde düzenlenen ifade özgürlüğü ve bu kapsamdaki basın özgürlüğü, (*haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları*) hakkın kullanılması (TCK m. 26/1) hukuka uygunluk sebebi kapsamında her iki suç içinde gündeme gelebilir. Bunun yanında halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit suçu yönünden meşru savunma (TCK m. 25/1) hukuka uygunluk sebebi somut olaya göre uygulanabilme imkanına sahiptir²³⁶.

II. Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama Suçu (TCK m. 216)

Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçu, TCK’nın “Özel Hükümler” başlıklı ikinci kitabının “*Topluma Karşı Suçlar*” başlıklı üçüncü kısmının “*Kamu Barışına Karşı Suçlar*” başlıklı beşinci bölümünde ve 216’ncı maddesinde düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre

“(1) *Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu*

²³³ *Ibid*, s.265.

²³⁴ *Ibid*, s.266; Yurtcan, *a.g.e.*, s.11.

²³⁵ Bayraktar ve diğerleri, *a.g.e.*, s.266-267; Yurtcan, *a.g.e.*, s.10.

²³⁶ Bayraktar ve diğerleri, *a.g.e.*, s.267-268.

güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçu düzenleyen kanun metninin her fıkrası ayrı bir suç tipi içermektedir. Maddenin birinci fıkrası, halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik suçunu, ikinci fıkrası halkın bir kesimini alenen aşağılama suçu, üçüncü fıkrası dini değerleri alenen aşağılama suçunu hüküm altına almıştır²³⁷. Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit (TCK m. 213) suçunda yaptığımız açıklamalar gibi halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçu ile halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun TCK'nın beşinci bölümde kamu barışına karşı suçlar başlığı altında düzenlendiği dikkate alındığında her iki suç yönünden de korunan hukuki değer kamusal barışını olduğunu söyleyebiliriz^{238,239}. Bunun yanında TCK'nın 216'ncı maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarının maddede belirtilen halkın belirli kesimlerinin haklarının korumasına²⁴⁰ ilaveten TCK'nın 216'ncı maddesinin üçüncü fıkrasının din özgürlüğünü de koruduğu belirtilmiştir²⁴¹. Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçlarının konusu ise halkın bir kesimini ilgili fıkralarda belirtilen özelliklere binaen yapılan tahrik ve aşağılamadır²⁴². Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun ise *ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgidir*.

Her iki suç birbirinden ayıran temel husus ise fiil unsurlarıdır. TCK m. 216/1 kapsamında ilk fiil tahrik etmedir. Sözlükte tahrik etme: “kışkırtmak, yola çıkartmak, hareket ettirmek, kımıldatmak” anlamlarına gelmektedir²⁴³. Doktrinde ise birçok tanım yapılmış ise de genel itibarıyla başkalarını

²³⁷ *Ibid*, s.314; Elif (Bekar) Ergüne, “Tehlike Suçları Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama Suçları (TCK m 216)”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt 78, Sayı 3, 2020, s.1678-1679.

²³⁸ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.905; Bayraktar ve diğerleri, a.g.e., s.315-316; Özge Apış, *Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama Suçları (TCK m. 216)* (Doktora Tezi, Danışman Mehmet Emin Artuk), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 454584), s.11.

²³⁹ TCK m. 216/1 yönünden kamu barışının dolaylı kamu düzeninin ise doğrudan korunduğu yönündeki görüş için bkz.: Aras Türey, *Nefret Söylemi Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu*, Ankara, Seçkin, 2016, s.225 vd.

²⁴⁰ Ergüne (Bekar), *Tehlike Suçları Bağlamında...*, a.g.e., s.1680.

²⁴¹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.938; Bayraktar ve diğerleri, a.g.e., s.315-317; Türey, a.g.e., s.234.

²⁴² Bayraktar ve diğerleri, a.g.e., s.327-328; Ergüne (Bekar), *Tehlike Suçları Bağlamında...*, a.g.e., s.1682-1683.

²⁴³ TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, “Tahrik Etmek” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 03.01.2025).

harekete geçirmek için zorlayıcı bir kuvvet oluşturulması şeklinde tanımlanmıştır²⁴⁴. Ancak her türlü tahrik etmeyi bu suç kapsamında değerlendiremeyiz. Söz konusu tahrik etmenin sosyal sınıf, ırk, din, mezhep ve bölge bakımından farklılık gösteren halk kesimi üzerinde; kin ve düşmanlık içererek aleni biçimde gerçekleştirilmesinin gerekmesi bağlı hareketli bir suç olmasının sonucudur²⁴⁵. TCK m. 216/2 ve 216/3'üncü fıkralarının fiil unsurunu ise aşağılama oluşturmaktadır. Sözlükte aşağılamak: “*değerinden düşük göstermek; küçültücü davranışlarda bulunmak; hor görmek*” şeklinde tanımlanmıştır²⁴⁶. İlgili suçlar yönünden aşağılamayı ise zikredilen fıkralarda özellikleri sayılan halkın bir kesimine yönelik sadece eleştiri boyutuna varan aşağılama boyutundan ziyade tahkir²⁴⁷ derecesinde saygınlığının azaltılmasına yönelik hareketler şeklinde ifade edebiliriz²⁴⁸. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun fiil unsurunu ise gerçeğe aykırı bilgileri yaymak oluşturmaktadır. Bu kapsamdan bakıldığında tıpkı halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit (TCK m. 213) suçuna ilişkin yaptığımız açıklamalara benzer olarak “yaymak” fiili, “tahrik” ve “aşağılama” fiillerini kapsamamaktadır. Elbette ki her iki suç yönünden de sayılan fiillerin meydana gelmesi için aleniyet şartı²⁴⁹ aranmış olması nedeniyle alenen tahrik veya alenen aşağılamanın bir nevi yayma olduğu düşünülebilir. Fakat yayma hareketi her zaman olumsuz fiilleri barındırmak zorunda değildir. Tahrik veya aşağılamanın ise olumlu bir şekilde yapılması mümkün değildir. Örneğin fanatik bir futbol taraftarının, gönül verdiği takımın mağlubiyetini hazmedememesi üzerine karşı kulüp taraftarlarına yönelik gurur kırıcı sosyal medya paylaşımları tahrik boyutuna varmamakta ifade özgürlüğü bünyesinde eleştiri sınırları içerisinde kalmaktadır. Oysa ki bu paylaşımların kin ve düşmanlık amacıyla deepfake²⁵⁰ yoluyla oluşturulmuş videolar servis edilerek karşı kulüp taraftarlarını terör örgütüyle iş birliği içinde gösterilmesi halinde artık halkın belirli bir kesimi üzerinde olumsuz intiba uyandıracak tahrik boyutuna vardığı kabul edilebilir.

²⁴⁴ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.906; Bayraktar ve diğerleri, a.g.e., s.328-329; Apış, a.g.e., s.18-19; Türay, a.g.e., s.236.

²⁴⁵ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.907; Türay, a.g.e., s.237.

²⁴⁶ TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, “Aşağılamak” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 03.01.2025).

²⁴⁷ Doktrinde tahkir kavramı yönünden birçok tanım bulunsa da yazarın kabul ettiği gibi hakaret etme, hor görme, küçük düşürme, gurur kırıcı davranış şeklinde ceza hukuku terminolojisi yönünden aşağılama ile eş anlamlı görmek yerinde olacaktır (Apış, a.g.e., s.273 vd.).

²⁴⁸ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.939; Türay, a.g.e., s.236; Apış, a.g.e., s.277. Nitekim Apış, rahatsız edici her türlü hakaret boyutunda söylemin ceza hukuku ile karşı karşıya gelebileceğini bu şekilde yaklaşımında ifade özgürlüğünü büyük ölçüde zedeleyeceğini belirtmiştir (Apış, a.g.e., s.275 vd.).

²⁴⁹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.906; Bayraktar ve diğerleri, a.g.e., s.329-331; Yurtcan, a.g.e., s.138; Ergüne (Bekar), *Tehlike Suçları Bağlamında...*, a.g.e., s.1687.

²⁵⁰ Deepfake hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz.: Ünver, a.g.e., s.23-24.

Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçunun birinci fıkrasında yer alan “*kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması*” ve “*kamu barışını bozmaya elverişli olması*” nitelikleri suçun neticesi bakımından önem arz etmektedir. Zira halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu da fiilin “*kamu barışını bozmaya elverişli olması*” şartını aramaktadır. Bu konuda doktrinde genel kabul gören görüş, halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçunun hem birinci hem de üçüncü fıkrasındaki şartların somut tehlike suçu oluşturduğu yönündedir²⁵¹. Ayrım ise bu niteliklerin suçun netice unsuru kapsamında mı yoksa objektif cezalandırılabilme şartı kapsamında mı görüleceğine ilişkindir. Doktrinde halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçu yönünden her iki görüşte²⁵² yazarlar olsa da halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda yaptığımız açıklamalara binaen biz bu niteliklerin objektif cezalandırılabilme şartı kapsamında görülmesi gerektiği fikrindeyiz.

Manevi unsur yönünden halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu “*sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle*” şeklinde genel kasta ilaveten özel kast aramaktadır. Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama suçları yönünden ise sadece genel kast yeterlidir²⁵³.

TCK’nın “Ortak Hüküm” başlıklı 218’inci maddesinin birinci cümlesinde düzenlenen “basın ve yayın yolu” nitelikli hali her iki suç yönünden de ağırlaştırıcı nitelikli haldir²⁵⁴. Aynı maddenin ikinci cümlesinde düzenlenen ifade özgürlüğü ve bu kapsamdaki basın özgürlüğü, (*haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları*) hakkın kullanılması (TCK m. 26/1) hukuka uygunluk sebebi kapsamında her iki suç içinde gündeme gelebilir²⁵⁵.

III. Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)

Fiyatları etkileme suçu, TCK’nın “Özel Hükümler” başlıklı ikinci kitabının “*Topluma Karşı Suçlar*” başlıklı üçüncü kısmının “*Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar*” başlıklı dokuzuncu bölümünde ve 237’nci maddesinde düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre

²⁵¹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.932, 940; Yurtcan, a.g.e., s.138.

²⁵² Her iki şartı da objektif cezalandırılabilme şartı olarak değerlendiren yazarlar için bkz.: Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.923,940. Kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması şartını objektif cezalandırılabilme şartı kapsamında incelenmesi gerektiğini savunan yazar için bkz: Apış, a.g.e., s.141-142. Aynı yazarın kamu barışını bozmaya elverişlilik şartını ise soyut tehlike kapsamında değerlendiren açıklamaları için bkz: Apış, a.g.e., s.369-371. Suçun unsuru kapsamında incelenmesi gerektiğini savunan yazarlar için bkz.: Bayraktar ve diğerleri, a.g.e., s.331-332; Ergüne (Bekar), *Tehlike Suçları Bağlamında...*, a.g.e., s.1695; Türay, a.g.e., s.275 vd.

²⁵³ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.924-925; Bayraktar ve diğerleri, a.g.e., s.334-336; Ergüne (Bekar), *Tehlike Suçları Bağlamında...*, a.g.e., s.1700; Türay, a.g.e., s.291; Apış, a.g.e., s.150, 392.

²⁵⁴ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.924; Bayraktar ve diğerleri, a.g.e., s.339; Ergüne (Bekar), *Tehlike Suçları Bağlamında...*, a.g.e., s.1703.

²⁵⁵ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.925 vd.; Bayraktar ve diğerleri, a.g.e., s.336-337; Ergüne (Bekar), *Tehlike Suçları Bağlamında...*, a.g.e., s.1702-1703; Türay, a.g.e., s.312-313; Apış, a.g.e., s.187.

“(1) İşçi ücretlerinin veya besin veya malların değerlerinin artıp eksilmesi sonucunu doğurabilecek bir şekilde ve bu maksatla yalan haber veya havadis yayan veya sair hileli yollara başvuran kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis ve adli para cezası verilir.

(2) Fiil sonucu besin veya malların değerleri veya işçi ücretleri artıp eksildiği takdirde ceza yarısı oranında artırılır.

(3) Fail, ruhsatlı simsar veya borsa tellalı ise ceza ayrıca yarısı oranında artırılır.”

Fiyatları etkileme suçu ile halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu arasındaki ilk fark korunan hukuki değerler yönündendir. Fiyatları etkileme suçuyla korunmak istenen hukuki değer, serbest rekabet koşulları çerçevesinde fiyatların belirlenerek piyasa istikrarının korunması²⁵⁶ iken halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda kamu barışıdır. Suçların maddi konusu yönünden ise fiyatları etkileme suçu, işçi ücretleri veya besin ya da malların değerleri²⁵⁷ konu edinirken halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi konu alır.

İki suç arasındaki temel ayırım ise suçu oluşturan tipik hareket yönündendir. İlk suçumuz olan fiyatları etkileme suçu, “yalan haber veya havadis yaymak veya sair hileli yollara başvurmak” şeklinde tipik eylemin meydana gelmesiyle oluşur. İkinci suç olan halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu ile benzer olarak bu suçun kanuni tanımında da herhangi bir zarar neticesi öngörülmemiş olup her iki suçta somut tehlike suçudur²⁵⁸. Fakat ilk suç, “veya” bağlaçları ile ikinci suçtan ayrılarak seçimlik hareketleri düzenlemiştir²⁵⁹. Özellikle “sair hileli yollara başvurmak” ibaresiyle diğer şartları taşıması halinde her türlü hareketin bu kapsamda görülebilmesine olanak sağlanmıştır²⁶⁰. Oysa halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu tek hareketli suç vasfı neticesinde tipik hareket olan gerçeğe aykırı bilginin yayılması ile oluşur. İki suç açısından benzer bir diğer nokta ise fiyatları etkileme suçu yönünden doktrinde, kanun koyucunun “yaymak” ve “başvurmak” ibareleriyle belirsiz sayıda kişiye ulaşma ihtimalinin

²⁵⁶ Veli Özer Özbek, *Ekonomi Ceza Hukuku - İkinci Kitap: Özel Hükümler 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Ekonomik Suçlar*, Ankara, Seçkin, 2021, s.873; Berrin Akbulut, “Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 20, 2015, s.35; Aktaş, a.g.e., s.190.

²⁵⁷ Özbek, a.g.e., s.874; Akbulut, *Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)*, a.g.e., s.36; Çetin Arslan ve Didar Özdemir, “Fiyatları Etkileme Suçu”, *International Conference on Eurasian Economies*, Eurasian Economist Association, Kazan-Rusya, 2015, s.571; Aktaş, a.g.e., s.190.

²⁵⁸ Arslan ve Özdemir, a.g.e., s.572. Suçun soyut tehlike olarak kabul eden görüş için bkz.: Aktaş, a.g.e., s.196.

²⁵⁹ Akbulut, *Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)*, a.g.e., s.42; Aktaş, a.g.e., s.194-195.

²⁶⁰ Özbek, a.g.e., s.876. Arslan ve Özdemir’e göre “ve sair hileli yollar” ibaresi son derece geniş ve belirsiz olup kanunilik ilkesi kapsamında Anayasa’nın 38. maddesine aykırılık teşkil etmektedir (Arslan ve Özdemir, a.g.e., s. 572).

cezalandırılmak istendiğini belirtilerek bu hususun aleniyete işaret ettiği belirtilmiştir²⁶¹. İlk suç metnindeki “...değerlerinin artıp eksilmesi sonucunu doğurabilecek bir şekilde ve bu maksatla” ifadeleri de ikinci suçla aynı olarak genel kastın yanında özel kast aradığına işaret eder²⁶². Yani bu hareketin herkes tarafından kolaylıkla yalan olmadığının anlaşıldığı vakit kanunun istediği sonucuna yönelik maksat olsa dahi bu sonucu doğuramayan bir hareket mevcut olması nedeniyle suç oluşmayacaktır²⁶³.

Asıl değinilmesi gereken husus ise ilk suç metninde yer alan “haber” ve “havadis” kavramlarıdır. Haber veya havadis birbirini tamamlar nitelikte olup kanun koyucunun hükmün kapsamını ve anlamını pekiştirmek amacıyla yinelediği söylenmiştir²⁶⁴. Bu kavramların ifade ettiği anlama aşağıda birçok kez değindiğimiz için tekrar etme lüzumu görmemekteyiz. Fakat ifade ettiğimiz üzere bu kavramlar tanımlanırken dahi bilgi kavramı kullanılmaktadır²⁶⁵. O halde gerçeğe aykırı bilginin üst kavram, haber veya havadis bu kavramın içinde yer alan alt kavram olduğunu belirtebiliriz. Yine fiyatları etkileme suçunun oluşması için yayılan haber veya havadis yalan dolayısıyla gerçeğe aykırı olması aranmaktadır²⁶⁶. Bu gerçeğe aykırılık ise haberin tamamen gerçek dışı olması şeklinde anlaşılmamalıdır²⁶⁷. Haberin bir kısmının gerçeğe aykırı olması veya mübalağalı olması ile telaş uyandırıcı haber ve havadisler de bu kapsamda değerlendirilmektedir²⁶⁸. Kanun koyucu, haber veya havadis, “işçi ücretlerinin veya besin veya malların değerlerinin artıp eksilmesi sonucunu doğurabilecek bir şekilde” yayılmasını aramış böylece diğer konulardaki hareketleri bu suç kapsamında dışlamıştır. Bu durum ise içtima konusunu akla getirmektedir. Örneğin Ukrayna-Rusya savaşını gerekçe göstererek herkesin banka ve kredi kurumları nezdinde bulunan varlıklarını çekmesi gerektiği yönünde gerçeğe aykırı haber yapılması durumunda bu durumun ilk bakışta işçi ücretleri veya besin ya da mallara ilişkin olmadığını söyleyebiliriz. Bu durumda failin, özel norm mahiyetinde bulunan fiyatları etkileme suçu değil diğer şartları da taşıması halinde halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçundan

²⁶¹ Özbek, a.g.e., s.878; Akbulut, *Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)*, a.g.e., s.43; Arslan ve Özdemir, a.g.e., s.573.

²⁶² Özbek, a.g.e., s.879; Arslan ve Özdemir, a.g.e., s.574; Aktaş, a.g.e., s.196.

²⁶³ Akbulut, *Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)*, a.g.e., s.44-45; Arslan ve Özdemir, a.g.e., s.573.

²⁶⁴ Özbek, a.g.e., s.877; Akbulut, *Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)*, a.g.e., s.42; Aktaş, a.g.e., s.195. Arslan ve Özdemir’e göre havadis kavramının kullanılması gereksiz olup sadece haber kavramı tercih edilmeliydi (Arslan ve Özdemir, a.g.e., s.571-572).

²⁶⁵ Haber sözlükte: “bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi; iletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi; bilgi” şeklinde tanımlanırken havadis ise “ilgi ile karşılanabilecek haber” tanımına haizdir (TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, “Haber” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 02.01.2025).

²⁶⁶ Özbek, a.g.e., s.877; Arslan ve Özdemir, a.g.e., s.572-573.

²⁶⁷ Aktaş, a.g.e., s.195.

²⁶⁸ Akbulut, *Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)*, a.g.e., s.43.

cezalandırılması gerekecektir²⁶⁹. Hukuka aykırılık unsuru bakımından her iki suç için de ifade özgürlüğü ve bu kapsamdaki basın özgürlüğü, (haber verme sınırlarını aşmayan düşünce açıklamaları) hakkın kullanılması (TCK m. 26/1) hukuka uygunluk sebebi olarak gündeme gelebilir²⁷⁰.

Nihayetinde doktrinde, fiyatları etkileme suçu ile ilgili yargı kararına rastlanılmadığı ifade edilerek bu suça belki hiç ihtiyaç duyulmayabileceği de söylenmiştir. Fakat ek olarak Türkiye’de yaşayan halkın büyük çoğunluğunun açlık sınırı altında yaşadığı gözetildiğinde, bu suçun meydana gelmesi ihtimaline binaen her zaman devletin cephanesinde hazır tutulması gerektiği belirtilmiştir²⁷¹.

IV. Savaşta Yalan Haber Yayma Suçu (TCK m. 323)

Savaşta yalan haber yayma suçu, TCK’nın “Özel Hükümler” başlıklı ikinci kitabının “Mille ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler” başlıklı dördüncü kısmının “Milli Savunmaya Karşı Suçlar” başlıklı altıncı bölümünde ve 237’nci maddesinde düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre

“(1) Savaş sırasında kamunun endişe ve heyecan duymasına neden olacak veya halkın maneviyatını sarsacak veya düşman karşısında ülkenin direncini azaltacak şekilde asılsız veya abartılmış veya özel maksada dayalı havadis veya haber yayan veya nakleden veya temel milli yararlar zarar verebilecek herhangi bir faaliyette bulunan kimseye beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Eğer fiil;

a) Propagandayla,

b) Askerlere yönelik olarak,

c) Bir yabancı ile anlaşma neticesi, İşlenmişse, verilecek ceza on yıldan yirmi yıla kadar haptir.

(3) Fiil, düşmanla anlaşma neticesi işlenmişse müebbet hapis cezası verilir.

(4) Savaş zamanında düşman karşısında milletin direncini tehlikeyle karşı karşıya bırakacak şekilde yabancı paraların değerini düşürmeye veya itibarı amme kağıtlarının değeri üzerinde etki yapmaya yönelik hareketlerde bulunan kimseye beş yıldan on yıla kadar hapis ve üçbin güne kadar adli para cezası verilir.

²⁶⁹ Benzer durum fiyatları etkileme suçu ile piyasa dolandırıcılığı suçu (SPK m. 107) arasında da mevcuttur. Böyle bir durumda fiyatları etkileme suçu genel norm, piyasa dolandırıcılığı suçu özel norm niteliğindedir (Özbek, a.g.e., s.881; Akbulut, *Fiyatları Etkileme Suçu* (TCK m. 237), a.g.e., s.52; Arslan ve Özdemir, a.g.e., s.574).

²⁷⁰ Özbek, a.g.e., s.879; Akbulut, *Fiyatları Etkileme Suçu* (TCK m. 237), a.g.e., s.45-46.

²⁷¹ Akbulut, *Fiyatları Etkileme Suçu* (TCK m. 237), a.g.e., s.27.

(5) Dördüncü fıkra yazılı fiil, bir yabancı ile anlaşma sonucu işlenmişse ceza yarısı; düşmanla anlaşma sonucu işlenmiş ise bir katı oranında artırılır.”

Madde birinci fıkra yönünden siyasi bozgunculuk suçunu, dördüncü fıkrasında ekonomik bozgunculuk suçunu hüküm altına almıştır²⁷². Savaşta yalan haber yayma suçu yönünden öncelikle savaş halinin tanımını yapmakta yarar vardır. 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hali Kanunu’nun 3’üncü maddesinin altıncı fıkrası uyarınca savaş hali: “Savaş ilanına karar verilmesinden, bu halin kaldırıldığına ilan edilmesine kadar devam eden süre içinde, hak ve hürriyetlerin kanunlarla kısmen veya tamamen sınırlandırıldığı durumdur” şeklinde tanımlanmıştır. Savaş hali ilanına karar verme yetkisi Anayasa’nın 92’nci maddesine göre TBMM’nin yetkisindedir. TBMM tarafından ilan edilen bir savaş ilanı hali olmadığı müddetçe bu suç meydana gelmeyecektir²⁷³. Oysa halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu yönünden böyle bir durum gerekli olmayıp her durumda suç, işlenmeye elverişlidir.

1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu’nun 54’üncü maddesi “*Vatan aleyhinde bir cürüm yapan askeri şahıslar hakkında Türk Ceza Kanununun 125 inciden 145 inci maddeye kadar olan maddeleri hükümleri tatbik olunur.*” hükmünü ihtiva etmekte olup 765 sayılı Eski Türk Ceza Kanunu’nun 161’inci maddesinde düzenlenen suçun²⁷⁴ 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun’un 3’üncü maddesi²⁷⁵ uyarınca karşılığı TCK’nın 323’üncü maddesidir. Bu nedenle savaşta yalan haber yayma suçu askeri suç olarak kabul edilmiştir²⁷⁶. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma

²⁷² Aktaş, a.g.e., s.178.

²⁷³ Pınar Memiş Kartal, “Savaşta Yalan Haber Yayma”, in Köksal Bayraktar ve diğerleri (Ed.), *Özel Ceza Hukuku Cilt XI Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Milli Savunmaya - Devlet Sırlarına Yabancı Devletlerle Olan İlişkilere Karşı Suçlar (TCK m. 299-343)*, İstanbul, On İki Levha, 2022, s. 489-490. Aktaş’ın aktardığı üzere doktrinde, TBMM tarafından ilan edilen savaş halinin ön şart olmadığını fiilen savaş veya seferberlik hali durumunun ortaya çıkmasıyla da savaş hali durumunun oluştuğunu kabul eden yazarlar bulunmaktadır. O halde aranan savaş hali, fiili (de facto) değil, hukukidir (de jure) (Aktaş, a.g.e., s.178).

²⁷⁴ “Madde 161 – (1/3/1926 tarih ve 765 sayılı Kanunun hükmüdür.)

Efkarı umumiyeyi tehyiç edecek suret veya mahiyette aslı olmayan havadis veya musanna veya muharref veya aslı olmaksızın bir kimseye isnad olunmuş evrakı bilerek neşir ve nakil edenlerle resmi evrak ve nutukları tağyir ve tahrif ile neşir eyliyenler hakkında bir aydan altı aya kadar hapis ve yirmi beş liradan elli liraya kadar ağır cezayı nakdi hükmolunur.

Bu neşriyat, umumi asayiş bozmağa sebep olmuş ise faili hakkında altı aydan iki seneye kadar hapis ve elli liradan yüz liraya kadar ağır cezayı nakdi hükmolunur”.

²⁷⁵ “Madde 3-

(1) Mevzuatta, yürürlükten kaldırılan Türk Ceza Kanununa yapılan yollamalar, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda bu hükümlerin karşılığını oluşturan maddelere yapılmış sayılır.

(2) Mevzuatta, yürürlükten kaldırılmış Türk Ceza Kanununun kitap, bab ve fasıllarına yapılmış olan yollamalar, o kitap, bab ve fasıl içinde yer almış hükümlerin karşılığını oluşturan 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun maddelerine yapılmış sayılır”.

²⁷⁶ Kartal Memiş, a.g.e., s.487.

suçu ise herhangi bir suç sınıflandırmasına tabi olmayıp iki suç birbirinden ayıran bir diğer husus budur.

Savaşta yalan haber yayma suçuyla korunan hukuki değer birinci fıkra kapsamında devletin bağımsızlığı²⁷⁷, dördüncü fıkra düzenlenen ekonomik bozgunculuk suçu yönünden milli ekonominin korunması²⁷⁸ iken halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda kamu barışıdır. Savaşta yalan haber suçunun birinci fıkrası kapsamındaki siyasi bozgunculuk suçunun konusu: “*Kamunun endişe ve heyecan duymasına neden olacak veya halkın maneviyatını sarsacak veya düşman karşısında ülkenin direncini azaltacak şekilde asılsız veya abartılmış veya özel maksada dayalı havadis veya haber*” veya “*temel milli yararlar zarar verebilecek herhangi bir faaliyet*” iken dördüncü fıkra kapsamındaki ekonomik bozgunculuk suçunun konusu: “*Düşman karşısında milletin direncini tehlikeyle karşı karşıya bırakacak şekilde yabancı paraların değerini düşürmeye veya itibarı amme kağıtlarının değeri üzerinde etki yapmaya yönelik hareketler*”dir²⁷⁹.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun ise ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgidir. Haber veya havadis kavramları ile gerçeğe aykırı bilginin farkı yönünden başta fiyatları etkileme suçu başlığı altında olmak üzere birçok kez açıklamada bulunduğumuz için burada tekrarlama lüzumuna girişmiyoruz. Sözlükte “asılsız”: “*doğru olmayan, temelsiz, köksüz, dayanaksız, yalan (haber); uydurma*”; “abartılı”: “*olduğundan fazla gösterilen; abartmalı, mübalağalı*” şeklinde tanımlanmıştır²⁸⁰. “Özel maksat” kavramının ise tanımı yapılmamıştır. Bu husus 765 sayılı TCK döneminde Anayasa Mahkemesi kararına konu olmuş:

“*Gösteri ve protesto maksadiyle yapılacak toplantıların ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanması ve yine bu bentte yer alan ve neyi ifade ettiği açıkça anlaşılmayan ve her türlü yoruma elverişli bulunan (maksadı mahsus) gibi terimlerle belirtilen hükümler, kişinin temel haklarından olan toplantı ve gösteri yürüyüşünün belli şekil ve konularını kökünden kaldırmakta ve bu sebeple de Anayasanın 11’inci maddesinin 2’nci fıkrasına aykırı olarak (hak ve hürriyetin özüne) dokunmaktadır.*”

Eleştirisine maruz kalmış ve haklı olarak doktrinde bu durumun tanımlanmayarak hâkimin takdirine bırakılması kavramın soyut ve belirsizliği nedeniyle sakıncalara yol açabileceği ifade edilmiştir²⁸¹. Düzenlendiği suç kapsamında bir anlam ifade etmek gerekir ise özel maksattan, bir haberin

²⁷⁷ Kartal Memiş, a.g.e., s.489; Aktaş, a.g.e., s.179.

²⁷⁸ Aktaş, a.g.e., s.180.

²⁷⁹ Kartal Memiş, a.g.e., s.491.

²⁸⁰ TDK Güncel Türkçe Sözlük, “Asılsız ve Abartılı” Maddeleri, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 02.01.2025).

²⁸¹ Kartal Memiş, a.g.e., s.492-493.

sunuluş biçiminde açıkça taraf tutularak olayın oluş biçimine aykırı bir şekilde aktarılması şeklinde ifade edilebilir²⁸². Aşağıda yapılan açıklamalar dahilinde gerçeğe aykırı bilginin; asılsız, abartılmış veya özel maksada dayalı haber ya da havadisî içine alan üst kavram olduğunu söyleyebiliriz. İtibarı amme kağıtları ise “*kanunen para gibi tedavül edenlerden başka, Hükümetler tarafından ihraç edilmiş hâmile muharrer senetler ve kuponlar ve haiz oldukları mezuniyete binaen müesseseler tarafından ihraç edilmiş olup ta kanunen tedavül etmekte bulunan diğer bütün evrak ve senetler*”²⁸³ şeklinde tarif edilmiştir. Bu kapsamda TCK m. 323/4 kapsamında itibarı amme kağıtları veya yabancı para değerleri üzerinde tipik eylem gerçekleştirildiği vakit halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu değil özel olarak düzenlenen ekonomik bozgunculuk suçunun oluşacağını belirtmek gerekir²⁸⁴.

Seçimlik hareketli suç olarak düzenlenen savaşta yalan haber yayma suçunun hareket unsuru birinci fıkra kapsamında, havadis veya haber yaymak ya da nakletmek ya da temel milli yararları zarar verebilecek herhangi bir faaliyette bulunmak şeklindeyken dördüncü fıkra kapsamında *yabancı paraların değerini düşürmeye veya itibarı amme kağıtlarının değeri üzerinde etki yapmaya yönelik hareketlerde bulunmak* şeklinde düzenlenmiştir²⁸⁵. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuyla örtüşen kısım ise birinci fıkra kapsamındaki “yaymak” hareketidir. Her iki suçta tehlike suçu özelliği taşımakta iken savaşta yalan haber yayma suçu yönünden doktrinde somut veya soyut tehlike suçu olduğu hususunda görüş birliği yoktur²⁸⁶. Nihayetinde her iki suç yönünden de ifade özgürlüğü ve bu kapsamdaki basın özgürlüğü, (haber verme sınırlarını aşmayan düşünce açıklamaları) hakkın kullanılması (TCK m. 26/1) hukuka uygunluk sebebi olarak gündeme gelebilir²⁸⁷.

V. Bilgi Bazlı Piyasa Dolandırıcılığı Suçu (SPK m. 107/2)

Bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçu, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun “*İdari Para Cezası Gerektiren Fiiller ve Sermaye Piyasası Suçları*” başlıklı altıncı kısmının “*Sermaye Piyasası Suçları*” başlıklı ikinci bölümünün 107’nci maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir. Söz konusu

²⁸² Aktaş, *a.g.e.*, s.182.

²⁸³ Sahir Erman, “Para, İtibarı Amme Kağıtları, Kıymetli Damgalar ve Amme Nakliyat İşletmeleri Biletlerinin Taklidi Suçu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 1951, s.265.

²⁸⁴ Benzer şekilde SPK m. 107/2’de düzenlenen piyasa dolandırıcılığı suçu ile TCK m. 323/4 suçu yönünden içtima problemi ortaya çıktığında özel norm olan TCK m. 323/4 uygulanmalıdır (Kartal Memiş, *a.g.e.*, s.497; Aktaş, *a.g.e.*, s.183).

²⁸⁵ Kartal Memiş, *a.g.e.*, s.492-494; Aktaş, *a.g.e.*, s.181.

²⁸⁶ Somut tehlike suçu olduğuna ilişkin görüş için bkz.: Kartal Memiş, *a.g.e.*, s.494. Soyut tehlike suçu olduğuna ilişkin görüş için bkz.: Aktaş, *a.g.e.*, s.184.

²⁸⁷ Kartal Memiş, *a.g.e.*, s.495; Aktaş, *a.g.e.*, s.186.

maddenin birinci fıkrasında işlem bazlı piyasa dolandırıcılığı suçu düzenlenmiş ise de çalışmamız kapsamında yalnızca ikinci fıkra kapsamındaki suç incelenmiştir. Fıkra hükmüne göre

“Sermaye piyasası araçlarının fiyatlarını, değerlerini veya yatırımcıların kararlarını etkilemek amacıyla yalan, yanlış veya yanıltıcı bilgi veren, söylenti çıkaran, haber veren, yorum yapan veya rapor hazırlayan ya da bunları yayan ve bu suretle menfaat sağlayanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılırlar.”

Bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçuyla korunmak istenen hukuki değer; sermaye piyasasına yönelik güven başta olmak üzere, milli ekonomi ile yatırımcıların mali haklarının korunmasıdır²⁸⁸. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda ise kamu barışıdır. Bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçunun maddi konusu sermaye piyasası araçları²⁸⁹ iken halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda *ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgidir*. İlgili fıkraya 6637 sayılı Kanun m. 11 ile “menfaat sağlayanlar” ibaresi eklenmiştir. Böylece bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçu, halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun aksine doktrindeki ağırlık görüş doğrultusunda zarar suçu olduğu söylenebilir²⁹⁰. Sırf hareket suçu niteliği taşıyan halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuyla arasında bir ayrım daha oluşmuş bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçu neticeli suç haline gelmiştir²⁹¹.

Bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçunun fiil unsuru; *“Sermaye piyasası araçlarının fiyatlarını, değerlerini ve yatırımcıların kararlarını etkilemek amacıyla yalan, yanlış veya yanıltıcı bilgi verilmesi, söylenti çıkarılması, haber verilmesi, yorum yapılması, rapor hazırlanması veya bunların yayılması”*dır²⁹². Suçun, bağlı hareketli suç özelliği göstermesi nedeniyle sadece “bilgi vermek”, “söylenti çıkarmak”, “haber vermek”, “yorum yapmak”, “rapor hazırlamak” veya “yaymak” şeklinde seçimlik olarak sayılan hareketlerle gerçekleştirilmesi ve bu hareketlerin yalan, yanlış veya yanıltıcı niteliğe haiz olması gerekir²⁹³. Çalışmamız kapsamında “bilgi vermek” fiiline ayrıca değinmemiz

²⁸⁸ Ali Hakan Evik, “Bilgi Bazlı Piyasa Dolandırıcılığı Suçu”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 2024, s.15; Seçil Coşkun, *Sermaye Piyasası Hukukunda Piyasa Dolandırıcılığı Suçu (6362 SAYILI SPKn MD. 107)* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Metin Feyzioğlu), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 628789), s.148-149; Uğur Aşkın, “Sermaye Piyasasında Bilgi Bazlı Piyasa Dolandırıcılığı Suçu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, 2018, s.692-693; Aktaş, a.g.e., s.200.

²⁸⁹ Evik, a.g.e., s.21; Coşkun, a.g.e., s.60; Aşkın, a.g.e., s.698; Aktaş, a.g.e., s.201.

²⁹⁰ Aşkın, a.g.e., s.698; Aktaş, a.g.e., s.204.

²⁹¹ Aşkın, a.g.e., s.699; Coşkun, a.g.e., s.168. Menfaat sağlama unsurunu objektif cezalandırma şartı olarak kabul etmesi sonucu suçun soyut tehlike suçu olduğunu kabul eden yazar için bkz.: Aktaş, a.g.e., s.203-204. Bu unsurun suçun neticesine dahil olduğunu ve suçun soyut tehlike suçu olarak kabul eden bir diğer yazar için bkz.: Evik, a.g.e., s.35-40.

²⁹² Aktaş, a.g.e., s.202.

²⁹³ Evik, a.g.e., s.23; Aşkın, a.g.e., s.694-695.

gerekir. Bilgi vermekten kasıt, konusu fark etmeksizin gerçeğe aykırı bir şekilde oluşturulan bilginin sermaye piyasası araçlarına etki edecek şekilde açıklanmasıdır. Bu konuya örnek olarak şirketlerin piyasadaki varlıklarına ilişkin şirket yöneticilerinin özel hayatlarına dair gerçeğe aykırı bilgilerin açıklanması verilebilir²⁹⁴. Bu bakımdan halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuyla örtüştüğü düşünülse de SPK m. 107/2 spesifik olarak sermaye piyasası araçlarına yönelik gerçeğe aykırı bilgiyi cezalandırırken TCK m. 217/A daha genel norm niteliğinde *ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi cezalandırmaktadır*. Bu kapsamda “yaymak²⁹⁵” seçimlik hareketi de esasen çalışmamız kapsamında aşağıda ayrıntılı bir biçimde açıklanmış olup SPK m. 107/2 suçu yönünden de bu açıklamalar geçerliliğini korumaktadır. Lakin “bilgi vermek” fiilinin inceleme konusu suçtan ayrımını yaparken değindiğimiz üzere bu yayma hareketi, bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçunun konusu dahilinde yapılması gerektiğinden her iki suç yönünden bir diğer ayrım noktası oluşturmaktadır. Bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçunda sayılan seçimlik hareketlerin yalan, yanlış veya yanıltıcı²⁹⁶ şekilde olması gerekmektedir. Diğer suçlarla mukayeselerde belirttiğimiz gibi bu gerçeğe aykırılık mutlak gerçeğe aykırılık olabileceği gibi bilginin bir kısmının yalan, yanlış veya yanıltıcı nitelikte olması şeklinde tezahür eden nispi gerçeğe aykırılıkta olabilir²⁹⁷. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu içinde bu niteliklere haiz gerçeğe aykırı bilginin yayılması şart koşulmuş ise de bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçunda aranan niteliklerin gerçeğe aykırılığın ötesinde suçun başlığından da anlaşılacağı üzere tıpkı dolandırıcılık suçunda (TCK m. 157) olduğu gibi bu fiilin aldatma/hile bazında gerçekleştirilmesi gerekir²⁹⁸.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu, fail unsuru yönünden özellik arz etmezken bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçu, “haber vermek” görevi basın mensuplarına, “bilgi vermek” veya “rapor vermek” yetkisi ise SPK m. 15, 14/3, 10/2, 32/2 fıkralarında düzenlenen hükümler uyarınca belirli

²⁹⁴ Evik, *a.g.e.*, s.24-25; Aşkın, *a.g.e.*, s.695; Aktaş, *a.g.e.*, s.202.

²⁹⁵ Bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçunun seçimlik hareketlerinin bünyesinde zaten “yaymak” unsuruna taşıdığından bu unsurun tekrarlanması gereksiz olduğuna dair görüş için bkz.: Evik, *a.g.e.*, s.28-29.

²⁹⁶ Yalan, yanlış veya yanıltıcı kavramlarının bir metinde tekrarlanması hususunda Evik’in: “*Kanaatimizce, suçun maddi unsurunu oluşturan seçimlik hareketleri niteleyen bu üç sıfat da birbirinden farklı anlama gelmekteymiş gibi gözükmeyle birlikte, sonuçta aynı kapıya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, suçun meydana gelmesi için var olması gereken tehlike neticesini yaratmaya uygunluk bakımından bunların aralarında bizce esaslı bir fark bulunmamaktadır, bunlar birbirine yakın, eş-anlamlı sıfatlar olup madde içerisinde ayrı ayrı söylenmesi gereksiz bir tekrardan öteye gitmemektedir. Örneğin yalan veya yanlış bir şey aynı zamanda da zaten yanıltıcıdır, yalan bilgi, yorum veya haberin kısmen veya tamamen yalan olması arasında da bir fark bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle bunlar, dilbilgisi kuralları bakımından aynı anlama gelmekte olan “çift terimlerdir” ve farklı anlamlar vermeye gerek olmayıp, birlikte değerlendirilmeleri gerekmektedir*” şeklindeki görüşüne katılıyoruz (Ibid, *a.g.e.*, s.30-31).

²⁹⁷ Ibid, s.30.

²⁹⁸ Ibid, s.29.

kişilere tabi kılındığından özgü suç özelliği taşımaktadır²⁹⁹. SPK m. 107/2’de “*sermaye piyasası araçlarının fiyatlarını, değerlerini veya yatırımcıların kararlarını etkilemek amacıyla*” ibarelerine yer vererek halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuyla benzer bir şekilde genel kastın yanında sair unsuruna yer vermiş ve suçun oluşması için özel kast aramıştır³⁰⁰.

SPK’nın 108’inci maddesinde “*Bilgi suistimali ve piyasa dolandırıcılığı sayılmayan hâller*” başlığı altında hukuka uygunluk nedenleri düzenlenmiştir. Ancak bu haller bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçu yönünden değil ancak bilgi suistimali (SPK m. 106) ve işlem bazlı piyasa dolandırıcılığı (SPK m. 107/1) suçları yönünden uygulanabilir³⁰¹. Her iki suça yönelik hukuka uygunluk nedeni olarak ifade özgürlüğü ve bu kapsamdaki basın özgürlüğü, (haber verme sınırlarını aşmayan düşünce açıklamaları) hakkın kullanılması (TCK m. 26/1) hukuka uygunluk sebebi olarak gündeme gelebilir³⁰².

Nihayetinde bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçu ile fiyatları etkileme suçunun içtima ilişkisinde bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçunun sermaye piyasası araçlarını korumaya yönelik özel norm niteliğinde olduğunu³⁰³ fiyatları etkileme suçu başlığı altında ifade etmiştik. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuyla içtima ilişkisi hususunda ise Evik’in:

“*İki suç bu açılardan ele alındığında, sermaye piyasası araçlarının fiyat ve değerlerinin etkilenmesi amacının halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle örtüşmediği, sermaye piyasası araçlarının fiyat ve değerlerinin etkilenmesine yönelik yalan, yanlış veya yanıltıcı bilgi yaymanın ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili olmadığı, bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçunun işlenmesi bakımından “kamu barışını bozmaya elverişliliğin” aranmadığı görülmektedir. Bu itibarla bizce, iki suç arasında içtima ilişkisinin varlığından söz etmek mümkün değildir*”³⁰⁴.

Açıklamaları ışığında iki suç arasında içtima ilişkisi olsa dahi sermaye piyasası araçlarına yönelik herhangi bir yalan, yanlış veya yanıltıcı bilgi yayıldığında bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçunun bu hususu spesifik olarak düzenlemesinden ötürü özel norm niteliğini taşıyacağından öncelikle uygulanacağından bahsedilebilir.

²⁹⁹ *Ibid*, s.19-20; Coşkun, *a.g.e.*, s.150; Aşkın, *a.g.e.*, s.697; Aktaş, *a.g.e.*, s.201.

³⁰⁰ Evik, *a.g.e.*, s.43; Coşkun, *a.g.e.*, s.176; Aşkın, *a.g.e.*, s.699; Aktaş, *a.g.e.*, s.205.

³⁰¹ Evik, *a.g.e.*, s.45; Coşkun, *a.g.e.*, s.187; Aşkın, *a.g.e.*, s.700-701.

³⁰² Evik, *a.g.e.*, s.46; Coşkun, *a.g.e.*, s.192-193; Aşkın, *a.g.e.*, s.701.

³⁰³ Evik, *a.g.e.*, s.48-49.

³⁰⁴ *Ibid*, s.50.

VI. Terörizmin Propagandası Suçu (TMK m. 7/2)

Terörizmin propagandası suçu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun "*Tanım ve Terör Suçları*" başlıklı birinci bölümünün "*Terör Örgütleri*" başlıklı 7'nci maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir. Anılan Kanun'un dördüncü fıkrası ise suçun nitelikli hallerini hüküm altına almıştır. İlgili fıkra hükümlerine göre

"(2) Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır:

a) (Mülga: 27/3/2015-6638/10 md.)

b) Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında gerçekleşmese dahi, terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde;

- 1. Örgüte ait amblem, resim veya işaretlerin asılması ya da taşınması,*
- 2. Slogan atılması,*
- 3. Ses cihazları ile yayın yapılması,*
- 4. Terör örgütüne ait amblem, resim veya işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi.*

(3) Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, kimliklerini gizlemek amacıyla yüzünü tamamen veya kısmen kapatanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bu suçu işleyenlerin cebir ve şiddete başvurmaları ya da her türlü silah, molotof ve benzeri patlayıcı, yakıcı ya da yaralayıcı maddeler bulundurmaları veya kullanmaları hâlinde verilecek cezanın alt sınırı dört yıldan az olamaz.

(4) İkinci fıkrada belirtilen suçların; dernek, vakıf, siyasî parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde veya öğretim kurumlarında veya öğrenci yurtlarında veya bunların eklentilerinde işlenmesi halinde bu fıkradaki cezanın iki katı hükmolunur."

Terörizmin propagandası suçu ile korunan hukuki değer karma özellikler göstermektedir. Bu suç ile korunan hukuki değerlerin genel itibarıyla kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu barışı olduğu

söylenir³⁰⁵. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuyla korunan hukuki değerinde kamu barışı olduğu gözetildiğinde bu yönden ilgili suçlar benzerlik taşımaktadırlar³⁰⁶. Terörizmin propagandası suçunun maddi konusu için doktrinde birçok görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden bazıları, suçun konusunun terör örgütü ve terör örgütünün faaliyeti kapsamında işlenen suçlar olduğunu; diğer görüştekiler, terörizmin propagandası yapma fiilini; bir diğer görüştekiler ise suçun konusunun bulunmadığını belirtmişlerdir³⁰⁷. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun maddi konusu ise *ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgidir*. İncelediğimiz suçlar yönünden bir diğer benzerlik ise suçun soyut-somut tehlike suçu olduğuna ilişkindir. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda olduğu gibi terörizmin propagandası suçunda da suçun soyut tehlike suçu mu yoksa somut tehlike suçu mu olduğuna ilişkin görüş birliği yoktur³⁰⁸.

Terörizmin propagandası suçunun fiil unsurunu yönünden bu suçun meydana gelebilmesi için mutlaka bir terör örgütünün³⁰⁹ varlığı aranır. TCK m. 220 kapsamında kalan adi suç örgütleri bu kapsamda değerlendirilmez. Propaganda fiilinin, bu *terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde gerçekleştirilmesi gerekir*³¹⁰. Sözlükte propaganda; “*Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma; yaymaca*” şeklinde tanımlanmıştır³¹¹. Genel itibarıyla propaganda, toplumun tamamını veya bir kısmını fikir, inanç, tutum ve davranışlarını yönlendirebilmek için bilinçli bir şekilde bilgi, olay veya olayları belli bir sistem

³⁰⁵ Zekiye Özen İnci, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İle Türk Yargı Kararları Işığında Terör Örgütünün Propagandası Suçu ve İfade Hürriyetine Etkileri”, Ankara, Seçkin, 2022, s.167; Beytullah Çetin, *Terörizmin Propagandası Suçu* (Doktora Tezi, Danışman Berrin Akbulut), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 816436), s.217; Muhammet İsmet Yavuz, *Terörizmin Propagandası Suçu* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Zahit Yılmaz), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 804586), s.114 vd.

³⁰⁶ Yavuz, *a.g.e.*, s.108.

³⁰⁷ İnci, *a.g.e.*, s.172; Çetin, *a.g.e.*, s.221-222; Yavuz, *a.g.e.*, s.124.

³⁰⁸ Çetin, *a.g.e.*, s.247; Yavuz, *a.g.e.*, s.123. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İnci, *a.g.e.*, s.249 vd.

³⁰⁹ Çetin, terör örgütünün ayrıntılı tanımı şöyle açıklamıştır: “*Terör örgütleri, TMK’da gösterilen amaçları gerçekleştirmek üzere kurulmuş nitelikli suç örgütleri olduğundan, TMK 1, TMK 7/1 ile TCK 220. maddesinde gösterilen şartları taşımaları gerekmektedir. Terör örgütünün var olabilmesi için TCK 220. maddesinde gösterilen örgütlenmelerin TMK 1. ve 7/1. maddesinde belirtilen nitelikleri taşımaları şarttır. Her iki madde birlikte değerlendirildiğinde terör örgütünün unsurlarının TMK 1. maddesinde gösterilen amaç ve saikleri taşıması, TMK 7/1. maddesinde gösterilen cebir, şiddet, baskı, korkutma, sindirme ve tehdit yöntemlerini kullanması, TCK 220. maddesi gereğince en az 3 kişiden oluşması, örgüt üyeleri arasında hiyerarşik ilişki ve bağlılığın bulunması, örgütün devamlılık gösteren ve amaç suçları işlemeye yönelik iradenin varlığı, örgütün yapısı, üye sayısı, kullanılan araç gereçler ve diğer özellikleri ile birlikte TMK 1. maddesinde gösterilen amaçları gerçekleştirmek açısından elverişli olması gerekmektedir. Terör örgütünün varlığının tespitinde, hukuken kesinleşmiş bir yargı kararının bulunması şarttır.*” (Çetin, *a.g.e.*, s.223).

³¹⁰ *Ibid*, s.221-222.

³¹¹ TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, “Propaganda” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 10.01.2025).

içerisinde yayarak hedeflenen kitleleri ikna etme faaliyetidir³¹². Terörizmin propagandası suçu yönünden propaganda ise mahkeme kararıyla tespit edilen terör örgütünün faaliyetlerini meşru göstermek, övmek veya teşvik etmektir³¹³. Propaganda faaliyetinin aleni olması gerekmez³¹⁴. Bu açıdan TCK m. 217/A'dan ayrılmaktadır. Yine TCK m. 217/A'nın fiil unsurunu oluşturan “yayma” hareketi “propaganda” hareketi yönünden sadece düşünceyi dış dünyaya aktarma vasıtasıdır. Bu kapsamda yayma hareketi propaganda hareketinden farklı olarak daha geniş bir çerçeveye sahip olup kişinin sahip olduğu düşünceyi diğer kişilere aktarmasında bir araçtır. Propaganda ise bu aktarım sürecindeki düşüncelerin yukarıda belirttiğimiz terör örgütünün faaliyetlerini meşru gösterme, övme veya teşvik edici beyanları içermesi halidir³¹⁵.

Terörizmin propagandası suçu, kast ile işlenebilen bir suç olup taksirli hali düzenlenmemiştir³¹⁶. Doktrinde bir kısım yazarlar, propaganda eyleminin doğası gereği diğer kişileri kendi görüşüne ikna etme faaliyeti içerdiğinden kastın yanında ayrıca bir amaç ve saik unsurunun yani özel kastın aranması gerektiğini belirtmişlerdir³¹⁷. Diğer yazarlar ise failin, propaganda fiilini gerçekleştirirken bu hareketin unsurlarını zaten bilmesi ve istemesi gerekmesinden hareketle ayrıca özel kastın aranmaması gerektiğini savunmuşlardır³¹⁸. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunu düzenleyen kanun metni açıkça saik unsuruna yer verdiğinden bu suç yönünden özel kast suçun manevi unsuru kapsamındadır³¹⁹. Suçların içtimaı yönünden her ne kadar suçların konusu birbirinden farklı gibi gözükse de birleşebileceği haller mevcuttur. Örneğin failin, mahkeme kararıyla tespit edilmiş olan A terör örgütünün bünyesinde birçok özgürlük savaşı yetiştirdiği ve bunların örgütün amaçları doğrultusunda birçok başarılı eylem gerçekleştirdiği yönünde gerçeğe aykırı bir videoyu sosyal medya hesabından yaydığını farz edelim. Bu paylaşım hem yayma hem de propaganda unsurlarını içermektedir. Bu eylem neticesinde anılan suçların diğer unsurlarını da taşıdığını kabul edilerek birden çok suç meydana getiren failin, TCK m. 44'de düzenlenen fikri içtima kuralı gereğince ağır suç olan terörizmin propagandası suçundan cezalandırılması gerekecektir³²⁰.

³¹² İnci, *a.g.e.*, s.200; Çetin, *a.g.e.*, s.224; Cengiz Apaydın ve Cenk Ayhan Apaydın, *Yargıtay Kararları Işığında Suç Örgütleri*, Ankara, Seçkin, 2024, s.168.

³¹³ Çetin, *a.g.e.*, s.226; Apaydın ve Apaydın, *a.g.e.*, s.177.

³¹⁴ İnci, *a.g.e.*, s.204; Çetin, *a.g.e.*, s.226.

³¹⁵ Apaydın ve Apaydın, *a.g.e.*, s.170.

³¹⁶ İnci, *a.g.e.*, s.278.

³¹⁷ *Ibid*, s.278 vd.; Çetin, *a.g.e.*, s.251.

³¹⁸ İnci, *a.g.e.*, s.279; Çetin, *a.g.e.*, s.252; Yavuz, *a.g.e.*, s.146.

³¹⁹ Yavuz, *a.g.e.*, s.108.

³²⁰ İnci, *a.g.e.*, s.312; Çetin, *a.g.e.*, s.289; Yavuz, *a.g.e.*, s.177.

Her iki suç yönünden de suçun basın ve yayın yoluyla işlenmesi suçun cezasını ağırlaştırıcı nitelikli haldir³²¹. Yine incelenen iki suç yönünden de hukuka uygunluk nedeni olarak ifade özgürlüğü ve bu kapsamdaki basın özgürlüğü, *(haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları)* hakkın kullanılması (TCK m. 26/1) hukuka uygunluk sebebi olarak gündeme gelebilir³²².

Terörizmin propagandası suçuyla benzer ilişkide olan iki suç tipine daha bu başlık altında değinmekte yarar görüyoruz. Birincisi TCK m. 220/8 uyarınca:

“Örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.”

Hükmüyle örgüt propagandası yapan kişilerin cezalandırılacağını belirtmiştir. İkincisi ise silahlı örgüt suçunu düzenleyen TCK m. 314/4: *“Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçuna ilişkin diğer hükümler, bu suç açısından aynen uygulanır.”* hükmü gereğince örgüt propagandasının silahlı örgüt tarafından işlenmesi halinde de cezalandırılacağını düzenlemiştir. *“Suçun Örgütün Faaliyeti Çerçevesinde İşlenmesi”* başlığı altında halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun terör örgütleri bünyesinde işlenmesinin mümkün olmadığından bahsettiğimiz için burada yineleme gayreti göstermeyeceğiz. Anılan örgüt propagandası suçu ile halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunu kıyasladığımızda ise tıpkı terörizmin propagandası suçunda olduğu gibi her iki suçun ayrışan yönleri başta suçların maddi konularıdır. Propaganda ile ilgili yukarıda ayrıntılı bilgilere yer vermiştik. Burada önemli husus, propagandanın gerçeğe uygunluğunun her iki propaganda suçu açısından da önem arz etmediğidir. Lakin inceleme konusu suç kapsamında yayılan bilginin mutlaka gerçeğe aykırı olması gerekir. Bu nedenle propaganda suçları ile halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu birbiriyle karıştırılmamalıdır³²³.

³²¹ İnci, *a.g.e.*, s.261; Çetin, *a.g.e.*, s.282; Yavuz, *a.g.e.*, s.140; Apaydın ve Apaydın, *a.g.e.*, s.176.

³²² İnci, *a.g.e.*, s.289-290; Çetin, *a.g.e.*, s.264; Yavuz, *a.g.e.*, s.108; Apaydın ve Apaydın, *a.g.e.*, s.173-174.

³²³ Balcı, *a.g.e.*, s.11; Aydın, *a.g.e.*, s.725; Akın, *a.g.e.*, s.194.

İKİNCİ BÖLÜM

HALKI YANILTICI BİLGİYİ ALENEN YAYMA SUÇUNUN UNSURLARI, ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ, YAPTIRIMI, SORUŞTURMA USULÜ VE YETKİLİ MAHKEME

1. Korunan Hukuki Değer

Korunan hukuki değer doktrinde; hukuki konu, hukuksal değer, hukuken korunan yarar, menfaat gibi farklı tanımlara haizdir³²⁴. Hangi kavram seçilirse seçilsin anlatılmak istenen benzerdir. Bu kapsamda korunan hukuki değer; kasten yaralama (TCK m. 86) suçu bakımından kişinin vücut dokunulmazlığı ve beden bütünlüğü³²⁵, cinsel saldırı (TCK m. 102) suçu bakımından cinsel özgürlük³²⁶, bilişim sistemine girme (TCK m. 243) suçu bakımından bilişim sisteminin güvenliği³²⁷ gibi suç bazında çoğaltılabilecek korunan alanlardan birini ihlal eden bilinçli fiillerdir³²⁸.

Korunan hukuki değer, kişi veya kişilerin menfaatlerinin ihlal edildiği durumda toplumun düzenli işleyişini sağlamak amacıyla son çare olarak ceza normlarıyla korunması gereken alanlar şeklinde tanımlanabilir³²⁹. O halde korunan hukuki değeri ihlal etmeyen fiilin suç teşkil etmeyeceği çıkarımı yapılabilir³³⁰. Özgenç’in belirttiği üzere hukuki değerler kendi arasında bir derecelendirmeye tabidir³³¹. Örnek vermek gerekirse bir kişinin çantasını alıp kaçmaya başlayan şüpheliyi yakalayan

³²⁴ Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 18. Baskı, 2023, s.603; Veli Özer Özbek ve diğerleri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 14. Baskı, 2023, s.260.

³²⁵ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve R. Murat Önok, *Teorik Ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, Ankara, Seçkin, 21. Baskı, 2023, s.200; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 18. Baskı, 2023, s.207.

³²⁶ Erdem, Durmuş ve Önok, *a.g.e.*, s.321; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, *a.g.e.*, s.329.

³²⁷ Erdem, Durmuş ve Önok, *a.g.e.*, s.1026-1027; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, *a.g.e.*, s.991.

³²⁸ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 19. Baskı, 2023, s.176. Benzer örnekler için ayrıca bkz.: Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Adalet, 18. Baskı, 2024, s.355; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.179.

³²⁹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.355; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.177; Mehmet Bahadır Polat, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçuna İnternette İfade Özgürlüğü Ve Haber Verme Hakkı Perspektifinden Bir Değerlendirme”, *Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2024, s.160; Cem Şenol, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m. 217/A)”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Cilt 17, Sayı 50, 2022, s.332; Tülay Kitapçıoğlu Yüksel, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Hakkında Bir Değerlendirme”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 18, Sayı 207, 2023, s.95.

³³⁰ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.177-178; Polat, *a.g.e.*, s.160-161.

³³¹ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.180.

kolluk görevlisi, TCK m. 24 kapsamında kanun hükmünü yerine getirmiştir. Şüphelinin özgürlük hakkına karşılık mağdurun zilyetlik hakkı üstün gelmiştir.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu TCK'nın İkinci Kitabı'nın "Topluma Karşı Suçlar" başlıklı Üçüncü Kısımının "Kamu Barışına Karşı Suçlar" başlıklı beşinci bölümünde düzenlenmiştir. Korunan hukuki yarar açısından suçun düzenlendiği metinde yer alan "*kamu barışını bozmaya elverişli şekilde*" kısmı önem arz etmektedir. İnceleme konusu suç bakımından korunan hukuki değerlerden biri "kamu barışı"dır³³².

TCK'nın "Kamu Barışına Karşı Suçlar" başlıklı beşinci bölümünde düzenlenen ilk suç olan halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit (TCK m. 213) suçunun gerekçesinde kamu barışı:

*"Bireyler arasındaki ilişkilerde hukukun egemen olduğu toplum düzeni anlaşılmalıdır. Bireylerin taşıdığı, barış esasına dayalı bir hukuk toplumunda yaşadıklarına dair duygunun da, kamu barışı kavramı içerisinde düşünülmesi gerekmektedir. Bu kavram, kamu güvenliği kavramından daha geniş bir anlam içeriğine sahiptir."*³³³.

Toroslu mülga 765 sayılı TCK'da "Ammenin Nizamı Aleyhine İşlenen Cürümler" başlığı altında düzenlenen suçların 5237 sayılı TCK'da "Kamu Barışına Karşı Suçlar" başlıklı bölümün altında düzenlenmesi nedeniyle bu kavramların büyük ölçüde benzerlik taşıdığını öne sürmektedir³³⁴. Şenol ise kamu barışının, kamu düzeninin sadece bir unsuru olduğunu belirtip bu kavramların birbirinden farklı olduğunu ifade etmiştir³³⁵. Söz konusu kavramlarla ülkenin iç ve dış güvenliği, toplumun refahı, huzuru ve sağlığı gibi insanların refahını artıran unsurların korunmasının amaçlandığı söylenebilir³³⁶. Lakin sırf kamu düzeni veya kamu barışının sağlanması hukuk düzeninin yerine getirildiğini göstermez. Hukuk

³³² Balcı ve Çakır, s.9; Aktaş, a.g.e., s.152; Karakelle, a.g.e., s.41; Polat, a.g.e., s.161; Sibel Can, Selen Evirgen ve Dilek Uysal, "İfade Özgürlüğü Kapsamında Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK Madde 217/A)", *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities*, Cilt 10, Sayı 33, s.72; Murat Aydın, "Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m.217/A)", in Alpay Hekimler (Ed.), *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin Cumhuriyetimizin 100. Yılına Armağanı*, İstanbul, Legal, 2023, s.714; Öznur Sevdiren, *Kamu Barışına Karşı Suçlar Bağlamında Tehlike Unsuru*, İstanbul, On İki Levha, 2024, s.453; Asım Ekren, *Yalan Haber Dezenformasyon-Sansür Yasası ile İfade-Basın özgürlüğü Uygulamaları*, İstanbul, Filiz, 2023, s.257; Şen, Ervan ve Serdar, a.g.e.

³³³ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Mevzuatı Cilt:1 (Kanunlar)*, a.g.e., s.432. Benzer görüş için bkz: Sevdiren, a.g.e., s.453.

³³⁴ Şenol, a.g.e., s.332; Haluk Toroslu, "Kamu Barışına Karşı Suçlar Bakımından Tahrir Kavramı", in Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2015, c.I, s.1202; Şenel Sarsıkoğlu, "Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma (Dezenformasyon) Suçu, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 3, 2024, s.724 (<https://doi.org/10.51120/NEUHFD.2024.138>).

³³⁵ Şenol, a.g.e., s. 333

³³⁶ Toroslu, a.g.e., s.1202.

düzeni bu kavramları içine alan bir üst kümedir³³⁷. Kamu barışı gibi kavramlar temel hak ve özgürlüklere müdahale gerektiği hallerde hukuk düzenine argüman sağlayan kısıtlama nedenleridir.

Bayra ise hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında sıklıkla kullanılan kamu düzeni ile ilişkili birçok kavramı karşılaştırmalı hukuk ile kıyasen incelemiştir. Bu çalışmaya göre kamu düzeni; kamu güvenliği, kamu barışı ve kamu huzuru, kamu sağlığı, kamu ahlakı, kamu yararı, terör ve organize suçlar, doğal afet, ekonomik düzen gibi kavramlarla sıkı ilişki içerisinde³³⁸. Suçu ve suçluyu övme (TCK m. 215) suçunda “kamu düzeni”, halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama (TCK m. 216) suçunun birinci fıkrasında “kamu güvenliği”, üçüncü fıkrasında “kamu barışı”, kanunlara uymamaya tahrik (TCK m. 217) “kamu barışı” kavramı tercih edilmiştir. Emsaller göstermektedir ki TCK’da bir yeknesaklık söz konusu değildir. Bu karışıklık ise soyut olan bu kavramların doktrin³³⁹ ve yargı kararlarıyla somutlaştırılmasına neden olmuştur. Oysa uygulayıcıların dahi zorluk çektiği bu intizamsızlık, temel hukuk bilgisinden yoksun olan vatandaşların anlamasını bir hayli güçleştirmektedir. Kanaatimizce kanun koyucunun yukarıda bahsedildiği gibi birçok benzer anlama gelen kavramı kullanarak kafa karışıklığı yaratması yerine bu kavramları, “kamu düzeni” gibi hepsini içine alabilecek bir kavram ile karşılamayı yeğlemelidir.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuyla korunmak istenen bir diğer hukuki değer ise ifade özgürlüğüdür³⁴⁰. İfade özgürlüğü, bilgi ve düşüncelere erişim hakkını da içerisinde barındırır³⁴¹. Gerçeğe aykırı bilginin yayılmasıyla madde metninde sıklıkla zikredilen kamunun, güvenilir bilgiye ulaşımı kısıtlanmış olacaktır. Bu aşamada devlete düşen pozitif yükümlülük, öncelikle gerçeğe aykırı bilgi konusunda kamuyu uyarmaktır³⁴². Negatif yükümlülük ise söz konusu paylaşımları yapan kişilerin yargı mercilerinin huzuruna çıkarılmasıdır.

³³⁷ Toroslu, *a.g.e.*, s.1202.

³³⁸ Adem Ersin Bayra, “Hak ve Özgürlükleri Sınırlayan Kavramların Tasnifi ve Derecelendirmesi- I: Kamu Düzeni ve Kamu Düzeni ile İlgili Kavramlar”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2020, s.56 vd.

³³⁹ Kitapçıoğlu Yüksel, somut ve belirli bir şekilde ifade edilemeyen bu soyut kavramlarla ceza normu ihdas edilmesini hukuki değerlerin objektif şekilde korunmasından yoksun olduğu gerekçesiyle kanun koyucunun suç ile korunmak istenen amaçtan uzak olduğu görüşündedir (Kitapçıoğlu Yüksel, *a.g.e.*, s.96).

³⁴⁰ Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.73; Polat, *a.g.e.*, s.162; Şenol, *a.g.e.*, s.333-334; Aydın, *a.g.e.*, s.714-715; Sevdiren, *a.g.e.*, s.453; Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.724.

³⁴¹ Kitapçıoğlu Yüksel, *a.g.e.*, s.100; Polat, *a.g.e.*, s.142. Karan’ın aktardığına göre “Anayasa Mahkemesi’ne göre de “bilgi ve kanaatlere ulaşma özgürlüğünün, ifade özgürlüğünün norm alanı içinde olduğu konusunda hiçbir şüphe ya da anlaşmazlık bulunmamaktadır.” (Ulaş Karan, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi 2-İfade Özgürlüğü*, Ankara, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, 2018, s.64).

³⁴² Şenol, *a.g.e.*, s.334.

2. Suçun Unsurları

I. Suçun Maddi Unsurları

1. Fiil

TCK’da fiil, hareket ve davranış kavramları birlikte kullanılmıştır³⁴³. Özgenç, fiil ve hareketin ayrımını şöyle ifade etmiştir: “*Fiil, ancak insana izafe edilen bir davranış olmakla birlikte, hareket ile insan arasında zorunlu bir bağ yoktur. İnsan dışı varlıklara da hareket izafe edilebilir.*”³⁴⁴. Doktrindeki genel kabul dikkate alınarak çalışma kapsamında da temel başlık olarak fiil kavramı tercih edilmiştir. Ceza hukukunda fiil kavramıyla hareket, netice ve bunlar arasındaki ilişkiyi kuran nedensellik bağı akla gelir³⁴⁵. Nedensellik bağı, suçun oluşması için fiilin yanında bir neticenin gerçekleşmesinin şart olduğu hallerde bulunması gerekir³⁴⁶. Fiil, kişinin bilinçli bir şekilde dış dünyada meydana getirdiği harekettir³⁴⁷. Fiil; kasıtlı, taksirli veya icrai, ihmali biçimde gerçekleştirilebilir³⁴⁸. Fiilin, dış dünyada tezahür etmesi ceza hukuku açısından ehemmiyet arz eder. Zira kişilerin iç dünyasında tasavvur edip dış dünyada tezahür etmesini istediği şeyler ceza hukukunun alanına girmez³⁴⁹. Fiil olmadan suç olmaz³⁵⁰. Fiilin meydana gelmesi suçun oluşması için tek başına yeterli değildir. Fiil, hukuka aykırı olmasının yanında hukuk düzeni tarafından kınanabilecek kusurlu bir davranış olmalıdır.

Çalışma kapsamındaki suçun fiil unsuru ise “*gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayma*”dır³⁵¹. Kamu barışı hususu yukarıda korunan hukuki değer kısmında açıklanmıştır. Gerçeğe aykırı bilgi ise aşağıda konu başlığı altında ele alınmıştır. Fiil hususunda ise

³⁴³ Berrin Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, Ankara, Seçkin, 3. Baskı, 2023, s.116.

³⁴⁴ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.185.

³⁴⁵ Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler/Temel Bilgiler*, Ankara, Astana, 18. Baskı, 2020, s.128; Demirbaş, a.g.e., s.240; Özbek, Doğan ve Bacaksız, a.g.e., s.222.

³⁴⁶ Murat Volkan Dülger, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 2023, s.279.

³⁴⁷ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.182; Murat Volkan Dülger, a.g.e., s.279.

³⁴⁸ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.182; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.117.

³⁴⁹ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.185; Murat Volkan Dülger, a.g.e., s.280.

³⁵⁰ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.269; Özbek, Doğan ve Bacaksız, a.g.e., s.222; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.116.

³⁵¹ Şenol, a.g.e., s.334; Balcı ve Çakır, a.g.e., s. 7; Polat, a.g.e., s.165; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s. 73; Aktaş, a.g.e., s.160; Aydın, a.g.e., s.717; Ekren, a.g.e., s.256; Güçlü Akyürek, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Üzerine Düşünceler (TCK m. 217/A), MEF Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2022, s.209.

“yaymak”, “elverişlilik” ve “aleniyet” kavramları önem arz etmektedir³⁵². Aşağıda ilgili konu başlıkları altında izah edilmeye çalışılmıştır.

A. Fiilin Niteliğine Göre Suçun Tasnifi

Doktrinde fiilin niteliğine göre suçlar sınıflandırılmaktadır³⁵³. Fiilin, hareket sayısına göre yapılan tasnifte suçlar tek hareketli ve birden fazla hareketli suçlar olmak üzere ayrılmaktadır. Tek hareketli suçlar, kanuni tarife uygun hareketin meydana getirilmesiyle oluşan suçlardır³⁵⁴. Birden fazla hareketli suçlar ise kanuni tarifte suçun meydana gelmesi için çok hareketin arandığı suçlardır³⁵⁵. Bu ayırım yapılırken hareketin doğal anlamından ziyade hukuki anlamı dikkate alınmalıdır. Çünkü kasten öldürme suçunda, fail birden çok bıçak darbesiyle öldürme eylemini gerçekleştirmiş olabilir. Bu durumda doğal anlamda birden çok bıçaklama hareketi olsa da hukuki anlamda bu hareketlerin hepsi öldürme neticesine yol açan tek eylem olarak kabul edilir³⁵⁶. Çalışma kapsamındaki suçun hareket kısmını “yayma” eylemi oluşturduğundan bu suçun tek hareketli bir suç olduğunu söylemek mümkündür.

Hareketin şekline göre yapılan tasnif; icrai, ihmali suçlar ve ihmal suretiyle icra suçları şeklindedir. İcrai suçlar bir şeyin yapılmasının yasaklanmasına rağmen bu yasağın çiğnenmesidir³⁵⁷. Bir kimsenin zilyedinde olan malın rızası dışında alınması yasaklanmıştır. Bu yasağa rağmen kişinin malı, rıza dışında alınırsa icrai bir suç olan hırsızlık (TCK m. 141) suçu oluşacaktır. İhmali suçlar (gerçek-saf ihmali suçlar), kanunun belirli şekilde davranılmasını emrettiği hallerde bu emrin dışına çıkmaktır³⁵⁸. Kanun koyucu yaralanan bir kişiye hal ve koşulların elverdiği ölçüde yardım edilmesini emretmiştir. Bu emre rağmen yardım edilmemesi halinde yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi

³⁵² Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.73.

³⁵³ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.292.

³⁵⁴ *Ibid*, s.292; Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 16. Baskı, 2023, s.123; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s. 187; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, s.235; Demirbaş, *a.g.e.*, s.251; Dülger, *a.g.e.*, s.325; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, *a.g.e.*, s.124; Hakeri, *a.g.e.*, s.137.

³⁵⁵ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.292; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.186; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, s.235; Koca ve Üzülmöz, *a.g.e.*, s.122; Demirbaş, *a.g.e.*, s.251; Dülger, *a.g.e.*, s. 325; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, *a.g.e.*, s.123-124.; Hakeri, *a.g.e.*, s.137.

³⁵⁶ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.186-187; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, s.235; Koca ve Üzülmöz, *a.g.e.*, s.122; Dülger, *a.g.e.*, s.235; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, *a.g.e.*, s.123-124.

³⁵⁷ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s. 295; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, s.235; Koca ve Üzülmöz, *a.g.e.*, s.390-391; Demirbaş, *a.g.e.*, s.253-254; Dülger, *a.g.e.*, s.333; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, *a.g.e.*, s.127-128; Hakeri, *a.g.e.*, s.138.

³⁵⁸ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s. 295; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.394; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, s.236; Koca ve Üzülmöz, *a.g.e.*, s.390-391; Demirbaş, *a.g.e.*, s.254-255; Dülger, *a.g.e.*, s.; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, *a.g.e.*, s.128; Hakeri, *a.g.e.*, s.138.

(TCK m. 98) suçu gündeme gelecektir. İhmal suretiyle icra suçları (gerçek olmayan-görünüşte-garantörsel ihmali suçlar) ise aslında icrai olan bir suçun belli bir neticenin meydana gelmesini önlemek hususunda özel bir yükümlülüğün yani bu konuda garantörlük sıfatı bulunan kişinin ihmali davranışıyla meydana gelir³⁵⁹. Kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi (TCK m. 83) suçunda “*bu neticenin oluşumuna sebebiyet veren yükümlülük ihmalinin icrai davranışa eşdeğer olması*” ibaresiyle bu şekle dikkat çekmiştir.

Bu açıklamalar ışığında inceleme konusu suç incelendiğinde, madde metninde açıkça bir “yayma” yasağından bahsedilerek bir “yapma” hareketi aramıştır. Bu yönüyle suçun icrai hareket ile meydana geleceği konusunda şüphe yoktur³⁶⁰. Yapılması emredilen bir norma karşı “yapmama” şeklinde bir hareket düzenlenmediğinden kanunilik ilkesi uyarınca istisna olan ve ihmal suretiyle icra suçlarının genel prensipleri dikkate alındığında suçun ihmal suretiyle icra hareketiyle işlenmesi mümkün gözükmemektedir³⁶¹. İhmal suçlar yönünden ise kişinin sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımın o an ki koşullara göre gerçek bilgiyi yansıttığı örnekte sonradan yaşanan gelişmelerle bu bilginin gerçeğe aykırı bilgi olduğu konusunda şüpheye yer vermeyecek açıklamalar yapıldığını varsayalım. Bu durumda kişinin, bu paylaşımına yönelik herhangi bir işlem yapmaması, ihmali hareket olarak değerlendirilebilir. Lakin aşağıda ayrıntısıyla belirtildiği üzere bir suçun meydana gelmesi “elverişlilik” ve “aleniyet” gibi unsurlara bağlandığı takdirde bu icrai hareketlerin ihmali harekete eş tutulduğuna yönelik kanuni düzenleme olmadığı müddetçe suçun ihmali hareketle işlenebilmesini mümkün görmemekteyiz³⁶².

³⁵⁹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.297; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.236; Demirbaş, a.g.e., s.255-256; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.128.

³⁶⁰ Şenol, a.g.e., s.334; Aydın, a.g.e., s.718; Mehmet Akın, *Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü Bağlamında Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Burcu Dönmez), Yaşar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2024 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 900698), s.177.

³⁶¹ Koca ve Üzülmöz, a.g.e., s.399; Dülger, a.g.e., s.333; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.128-129.

³⁶² Sarsıkoğlu, a.g.e., s.728. Özgenç bu durum hakkında TCK sistematğine değinerek “*Ceza kanunun özel kısımdaki suç tanımları, hırsızlık konusu eşyayı almak, bir insanı öldürmek veya yaralamak gibi kural olarak ancak icrai davranışla işlenebilir. Bu suçların belli şartların gerçekleşmesine bağlı olarak ihmali davranışla da işlenebileceğinin kabulü için, suçta kanunilik ilkesinin gereği olarak, kanuni düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır... Bu tartışmalı durumun önüne geçmek için, yeni TCK’nın “Genel Hükümler” başlıklı Birinci Kitabında ihmali suçlarla ilgili genel bir düzenleme yapılması yoluna gidilmemiş; çeşitli özel suçlar bağlamında suçun ihmali davranışla işlenmesine ilişkin hükümlere yer verilmiştir.*” açıklamalarında bulunmuştur (Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.398-399). İcrai düzenlenen suçların ihmali olarak işlenemeyeceğine yönelik Dülger; “*Acaba kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından getirilen bu düzenleme, ihmal suretiyle işlenebilecek diğer icrai suçlar açısından uygulama alanı bulur mu? Bize göre bu sorunun yanıtı üç nedenle olumsuzdur. Öncelikle bu suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırıdır; zira ihmali hareket suç sorumluluğunu genişleten, atipik bir durumdur, dolayısıyla suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereğince bunun kanunda açık bir biçimde düzenlenmesi gerekir. İkinci neden, yasa koyucu özel hükümlerde yer alan bu düzenlemenin bünyesine uygun diğer tüm suç tipleri açısından da geçerli olmasını isteseydi bunu ya bizim önerdiğimiz şekilde genel hükümler içinde düzenlerdi, ya da 88. madde de olduğu gibi, ilgili suç tiplerinde 83. maddedeki düzenlemenin diğer icrai hareketli suçlar için de geçerli olduğuna ilişkin bir ifadeye yer verirdi. Üçüncü ve son neden ise yorum yöntemiyle bu hükmün diğer suç tipleri açısından da geçerli olabileceğini söylemek, ceza sorumluluğunu genişlettiği için kıyasa varan genişletici yorum olacaktır ki bu da TCK m. 4 ile yasaklanmıştır.*” (Dülger,

Hareketin önemine göre sınıflandırma serbest hareketli ve bağlı hareketli suçlar olmak üzere ayrıma tabi tutulmuştur. Serbest hareketli suçlar, ilgili suçun kanun metninde suçu oluşturan eylemin belli bir harekete özgülenmediği suçlardır³⁶³. Bağlı hareketli suçlar ise kanuni tanımda suçun oluşması için gerekli hareketin tarif edildiği suç tipleridir³⁶⁴. Örneğin kasten yaralama suçunun temel hali “başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına a neden olan” şeklindeki hareket ile “acı verme” ve “bozulma” eylemleri yönünden özel bir hal aramamıştır. Aynı suçun nitelikli halinde ise “*kamu görevlisinin sahip bulunduğu nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle*” ibaresiyle suçun sadece özel bir statüye sahip olunarak işlenebileceği düzenlemiş ve hareketi bağlı hale getirmiştir.

İnceleme konusu suç açısından doktrinde “yayma” eyleminin kamu barışını bozmaya elverişli ve alenen şartlarının birlikte aranması nedeniyle suçun bağlı hareketli bir suç olduğu görüşü ortaya atılmıştır³⁶⁵. Buna karşı görüş ise suçun oluşması için gerekli olan hareketin sınırlandırılmadığını, sözlü, basın yayın yoluyla ya da internet vasıtasıyla işlenebileceğinden hareketle serbest hareketli bir suç olduğu fikrindedir³⁶⁶. Kanaatimizce aşağıda ilgili başlıklar altında ayrıntısıyla açıklandığı üzere kanuni tarifteki “*kamu barışını bozmaya elverişlilik*” ve “*aleniyet*” unsurları, hareketin alanını sınırlandırarak spesifik bir harekete özgülememiştir. Bu hususlar “yayma” hareketinin bir televizyon programında kullanılan ifadelerle, bir topluluğa yönelik sözlü veya broşür dağıtılması yoluyla ya da sosyal medya hesabından kitlelere ulaşan bir paylaşım ile yapılmasına engel değildir. Çünkü hareket tanımlanırken sadece “yayma” ifadesi kullanılmış olup bu konuda hareket serbestisi tanınmıştır. Bahsedilen unsurlar ise yayma hareketi incelenirken suçun tipikliğe uygun olarak oluşup oluşmadığı hususunda değerlendirilecektir. İlâveten “*ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi*” ifadeleriyle hareketin bağlı hale getirildiği düşünülse bu bahsedilenler suçun fiil

a.g.e., s.343). Görüşümüzü temellendirirken her iki yazarın da gerekçelerine katılmakla birlikte inceleme konusu suç açısından da dikkate alınması gerektiği fikrindeyiz. Aksi görüşteki yazarlar için bkz.: Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.128-129; Hakeri, a.g.e., s.139.

³⁶³ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.305; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.187-188; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.238; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.123; Demirbaş, a.g.e., s.250; Dülger, a.g.e., s.328; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.124-125; Hakeri, a.g.e., s.137.

³⁶⁴ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.305; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.188; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.237; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.124; Demirbaş, a.g.e., s.250; Dülger, a.g.e., s.328; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.125; Hakeri, a.g.e., s.137.

³⁶⁵ Şenol, a.g.e., s.334.

³⁶⁶ Aydın, a.g.e., s.719; Sarsıkoğlu, a.g.e., s.728.

unsuruyla değil konu unsuruyla ilgilidir. Bu nedenlerle halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun, serbest hareketli bir suç olduğu fikrindeyiz³⁶⁷.

Fiilin icrasının devam edip etmemesine göre yapılan ayırım, ani ve mütemadi (kesintisiz) suç olarak yapılmıştır. Ani suçlar, tipik hareketin meydana gelmesiyle neticenin meydana geldiği ve böylece tamamlanmış ve cezalandırılabilir suçlardır³⁶⁸. Sırf hareket suçuna benzer nitelik taşısa da neticeli suç özelliği de göstermesi mümkündür. Zira neticeli suçlarda da suça konu hareketle neticenin aynı anda oluşması mümkündür. Bir kişiye ateş edilmesi sonucu öldüğü durumda, bir kişinin sürekli ölmesi mümkün olmadığından ani suçlara örnek gösterilmektedir.³⁶⁹ Mütemadi suçlar, suçun oluşması için gerekli olan fiilin süreklilik oluşturduğu suçlardır³⁷⁰. Bu suçlar açısından önemli olan neticenin sürekliliği değil fiilin devam etmesidir³⁷¹. Bu ayırımın getirdiği sonuçların ilki ise teşebbüs yönündendir. Ani suçlar da fiilin ayrılmadığı ve neticeyle eş zamanlı olduğu hallerde teşebbüsten söz edilmez. Mütemadi suçlarda fiilin süreklilik arz ettiği durumlarda eylem tamamlanana kadar teşebbüs mümkündür. İştirak açısından ise mütemadi suçlar devam ettiği sürece iştirak hükümleri uygulanabilir. Aynı sebeple devam eden suça karşı meşru savunmada bulunmak mümkün olacaktır. Yine mütemadi suç yönünden suçun işlendiği yeri zaman, şikâyet, zamanaşımı gibi muhakeme özelliklerinin belirlenmesinde temadinin devam edip etmediği araştırılacaktır³⁷².

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu nezdinde “yayma” hareketi meydana geldiğinde suç tamamlanmış olacaktır. Aşağıda netice başlığı altında suçun sırf hareket suçu olduğunu kabul ettiğimizi belirtmiştik. Bu hususta bir çelişkiye yer vermeden çalışma konusu suçun ani suç olduğu belirtmekte yarar görüyoruz³⁷³. Doktrinde ani suç olduğunu kabul etmekle beraber, internet sitesinde gerçeğe aykırı bilgiyi barındıran içeriğin sitede durduğu sürece yayma fiilinin devam edeceğinden bahisle mütemadi suç olarak işlenebileceği kabul eden görüş bulunmaktadır³⁷⁴. Yayma kelime itibarıyla her ne kadar süreklilik arz eden bir durum intibayı verse de aşağıdaki “Yaymak” başlığındaki ayrıntılı açıklamalar

³⁶⁷ Benzer görüş için bkz.: Akın, *a.g.e.*, s.178.

³⁶⁸ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.305; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, s.241; Demirbaş, *a.g.e.*, s.241; Dülger, *a.g.e.*, s.329; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, *a.g.e.*, s.126; Hakeri, *a.g.e.*, s.154.

³⁶⁹ Dülger, *a.g.e.*, s.329.

³⁷⁰ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.192; Özbek ve diğerleri, *a.g.e.*, s.241; Koca ve Üzülmüş, *a.g.e.*, s.125; Demirbaş, *a.g.e.*, s.265; Dülger, *a.g.e.*, s.329; Hakeri, *a.g.e.*, s.154.

³⁷¹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.306; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.192.

³⁷² Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.307; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.192-193; Koca ve Üzülmüş, *a.g.e.*, s.127-128; Demirbaş, *a.g.e.*, s.267-269; Dülger, *a.g.e.*, s.; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, *a.g.e.*, s.127; Hakeri, *a.g.e.*, s.156.

³⁷³ Benzer şekilde Aydın, *a.g.e.*, s.718-719; Akın, *a.g.e.*, s.177.

³⁷⁴ Şenol, *a.g.e.*, s.334; Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.728.

incelendiğinde görüleceği üzere eylemin gerçekleşmesiyle sonuçları da beraberinde gelmektedir. Bunun aksine örneğin; basılı yayın yoluyla yayılan gerçeğe aykırı bilgiyi, bir kişinin hemen, diğer kişinin ise bir hafta sonra erişmesi halinde artık fiilden bağımsız suçun toplumda etkisini devam ettirmesinden bahsedilebilir ve etkisine göre cezanın tayininde dikkate alınabilir³⁷⁵.

B. Yaymak

Sözlükte “yaymak”: “çevreye dağılmasına sebep olmak, vermek, birçok kimseye duyurmak” gibi anlamlara gelmektedir³⁷⁶. Özbek ve diğerleri “yaymak” ve “vermek” fiilleri ile ilgili:

“Vermek ve yaymak esasen aynı amaca hizmet eder: bir başkasına aktarmak. Burada özellikle bir ağ üzerinde ya da haberleşme aracı kullanmak suretiyle iki ya da birden fazla kullanıcı arasında bir teati söz konusudur. Yaymak esasen vermek suretiyle gerçekleşir. Ancak vermek iki kişi arasındaki bir eylemi ifade eder. Bu yönüyle yaymak fiilinden ayrılır. Yaymak ise daha çok bu amaçla bir araç kullanmayı ve birden fazla kişiyi hedeflemektedir.”

İfadeleriyle yukarıda sözlük anlamlarından biri olan “vermek” hareketiyle ilişkisini kurmuştur³⁷⁷.

TCK’da yer alan inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme (TCK m. 115), hakaret (TCK m. 125), verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme (TCK m. 136), radyasyon yayma (TCK m. 172), halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma (TCK m. 217/A), fuhuş (TCK m. 227), fiyatları etkileme (TCK m. 237), savaşta yalan haber yayma (TCK m. 323) suçlarında “yayma” fiili kullanılmıştır. Radyasyon yayma suçundaki yayma fiili ise bahsedilen suçlardan farklı olarak düşünce paylaşımından ziyade fiziksel bir yaymayı kast etmektedir³⁷⁸. O halde çalışma kapsamındaki suç açısından yayma fiilinden televizyon programlarında açıklamalarda bulunmak, sosyal medya hesaplarından herkesin ulaşabileceği şekilde paylaşımlar yapmak, herkesin görebileceği yerlere pankart asmak şeklinde davranışlar anlaşılabılır³⁷⁹.

³⁷⁵ Benzer şekilde bu durumun ceza sorumluluğunu genişleteceği düşünen yazar için bkz: Aydın, a.g.e., s.718-719.

³⁷⁶ TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, “Yaymak” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 19.11.2024).

³⁷⁷ Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.607-608.

³⁷⁸ Ege’nin radyasyon yayma suçuyla ilgili “Suçun fiil unsuru mağdurun sağlığına zarar vermeye elverişli radyasyonla yapılan herhangi bir davranıştır. Suçun maddi unsurunu oluşturan hareketin TCK m. 172/1’de radyasyona maruz bırakma olması, TCK m. 172/3’de ise radyasyon yayma ve atom çekirdeklerinin parçalanması sürecine etki etme” olarak ifade etmiştir (Ahmet Ege, “Radyasyon Yayma ve Atom Enerjisiyle Patlamaya Sebebiyet Verme Suçlarına Bilimsel ve Hukuki Perspektiften Bir Bakış”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, s.1501 (<https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.877829>)).

³⁷⁹ Erdem, Durmuş ve Önok, a.g.e., s.594; Aydın, a.g.e., s.717.

C. Elverişlilik³⁸⁰

Türk ceza hukukunda elverişlilik, ilgili suçun hareketini tanımlamak için kullanılmışsa da ayrıca bir tanımı yapılmamıştır. TCK m. 35’de düzenlenen “*Suçta Teşebbüs*”ün gerekçesinde:

“Suça teşebbüste kullanılan araç suçun kanuni tanımında öngörülen fiili meydana getirmeye elverişli olmalıdır. Ancak elverişlilik sadece kullanılan araç bakımından değil, suçun konusu da dahil olmak üzere bütün fiil yönünden bulunmalıdır. Nitekim uygulamada da elverişlilik bu şekilde anlaşılmaktadır.” ifadeleri yol gösterici olabilmektedir³⁸¹.

Gerekçede bu açıklamaların yapılması Demirbaş’ın ifade ettiği üzere: “765 sayılı TCK m. 61’deki, “*vesaiti mahsusa*” ibaresi, *elverişli vasıta anlamında kullanılmakta idi. TCK m. 35/1’de, vasıta yerine “elverişli hareketler” ibaresi kullanılmıştır.*” şeklinde yani eski TCK zamanında elverişli hareketin sadece araç olarak sınırlandırılmış olmasıdır³⁸². Oysa yeni TCK’da elverişli hareket, araç yanında konuyu da dahil etmesiyle fiilin tamamında aranmalıdır³⁸³.

Elverişli hareket için kişinin suç yoluna girmiş olması gerekir. Suç yoluna giren failin, eylemini tamamlaması veya elinde olmayan sebeplerle tamamlayamaması halinde yani suçun teşebbüs aşamasında kalması için failin hareketlerinin suçu oluşturmaya elverişli olmalıdır³⁸⁴. O halde elverişlilik, suçun kanuni unsurlarını taşıyan bir fiilin gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabilir³⁸⁵. Suçun kanuni unsurlarını içermeyen bir fiil meydana geldiğinde elverişlilikten söz edilemeyecektir. Elverişli hareketin olmadığı halde suç da yoktur³⁸⁶.

Demirbaş: “*Elverişlilik, aslında nisbi bir kavramdır*³⁸⁷. Ceza kanunları, suçun gerçekleşmesi için kanuni tiplerde öngörülen sonucun doğmasını ararlar. Bu nedenle, elverişliliğin özünde taşıdığı nisbilik, hareketle gerçekleştirilmek istenen sonuç yönünden ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, aracın kime karşı, nasıl ve ne şekilde kullanıldığı araştırılmalıdır.”

³⁸⁰ Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu özelinde elverişlilik suçun konusuyla değil fiil unsuruyla ilişkili bulunduğundan fiil başlığı altında incelenmiştir. Benzer şekilde: Aydın, a.g.e., s.723.

³⁸¹ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Mevzuatı Cilt:1 (Kanunlar)*, a.g.e., s.188-189.

³⁸² Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.686; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.572; Demirbaş, a.g.e., s.506; Hakeri, a.g.e., s.343.

³⁸³ Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.472; Koca ve Üzülmmez, a.g.e., s.429; Dülger, a.g.e., s.708; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.270; Apış, a.g.e., s.370.

³⁸⁴ Apış, a.g.e., s.370.

³⁸⁵ *Ibid*, s.370; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.270.

³⁸⁶ Koca ve Üzülmmez, a.g.e., s.430; Apış, a.g.e., s.371.

³⁸⁷ Hakeri, a.g.e., s.343.

İfadeleriyle elverişlilik hususundaki doktrindeki iki farklı görüşe değinmiştir³⁸⁸.

Bunlardan subjektif görüşe göre sadece vasitanın elverişli olması bir suçu meydana getirmek için yeterli değildir. Ayrıca failin elverişli vasıtayı işlemeyi kast ettiği suçu oluşturmaya uygun bir şekilde kullanması gerekir³⁸⁹. Objektif görüşe göre, vasitanın tek başına suçu meydana getirmek için elverişli olması failin kişisel özellikleriyle ilişkilendirilemez³⁹⁰. Tehlike teorisi olarak adlandırılan yeni objektif görüşün, klasik objektif görüşten farkı elverişli hareketin değerlendirilmesinin objektif ve soyut olarak değil olayın koşullarına özgü ve somut olarak ele alınmasıdır³⁹¹.

TCK, vasitanın özel bir beceri gerektirdiği hallerde makul kişinin bu maharete sahip olamayacağı gerekçesiyle objektif görüşü esas almıştır³⁹². Vasitanın elverişliliği hususunda yapılacak incelemede suçun meydana geldiği koşullardaki tüm unsurlar dikkate alınarak ex ante³⁹³ (hareketin yapıldığı ana göre) değerlendirme yapılmalıdır³⁹⁴.

³⁸⁸ Demirbaş, a.g.e., s.506. Özgenç, elverişliliğin mutlak ve nispi olarak ayrılmasına görüşüne katılmamaktadır. (Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.573-575). Mutlak elverişsizliğin “işlenemez suç” olarak değerlendirilmesi gerektiğine için Dülger’in görüşü için bkz.: Dülger, a.g.e., s.710. Dülger mutlak ve nispi elverişsizlik hususunda: “Suçun hiçbir koşulda gerçekleşmesi mümkün olmadığında mutlak; suçun, failin hareketiyle planına esas aldığı durumda gerçekleşme tehlikesi taşımamasına rağmen başka koşullarda tehlikeli olabilecek olması halinde nispi bir elverişsizlik söz konusu olur. Örneğin zaten ölü olan bir kişiye öldürmek amacıyla ateş edilmesi halinde mutlak bir elverişsizlik söz konusu olacaktır. Çünkü ölü kişinin hiçbir koşul ve durumda tekrar öldürülmesi mümkün değildir. Ancak ateş edilen kişinin çelik yelek giyiyor olması halinde ya da etkili dozda zehir verilen mağdurun tesadüfen kusması halinde nispi bir elverişsizlik söz konusu olur. Çünkü başka koşullar altında, mağdurun çelik yelek giymemiş olması durumunda silah ya da suçun konusu neticenin gerçekleşmesi için elverişli durumdadır. Dolayısıyla bu değerlendirmenin sonradan yapılan ex post bir değerlendirme olması gerekir. Ancak objektif yaklaşımdaki ex post değerlendirme yerine ex ante değerlendirmenin daha yerinde olduğunu düşünüyoruz. Bunun sebebi ise eylem gerçekleştikten sonra yani ex post yapılan değerlendirmelerde zaten hareket ya da araç, suç için seçilen yol suçun gerçekleşmesini sağlamadığından mutlak olarak bir elverişsizlik tespitinin söz konusu olacak olmasıdır.” (Dülger, a.g.e., s.709-710). Benzer açıklamalar için bkz.: Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.432.

³⁸⁹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.687; Hakeri, a.g.e., s.345.

³⁹⁰ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.687; Demirbaş, a.g.e., s.506; Dülger, a.g.e., s.708; Hakeri, a.g.e., s.344.

³⁹¹ Dülger, a.g.e., s.709.

³⁹² Demirbaş, a.g.e., s.506.

³⁹³ “Bu metoda göre hareketin yapıldığı anda mevcut tüm şartlar değerlendirilerek hareketten hukuksal değerin ihlal edilerek zararlı bir neticenin ortaya çıkıp çıkmayacağı, yani hareketin zarar tehlikesi potansiyeline sahip olup olmadığı incelenir. Ex ante metodunda fiilin işlendiği ana gidilerek mevcut olan bütün somut koşullara göre tehlikenin mevcudiyeti araştırılacak, araştırma sırasında soyutlaştırmadan kaçınılacak ve araştırma somut koşullardan uzak tutulmayacaktır. Diğer bir deyişle hâkim, kendisini hareket anına geri götürerek o zamanda bulunan koşulları göz önüne alarak yine o zamandaki tecrübeye dayanarak bir hüküm ortaya koyacaktır. Zarar neticesinin sonradan vuku bulmamış olması, ortaya çıkan durum açısından tehlikenin olmadığı anlamına gelmemektedir.” (Osman Gazi Ünal, *Türk Ceza Hukukunda Tehlike Suçları*, Ankara, Seçkin, 2023, s.114).

³⁹⁴ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.686; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.573; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.429; Demirbaş, a.g.e., s.507; Apiş, a.g.e., s.370.

Elverişli hareketin her suç açısından farklı değerlendirilebileceği bu nedenle objektif ve subjektif teorisinin birlikte kullanılması yönündeki görüş için bkz.: Hakeri, a.g.e., s.345.

Her ne kadar Demirbaş, Yargıtay Ceza Genel Kurulu 1987³⁹⁵ tarihli kararında ex ante değil ex post³⁹⁶ (hareketin yapıldıktan sonraki ana göre) değerlendirme yapılması gerektiğini ifade etmiş³⁹⁷ ise de Özgenç’in aktardığı³⁹⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 1990³⁹⁹ tarihli kararıyla doktrinin çoğunluğunun da savunduğu ex ante değerlendirme yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Buraya kadar anlattıklarımıza örnek vermek gerekirse ülke sınırları içerisinde covid-20 adında yeni bir virüsün ortaya çıktığını ve hemen ülkeyi terk edenlerin kurtulacağı yönündeki paylaşımını aleni Whatsapp grubundan paylaşmak yerine kendine göndererek eylemine son veren kişinin hareketi soyut olarak paylaşım elverişlidir. Ancak somut olayın özelliklerine baktığımızda halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuna ilişkin “yaymak” eylemi aleni bir şekilde birden fazla insanın ulaşabildiği alana ulaşmadığından bu eylem elverişsiz hareketle son bulmuştur. Bu fiil, halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu açısından; paylaşımın “yayma” ve “aleniyet” unsurları taşımaması sebebiyle subjektif, makul ölçüdeki üçüncü bir kişinin de aynı davranışta bulunması halinde de suçu meydana getirmekten yoksun olması sebebiyle objektif bir elverişsizliktir.

Yukarıda verdiğimiz örnekte kişinin, aynı eylemi aleni sayılan Whatsapp grubundan paylaşması ancak hedef kitleye, elde olmayan internet bağlantısının kopması nedeniyle ulaşmaması halinde suçta kullanılan araç elverişlidir. Fakat suç tamamlanmadığı için burada yukarıdaki örnekten farklı olarak

³⁹⁵ “Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2.3.1987 t. ve 1-549/92 s. kararında: “Teşebbüs halinde kalmış bir suçun söz konusu olabilmesi için, failin suçta kullandığı araçların ve hareketin mutlak surette elverişli ve suç mevzuunun da herhalde mevcut olması lazımdır. Aracın objektif olarak elverişli olup olmadığı, ancak onunla işlenmek istenen suç esas alınmak suretiyle tespit edilebilir. Belirli bir suç bakımından elverişli olan araç, başka bir suçta aynı vasfı taşımayabilir. Başka bir deyişle, aracın elverişli olması demek, kastedilen sonucu meydana getirme gücünde, etkinliğinde, kapasite ve yapısında olması demektir. Failin aracın elverişli olmadığını bilmesi şart değildir.... Olayımızda da, sanık, 3,70- 6 metre gibi çok yakın mesafeden ateş etmesine ve mağdurun yüzünün pek çok yerine isabet kaydetmesine rağmen saçma taneleri derine nüfuz etmemiştir. Bu hal, suçta kullanılan av tüfeğine, olaydan önce öldürmeğe elverişli olmayacak kadar küçük saçma taneleri veya gereğinden az miktarda barut konulduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, sanığın suçta kullandığı av tüfeği, bu haliyle öldürmeye teşebbüs suçunun elverişli vasıtası değildir” (Demirbaş, a.g.e., s.508).

³⁹⁶ “Ex post metodu hareketin tamamlanmasından sonraki koşulların ele alınabileceğini gösteren bir metottur. Bu metotla hareketin gerçekleşmesinden sonraki duruma bakılarak tehlike tayin edilecektir. Tehlike bir durum olarak anlaşılırsa, henüz bir zarara sebebiyet vermemiş, gelişmekte olan farklı illi koşulların tesirinin biçimlendirmesine bağlı olduğu ifade edilmelidir. Zira diğer koşullar gerçekleşmediğinden nedensel süreç ile ilgili ne dereceye kadar bir zarar ihtimalini kapsadığı incelenmelidir ki bu husus hareketten sonra bilinen durumların da birlikte dikkate alınması gerektiği anlamına gelmektedir. Anlatılmak istenen husus zararın yokluğunun ancak hareketin tamamlanmasından sonraki bilinen koşulların nazara alınmasıyla belirlenmesinin mümkün olabileceğidir. Nitekim tehlike yargısında her ne kadar ex ante metoduyla gelecekteki bir olay hakkında bir tahmin yürütmeye çalışılsa da, olay hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olunmadığı ifade edilmekte ve bu bilgisizliğin aşılması amacıyla ex post yöntemin uygulanması gerektiği belirtilmektedir.” (Ünal, a.g.e., s.117-118).

³⁹⁷ Demirbaş, a.g.e., s.508

³⁹⁸ Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, a.g.e., s.573.

³⁹⁹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 4.6.1990 t. ve 5-101/156 s. kararında “Fail tarafından kullanılan vasitanın, (neticeyi gerçekleştirmeye) kesin olarak elverişli bulunması gerekir. Vasitanın elverişli olup olmadığını tespit için işlenmek istenen suç, suçun işlendiği yer ve zaman, mağdurun durumu ve tüm koşullar nazara alınmalıdır.”; Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, a.g.e., s.573.

suçun oluşup oluşmamasının değil teşebbüs hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı gündeme gelebilir. O halde hareketin; suçla korunan hukuki değeri ihlal edecek elverişli hareket niteliğinde olmaması durumunda suçun oluşmadığı, elverişli hareketin olduğu ancak suçun icra hareketlerinin tamamlanmadığı hallerde suçun, teşebbüs aşamasında kaldığı kabul edilebilir⁴⁰⁰⁴⁰¹.

D. Aleniyet

a. Tanım

Sözlükte “alenî”: “açık, ortada, meydanda, herkesin içinde yapılan”; “aleniyet” ise “alenî olma durumu⁴⁰², açıklık, izlenebilirlik, dışarıya karşı belirli şekillerde hareket eden ve bu şekilde üçüncü kişileri bir yanlışlığa sürükleyen kimsenin bu hareketinden dolayı kanun ile belirlenen bazı hukuki sonuçlara uyması⁴⁰³” anlamlarına gelmektedir⁴⁰⁴.

5237 sayılı TCK, “alenî” ve “aleniyet” içeren birçok suç tipine yer vermiş ise de tanımına yer vermemiştir. 765 sayılı mülga TCK m. 153/4’te kanunlara karşı itaatsizliğe tahrik suçunda aleniyeti tanımlamıştır:

“Fiil :1 - Matbuat vasıtası ile veya her hangi bir propaganda vasıtası ile; 2 - Umumi veya umuma açık bir mahalde ve birden ziyade kimseler huzurunda; 3 - Toplanılan mahal veya içtimaa iştirak

⁴⁰⁰ Benzer örnekler için bkz.: Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.573; Koca ve Üzülmmez, a.g.e., s.430; Demirbaş, a.g.e., s.507; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.271.

⁴⁰¹ Diğer bir somut tehlike suçu kabul edilen kanunlara uymamaya tahrik (TCK m. 217) suçu yönünden: “Örneğin, halkı kanunlara uymamaya tahrik edecek bir ilan içeren gazetenin satılmasının sağlanması için bayilere götürülmesi esnasında veya bayilere götürüldükten sonra henüz satışa arz edilmeden evvel toplatılması halinde teşebbüsten sorumluluğun söz konusu olacağı ifade edilmektedir.” verilen bu misal konunun pekiştirilmesi açısından faydalıdır (Elif (Bekar) Ergüne, *Objektif Cezalandırılabilme Koşulları ve Bu Koşullar Bağlamında Türk Ceza Kanunu’nda Yer Alan Suçlar*, İstanbul, On İki Levha, 2017, s.263)

⁴⁰² TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, “Alenî” ve “Aleniyet” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 25.11.2024).

⁴⁰³ Abdullah Demir, *Hukuki Terimler Sözlüğü*, Ankara, Astana, 2017, s.61.

⁴⁰⁴ “Aleniyet sözcüğü arapça “aleniyet” kelimesinden dilimize girmiştir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre “açıklık” anlamına gelmektedir ve daha ziyade bir hukuk terimi olarak kullanılmaktadır. Yine “alenî” ve “alenen” sözcükleri de bu kelimeden türetilmiş olup, “açık” “açıkça” “ortada” “herkesin içinde yapılan” olarak çevrilebilir. İngilizcede aleniyet “public” “publicity” “kamuya açık” “halka açık” “tanıtılmış” anlamlarında kullanılmakta, yine Fransızcada “publicité” “publiquement” “publique” “ilan edilme” “halka açıklanma” “açıklık” anlamlarında kullanılmakta, Almancada ise “öffentlichkeit” “öffentlich” “İlan edilmiş” “açıkça” “kamuya açık” anlamlarında kullanılmaktadır. Halk dilinde aleniyet gizlilik sözcüğünün zıttı olarak kullanılmakta, açık olma durumunu, açıktan açığa, herkesin gözü önünde, herkesin içinde gizlenmeden gerçekleştirilen bir olgu şeklinde kullanılmaktadır. Hukuk literatüründe aleniyet teknik bir tabirdir. Usul yasalarında ve özellikle Türk Ceza Kanununda sık sık bahsi geçen aleniyet tabiri, daha ziyade “Herkesin vakıf olabileceği bir şekilde” “kamuya açık olarak” anlamlarında kullanılmaktadır.” (Fehmi Gülseren, “Ceza Hukukunda Aleniyet Kavramı”, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2014, s.33).

edenlerin adedi veya toplantının mevzuu ve gayesi itibarı ile hususi mahiyeti haiz olmıyan bir içtimada işlenmiş olursa Ceza Kanununun tatbikatında aleni olarak işlenmiş sayılır.”

Türk Ceza Hukuku’nda aleniyet iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki doğrudan aleniyet olarak adlandırılan “Aleniyet İlkesi”dir. Aleniyet ilkesinden, belirli bir kalıba dahil olmadan sırf insan olması nedeniyle herkesin mahkemedeki yargılamanın tüm süreçlerine katılabilmesi anlaşılır⁴⁰⁵⁴⁰⁶. Aleniyet ilkesi; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 6, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı m. 47/2, Anayasa m. 36, m. 141, Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) m. 182 hükümlerinde “adil yargılanma hakkı” kapsamında kendine yer bulmuştur⁴⁰⁷.

Aleniyetin diğer türü ise adil yargılanma hakkı kapsamında görülmeyen dolaylı aleniyettir. İlgili suçlarda kimi zaman tipikliğin maddi unsurunda⁴⁰⁸ kimi zaman nitelikli unsurlarında⁴⁰⁹ yer almasıyla karşımıza çıkmaktadır⁴¹⁰. Gülseren’e göre bu durumun temel nedeni meydana gelen neticenin doğuracağı ağır sonuçlardır⁴¹¹.

Doktrinde dolaylı aleniyet ile ilgili görüşler iki başlık altında toplanmaktadır. Dar anlamda aleniyeti savunan birinci görüş, suçun işlendiği yerin herkese açık olması gerektiğini ve bu yerde birden fazla kişinin bulunmasını aramaktadır⁴¹². Bu görüşün esas aldığı mekân kavramı genel ve özel olarak ikiye ayrılmaktadır. Umumi mahal, herkesin önceden izin almaksızın girip çıkabileceği yerlerdir⁴¹³. Bu yerler kamunun tahsisine özgü olduğu için hiç kimse bulunmasa dahi aleniyetin varlığı kabul edilir.

⁴⁰⁵ Gülseren, a.g.e., s.34; Ahmet Haşim Alagüney, “Ceza Yargısı Duruşmalarında Ses ve Görüntü Kaydı Alınmasının Aleniyet İlkesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Eskişehir Barosu Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2023, s.91.

⁴⁰⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 141’inci maddesine göre; “Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.”

⁴⁰⁷ Gülseren, a.g.e., s.34; Alagüney, a.g.e., s.92.

⁴⁰⁸ TCK m.132/3, m.190/2, m.213/1, m.214/1, m. 215, m. 216/1-2-3, m. 217, m. 217/A, m. 225, m. 226/1-b, m. 264/1, m. 285/3, m. 288, m. 300/1-2, m. 301/1-2 maddelerinde düzenlenen suçlarda aleniyet tipikliğin objektif unsurlarına dahildir. (Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.230).

⁴⁰⁹ TCK m. 125/4, m. 130/1, m. 299/2 maddelerinde düzenlenen suçlar için aleniyet suçun nitelikli halidir. (Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.230).

⁴¹⁰ Gülseren, a.g.e., s.35; Mehmet Zülfü Öner, “TCK’da Hakaret Suçunun Alenen İşlenmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 157, 2021, s.166; Ramazan Özkepir, Salih Zeki Kocaman ve Erkal Hilmi Kart, *Sosyal Medya Ve Basın Hukuku Sosyal Medya (Dezenformasyon) Yasası Değişiklikleriyle*, Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2022, s.176-177; Ahmet Aslan, Selman Bacaksız ve Okan Yıldız, *Sosyal Medya Ve Ceza Hukuku*, Ankara, Adalet, 2023, s.157.

⁴¹¹ Gülseren, a.g.e., s.55. Benzer şekilde: Öner, a.g.e., s.166-167.

⁴¹² Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.488-489; Gülseren, a.g.e., s.163-164; Aras Türey ve diğerleri, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m. 217/A): Ceza Hukukuna İlişkin Değerlendirmeler”, *İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi*, 2022, s.14.

⁴¹³ Gülseren, a.g.e., s.51.

Örnek olarak parklar, lokantalar, kamu kurumları verilebilir. Hususi mahal ise önceden izin alınması gereken kolaylıkla girip çıkılamayan yerlerdir. Özel mekânda aleniyetin oluşabilmesi için genel mekân nezdindeki kişilere ulaşabilmelidir⁴¹⁴. Bu yerlere site bahçesi, özel davet gerektiren törenler misaldir.

Geniş anlamda aleniyet, mekân unsurundan bağımsız⁴¹⁵ olarak eylemin belirsiz sayıda kişiye ulaşabilmesini aramaktadır. Bu görüşe göre kişilerin özel olarak belirlendiği hallerde aleniyet unsurunun oluşmadığını söylemek mümkündür⁴¹⁶. Bu görüşü Özbek: “Eylemin belirsiz ve çok sayıda kişi tarafından öğrenilmesini mümkün kılacak şekilde gerçekleştirilmesi”⁴¹⁷; Tezcan: “Belli bir kişinin muhatap alınmasının gerekmemesidir. Aleniyet için aranan temel ölçüt, fiilin, gerçekleştiği koşullar itibarıyla belirli olmayan ve birden fazla olan kişiler tarafından algılanabilir olmasıdır”⁴¹⁸ şeklinde savunmuştur. Nitekim son zamanlarda doktrin ve yargı kararlarında ağır basan⁴¹⁹ görüş budur. Kanaatimizce teknolojinin imkanlarıyla birlikte failin eylemini her yerden herkese ulaştırabilecek güce sahip olduğundan mekân unsuru tek başına ölçüt alınmamalıdır. Ölçüt olarak eylemin belirsiz sayıda kişiye ulaşabilmesi kriter olarak kabul edildiği takdirde aleniyetin tespitinde kolaylık sağlanacaktır.

b. Yeniden Paylaşım (Repost) ve Beğeni (Like)

Sosyal medya üzerinden yapılan bir paylaşımın diğer bir kullanıcı tarafından kendi hesabından yeniden paylaşım (repost)⁴²⁰ olarak adlandırılmaktadır⁴²¹. Beğeni (like) sosyal medya araçlarında yapılan paylaşımın başka kullanıcıların ilgili platformun özelliğine göre beğeni butonuna basarak etkileşim sağlamasıdır⁴²².

⁴¹⁴ *Ibid*, s.51-52.

⁴¹⁵ Türay ve diğerleri, *a.g.e.*, s.14.

⁴¹⁶ Gülseren, *a.g.e.*, s.51; Öner, *a.g.e.*, s.164-165; Türay ve diğerleri *a.g.e.*, s.14; Aydın, *a.g.e.*, s.718.

⁴¹⁷ Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, *a.g.e.*, s.554.

⁴¹⁸ Erdem, Durmuş ve Önok, *a.g.e.*, s.181.

⁴¹⁹ Türay ve diğerleri *a.g.e.*, s.14.

⁴²⁰ Eski adıyla Twitter yeni adıyla X sosyal medya uygulamasında repost karşılığı olarak retweet’in tanımına yönelik; “Re – tweet” ibaresi kelime kökeninden de anlaşılacağı üzere, İngilizce ifadesi ile “re”, Türkçe ifadesi ile “tekrar”, “hakkında”, “ile ilgili” veya “konusunda” anlamına gelmektedir. Twitter adlı sosyal paylaşım sitesinde retweet aktivitesi; bir başka Twitter kullanıcısının gönderisini kendi takipçilerin ile paylaşmaktır. Dolayısıyla retweet, kullanıcının bizzat kendisi tarafından söylenen bir paylaşım türü olmayıp, dolaylı yoldan, yani kişiye doğrudan ithaf edilemeyecek şekilde, Twitter kullanıcılarının bilgisine sunulmak amacıyla paylaşılan ikinci kişiye ait bir beyandır. Örnek vermek gerekirse; şöyleşide bulunan birisinin, ünlü bir yazarın beyanlarına atıfla toplumun bilgisine sunduğu, ancak kendisine ait olmayan ikinci kişiye ait ifadelerdir.” açıklamaları yapılmıştır. (Ersan Şen, *Yorumluyorum-25*, Ankara, Seçkin, 2022, s.545).

⁴²¹ Aslan, Bacaksız ve Yıldız, *a.g.e.*, s.153.

⁴²² *Ibid*, s.156.

Kişinin hareketiyle yayılan bir gerçeğe aykırı bilginin diğer unsurlara da havi olduğu takdirde suç oluşturacağı konusunda şüphe yoktur. Ancak yayılan bu gerçeğe aykırı bilginin yeniden paylaşılması halinde cezai sorumluluğun ne olacağı hususu tartışmalıdır. Şen'e göre retweet yoluyla yapılan paylaşım da kişinin bunu ilk elden veya doğrudan paylaşma amacı yoktur. Şahıs duygu durumunu diğer insanlarla paylaşarak ilgili sosyal medya aracı üzerinden popülarite artırmak için kullandığı bir etkileşim türüdür. Bu tehdit, şantaj ve iftira suçları bakımından tipik bir eylem değildir⁴²³. Aslan ve diğerlerine göre yeniden paylaşım yapan kişi yönünden: “Başkasına ait bir içeriğe bağlantı sağlaması, bağlantı sağladığı içeriği benimsediğini açıkça belli edecek şekilde sunması ve kullanıcının bağlantı sağladığı içeriğe ulaşmasını amaçlaması” gerekir⁴²⁴. Yargı kararlarından görüleceği üzere her repost halinde belirttiğimiz bu incelemeye girmeden yeniden paylaşılan görüşle fikir birliği içinde bulunduğu yönünde kararlar mevcuttur⁴²⁵. Bu düşünce günümüz insanının vaktinin büyük çoğunluğu geçirdiği sosyal medya araçlarında; suç teşkil eden bir paylaşımın, herhangi bir suç kastı olmadan sadece duygu durumunu dışa vurmak amacıyla yeniden paylaşılması halinde dahi cezalandırılması sonucunu doğurmaktadır. Oysa yukarıda Aslan ve diğerlerinin belirttiği üçlü kriter ölçütü esas alındığında failin yeniden paylaşımı ile suç yoluna girip girmediği ortaya çıkabilir ve böylece son çare olarak ceza hukukunun araçları devreye girebilir.

Beğeni adından da anlaşılacağı üzere kişinin paylaşım üzerindeki duygularını göstermek amacıyla yaptığı bir etkileşim türüdür. Bu etkileşimin aleniliği açısından öncelikle ilgili sosyal medya aracının yapısı önem arz etmektedir. Örneğin Twitter üzerinden yapılan beğeniler, beğenen kişinin profilinde gözükmekte iken şu an bu platformun X'e dönüşmesi üzerine yapılan beğeniler kişinin profilinde gözükmemektedir. Lakin kişinin profilinde gözükmesi dahi beğenin, diğer kullanıcıların ana sayfasında gözüktüğü ve böylece gizli olmayan hesaptan yapılan paylaşımın aleniyete haiz bir şekilde yayılma imkânı bulunmaktadır. Bu durum kişinin özel bir çaba sarfı gerekmeksizin

⁴²³ Şen, a.g.e., s.546.

⁴²⁴ Aslan, Bacaksız ve Yıldız, a.g.e., s.153.

⁴²⁵ Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi, 24 Haziran 2024 Tarih ve E.2022/11345, K.2024/8474 Sayılı Kararında: “...sanığın kendisine ait Twitter isimli sosyal paylaşım sitesinden 10.10.2013, 27.11.2013, 22.12.2013, 28.01.2014 tarihli retweet paylaşımları ile 15.06.2015, 24.07.2015 tarihli paylaşımlarının örgütün cebir, şiddet veya tehdit yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek nitelikte olduğu anlaşılmakla 3713 sayılı Kanun'un yedinci maddesinin ikinci fıkrası kapsamındaki fiillerden olduğu bu sebeple silahlı terör örgütü propagandası yapma suçundan mahkumiyetine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde beraatine karar verilmesi hukuka aykırı bulunmuştur...” şeklindeki gerekçesiyle öncelikle sanığın paylaşımları ve yeniden paylaşımları (retweet) arasında bir ayrım yapılmamıştır. Yeniden paylaşımlar özelinde ise yukarıda değindiğimiz üçlü kriter yönünden sanığın bu görüşleri benimseyerek diğer kişilere yayma amacına yönelik bir gerekçe belirtilmemiştir. Bahse konu karardaki garabet sadece bununla sınırlı değildir. Sanığın beraatine yönelik kararın bozulmasına dair hükümde sanığın neden cezalandırıldığına yönelik somut olaya özgüleme yapılmamış genel geçer ifadelerle yetinilmiştir. Konumuz dışında dahi olsa bu kararın öncelikle gerekçeli karar hakkı ihlali oluşturduğu kanaatindeyiz. (Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (E. T.: 26.11.2024).

gerçekleştirmiş olsa dahi kişinin bu durumu bilmediği varsayılmaz. Bu hususta yapılacak incelemede yeniden paylaşımda belirttiğimiz ölçütlerin kullanılması yararlı olacaktır⁴²⁶. Mahkeme tarafından beğenilen içeriğin ilgili sosyal medya aracı yönünden yayılmasına imkân verip vermediği araştırılmalıdır. Ardından yayılan paylaşımın, beğenen kişinin hesabı dikkate alınarak herkesin erişim sağlayıp sağlayamadığı incelenmelidir. Bu hususlar olduğu takdirde failin, gerçeğe aykırı bilgiyi yayma konusundaki kastı değerlendirilmelidir. Failin kastı beğeni yoluyla gerçeğe aykırı bilginin alenen yayılması amacını taşıdığı takdirde yeniden paylaşımdan bir farkı bulunmamakta ve cezalandırılma yolu açık gözükmemektedir⁴²⁷. Burada şunu belirtmekte fayda vardır ki yeniden paylaşımda verdiğimiz örnekteki gibi yanlışlıkla beğeni etkileşimi sağlayan bir kişinin cezalandırılmasının önüne geçmek için yapılacak değerlendirmenin mümkün olduğunca dar yorumlanarak aşağıda değineceğimiz ifade özgürlüğüne yönelik yapılacak muhtemel müdahalede olabildiğince kaçınılmalıdır. Bu hususun yan delillerle⁴²⁸ desteklenmediği müddetçe mahkumiyete yeter tek başına delil mahiyeti taşımayacağı kanaatindeyiz^{429,430}. Yine failin kastı her türlü şüpheden uzak, somut ve kesin olarak belirlenemediği

⁴²⁶ Benzer şekilde Alman Ceza Hukuku yönünden yapılan değerlendirme şöyle ki; “Bu konuda Alman ceza hukukunda da öncelikle Sosyal Ağlar Kanunu’nun henüz bertaraf edemediği; ancak, bertaraf etmeyi de amaçlamadığı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Tıpkı Türk Ceza Hukuku gibi Alman Ceza Hukuku da -yukarıda verilen katalogta açıklandığı üzere- sadece bir failin isnadı ya da bir değer yargısının veya bir tutumun dile getirilmesine dayanan pek çok “konuşma yasağı” içermektedir. Bu yasaklar Ceza Kanunu’nda yer aldığı sürece; diğer bir deyişle ceza hukuku aracılığıyla düzenlendiği sürece düşünce suçları da söz konusu olacaktır. Bir demecin ister “profil durumu” olarak, ister “tweet” olarak ya da sadece bir yorum veya retweet olarak yazılması ya da dile getirilmesi suçun oluşması için yeterli olacaktır. Buna bağlı olarak yalnızca beyanda bulunma bu tür suçların genel bir tipe uygun hareketin gerçekleşmesini sağlayacaktır. Her bir ifadenin bir suç tipini oluşturup oluşturmayacağı ya da hangi suç tipini oluşturacağı ise onun içeriğine bağlıdır.” (Dülger ve Oğlakcioğlu, a.g.e., s.91).

⁴²⁷ Aydın, a.g.e., s.718.

⁴²⁸ Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi, 2 Mayıs 2023 Tarih ve E.2021/14374, K.2023/2524 Sayılı Kararında: “...sanığın ByLock kullandığını kabul ettiği ve kullanıcı adını, şifresini, arkadaş listesinde bulunun isimleri saydığı, FETÖ/PDY silahlı terör örgütüne aidiyeti, irtibatı veya iltisakı nedeniyle ilgili KHK’lar ile kapatılmasına karar verilen dernek veya sendiklara üye olduğuna dair herhangi bir tespit yapılmadığı, Sosyal Medya hesabı üzerinde yapılan incelemede, sanığın FETÖ/PDY silahlı terör örgütü mensubu olduğunu, bu örgüt ile irtibatlı veya iltisaklı olduğunu düşünderecek beğeni ve paylaşımların olduğu ve bu haliyle somut olayda sanık ...’nin hiyerarşik yapıya dahil olduğu, bu tür bir örgütün suç tanımı ile korunan hukuki değerlerin kamu güvenliği ve barışını tehlikeye soktuğu anlaşıldığı...” olayda Yargıtay, beğeni ve paylaşımların yanı sıra ByLock, terör örgütüne ait işyerinde çalışma yine örgüte ait banka kaydı, gazete, şiir bulunması gibi birçok mahkumiyete esas teşkil eden delille birlikte değerlendirilerek bölge adliye mahkemesinin mahkumiyet hükmünü onadığı karar kanımızca isabetlidir (Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (E. T.: 27.11.2024).

⁴²⁹ Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi, 19 Ekim 2023 Tarih ve E.2023/10332, K.2023/7460 Sayılı Kararında: “...sanığın ... sendikasına üyeliği ve beğeni şeklindeki sosyal medya paylaşımlarının ise tek başına silahlı terör örgütüne üye olma suçu için öngörülen çeşitlilik ve yoğunluk boyutuna ulaşmaması bu haliyle sanığın 17-25 Aralık 2013 tarihten sonra süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluk gerektiren faaliyetlerinin veya örgüt ile organik bağımlı ortaya koyar nitelikte eylemlerinin bulunmadığı, sanığın örgüt ile irtibatının sempaticanlık düzeyini aşıp hiyerarşik yapıya girdiği husunda her türlü şüpheden uzak kesin delil bulunmaması karşısında silahlı terör örgütüne üye olma suçundan mahkumiyet kararı verilmesi, hukuka aykırılık oluşturmaktadır...” (Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (E. T.: 27.11.2024).

⁴³⁰ Şen, benzer şekilde; “Bir başkasına ait beyanı kamunun bilgisine açma eyleminde; retweet yapan şahsın, mağdurun kişilik haklarını hedefalarak onu rencide etmek yönünde bilerek veya isteyerek irade beyanında bulunduğu, dolayısıyla kasten hareket ettiğini söylenemeyecek olmakla birlikte, bunun aksi iddia ve ispat olunabilir. Bunun için de, paylaşan şahsın hakaret kastıyla

hallerde “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi⁴³¹ gereğince suçun oluşmadığının kabulü gerekir. Ayrıca failin beğeni yoluyla yaydığı paylaşımların bu suç açısından mahkumiyetine yeterli delil oluşturmadığı hallerde örneğin failin Terörle Mücadele Kanunu (TMK) m. 7/2’de düzenlenen terör örgütünün propagandası yapma suçunun⁴³² da işlendiği hallerde mahkemece, “failin kastının belirlenmesinde değerlendirilebileceği kabul edilmektedir⁴³³⁴³⁴.”

c. Suçun Alenen İşlenmesi

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu “gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan” hükmüyle eylemin tek başına gerçekleştirilmesini yeterli bulmamıştır. Yayılan gerçeğe aykırı bilginin aleni bir şekilde yayılması halinde suçun oluşacağını kabul etmiştir.

hareket ettiğini destekleyip ortaya koyan illi değere sahip tespit ve delillere ihtiyaç vardır. Örneğin, bir resim paylaşılır ve aynı paylaşımda veya başka tweetle yorum yazılarak hakaret kastı ortaya koyulabilir.” (Şen, a.g.e., s.546-547).

⁴³¹ Şüpheden Sanık Yararlanır (In Dubio Pro Reo) ilkesi hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz.: Ahmet Gökçen, M. Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara, Adalet, 8. Baskı, 2024, s.132 vd.

⁴³² Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi, 6 Şubat 2024 Tarih ve E.2022/6863, K.2024/1484 Sayılı Kararında: “...sanığın sosyal paylaşım sitesi hesabından, 19.01.2017 tarihinde Dalkurd Supporter sayfası tarafından ülkemiz topraklarının da bir kısmını içine alan şekilde sözde kürdistan devletinin sınırların gösteren harita ve harita üzerinde de kürtçe olarak “KERKÜK DİLE KURDİSTANE” Türkçe anlamı olarak “KERKÜK KÜRDİSTANIN KALBİDİR” ibareli yazı olan paylaşımı beğeni yoluyla paylaştığı, 22.10.2017 tarihinde Sputnik Türkiye sayfası tarafından üzerinde “İŞİD 'den geri alınan ...'da ki kürt kadın savaşçılar” şeklinde haber başlığının olduğu PKK/KCK terör örgütü uzantısı olarak Suriye’de silahlı olarak faaliyet gösteren PYD/YPG-YPJ terör örgütü içerisinde faaliyet gösteren sırt kısımlarında silah olan kadın örgüt mensuplarının fotoğrafı olan paylaşımı beğeni yoluyla paylaştığı, 22.03.2017 tarihinde ötekilerin postası sayfası tarafından üzerinde “Bir Nevroz Fotoğrafı da Rajova’dan-Rus askerleri Efrin’de YPG ve YPJ bayrakları ile nevroz kutladı.” ibareli yazının bulunduğu örgüt mensuplarına ait fotoğraf olduğu değerlendirilen paylaşımı beğeni yoluyla paylaştığı, 17.01.2015 tarihinde IMC TV sayfasına ait alt kısmında YPG Suriye ordusuna ait alt kısmında “YPG Suriye ordusuna ait karakolu ele geçirdi” ibareli yazının bulunduğu haber olan paylaşımı beğeni yoluyla paylaştığı, dolayısıyla PKK/KCK terör örgütünü öven, yapmış olduğu eylemleri destekleyen her türlü paylaşımın örgütün cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru göstermek olduğu gözetildiğinde sanığın eyleminin propaganda yapar nitelikte olduğu anlaşılmakla, sanığın üzerine atılı terör örgütü propagandası yapma suçunu işlediği kanaati” ile cezalandırılması istenen olayda Yargıtay; “Sanığın iddianameye konu sosyal medya platformu facebook hesabından, yapmış olduğu paylaşımları değerlendirildiğinde; doğrudan terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek nitelikte olmadığından atılı suçtan beraat verilmesinde bir hata bulunmaması...” yönünde hüküm vermiştir (Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (E. T.: 27.11.2024).

⁴³³ Şen, a.g.e., s.547; Aslan, Bacaksız ve Yıldız, a.g.e., s.156-157.

⁴³⁴ Venedik Komisyonu: “Buna ek olarak, ‘alenen yayma’ (veya ‘açıkça yayma’) ifadesi çok geniştir ve bir konferans bağlamında kamuya açık bir ifadeden sanal dünyada bir ‘beğenme’ veya ‘retweet’e kadar değişebilen hem çevrimiçi hem de çevrimdışı çeşitli durumlara uygulanabilir. Çevrimiçi ortamda kamusal ve özel alanlar arasındaki sınır bulanıktır. Facebook’ta sadece Facebook arkadaşlarının erişebildiği bir gönderi ‘alenen yayma’ anlamına gelir mi? Ya da belirli bir e-posta adresine istenmeden gönderilen bir e-posta alenen yayma koşulunu karşılar mı? Tasarı’nın, örneğin bu tür içeriği paylaşarak (ve eğer öyleyse, hangi yolla -ek bilgi olmadan sadece bir hiperlink paylaşmak da ‘yayma’ mıdır?) veya hatta ‘beğenerek’ yanlış veya yanıltıcı bilginin daha geniş bir kitleye yayılmasını sağlayan herkese mi yoksa sadece bu tür içeriği doğrudan oluşturan (yazan, söyleyen, çizen, kaydeden) ve belirli bir erişim kısıtlamasıyla veya kısıtlaması olmaksızın (ve ne ölçüde) kamuya açık hale getirenlere mi uygulanması gerektiği de açıklığa kavuşturulmalıdır.” şeklinde aleniyet ile ilgili kaygılarını dile getirmiştir. Lakin yukarıda değindiğimiz üzere aleniyet hususu Yargıtay kararları nezdinde belli bir bütünlüğe kavuşmuştur. Bu nedenle halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu yönünden aleniyet tartışmalarına girmek ayrıca bir katkı sağlamayacaktır. (Venedik Komisyonu, s.14, § 47).

Aleniyet başta sosyal medya platformları olmak üzere çevrim içi uygulamaların artmasıyla belirsizlik arz etmeye başlamıştır⁴³⁵. Bu belirsizlik, suçun işlenmesinin bir tık ile meydana getirilebilmesine yol açmıştır⁴³⁶. Aleniyet hakkında yukarıda kabul ettiğimiz görüş doğrultusunda radyo, televizyon, gazete, dergi, web sitesi, sosyal medya gibi kitle iletişim araçlarıyla yapılan her türlü paylaşım aleniyet unsurunu taşıyacaktır⁴³⁷. Suçun diğer unsurlarını kapsadığı ön kabulüyle gerçeğe aykırı bir bilginin herkesin girebileceği sosyal medya grubu veya herkese açık sosyal medya hesabından yayılması halinde de suç oluşacaktır. Lakin ilgili grubun sadece belirli kişileri kapsayan veya diğer kişilerin erişimine kapalı olduğu halde eylemin başta “*kamu barışı bozmaya elverişli*” kıstasından yoksun olduğu açıktır⁴³⁸⁴³⁹. Kapalı grup veya gizli hesaptan yayılan paylaşımın diğer kişilerce paylaşılması halinde ise fail, bu paylaşımına aleniyet kazandıran kişidir⁴⁴⁰.

Suç sadece kitle iletişim vasıtasıyla meydana gelmez. Şehrin en kalabalık meydanında yayılan gerçeğe aykırı bilginin aleniyet unsuru taşıdığı izahtan varestedir⁴⁴¹. Lakin suçun ihdas edilme sebeplerinden biri olan bilgi çarpıtmayla mücadelede sıklıkla bilgi düzensizlikleri yayılan kitle iletişim araçları bu suçun gündemindedir. Bu araçlar vasıtasıyla meydana gelen her eylemin aleni olduğunu söylemek mümkün değildir⁴⁴². Her ne kadar birden fazla kişinin erişimine açık olsa dahi yukarıda aleniyetin tanımında bahsettiğimiz üzere hukuki açıdan belirsiz sayıda kişiye ulaşma imkânı her zaman mümkün olmamaktadır. Burada her somut olayın özelliklerine göre gerçeğe aykırı bilginin yayıldığı aracın⁴⁴³ kamu nezdindeki etkisi incelenmeli, paylaşımın elverişliliği tartışılmalı ve kimliği belli olmayan kişilere yayılıp yayılmadığı değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme sonucunda aleniyeti suçun

⁴³⁵ Murat Sadak, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçunun Anayasallığı”, in Nur Zeliha Kaman (Ed.), İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Sempozyumu, Tam Metin Bildiri Kitabı, İstanbul, 2024, s.109.

⁴³⁶ Balcı ve Çakır, *a.g.e.*, s.7; Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.75.

⁴³⁷ Şenol, *a.g.e.*, s.335.

⁴³⁸ Polat, *a.g.e.*, s.165-166; Türay ve diğerleri, *a.g.e.*, s.15.

⁴³⁹ Aslan ve diğerlerine göre; sosyal medya hesabının herkese açık olduğu hallerde kişinin takipçi sayısının önemi yoktur. Önemli olan bu paylaşım sonrası herkesin erişim sağlayarak paylaşımına ulaşabilmesidir (Aslan, Bacaksız ve Yıldız, *a.g.e.*, s.160).

⁴⁴⁰ Türay ve diğerleri, *a.g.e.*, s.14; Sadak, *a.g.e.*, s.109.

⁴⁴¹ Özkepir, Kocaman ve Kart, *a.g.e.*, s.176.

⁴⁴² Aslan, Bacaksız ve Yıldız, *a.g.e.*, s.159.

⁴⁴³ Sosyal medya aracı hususunda yapılacak inceleme açısından; “*Yine her türlü sosyal medya eylemi açısından söz konusu olduğu gibi aleniyetin varlığına ilişkin doğru tespit yapmanın öncelikli yolu da ilgili sosyal ağ sağlayıcısıyla irtibat kurularak adli sürece konu paylaşımın alenen yapılıp yapılmadığı, kullanıcının hesabını hangi tarihte gizlediği, hangi sürelerle ve hangi eylemler açısından alenen kullandığı vb. hususlara dair objektif veri temin etmektir. Sosyal ağ sağlayıcıdan veri teminin mümkün olmadığı hallerde ise diğer yöntemlerle (açık kaynak araştırması, cihaz incelemesi vb.) sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.*” ifadeleri yol göstericidir (Aslan, Bacaksız ve Yıldız, *a.g.e.*, s.159).

objektif unsur olarak kabul ettiğimiz için alenen yayılmayan fiilin olduğu hallerde suçun oluşmadığını kabul etmek gerekir.

2. Netice

Çağdaş ceza hukuku ile birlikte 5237 sayılı TCK'da her suçun mutlaka bir neticesi olması gerektiği yönündeki klasik anlayıştan vazgeçilmiştir⁴⁴⁴. Buna karşılık Özbek'e göre fiilin yanında maddi neticesinin ortaya çıkmaması o suçu neticesiz hale getirmez. Zarar gibi tehlikede bir neticedir. Bu nedenle neticesiz suç yoktur⁴⁴⁵. Netice, fiilin dış dünyada meydana getirdiği değişiklik olarak tanımlanmaktadır⁴⁴⁶. Bu her türlü değişikliği değil suçun kanuni tarifindeki unsurların meydana gelmesiyle oluşan farklılıktır⁴⁴⁷.

Doktrinde netice, “neticeli (maddi) suçlar” ve “sırf hareket (şekli) suçları” olarak ikiye ayrılmaktadır. Neticeli suçlar, fiilin meydana getirilmesinin yanında suçun tipikliğinde belirtilen neticenin de oluşmasını aramaktadır⁴⁴⁸. Örnek olarak kasten öldürme (TCK m. 81) ve mala zarar verme (TCK m. 151) suçları verilebilir. Sırf hareket suçları ise suçun objektif unsurlarından olan fiilin icra edilmesiyle suçun tamamlanmasıdır⁴⁴⁹. Hakaret (TCK m. 125) ve iftira (TCK m. 267) suçları örnektir. Bu ayrım sonucunda, neticeli suçlarda suçun işlendiği yer ve zaman, neticenin meydana geldiği yer ve zamandır. Zamanaşımı da neticenin gerçekleştiği an başlar. Sırf hareket suçlarında fiil gerçekleştirildiğinde netice meydana geldiğinden hareketin gerçekleştirildiği yer ve zaman suçun işlendiği yer ve zaman olarak kabul edilir. Zamanaşımı da fiilin işlendiği an başlayacaktır⁴⁵⁰. Demirbaş'a göre ise hem neticeli hem sırf hareket suçlarında hareketin meydana geldiği yer ve zamanda işlenmiş

⁴⁴⁴ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.309; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.193; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.128-129; Dülger, a.g.e., s.348.

⁴⁴⁵ Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.238. Benzer görüşteki yazar için bkz.: Hakeri, a.g.e., s.149.

⁴⁴⁶ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.193; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.238; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.138.

⁴⁴⁷ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.308; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.193-194; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.129; Demirbaş, a.g.e., s.264; Dülger, a.g.e., s.347-348.

⁴⁴⁸ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.310; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.194; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.239; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.130; Demirbaş, a.g.e., s.264; Dülger, a.g.e., s.350; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.140.

⁴⁴⁹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.310; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.194; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.238; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.129-130; Demirbaş, a.g.e., s.264-265; Dülger, a.g.e., s.350; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.140; Hakeri, a.g.e., s.149.

⁴⁵⁰ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.311; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.239. Benzer şekilde Dönmezer-Erman'dan aktaran Demirbaş için bkz.: Demirbaş, a.g.e., s.265.

sayılırlar⁴⁵¹. Teşebbüs açısından da neticeli suçlarda fiil ve netice ayrılabilirdiği için teşebbüs mümkündür. Sırf hareket suçlarında ise hareketin bölünebildiği hallerde teşebbüs kabul edilmektedir⁴⁵².

Kanaatimizce bir suçun neticeli suç olarak addedilebilmesi için yasama organının suçun oluşması için zorunlu olan hareketin yanında ayrıca özel bir önem atfettiği neticeyi belirtmelidir. Bu nedenle doktrindeki ağırlıklı görüş olan neticesiz suçların olabileceği yönündeki görüşün safında yer tutmaktayız. Bu açıklamalar ışığında, halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu açısından “*gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan*” şeklindeki hareketin meydana gelmesiyle suç tamamlanmış olur. Yasama organı, suçun oluşması açısından suça konu eylemin meydana getirilmesi haricinde ayrıca bir netice düzenlememiştir. O halde inceleme konusu suç, sırf hareket suçudur⁴⁵³.

3. Fail

Her suç mutlaka onu işleyen bir kimseyi gerektirir. Bu kimse, TCK m. 20/2 de belirtildiği üzere sadece gerçek kişiler olabilir. Tüzel kişiler suçun faili olamazlar. Fail tanımı TCK’nın 37’nci maddesinin birinci fıkrasında:

“*Suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri, fail olarak sorumlu olur.*” hükmü uyarınca tespit edilir. İnceleme konusu suçun faili “*Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse*”

Kanun metni “kimse” ibaresini kullanarak suçun faili açısından özel bir şart aramadığını belirtmiştir⁴⁵⁴. Bu nedenle tipik fiili meydana getiren herhangi bir kişinin bu suçun faili olması mümkündür⁴⁵⁵. Suçun birden fazla kişiyle birlikte işlenmesi özellik arz etmediğinden tek failli bir suçtur⁴⁵⁶.

⁴⁵¹ Demirbaş, a.g.e., s.265.

⁴⁵² Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.311; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.239; Demirbaş, a.g.e., s.265; Dülger, a.g.e., s.351.

⁴⁵³ Aydın, a.g.e., s.720; Ekren, a.g.e., s.256.

⁴⁵⁴ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.338; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.214; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.221; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.115; Demirbaş, a.g.e., s.547; Dülger, a.g.e., s.418-419; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.160; Hakeri, a.g.e., s.118.

⁴⁵⁵ Balcı ve Çakır, a.g.e., s.8; Şenol, a.g.e., s.337; Aydın, a.g.e., s.720; Polat, a.g.e., s.162; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.73; Akın, a.g.e., s.183-184; Aktaş, a.g.e., s.157; Sevdiren, a.g.e., s.454; Ekren, a.g.e., s.256.

⁴⁵⁶ Şenol, a.g.e., s.335; Akın, a.g.e., s.184; Sarsıkoğlu, a.g.e., s.730.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun, kamu görevlisi tarafından işlenmesi halinde kamu görevine ait araç ve gereçleri suçta kullanma (TCK m. 266) hükmünün şartları oluştuğu takdirde failin bahsedilen suçtan verilen cezasının artırılması mümkündür. Benzer şekilde görev sırasında din hizmetlerini kötüye kullanma (TCK m. 219/4) suçu açısından; imam, hatip, vaiz, rahip, haham gibi dini reislerden biri halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunu işlediği takdirde bu suçun ilgili fıkrası nitelikli hal olarak gözetilerek alacağı cezanın artırılması gündeme gelecektir⁴⁵⁷.

4. Mağdur

Failin meydana getirdiği suçun bir mağduru olması zorunludur. Mağdur işlenen bir suç dolayısıyla zarara uğrayan kişidir⁴⁵⁸. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun TCK'nın İkinci Kitabı'nın "Topluma Karşı Suçlar" başlıklı Üçüncü Kısımının "Kamu Barışına Karşı Suçlar" başlıklı beşinci bölümünde düzenlendiği de gözetildiğinde, toplumu oluşturan herkesin gerçeğe aykırı bilgiye maruz kalma tehlikesi bulunduğundan suçun mağduru toplumdaki bireylerdir⁴⁵⁹. Belirli bir kurum, kuruluş, dernek veya vakfın gerçeğe aykırı bilgiyle hedef alınması mümkündür. Bu durumda bu tüzel kişilerin mahiyeti gereği suçtan zarar gören olarak kabul etmek gerekir. Zira doktrindeki genel kabule göre tüzel kişiler suçun mağduru değil ancak suçtan zarar gören olabilirler⁴⁶⁰.

A. Halk

İnceleme konusu suçun kanun metni "halk arasında" gerçeğe aykırı bilginin yayılmasını cezalandırmaktadır. Suçun mağdurunun toplumu oluşturan herkes olduğunu belirttikten sonra alt başlık olarak halk kavramının toplumla ilişkisini incelemekte yarar görüyoruz.

Sözlükte halk: "aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu; cumhur, folk; bir ülke içerisinde yaşayan değişik soylardan insan topluluklarının her biri: ahali; bir ülkedeki yurttaşların bütünü; kamu" şeklinde tanımlanmıştır⁴⁶¹. Toplum ise "aynı toprak

⁴⁵⁷ Apış, a.g.e., s.65.

⁴⁵⁸ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.351; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.221; Demirbaş, a.g.e., s.607; Dülger, a.g.e., s.429-430; Hakeri, a.g.e., s.120.

⁴⁵⁹ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.226-228.; Koca ve Üzülmmez, a.g.e., s.116-117; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.163-164.; Balcı ve Çakır, a.g.e., s.8; Şenol, a.g.e., s.337; Aydın, a.g.e., s.720; Polat, a.g.e., s.162-163; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.73; Akın, a.g.e., s.184; Aktaş, s.160; Ekren, a.g.e., s.256; Sarsıkoğlu, a.g.e., s.730.

⁴⁶⁰ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.351; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.227.; Koca ve Üzülmmez, a.g.e., s.117; Dülger, a.g.e., s.430; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.164; Hakeri, a.g.e., s.120. Tüzel kişilerin mağdur olabileceği yönündeki görüşler için bkz.: Demirbaş, a.g.e., s.608; Sevdiren, a.g.e., s.455.

⁴⁶¹ TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, "Halk" Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 02.12.2024).

parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü; cemiyet; topluluk” tanımına haizdir⁴⁶². Zafer:

“Halk, dini, mezhebi, etnik kökeni, vatandaşlık bağı, yaşadığı coğrafi veya idari bölge ne olursa olsun, ortak duygu, çıkar, ideoloji ve manevi değerlerin bir araya getirdiği veya aynı değerleri paylaşan insanlar grubudur. Böyle bir tanım toplumun tamamını kapsar.”

İfadeleriyle tarif etmiştir⁴⁶³. Yargıtay ise “ortak duygu, çıkar, ideoloji ve manevi değerlerin bir araya getirdiği veya aynı değerleri paylaşan insanlar grubu” ceza hukuku boyutuna değinmiştir⁴⁶⁴. Bu tanımlamalar incelendiği takdirde halkın toplumu da içine alıp onu genelleştiren bir kavram olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır⁴⁶⁵. Burada suçun ihdas edilmesiyle ulaşılmak istenen amaç, doktrin ve yargı kararları dikkate alındığında benzer kavramlar arasındaki nüans dilbilimcilerin araştırma sahasına girmektedir. Biz çalışmamız dahilinde halk ve toplum kavramlarını aynı kefedeyi değerlendirmekteyiz. O halde suçun mağduru toplumu oluşturan bireyler yani halk demek mümkün hale gelmektedir⁴⁶⁶.

Kanunu koyucu, halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama (TCK m. 216) suçunda “halkın bir kesimi” ifadesini seçmişken halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit (TCK m. 213), kanunlara uymamaya tahrik (TCK m. 217) ve halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma (TCK m. 217/A) suçlarında “halk” ibaresini tercih etmiştir. Halkın bir kesimi ise yukarıda halk tanımındaki değerlerden sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge gibi çoğaltılabilecek özellikleri dolayısıyla kendilerini harici tutan bireyleri ifade eder⁴⁶⁷. Halkın bir kesimi kavramı tercih edildiğinde suçun, toplumun tamamı üzerinde değil kendine has özellikleriyle bir topluluk oluşturmuş kişilere karşı işlenebilmesini mümkün kılmaktadır. Bu haliyle örneğin “Suriyelilerin tümü suça bulaşmış kişilerdir, şu anda depremzedeleri yağmalıyorlar⁴⁶⁸” şeklindeki sosyal medya paylaşımına farklı ülkede yaşanmış bir videoyla birlikte

⁴⁶² TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, “Toplum” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 02.12.2024).

⁴⁶³ Hamide Zafer, “Halkın Bir Kısmını Aşağılayacak Ve İnsan Onurunu Zedeleyecek Şekilde Tahkir Etme Cürmü (TCK m. 312/3)”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 62, Sayı 1-2, 2004, s.224.

⁴⁶⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 15 Mart 2005 Tarih ve E.2004/201, K.2005/30 Sayılı Kararı (Apiş, *a.g.e.*, s.66).

⁴⁶⁵ Sadak, *a.g.e.*, s.108.

⁴⁶⁶ Balcı ve Çakır, *a.g.e.*, s.8; Akın, *a.g.e.*, s.184; Polat, *a.g.e.*, s.163.

⁴⁶⁷ Zafer, *a.g.e.*, s.224; Apiş, *a.g.e.*, s.67.

⁴⁶⁸ Halkın içerisinde yer almak için vatandaşlık şart değildir. Bir kısmı vatandaşlık almış olsa da geçici koruma statüsüyle ülkemizde bulunan Suriyeli bireylerin kalıcı olarak bulunmaya yönelik faaliyetlerde bulunmaları ve ülke halkının kültürünü benimsemeleri hükümetlerin politikalarından bağımsız olarak kavram dahilinde halk içerisinde sayılmasını gerektirir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti’nin, Osmanlı Devleti’nin ardılı olduğu düşünüldüğünde yüzlerce yıllık ortak kültürel miras da bunu gerektirir. Bu hususta Yargıtay On Sekizinci Ceza Dairesi: “TCK’nın 79/1. maddesinde, göçmen kaçakçılığı suçunun, bir yabancının yasal olmayan yollardan ülkeye sokulması, bir yabancının yasal olmayan yollardan ülkede kalmasına imkan sağlanması veya bir Türk veya yabancının yasal olmayan yollardan yurt dışına çıkmasına imkan sağlanması, biçimindeki seçimlik hareketlerden biriyle işlenebileceği düzenlenmiştir. Yasal olmayan yollardan ülkeye giren bir düzensiz göçmenin, ülkede kalmasına imkan sağlanması durumunda anılan Kanun maddesine göre, göçmen kaçakçılığı suçu oluşacak ise de, suç

gerçeğe aykırı olarak paylaştan kişi hakkında -halkı yanıltıcı bilgiyi yayma suçunun diğer unsurlarını da taşıdığı varsayımında- sadece halkın bir kesimi hedef alınmıştır kabulüyle bahse konu suç açısından halkın tamamına yönelik bir fiil olmadığından cezalandırılmayacak mıdır? Yukarıda elverişlilik başlığı altında yaptığımız açıklamalarla benzer olarak burada ilgili paylaşımın sadece halkın bir kesimine yönelik olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü bu paylaşım öncelikle halkın tamamının erişimini mümkün kılacak vaziyettedir. İlâveten korunan hukuksal değer olan kamu barışına yönelik tehlikeler barındırdığı açıktır. Zira bu gerçeğe aykırı bilginin infial yaratması halinde Suriye uyruklu şahıslara yönelik saldırı tehlikesi doğuracağı ihtimal dahilindedir. O halde gerçeğe aykırı bilgiyle halkın bir kesimi hedef alınsa dahi bu bilginin halk arasındaki kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde suçun oluşabileceğini kabul etmek gerekir.

Nihayetinde halkın bir kesimi kavramıyla ilgili suçun kapsamı genişletildiği düşünülse de esasen halk kavramından farkı yoktur. Halkın bir kesimini oluşturan gruplar aslında halkın parçasıdır, iç içe geçmiş vaziyettedir. Sadece kendilerine has özellikleri dolayısıyla halka dahil olmak istememektedirler. Bu hususunda ceza hukuku özelinde, mağdur ayırımında bir farklılık taşımamaktadır.

5. Konu

A. Genel Açıklamalar

Suçun konusu hukuki ve maddi olarak ikiye ayrılmaktadır. Konusuz suç olmaz⁴⁶⁹. Somut bir konu olmasa dahi menfaat bulunmaktadır⁴⁷⁰. Suçun hukuki konusu yukarıda korunan hukuki değer başlığı altında incelenmiştir. Suçun maddi konusu ise suçun üzerinde gerçekleştiği kişi veya şeydir⁴⁷¹. Suçun meydana gelmesiyle suçun maddi konusunun zarar ve tehlikeye uğraması söz konusudur⁴⁷². O

tarihinden önce geçici koruma statüsüne hak kazanan ve bu suretli düzenli hale gelen göçmenlerin, ülkede kalmasına imkan sağlanmasında atılı suçun unsurları oluşmayacaktır.” (Yargıtay On Sekizinci Ceza Dairesi, 8 Haziran 2020 Tarih ve E.2019/10487, K.2020/6624 Sayılı Kararı (Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, a.g.e., s.70). Benzer görüşler için ayrıca bkz.: Zafer, a.g.e., s.225-226; Apış, a.g.e., s.68.

⁴⁶⁹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.353; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.222; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.118; Dülger, a.g.e., s.433.

⁴⁷⁰ Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.221. Demirbaş ise “*Maddi konusu bulunmayan suçların varlığına rağmen, hukuki konuya sahip olmayan suç yoktur. Çünkü unsurlarının bütünü bakımından dikkate alınan her suç, cezaen korunan bir hukuki varlık veya yararın ihlalidir.*” görüşündedir (Demirbaş, a.g.e., s.607).

⁴⁷¹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.353-354; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.222; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.221; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.118; Demirbaş, a.g.e., s.605; Dülger, a.g.e., s.433; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.165; Hakeri, a.g.e., s.120.

⁴⁷² Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.223; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.119-120; Dülger, a.g.e., s.434; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.166.

halde korunan hukuki değer, kanun koyucunun ihlal edilmemesini istediği alan iken suçun konusu ihlalin ne üzerinde gerçekleşmiştir⁴⁷³.

TCK m. 217/A suçunun konusu “ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgi”dir⁴⁷⁴. Yukarıda bilgi ve gerçeğe aykırı bilgi konusunda açıklamalar yapmıştık. Bu konuya basın hukuku boyutuyla da değinmekte yarar görüyoruz⁴⁷⁵. Basın özgürlüğünün içerisinde bulunan haber, düşünce ve görüşleri yayınlatabilmek ve yayınları dağıtabilmek hakkı⁴⁷⁶ Anayasa’nın 26’ncı maddesinin birinci fıkrasındaki: “Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.” hükmüyle birlikte koruma altına alınmıştır. Yine Anayasa’nın 26’ncı maddesinin ikinci fıkrası:

“Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.” şeklinde sınırlama nedenlerini saymıştır⁴⁷⁷.

Türk hukukunda bu sınırlama sebeplerinin; gerçeğe uygunluk, kamu yararı ve toplumsal ilgi, güncellik, ölçülülük, nedensellik bağı şeklindeki unsurlar birlikte ele alınarak bu hususta yapılacak değerlendirme sonucunda kanaate varılması gerektiği belirtilmiştir⁴⁷⁸.

Konumuzu ilgilendiren gerçeğe uygunluk hususunda, somut veya tam gerçeklik: haberin gerçekte var olan olaylar üzerinden aktarıldığını belirtirken görünüşte gerçeklik: habere konu olayların haberin yayıldığı andaki koşullara uyumunu ifade eder. Yine gerçek olmayan bir habere dayanılması veya gerçek olaya, gerçek olmayan vakıalar eklenmesi halinde gerçeğe uygunluktan söz edilemez⁴⁷⁹. Örneğin bir terör saldırısına ilişkin yapılan haberde eylemin gerçekleştiği yerdeki kamera kayıtlarında sadece bir kişi bulunmakta ve eyleme yönelik hareketler içerisinde bulunduğunun görüldüğü olayda,

⁴⁷³ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.355; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.222-223; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.221; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.118-119; Demirbaş, a.g.e., s.607; Dülger, a.g.e., s.434; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.165-166.

⁴⁷⁴ Şenol, a.g.e., s.337; Aydın, a.g.e., s.721; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.75; Akın, a.g.e., s.164; Aktaş, a.g.e., s.152; Sarsıkoğlu, a.g.e., s.731.

⁴⁷⁵ Türey ve diğerleri, a.g.e., s.11; Akın, a.g.e., s.167.

⁴⁷⁶ Dönmezer ve Bayraktar, a.g.e., s.225.

⁴⁷⁷ *Ibid*, s.244.

⁴⁷⁸ *Ibid*, s.245.

⁴⁷⁹ *Ibid*, s.245-246; Özkepir, Kocaman ve Kart, a.g.e., s.209.

basın organlarının bu kişiyi esasen olayın faili olmasa da bu yöndeki zanla yayımlaması görünüşte gerçekliktir. Bu kişi gerçekten eylemin sorumlusu olsaydı somut gerçektir diyebilecektik. Görünüşte gerçeği her zaman tamamen gerçek dışıdır diyerek suçlamamız mümkün değildir. Zira basın organlarının her olayı an itibarıyla dosdoğru bir şekilde aktarmaları beklenemez. Burada gerekli özen gösterilerek yukarıda belirttiğimiz unsurlar kapsamında yayımlanıp yayımlanmadığı hususu değerlendirmeye konu olacaktır⁴⁸⁰. Konunun anlaşılması için verilen bu bilgiler ışığında inceleme konusu suç kapsamında haberin değil bilginin cezalandırıldığını belirtmeliyiz. Yasama organı, sadece haberin cezalandırılması isteseydi fiyatları etkileme (TCK m. 237) ve savaşta yalan haber yayma (TCK m. 323) suçlarında olduğu gibi “haber” ve “havadis” kavramlarını tercih ederdi. Oysaki çalışma konusu suç ile haber ve havadis terimlerini de kapsayan bilgi kavramı tercih edilmiştir⁴⁸¹.

Balcı ve Çakır’ın aktardığına göre gerçeğe aykırılık üç şekilde incelenebilir: “*Buna göre kimsenin inanmadığı ya da çok az kişinin inandığı yanlış bilgiler, bazılarının inandığı bazılarının inanmadığı yanlış bilgiler ve geniş çapta inanılan yanlış bilgilerden bahsetmek mümkündür.*” şeklinde olup gerçeğe aykırı bilginin suç teşkil etmesi için geniş kitlelere tesir etmesi ve ilk bakışta tespit edilememesi gerekir⁴⁸².

TCK’da “gerçeğe aykırı” kavramı; Hileli iflas (TCK m. 161/1-d): “*Hileli iflasın varlığı için; ...gerçeğe aykırı muhasebe kayıtlarıyla veya sahte bilanço tanzimiyle aktifin olduğundan az gösterilmesi, gerekir*”, şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi (TCK m. 164/1): “*...ilgililerin zarara uğramasına neden olabilecek nitelikte gerçeğe aykırı önemli bilgiler verecek veya verdirtecek olurlarsa ...cezalandırılır.*”, resmi belgede sahtecilik (TCK m. 204/2): “*...gerçeğe aykırı olarak belge düzenleyen ...cezalandırılır*”, resmi belge hükmünde belgeler (TCK m. 210/2): “*Gerçeğe aykırı belge düzenleyen tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire veya diğer sağlık mesleği mensubu ...cezalandırılır*”, suç üstlenme (TCK m. 270/1): “*...gerçeğe aykırı olarak, suçu işlediğini veya suça katıldığını bildiren kimseye ...hapis cezası verilir*”, yalan tanıklık (TCK m. 272/1): “*Hukuka aykırı bir fil nedeniyle başlatılan bir soruşturma kapsamında tanık dinlemeye yetkili kişi veya kurul önünde gerçeğe aykırı*

⁴⁸⁰ Özdan, a.g.e., s.147.

Ekren; “Yasalarda açıkça yazmazsa da yerleşik yargı, yani Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay tarafından verilen kararlara ve aynı zamanda evrensel olarak da kabul gören aşağıdaki kriterlere göre bir yayının hukuka uygun olabilmesi için dört şart bir arada öngörülmüştür. Bunlar; 1-Haber veya yayın gerçek midir? 2- Haber veya yayın güncel midir? 3- Haber veya yayının verilmesinde kamu yararı, kamunun ilgisi var mıdır? 4- Haber veya yayının veriliş biçimi (şekli) ile özü (konusu-esası) arasında düşünsel bir bağ var mıdır? Bu soruların cevabı “evet” ise sorun yok demektir. Bunlardan bir unsurun eksikliği haberi veya yayını hukuka aykırı hale getirebilir.” hukuka uygun yayının unsurlarına yer vermiştir (Ekren, a.g.e., s.251). Benzer açıklamalar için ayrıca bkz.: Özkepir, Kocaman ve Kart, a.g.e., s.209.

⁴⁸¹ Akın, a.g.e., s.165-166.

⁴⁸² Balcı ve Çakır, a.g.e., s.10.

olarak tanıklık yapan kimseye ...hapis cezası verilir”, (TCK m. 272/2): “Mahkeme huzurunda ya da yemin ettirerek tanık dinlemeye kanunen yetkili kişi veya kurul önünde **gerçeğe aykırı** olarak tanıklık yapan kimseye ...hapis cezası verilir.”, şahsi cezasızlık veya cezanın azaltılmasını gerektiren sebepler (TCK m. 273/1-b): “Tanıklıktan çekinme hakkı olmasına rağmen, bu hakkı kendisine hatırlatılmadan **gerçeğe aykırı** olarak tanıklık yapması, halinde, verilecek cezada indirim yapılabileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir”, gerçeğe aykırı bilirkişilik veya tercümanlık (TCK m. 276/1): “...bilirkişinin **gerçeğe aykırı** mütalaaada bulunması halinde ...hapis cezasına hükmolunur”, (TCK m. 276/2): “...**gerçeğe aykırı** olarak tercüme etmesi halinde, birinci fıkra hükmü uygulanır”, adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs (TCK m. 288/1): “...**gerçeğe aykırı** beyanda bulunması için, yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı hukuka aykırı olarak etkilemek amacıyla alenen sözlü veya yazılı beyanda bulunan kişi, ...adli para cezası ile cezalandırılır.” hükümlerinde geçmektedir. Bu maddelerdeki gerçeğe aykırı muhasebe kayıtları, gerçeğe aykırı önemli bilgiler, gerçeğe aykırı belge, gerçeğe aykırı olarak suçu işlediğini veya suça katıldığını bildirme, gerçeğe aykırı olarak tanıklık, gerçeğe aykırı mütalaa, gerçeğe aykırı tercüme, gerçeğe aykırı beyanın konumuz açısından önemi, ilgili suçun konusunun, önüne sıfat olarak “**gerçeğe aykırı**” kavramını tercih edilmesidir. Örneğin gerçeğe aykırı belge düzenleme, var olan durumun olduğundan farklı gösterilerek irade açıklamalarına aykırı bir belge düzenlenmesidir⁴⁸³. Benzer şekilde kişinin gerçek olan duruma aykırı tanıklık yapması veya gerçeği gizlemesi halinde gerçeğe aykırı tanıklıktan bahsedilebilir⁴⁸⁴. Nihayetinde yukarıda verilen kanun hükümlerinin ortak noktası objektif yapılan değerlendirmenin sonucunda gerçek kabul edilen duruma aykırılık oluşturmalarıdır⁴⁸⁵.

⁴⁸³ Mehmet Sıddık Çinko, *Resmi Belgede Sahtecilik Suçu*, Ankara, Seçkin, 2023, s.172.

⁴⁸⁴ Asuman İnce Tunçer, *Yalan Tanıklık Suçu*, Ankara, Seçkin, 2020, s.108.

⁴⁸⁵ Can Canpolat, “Ekonomik Suçluluk Bağlamında Şirket veya Kooperatifler Hakkında Yanlış Bilgi -Verme- Suçu (TCK m.164)”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 27, Sayı 1, 2021, s.166 (<https://doi.org/10.33433/maruhad.905361>).

Konumuz açısından önemli bir sorun ise gerçeğe aykırılığın incelemesinde objektif değerlendirmenin kim tarafından ve ne şekilde yapılacağı hususudur⁴⁸⁶⁴⁸⁷. Doktrinde bilginin gerçekliği her somut olaya özgü olarak bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından yapılması gerektiği belirtmiştir. Tek kaynak olarak idareye başvurulması⁴⁸⁸ halinde ifade özgürlüğüne yönelik müdahale taşıyabileceğini söylenmiştir⁴⁸⁹. Bu şekilde kurulan hükmün hukuka aykırı olacağına da değinmek gerekir⁴⁹⁰. Balcı ve Çakır gerçeğe aykırı bilginin tespitinde önerdiği kriterler:

“Kasıtlı olarak yayımlanan veya dağıtılan yanlış bilgide; (a) materyal bir kişiyi karalamak için kullanılır, (b) gerçek kaynaklar taklit edilir, (c) içerik yanıltıcı ve aldatmaya veya zarar vermeye

⁴⁸⁶ Sevdiren, a.g.e., s.457.

Konunun önemine dikkat çeken Sadak, yakın zamanda ülkemizde meydana gelen iki olayı şöyle aktarmıştır: “Avukat Eyüp Akıncı, X (eski adıyla Twitter) platformunda “Küçükçekmece Adliyesi’nde yaygınlaşan rüşvet iddiaları” hakkında yaptığı paylaşımın ardından, Küçükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından “Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçu kapsamında başlatılan soruşturma kapsamında hukuka aykırı bir şekilde konutunu terk etmeme adli kontrol tedbirine tabi tutulmuştur. Avukatlık mesleği gereği duruşmalara katılmak ve diğer hukuki işlemleri takip etmek zorunda olan Akıncı hakkında, adli kontrol tedbiri şartları oluşmamasına rağmen, hukuki faaliyetlerini engellemek ve terbiye etmek amacıyla bu tedbirin uygulanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Küçükçekmece 23. Asliye Ceza Mahkemesi’nde görülen yargılama sonucunda, 2023/1043 esas numaralı ve 2024/548 karar numaralı dosyada, 05.07.2024 tarihli kararla Avukat Eyüp Akıncı beraat etmiştir. Yine aynı şekilde Gazeteci Tolga Şardan, “MİT’in Cumhurbaşkanlığı’na sunduğu yargı raporunda neler var?” başlıklı yazısı nedeniyle yargıdaki atama ve görevlendirmelerle ilgili yaptığı haber kapsamında 1 Kasım’da tutuklanmıştır.” (Sadak, a.g.e., s.106).

Konunun yarattığı kafa karışıklığına değinen Akyürek; “Örneğin geçtiğimiz günlerde şöyle bir haber başlığı vardı: “Antalya’da Estonyalı turist karsını döverek öldürdü”. Yalnızca başlığa bakıldığında hangi sonuca ulaşmak yanıltıcı olmayacaktır: a) Estonyalı birisi, turist karsını öldürdü b) Estonyalı bir turist, karsısını öldürdü c) Üçüncü bir kişi, hem Estonyalı hem de turist olan karsını öldürdü.” Bu örnek gerçeğin, ondan ne anlaşılmak istediği olabileceğine misaldir (Akyürek, a.g.e., s.211).

⁴⁸⁷ “Türk makamları Komisyon’a, bir içeriğin yanıltıcı, yanlış bilgi içerip içermediğine ilişkin kararın, uzman bilirkişilerden yararlanacak olan mahkemeler tarafından alınacağını bildirmiştir. Komisyon bu bağlamda, kanunda bilirkişilerin bu değerlendirmeyi objektif ve tutarlı bir şekilde yapabilecekleri herhangi bir kriter bulunmadığını not etmektedir.” (Venedik Komisyonu, a.g.e., s.13, § 43).

⁴⁸⁸ “Bu bağlamda Venedik Komisyonu, Türk makamları tarafından 26 Eylül 2022 tarihinde sağlanan Bilgi Notu’nun 5. paragrafında şu ifadelerin yer aldığını gözlemlemektedir: “Kanun Teklifi genel olarak [...] Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna bu hizmetlerle ilgili gerekli düzenlemeleri yapma ve tedbirleri alma yetkisi vermeyi, dezenformasyona karşı önlem almak için Türk Ceza Kanunu’nun ‘Kamu Barışına Karşı İşlenen Suçlar’ kategorisinde yer alan ‘kamuoyunu yanıltıcı bilgileri alenen yaymak’ suçunun tanımını yapmayı ve kamu barışını bozacak şekilde yanıltıcı bilgileri alenen yaymanın suç olarak belirlenmesini sağlamayı amaçlamaktadır.” Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna devredilen fiili yetkinin kapsamı, özellikle de Ceza Kanunu’nun 217/A maddesinin uygulanması amacıyla bilginin gerçekliğini değerlendirme kriterlerini tanımlamakla görevlendirilip görevlendirilmeyeceği belirsizliğini korumaktadır. Düzenleyici kurumlar sıklıkla tüzük ve yönetmelikler çıkarmaktadır (görsel-işitsel medya, elektronik iletişim hizmetleri ve telekomünikasyon hizmetleri sağlayıcılarının hak ve yükümlülükleri alanında). Ancak, ulusal bir düzenleyici kuruma ceza hukukunu tespit ve “eylemleri suç olarak belirleme” yetkisi verilmesi Avrupa standartlarıyla uyumlu bir yaklaşım değildir.” (Venedik Komisyonu, a.g.e., s.13-14, § 44).

⁴⁸⁹ Balcı ve Çakır, a.g.e., s.8-9-; Aydın, a.g.e., s.721-722; Polat, a.g.e., s.164; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.76-77; Sadak, a.g.e., s.106; Tevfik Sönmez Küçük, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçunun Anayasallığı”, *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, s.14 (<https://doi.org/10.59933/tauhfd.1503804>); Akyürek, a.g.e., s.210-211; Özdan, a.g.e., s.147; Akın, a.g.e., s.173-174; Aktaş, a.g.e., s.154-155; Sevdiren, a.g.e., s.457.

⁴⁹⁰ Balcı ve Çakır, a.g.e., s.9; Aydın, a.g.e., s.722, Akın, a.g.e., s.170-171.

yöneliktir, (d) başlıklar veya görseller içeriği desteklemez, (e) orijinal içerik, yanlış bağlamsal bilgilerle paylaşılır, (f) gerçek bilgiler veya görüntüler aldatmak için manipüle edilir”⁴⁹¹.

Düşüncemize göre, gerçeğe aykırı bilginin tespitinde görevli yerler mahkemelerdir. Mahkemeler bu değerlendirmeleri yaparken konunun ayrı bir araştırmaya gerek görmeden gerçek dışılığını tespit ettikleri takdirde bu konudaki değerlendirmelerine yer vererek hüküm kurabilirler⁴⁹². Ancak bilgi çağının getirdiği kolaylığın yanı sıra karmaşıklığından ötürü bilginin tespiti uzmanlığı, özel veya teknik bir alanı ilgilendiriyorsa bilirkişi veya uzman mütalaasından faydalanmalıdır⁴⁹³. Yine bilirkişi ve uzman görüşünün hükme esas alınıp bu konuda mahkemenin kanaatinin bildirilmemesi de hukuka aykırılık teşkil eder. Zira bilirkişi veya uzman görüşü, hâkimin takdir hakkı yönünde açıklamalarda bulunamaz⁴⁹⁴. Venedik Komisyonu ise gerçekliğin değerlendirilmesinde ele alınacak kriterlerin kanuna dahil edilmesi görüşündedir⁴⁹⁵.

İdare gerçeğe aykırı bilgiyle mücadele için 14 sayılı İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi m. 3 ve m. 6/A hükümleri uyarınca Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı kurulmuştur. Bahsedilen kararnamenin 6/A-1 hükmünün

“c) Türkiye Cumhuriyeti’ne yönelik iç ve dış tehdit unsurlarını analiz ederek stratejik iletişim ve kriz yönetimi açısından gerekli tedbirleri uygulamak,

ç) Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı yürütülen psikolojik harekât, propaganda ve algı operasyonu faaliyetlerini belirleyerek her tür manipülasyon ve dezenformasyona karşı faaliyette bulunmak.”

Şeklindeki bentleri Anayasa’nın 26. maddesinde yer alan düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetine ve 28. maddesinde yer alan basın hürriyetine yönelik müdahalede bulunma riski açık olduğu belirtilmiştir. Bu müdahalelerin ise Anayasa’nın 104’üncü maddesinin 17’nci fıkrasında:

“Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları

⁴⁹¹ Balcı ve Çakır, a.g.e., s.10.

⁴⁹² CMK 63’üncü maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümle hükmü: “Ancak, genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukukî bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz” uyarınca bu hallerde hâkimin tespiti kendisinin yapması yerinde olacaktır.

⁴⁹³ Benzer görüşler için bkz: Akın, a.g.e., s.172-173; Aktaş, a.g.e., s.154-155.

⁴⁹⁴ CMK 67’nci maddesinin ikinci fıkra hükmü “Bilirkişi, raporunda ve sözlü açıklamaları sırasında çözümünü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hususlar dışında açıklama yapamaz; hâkim tarafından yapılması gereken hukukî nitelendirme ve değerlendirmelerde bulunamaz.” mahsustur.

⁴⁹⁵ Venedik Komisyonu, a.g.e., s.14, § 45.

ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez.”

Amir hükmü gereğince temel hak ve özgürlüklerine ilişkin düzenlemelerin Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle tesis edilemeyeceği gerekçesiyle iptal edilmiştir⁴⁹⁶. İptal edilen hususlarda henüz düzenleme yapılmamış olup İletişim Başkanlığı faaliyetlerine devam etmektedir.

İletişim Başkanlığı bünyesindeki Dezenformasyonla Mücadele Merkezi (DMM) resmi internet sitesinde⁴⁹⁷, kendini “*Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı bünyesinde, yalan haberle mücadeleye yönelik oluşturulan birimdir*” şeklinde tanımlamıştır. Dezenformasyonla Mücadele Merkezi Ne Yapar? sorusuna ise

“*Gerek yurt içi gerek yurt dışı kaynaklı algı operasyonlarının, komplo teorilerinin ve manipülasyon girişimlerinin önemli bir parçası olan dezenformasyonun erken aşamada tespitini ve eş zamanlı olarak ele alınmasını hedefler. Alanında uzman editörlerden oluşan haber ekibi 7/24 haber taraması yapar, sosyal medyada yayılan ya da yayılma potansiyeli taşıyan yalan haberleri inceler, güvenilir araştırma ve doğrulama yöntemlerinin yanı sıra yapay zekadan faydalanır.*”

İfadeleriyle karşılık vermiştir. Bu kapsamda belli bir yayım tarihi olmasa da ülke gündeminin ihtiyacına göre yayılan gerçeğe aykırı bilgilere yönelik Dezenformasyon Bülteni yayımlamakta ve kamuoyunun tepkisine çeken bilgi ve haberleri inceleyerek halkı bilgilendirmektedir⁴⁹⁸. Yine Alo 141 telefon hattı; güvenli internet bilgi, yardım ve destek hattı kurulmuş olup 7/24 esasına göre hizmet vermektedir. Bu açıklamalar ışığında hâkimin, sadece Dezenformasyonla Mücadele Merkezi’nin yaptığı açıklamalara göre hüküm vermesi kabul edilemez. Çünkü 14 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (CBK) uyarınca Dezenformasyonla Mücadele Merkezi’nin bünyesinde olduğu İletişim Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığına bağlıdır⁴⁹⁹. Bağımsız ve tarafsız yargılama yapan mahkemelerin siyasi iktidarın egemen olduğu taraflı kurumun açıklamalarına bağlı kalması halinde ifade ve basın özgürlüğüne ket

⁴⁹⁶ CBK’nın iptal edilen diğer hükümleri kadro ve mali hususlara ilişkin olduğundan değinilmemiştir (Anayasa Mahkemesi, 27 Aralık 2023 Tarih ve E.2020/88, K.2023/224 Sayılı Kararı [https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/224?EsasNo=2020%2F88]).

⁴⁹⁷ Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, https://www.dmm.gov.tr/.

⁴⁹⁸ Küçük, a.g.e., s.14-15. Dezenformasyonla Mücadele Merkezi’nin bu çalışmaları George Orwell’in 1984 adlı romanındaki “Gerçek Bakanlığı”na benzetilmiştir (Sevdiren, a.g.e., s.457; Şen, Ervan ve Serdar, a.g.e.).

⁴⁹⁹ 14 sayılı CBK 1’inci maddesi: “*Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin amacı; Cumhurbaşkanlığına bağlı genel bütçeli İletişim Başkanlığının kurulmasına, teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir*”.

vurulabilir⁵⁰⁰. Burada mahkemelerin yaptığı araştırmaya ek olarak Dezenformasyonla Mücadele Merkezi'nin açıklamalarına da yan delil olarak yer vermesinde ise bir sakınca görmemekteyiz.

Yukarıda bilgi çarpıtma (disinformation), bilgi kaydırma (misinformation) ve bilgi suistimali (malinformation) başlıkları altında ayrıntılı açıklamalar yapmıştık. Doktrinde bilgi kaydırmanın (misinformation) eksik ve hatalı bilgi yayılması olduğu ve gerçeğe aykırı olduğu yapılan inceleme sonucunda ortaya çıktığı; bilgi çarpıtmada (disinformation) ise baştan itibaren olgusal temele sahip olmayan, tahrif edilmiş bilgi olduğu gerekçesiyle halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun bilgi kaydırma yöntemiyle işlenemeyeceğini belirtilmiştir⁵⁰¹. Yine bir görüş bilgi suistimalinin (malinformation) bu suç kapsamında değil başka suçlar kapsamına girdiğini ifade etmiştir⁵⁰². Kanaatimizce suçun ihdas amaçlarından biri olan bilgi çarpıtmayla mücadele göz önüne alındığında gerçeğe aykırı bilginin kötüniyetle yayıldığı bilgi çarpıtma suçun konusu oluşturur. Bilgi kaydırma her ne kadar gerçeğe aykırı bilginin yayılması söz konusu olsa da failin niyeti araştırılmalıdır. Şayet kişinin kastı “*sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikini*” taşıyorsa cezalandırılması mümkündür. Bilgi suistimalinde ise suçun oluşması için gerekli kast mevcut ise de yayılan bilgi gerçektir. Bu yukarıda inceleme konusu suçun benzer suçlarla mukayesesinde görüleceği üzere ilgisine göre savaşta yalan haber yayma (TCK m. 323) veya bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı (SPK m. 107/2) suçunu gündeme getirebilir⁵⁰³.

Madde başlığı “yanıltıcı bilgi⁵⁰⁴” iken kanun metninde “gerçeğe aykırı bir bilgi” kavramı tercih edilmiştir⁵⁰⁵. Gerçeğe aykırı bilgi kavramı, daha çok bilgi çarpıtma ile özdeşleştirilirken, yanıltıcı bilgi

⁵⁰⁰ Akın, a.g.e., s.172.

⁵⁰¹ Şenol, a.g.e., s.341-342; Akın, a.g.e., s.166; Benzer görüşteki yazar için ayrıca bkz.: Aydın, a.g.e., s.715.

⁵⁰² Aydın bilgi suistimali için; “*Kişide halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak amacı bulunsu ve ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçek bir bilgiyi kamu barışını da bozmaya elverişli olarak yayması durumunda bu gerçek bilgi suçun konusu oluşturmayacaktır. Söz gelimi düşmanın ülkeyi gerçekten işgal ettiği ve belirli bir bölgeye doğru işgal amacıyla ilerlediği bir durumda o bölgenin boşaltulmasını kolaylaştırmak amacıyla düşman işgaline ilişkin bilgiyi yayan ve panikle halkın kaçmasına neden olan kişinin yaymış olduğu bilgi bu suçun konusu oluşturmayacaktır. Bu durumda TCK m. 323’te düzenlenen savaşta yalan haber yayma suçu oluşabilecektir. Nitekim bu madde kapsamında asılsız veya abartılmış veya özel maksada dayalı havadis veya haber yayılması veya nakledilmesi veya temel milli yararları zarar verilmesi cezalandırmaktadır.*” örneğini vermiştir (Aydın, a.g.e., s.715-716).

⁵⁰³ Şenol, a.g.e., s.338-339.

⁵⁰⁴ “*Venedik Komisyonu, Türk makamları tarafından 6 Ekim 2022 tarihinde sunulan açıklamalarda, ‘Yanıltıcı Bilgi’nin ‘kamuoyunu yanıltabilecek herhangi bir bilgi’ anlamına geldiğini ve ifade ve bilgi edinme özgürlüğü ile doğrudan ilgili olduğu için doğası gereği bir suç olamayacağının belirtildiğini görmekten memnuniyet duymaktadır*” (Venedik Komisyonu, s.13, § 41).

⁵⁰⁵ Balcı ve Çakır, a.g.e., s.7; Aydın, a.g.e., s.716-717; Polat, a.g.e., s.163; Küçük, a.g.e., s.11; Akyürek, a.g.e., s.211; Kitapçıoğlu Yüksel, a.g.e., s.99; Akın, a.g.e., s.76; Aktaş, a.g.e., s.152.

ise bilgi kaydırma ile birlikte anılmaktadır⁵⁰⁶. Gerçeğe aykırı bilgi içerisinde doğası gereği yanıltıcı bilgiyi de ihtiva etmektedir⁵⁰⁷. Yanıltıcı bilgi ise her durumda gerçeğe aykırı bilgi değildir⁵⁰⁸. Gerçeğe aykırı bilginin yayılmasıyla halk, gerçek algısında tereddütte girerek yanılmaktadır. O halde gerçeğe aykırı bilginin yayılmasıyla suçun diğer unsurlarının da bulunması halinde suçun oluşacağı söylenebilir. Yanıltıcı bilginin yayılması halinde ise her ne kadar yayılan bilgi gerçekle örtüşmese de bu cezalandırma için tek başına yeterli değildir⁵⁰⁹. Bilgi kaydırma başlığı altında yaptığımız açıklamalarda da görüleceği üzere kişinin zarar verme kastı bulunmamaktadır⁵¹⁰. Bu halde 5271 sayılı CMK m. 223/2-c hükmü doğrultusunda, “Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması” gerekçesiyle beraat kararı verilmesi gerektiği görüşündeyiz.

Madde başlığı ve metnindeki çelişkili durumun⁵¹¹ bilinçli bir şekilde oluşturulmadığı kanaatindeyiz⁵¹². Şenol:

“Suçun madde başlığında muhtemelen “disinformation” karşılığı olarak “yanıltıcı bilgi” (misleading information) ifadesinin tercih edilmesinin, suçun konusuna ilişkin yanıltıcı bir intiba uyandıran isabetsiz bir tercih olduğunu belirtmek gerekir. Bu çalışmanın İngilizce başlığında bu sebeple “disinformation” kavramı kullanılmıştır.” görüşündedir⁵¹³.

Bu çelişkili durumun sağladığı menfaat söz konusu değilken aksine yukarıda zikrettiğimiz karışıklıkları doğurmaktadır. Madde başlıkları her ne kadar kanun metnine dahil olmadığı yönünde

⁵⁰⁶ Literatürün büyük çoğunluğu bu yönde uzlaşmışken Sarsıkoğlu’nun her iki kavramın örtüştüğüne yönelik görüşüne (Sarsıkoğlu, a.g.e., s.727) katılmak mümkün gözükmemektedir.

⁵⁰⁷ Polat, a.g.e., s.163-164.

⁵⁰⁸ Balcı ve Çakır, a.g.e., s.7; Aydın, a.g.e., s.717; Akın, a.g.e., s.176.

⁵⁰⁹ Kitapçıoğlu Yüksel, a.g.e., s.99.

⁵¹⁰ Bilgiye dayalı manipülasyon suçundaki yalan, yanlış veya yanıltıcı bilgi hususundaki: “Bilgiye dayalı manipülasyon suçu bakımdan SerPK m. 107/2’de sayılan seçimlik hareketlerin “yalan, yanlış veya yanıltıcı” olmasını zorunlu hale getiren ibare de hile teşkil etmektedir. Buna göre hile, maddi unsurun bir parçası olarak suçun kurucu unsuru olduğundan, gerçekleşmediğinde bilgiye dayalı manipülasyon suçu işlenmiş olmaz. Ayrıca failin kastının suçun maddi unsurlarını kapsamaması, genel kast kuralları uyarınca, zorunlu olduğundan, failin kasıtlı gerçekleştirdiğinin kabul edilebilmesi için, failin bu hareketleri hileli biçimde gerçekleştirdiğini bilmesi ve istemesi gerekir. Dolayısıyla söz konusu seçimlik hareketler “yalan, yanlış veya yanıltıcı” başka bir deyişle hileli olmadıklarında bilgiye dayalı manipülasyon suçu gerçekleşmiş olmayacağı gibi, failin kastının hileyi kapsamadığı durumlarda da, başka bir deyişle, fail gerçekleştirdiği seçimlik hareketin veya hareketlerin yalan, yanlış veya yanıltıcı olduğunu bilmediği veya istemediği durumlarda da anılan suç işlenmiş sayılmayacaktır.” açıklamalar görüşümüzle örtüşmektedir (Güneş Okuyucu Ergün, “Bilgiye Dayalı Manipülasyon Suçu Kapsamında ‘Yalan, Yanlış Veya Yanıltıcı’ Olma Koşulunun Mahiyeti”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2021, s.114 (<https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.901483>)).

⁵¹¹ Sevdiren, a.g.e., s.451.

⁵¹² Benzer görüşteki yazar için ayrıca bkz.: Aktaş, a.g.e., s.153.

⁵¹³ Şenol, a.g.e., s.341.

baskın görüş bulunsa dahi kanunun ruhu ve amacının ortaya çıkarılmasında yararlanılması gerekir⁵¹⁴. Bu nedenle doktrinde de değinildiği üzere madde başlığının “Gerçeğe aykırı bilgiyi alenen yayma” veya suçun ihdas edildiği beşinci bölümde düzenlenen suçlarla uyumlu olarak “Halk arasında gerçeğe aykırı bilgiyi alenen yayma” olarak değiştirilmesi gereklidir⁵¹⁵.

Benzer durum, şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi (TCK m. 164) suçunda da mevcuttur. Madde başlığında “yanlış bilgi”, metinde “gerçeğe aykırı önemli bilgiler” ibaresine yer verilmiştir. Her iki kavram arasında büyük farklılık olmasa da çelişki yarattığı gerekçesiyle bu durumda eleştirilmiştir⁵¹⁶.

Suçun konusu bilgi olduğundan bilgi niteliği olmayan eylemler bu suçu oluşturmayacaktır. Kişilerin eleştiri, tahmin, öngörü, iddia veya beden diliyle meydana getirdiği hareketler geneli itibarıyla bilgi içeriğinden yoksundur⁵¹⁷. Bu husus TCK m. 218’de: “*Ancak, haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.*” şeklinde karşılık bulmuştur. O halde kişilerin bir konu hakkındaki duygu durumlarını ifade etmek için yaptığı açıklamalar da suç oluşturmayacaktır⁵¹⁸. Ancak bu açıklamaların bilgi içermesi mümkündür. Bu durumda yukarıda gerçeğe aykırı bilginin tespitinde belirttiğimiz unsurlarla birlikte aşağıda suçun manevi unsurunda yaptığımız açıklamalar doğrultusunda kişinin düşüncesini kasıtlı bir şekilde halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle yayıp yaymadığı araştırılacaktır⁵¹⁹. Anlattıklarımıza örnek vermek gerekirse girilmesi yasaklanmış olan askeri bölgelere gizlice girerek sözde askeri kurumların zayıflığını göstermek isteyen sosyal medya içerik üreticisinin sosyal medya hesapları üzerinden video şeklindeki paylaşımı, halkı bilgilendirme özelliğine sahip değildir. Burada her ne kadar paylaşımın ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni üzerinde tehlike yaratabileceği düşünülse de ilgili videonun, suçun konusu olan gerçeğe aykırı bilgi yayma özelliği bulunmamaktadır. Burada Türk ceza hukukunda genişletici yorum yasağı

⁵¹⁴ Murat Aybars Tunca, “Madde Başlıklarının Türk Hukukundaki Yeri”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, 2023, s.475 (<https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.1360670>).

⁵¹⁵ Akın, *a.g.e.*, s.176; Aydın, *a.g.e.*, s.717. Şen, Ervan ve Serdar buna ilave olarak söz konusu suçun: “*Sırf halk arasında endişeye korkuya veya paniğe yol açmak saikiyle; ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili temeli olmayan, uydurma ve gerçek dışı bir bilgiyi, bu niteliğini bilerek ve kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*” şeklinde düzenlenmesi gerektiğini ortaya atmışlardır (Şen, Ervan ve Serdar, *a.g.e.*).

⁵¹⁶ Canpolat *a.g.e.*, s.166.

⁵¹⁷ Aydın, *a.g.e.*, s.723.

⁵¹⁸ Akın, *a.g.e.*, s.165.

⁵¹⁹ Şenol, *a.g.e.*, s.338; Türay ve diğerleri, *a.g.e.*, s.12.

bulunduğu akla gelmelidir⁵²⁰. Bu hareket ise elbette cezasız kalmayacaktır. Suçun diğer şartlarını da taşıması halinde askerî yasak bölgelere girme (TCK m. 332) suçu gündeme gelebilir.

Zaman içerisinde gerçek bilginin “gerçek” vasfının değişmesi halinde ne olacağına da değinmekte yarar görüyoruz. Bu konuda Türey ve diğerlerinin verdiği örneğe göre Amerika’da 1916 yıllarında kokain ilaç olarak kullanılmakta iken günümüz itibarıyla dünyanın birçok yerinde kullanımı yasaklanmıştır⁵²¹. Bu durumda kişinin yaydığı bilginin, yayıldığı anın koşullarına göre görünüş itibarıyla gerçeğe uygun olduğu varsayımında bu bilginin sonradan gerçeğe aykırılığı ortaya koyulmuş olsa da kişinin bu yönde bir yayma kastı olmadığı hallerde cezalandırılmayacaktır⁵²². Tam tersi bir örnekte ise kişinin yaydığı gerçeğe aykırı bilginin sonradan yapılan araştırmayla gerçek olduğu tespit edilirse oluşacak duruma örnek verecek olursak, sağlık uzmanı kişi katıldığı televizyon programında “kuş gribi tekrar başladı, asla kanatlı hayvanları tüketmeyin” şeklinde beyanlarda bulunmuştur. Sonradan yapılan araştırmada ise bu durumun gerçek olduğu görülmüştür. Fakat bu süreç içerisinde yayılan bu demeç ülke gündemini meşgul etmiş ve birçok insan kanatlı hayvanlardan uzak durarak üreticileri zarara uğratmıştır. Burada yapılan değerlendirme sonucunda bu bilgiyi yayan kişinin gerekli araştırmaları yaparak bu sonuca ulaştığını kanıtlamış ve halkı bilinçlendirmek istediği halde yukarıda belirttiğimiz TCK m. 218 hükmünden yararlanarak beraat etmesi gerekir. Lakin kişinin herhangi bir araştırma yapmadan “*surf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle*” bu bilgiyi yaydığı varsayımında cezalandırılma yolunun açık olduğunu belirtmemiz gerekir. Zira kişinin bu sözleri sarf ettiği an itibarıyla suçun tamamlandığı yukarıda belirtmiştik⁵²³.

B. Ülkenin İç ve Dış Güvenliği

Gerçeğe aykırı bilginin suç niteliği taşıması için ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığa ilişkin olmalıdır. Bu durumda örneğin genel ahlaka ilişkin bir hususta yayılan gerçeğe aykırı bilgi olduğunda ne yapılacağı akla gelmektedir. Ceza hukukuna hâkim olan kanunilik ilkesi kapsamında olan belirlilik ilkesi gereğince yasama organının açıkça zikrettiği konular haricinde yayılan bilginin suç oluşturmayacağını söylemek mümkündür⁵²⁴. Uygulama ise bu yönde ilerlememekte ve ilerleyememektedir. Kavramlar girift ve politik yapısından dolayı sıklıkla birbiri yerine kullanılma

⁵²⁰ TCK 2’nci madde: “*Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.*” hükmü buna yöneliktir. Benzer açıklamalar için ayrıca bkz.: Polat, a.g.e., s.163.

⁵²¹ Türey ve diğerleri, a.g.e., s.12.

⁵²² Türey ve diğerleri, a.g.e., s.12; Akın, a.g.e., s.170.

⁵²³ Bkz.: “Fiilin Niteliğine Göre Suçun Tasnifi” başlığı altında ani-mütemadi suç ayrımına yönelik açıklamalar.

⁵²⁴ Aydın, a.g.e., s.721.

potansiyelini taşımaktadırlar⁵²⁵. Venedik Komisyonu, bu kavramların kullanılmasının suçun kapsamını sınırlandırmış gibi gözükse de hukuk düzeninin neredeyse tamamını kapsayan anılan kavramların yerine konuya ilişkin spesifik ve öngörülebilir kavramların tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir⁵²⁶. Nitekim cinsel saldırıya uğrayan mağdurların, failleriyle evlenmeleri halinde sanığa ceza verilmeyeceği yönünde yayılan gerçeğe aykırı bilginin genel ahlaka ters düştüğü izahtan varestedir. Lakin bu aynı zamanda kamu düzeninin başlıca unsuru olan aile yapısını da tehlikeye düşürme imkanından ötürü her durumda belirtilen unsurların dışındaki hallerin cezalandırılmayacağını söyleyemiyoruz.

Güneş'in aktardığına göre ünlü güvenlik kuramcısı Waltz'a göre *"Devletin nihai amacı, güç uygulamak değil güvenlidir. Güç, devletin daha fazla güvenliğe sahip olmasının bir aracıdır"*⁵²⁷. Sarsıkoğlu'nun aktardığına göre yetmiş kadar ülkenin normlar hiyerarşisinin en üstünde iç ve dış güvenlik kavramları yer almaktadır⁵²⁸. Ülkenin iç ve dış güvenliği; milli güvenlik, kamu güvenliği ve kamu düzeni gibi kavramlarla yakın ilişki içerisinde⁵²⁹. 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu m. 2, milli güvenliği: *"Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü iç ve dış tehditlere karşı korunması ve kollanması"* şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin Teşkilat ve Görevlerinin düzenlenmiş olduğu 6 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin 2. maddesinde aynen tekrar edilmiştir⁵³⁰. Johannesburg İlkelerinin (The Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information) birinci bölüm 2'nci maddesi:

*"Millî güvenlik; güç kullanma tehdidine ya da kullanmaya karşı toprak bütünlüğünün korunması, bir dış tehdide karşı ya da hükûmeti devirmeyi amaçlayan iç tehdide karşı mevcut düzenin korunması amacıyla yapıldığı ispatlanmadığı müddetçe meşru bir kısıt olarak kabul edilmemektedir."*⁵³¹.

⁵²⁵ Ali Özdemir, "'Kamu Düzeni' ve 'Kamu Güvenliği' Kavramlarına Analitik Bir Yaklaşım (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırlandırılması Örneği)", *International Journal of Legal Progress*, Cilt 2, Sayı 2, 2016, s.82.

⁵²⁶ Venedik Komisyonu, *a.g.e.*, s.15, § 49.

⁵²⁷ Mehmet Güneş, "Kamu Özgürlüklerinin Sınırlandırılmasında Kamu Güvenliği Gerekçesinin Hukukiliği", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 3, 2019, s. 438 (<https://doi.org/10.15337/suhfd.600562>).

⁵²⁸ Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.732.

⁵²⁹ Şenol, *a.g.e.*, s.341.

⁵³⁰ Özgür Temiz ve Ramazan Demir, "1982 Anayasası'na Göre İdarenin Faaliyet Alanı Olarak Milli Güvenlik", *Adalet Dergisi*, Sayı 70, 2023, s.413 (<https://doi.org/10.57083/adaletdergisi.1285774>).

⁵³¹ Mehmet Emin Akgül, "İfade özgürlüğünün Tarihsel süreci ve Milli Güvenlik Gerekçesiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 61, Sayı 1, 2012, s.33 (https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001649).

Danıştay bir kararında milli güvenlik için “Yurt ölçüsünde beliren iç ve dış tehlikelere karşı Devlet tüzel kişiliğinin savunma ve güvenlik altına alınması” tanımlamasında bulunmuştur⁵³². Doktrinde milli güvenlik tanımı konusunda bir uzlaşma bulunmamakta ise de genel itibarıyla devletin uluslar üstü düzeyde güçlü konumda olabilmek maksadıyla iç veya dış kaynaklı düşmanca eylemlere yönelik savunma faaliyetleri olarak tanımlanmıştır⁵³³. Gürpınar’ın, Tanör’den aktardığına göre

“Artık, “milli güvenlik” gerekçesiyle devletin el atmadığı, kamusal, özel, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, vb. hiçbir alan yoktur. Bu yalnız olağanüstü yönetim usulleri altında değil, normal zamanlarda da geçerli bir kuraldır... Milli güvenlik” artık sadece iç ve dış savunma ve güvenlik konularıyla ilgili askeri bir kavram değildir; “toplumun huzur ve güvenliğinin korunması” (m. 118) ile ilgili her konu bu kavramın da içine girer. Dolayısıyla, sosyal ve politik (ideolojik) düzlemler de bu kavramın denetimi altındadır...”.

Benzer duruma değinen Anayasa Mahkemesi:

“Kamu düzeni, milli güvenlik” gibi deyimler, ... keyfiliğe dek varabilen çeşitli ve aşamalı uygulamalara yol açabilecek kapalı, genel kavramlardır. Bu nitelikteki kavramların olduğu gibi yasaya geçirilmesinin, Anayasa koyucunun er[e]ğine ve yönergesine uygun düşeceği ve bir yasal düzenleme işini göreceği düşünülemez. Başka bir anlatımla bu, Anayasa koyucunun amacı doğrultusunda kanunla yapılmış bir sınırlama niteliğinde kabul edilemez... Sınırlama nedenlerinin kişisel anlayış ve takdire olanak vermeyecek açıklık ve kesinlikte somut olarak belirtilmesi gerekir.”

Kararıyla kavramın esnekliğine değinmiştir⁵³⁴. Burada sıklıkla emniyetin iç güvenlik, savunmanın ise dış güvenlik anlamında kullanıldığı belirtmekte yarar görüyoruz⁵³⁵.

⁵³² Danıştay On İkinci Dairesi, 5 Mart 1970 Tarih ve E.1969/4097, K.1970/426 Sayılı Kararı (Bulut Gürpınar, “1982 Anayasası’na Göre Milli Güvenlik Kavramı”, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 2012, s.126).

⁵³³ Hasan Tunç, “2001 Yılı Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Milli Güvenlik ve İnsan Hakları İlişkisi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 1999, s.2; Deniz Acaray, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Temel Hak ve Hürriyetleri Sınırlandırma Sebebi Olarak Milli Güvenlik”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 71, Sayı 1, 2022, s.170 (<https://doi.org/10.33629/auhfd.891486>); Sadi Çaycı, “Türkiye’nin Milli Güvenliği”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 65, Sayı 4, 2016, s.3328.

⁵³⁴ Anayasa Mahkemesi, 22 Kasım 1976 Tarih ve E.1976/27, K.1976/51 Sayılı Kararı (Gürpınar, *a.g.e.*, s.38). Anayasa Mahkemesi’nin bir diğer kararında da “milli güvenlik” ve “kamu düzeni” uygulayıcıların kişisel görüş ve anlayışlarına göre genişleyebilecek, öznel yorumlara elverişli, bu nedenle de keyfiliğe dek varabilir çeşitli ve aşamalı uygulamalara yol açacak genel kavramlardır” ifadeleri anlattıklarımıza örnektir (Anayasa Mahkemesi, 25 Nisan 1974 Tarih ve E.1973/4, K.1974/13 Sayılı Kararı (Aydın, *a.g.e.*, s.721).

⁵³⁵ Gürpınar, *a.g.e.*, s.126.

Şenol, iç ve dış güvenlik kavramının Anayasa ve TCK’da daha önce kullanılmadığı belirtmiş⁵³⁶ ise de Anayasa’nın basın hürriyeti başlıklı 28’inci maddesinde:

“Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırılanlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar.” şeklinde karşılık bulmuştur.

Türk Hukuk Mevzuatında iç güvenlik için 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu’nun 1’inci ve 2’nci maddeleri ile 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu’nun “Jandarmanın genel olarak görevleri” başlıklı 7’nci maddesinde sayılan kurumların görevlerinin iç güvenlik kapsamında kaldığı kabul edilmiştir⁵³⁷. Dış güvenlik ise 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatının Kanunu’nda, Milli İstihbarat Teşkilâtı’nın görevlerinin sayıldığı 4’üncü maddesinde genel olarak teşkilâtın görevinin dış güvenliği sağlamak olduğu belirtilmiştir⁵³⁸.

Ülkenin iç ve dış güvenliğindeki ülke kavramıyla Türkiye Cumhuriyeti Devletinin egemenlik yetkilerine sahip olduğu yeryüzü parçasını anlaşılmalıdır. Bu parçalar kara, deniz ve havadır⁵³⁹. İç güvenlik; devletin, ülke toprakları içerisinde yaşayan kişileri her türlü tehdit ve tehlikelerden koruyarak emniyete almasıdır⁵⁴⁰. Dış güvenlik ise devletin, ülke topraklarına yönelik ülke dışı aktörler tarafından gelecek her türlü tehdit ve tehlikeye karşı savunmada bulunması olarak tanımlanabilir⁵⁴¹.

⁵³⁶ Şenol, a.g.e., s.340-341.

⁵³⁷ *Ibid*, s.339-340.

⁵³⁸ 7.4.2014 tarihli ve 6532 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un bazı maddelerinin iptali istemiyle açılan davada Anayasa Mahkemesi milli güvenlik için “Kuralda yer alan “görev” veya bu görevi niteleyerek içeriğini belirleyen “dış güvenlik”, “terörle mücadele” ve “milli güvenlik” ibarelerinin soyut ve genel kavramlar olması ise kuralın belirsizlik taşıması anlamına gelmemekte, yasa yapma tekniğinin doğasından kaynaklanmaktadır. Zira yasa kurallarının genel ve soyut olması, somut olayın özelliğine göre değişebilecek tüm çözümleri kuralın bünyesinde barındırma, bir başka ifadeyle, kuralın amaca uygun sonuca ulaştıracak herhangi bir çözümü dışlamasını önleme ihtiyacından kaynaklanmaktadır.” ifadeleriyle aslında kanunların somut olayın değişkenliği göz önüne alındığında soyut kuralların her olaya özgü sonuçlar doğurabileceğini belirtmiştir. (Anayasa Mahkemesi, 30 Aralık 2015, E.2014/122, K.2015/123 Sayılı Kararı (Acaray, a.g.e., s.178).

⁵³⁹ Veli Özer Özbek ve diğerleri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.71-72; Şenol, a.g.e., s.339.

⁵⁴⁰ Polat, a.g.e., s.165; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.77.

⁵⁴¹ Polat, a.g.e., s.164-165; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.77.

C. Kamu Düzeni ve Genel Sağlık

Kamu düzeni, toplumun temel menfaatlerini koruyarak kişilerin huzur ve sükûn içinde bir arada yaşamalarını sağlayan kurallardır⁵⁴². Atakan, doktrinde milletlerarası hukuk dahilinde kamu düzeninin kapsamıyla ilgili görüşleri bir araya getirerek şu sonuca ulaşmıştır:

“Türk hukukunun temel ilkeleri veya temel değerleri, Türk yasalarının temelinde yer alan temel adalet anlayışı, Türk yasalarının dayandığı genel siyaset, Anayasada yer alan temel hak ve özgürlükler, milletlerarası alanda geçerli ortak prensipler, özel hukuka ait hüsnüniyet prensibine dayanan normlar, medeni toplulukların müştereken benimsedikleri ahlak ilkeleri ve adalet anlayışının ifadesi olan hukuk prensiplerine, toplumun medeniyet seviyesine, siyasi rejimine, toplumun iktisadi düzenine, temel insan haklarına ilişkin kurallar kamu düzeni kapsamına girmektedir”⁵⁴³.

Yine kamu hukuku doktrinde kamu düzeninin kapsamı kamu esenliği (kamu dirlik ve düzeni veya kamunun maddi düzeni), kamu güvenliği ve kamu sağlığı şeklinde üç unsurdan oluştuğu belirtilmiştir⁵⁴⁴. Genel sağlığın bu kapsama dahil olup olmadığı ise tartışmalıdır⁵⁴⁵.

“Salus populi est suprema lex” yani “Halkın sağlığı en üstün kanundur” anlamına gelen Latince bir mottodur⁵⁴⁶. 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun 1’inci maddesi:

“Memleketin sıhhi şartlarını ıslah ve milletin sıhhatine zarar veren bütün hastalıklar veya sair muzır amillerle mücadele etmek ve müstakbel neslin sıhatli olarak yetişmesini temin ve halkı tıbbi ve içtimai muavenete mazhar eylemek umumi Devlet hizmetlerindendir.”

Hükmüyle dolaylı yoldan genel sağlık kavramına değinmiştir. Genel sağlık ile toplumun bulaşıcı hastalıklardan uzak, fiziksel ve ruhsal esenlik içinde yaşamaları anlaşılır⁵⁴⁷. Suçun konusunun

⁵⁴² Şenol, a.g.e., s.340; Polat, a.g.e., s.165; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.77; Akın, a.g.e., s.175; Özdemir, a.g.e., s.91. Atakan’ın aktardığına göre “Yargıtay ise kamu düzenini şu şekilde tanımlamaktadır: “Ahlak ve dürüstlük kurallarını toplumun temel ilke ve yargılarını, adaleti, ahlak anlayışını, Anayasada yer alan temel hakları ciddi şekilde sarsan ve aykırılık oluşturan olaylar kamu düzenini ihlal eden olgulardır ...Anayasa Mahkemesi kamu düzeni kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Kamu düzeni deyiminin; toplumun huzur ve sükûnunun sağlanmasını devletin ve devlet teşkilatının muhafazasını hedef tutan her şeyi ifade ettiği bir başka deyimle cemiyetin her sahadaki düzeninin temelini teşkil eden bütün kuralları kapsadığı sonucuna varılmaktadır.” (Arda Atakan, “Kamu Düzeni Kavramı”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 13, Sayı 1-2, 2007, s.60-61).

⁵⁴³ Atakan, a.g.e., s.63-64.

⁵⁴⁴ Ibid, s.64.

⁵⁴⁵ Dahil olduğunu düşünen yazarlar için bkz: Özdemir, a.g.e., s.92; Polat, a.g.e., s.165. Belli sınırlar dahilinde dahil olacağını düşünen yazarlar için bkz: Atakan, a.g.e., s.64; Mustafa Ebrar Palteki, *Genel Sağlığın Korunması Amacıyla Yürütülen İdari Kolluk Faaliyetleri ve Temel Hak Ve Hürriyetler* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Özge Aksoylu Ürger), Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 567031), s.8-9.

⁵⁴⁶ Palteki, a.g.e., s.1.

⁵⁴⁷ Şenol, a.g.e., s.340; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.77; Akın, a.g.e., s.175-176.

genel sağığı da içermesinde yakın bir zamanda tüm dünyayı etkileyen covid-19 salgınının etkili olduğunu düşünmekteyiz. Zira halkın evlerine tabiri caiz ise hapsediğı bu dönemde sürekli kitle iletişim araçlarıyla muhatap olmak zorunda kalmıştır. Bu araçlarda yayılan genel sağığı ilişkin gerçeğe aykırı bilginin toplumsal kargaşaya yol açabileceğı açıktır. Covid-19 aşısının zararlı olduğuna ilişkin halen dahi süren tartışmalar buna örnektir. Lakin yukarıda belirttiğimiz gibi ülkenin iç ve dış güvenliğı ile genel sağığın, kamu düzeni kavramının içinde yer aldığı görüşlerine iştirak ediyoruz. Bu nedenle kanun metninde muğlak olan bu hususların sayılması ayrıca bir dikkat çekmekten başka uygulamada faydasının olmadığı görüşündeyiz⁵⁴⁸.

Uygulama açısından bir diğeri sorun ise “*ülkenin iç ve dış güvenliğı, kamu düzeni ve genel sağığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi*” ifadesiyle gerçeğe aykırı bir bilginin “ve” bağlacı kullanılması dolayısıyla sayılan tüm kavramlarla ilişkili olması gerektiğidir. Bu durumda kamu düzenini diğeri unsurları da içine alan üst kavram olarak kabul ettiğimiz için ülkenin iç ve dış güvenliğı veya genel sağığı ile ilgili bir konuda gerçeğe aykırı bilgi yayıldığı takdirde bu durum zaten kamu düzenine aykırılık teşkil edeceğinden cezalandırılabilir bir eylemdir diyebiliriz. Ülkenin iç ve dış güvenliğı özelinde ise gerçeğe aykırı bir bilginin sadece ülkenin iç veya yalnız ülkenin dış güvenliğine yönelik tehlike oluşturduğu vakitte yine bu unsurların yukarıda belirttiğimiz gibi tek başına kamu düzeni içinde yer aldığı söyleyebiliriz⁵⁴⁹.

D. Zarar ve Tehlike Suçları

Tipikliğe uygun fiilin, suçun konusunu ihlal etmesi gerekir. Bu ihlalin sonuçları yönünden zarar suçları ve tehlike suçları olmak üzere ikili ayrıma gidilmiştir. Zarar suçlarında suça konu hareket ile suçun konusu üzerinde gerçekte var olan bir olumsuzluğun, kötü durumun neticelenmesi aranır⁵⁵⁰. Kasten yaralama (TCK m. 86) suçuyla “*başkasının vücuduna acı veren veya sağığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan*” fail, bu suç ile korunmak istenen insanın vücut ve ruh bütünlüğünü bozarak gerçekte bir zarar meydana getirmiştir.

Tehlike suçlarında tipe uygun hareketle suçun konusunda üzerinde zarar oluşturma tehlikesi söz konusudur. Kanun koyucu tehlike suçlarının hedef aldığı konulara verdiği önemle bu konularda

⁵⁴⁸ Polat, *a.g.e.*, s.164-165; Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.77; Özdan, *a.g.e.*, s.146; Özdemir, *a.g.e.*, s.92; Akın, *a.g.e.*, s.176; Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.733.

⁵⁴⁹ Akyürek, *a.g.e.*, s.210; Kitapçıoğlu Yüksel, *a.g.e.*, s.99.

⁵⁵⁰ Artuk ve diğeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler, a.g.e.*, s.356; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, a.g.e.*, s.223-224; Özbek ve diğeri, *a.g.e.*, s.239; Koca ve Üzülmüş, *a.g.e.*, s.120; Demirbaş, *a.g.e.*, s.269; Dülger, *a.g.e.*, s.351-352; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler, a.g.e.*, s.166; Hakeri, *a.g.e.*, s.150.

meydana gelme ihtimali olan tehlikeyi cezalandırmak istemiştir⁵⁵¹. Terk suçunda (TCK m. 97) “*koruma ve gözetim yükümlülüğü altında bulunan bir kimseyi kendi haline terk eden*” failin, mağdurun beden bütünlüğü ve sağlığı üzerinde zarar meydana getirebilme ihtimali cezalandırılmaktadır. İşte bu ihtimalin var olduğu halleri, tehlike suçları olarak tasnif etmek mümkündür.

Bu kapsamda halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu özelinde, tipe uygun fiilin suçla korunmak istenen kamu barışı üzerinde olası kötü durumlar meydana getirebilme imkânı cezalandırılmaktadır. O halde inceleme konusu suçun genel kabul gördüğü üzere tehlike suçu olduğu söylemek gerekir⁵⁵². Hemen aşağıda ise bu suçun somut ve soyut tehlike suçu açısından ayrımı incelenecektir.

a. Somut ve Soyut Tehlike Suçları

Çalışma konusu suç kapsamında elverişliliğe suçun kanuni tanımında özel olarak yer verilmiştir⁵⁵³. Madde metni “*gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan*” şeklinde fiil unsuruna birçok kavramı dahil etmiştir. Bu kapsamda kamu barışıyla ilgili bilgilere korunan hukuki değer başlığı altında değinilmiştir. Gerçeğe aykırı bilgi, aleniyet ve yaymak kavramlarına da yukarıda izah edilmiştir. Bu başlık altında suçun elverişliliğinin ilişkili olduğu somut ve soyut tehlike ayrımı yapılarak incelenmeye çalışılmıştır.

Soyut tehlike suçlarında, tipikliğe uygun fiilin meydana gelmesiyle suç oluşmuş kabul edilir. Kanun koyucu suçun konusuna verdiği öneme binaen bu hususta oluşturulacak tehlikeyi cezalandırmak istemiştir. Hâkimin suçun konusu üzerinde tehlike meydana gelip gelmediğini araştırmasına gerek yoktur⁵⁵⁴. Hakaret (TCK m. 125), suç işlemeye tahrik (TCK m. 214), iftira (TCK m. 267) suçları örnek verilebilir.

Somut tehlike suçlarında ise tipikliğe uygun fiilin meydana gelmesinin yanında suçun konusu üzerinde bir tehlikenin meydana gelmesi aranır. Bu tehlikenin meydana gelen fiil ile illiyet bağının

⁵⁵¹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.357; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.224; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.239-240; Koca ve Üzülmöz, a.g.e., s.120; Demirbaş, a.g.e., s.269; Dülger, a.g.e., s.352; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.166; Hakeri, a.g.e., s.150-151.

⁵⁵² Şenol, a.g.e., s.336; Balcı ve Çakır, a.g.e., s. 9; Polat, a.g.e., s.166; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s. 78-79; Aktaş, a.g.e., s.152; Kitapçıoğlu Yüksel, a.g.e., s.98; Akyürek, a.g.e., s.210; Akın, a.g.e., s.182; Türay ve diğerleri, a.g.e., s.4; Küçük, a.g.e., s.26; Sadak, a.g.e., s.107.

⁵⁵³ Şenol, a.g.e., s.335.

⁵⁵⁴ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.359; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.224; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.241; Koca ve Üzülmöz, a.g.e., s.121; Demirbaş, a.g.e., s.269-270; Dülger, a.g.e., s.352-353; Hakeri, a.g.e., s.151; Ünal, a.g.e., s.258-259.

kurulması da aranmaktadır⁵⁵⁵. Bu suçlarda netice, somut tehlikenin meydana gelmesiyle oluştuğu için Özbek'in aktardığına göre doktrinde zarar suçları içinde değerlendirenler bulunmaktadır⁵⁵⁶. Somut tehlike hâkim tarafından olayın gerçekleştiği koşullar ve zaman dikkate alınarak ex ante bir değerlendirme şeklinde yapılmalıdır⁵⁵⁷. Radyasyon yayma (TCK m. 172), trafik güvenliğini tehlike sokma (TCK m. 179), suç işlemek amacıyla örgüt kurma (TCK m. 220) somut tehlike suçlarıdır.

Somut tehlike bakımından, çalışmamızı ilgilendiren bir diğer husus ise somut tehlikenin tipikliğe dahil olup olmadığıdır. İlk ve baskın olan görüş, somut tehlikenin suçun kanuni tarifesinden neticeyi kapsadığıdır. Bu görüşün kabul edilmesi halinde somut tehlike içeren fiil, failin kastı dahilinde olmalıdır. Ve somut tehlike oluşmadığı takdirde fail teşebbüsten cezalandırılmalıdır. İkinci görüş ise somut tehlike, suçun kanuni unsurlarının dışında objektif cezalandırılabilme şartı olarak ele alınması gerektiğidir⁵⁵⁸. İlk görüşten ayrılan yanları, somut tehlikenin failin kastı kapsamına alınmaması ve teşebbüsün cezalandırılmamasıdır⁵⁵⁹.

Doktrinde inceleme konusu suç açısından elverişliliğin niteliği konusunda üç farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüş, bu suçun “*kamu barışını bozmaya elverişli*” olması halinde cezalandırılabilmesini bu nedenle elverişliliğin tipikliğe dahil olmadığını, ceza sorumluluğunun daraltılmasını amaçlayan⁵⁶⁰ objektif cezalandırılabilme şartını ihtiva ettiğini belirtmiştir⁵⁶¹.

İkinci görüş, “*Fiilin, “kamu barışını bozmaya” elverişli olması aranarak, bu suçun somut tehlike suçu olduğu vurgulanmıştır*” şeklindeki madde gerekçesinden yola çıkmaktadırlar. Bu görüşe göre somut tehlike suçun tipikliğine dahildir⁵⁶².

Üçüncü görüş, elverişliliğin somut tehlikenin meydana gelmesinden daha önceki bir zamanı ve daha soyut bir olguyu ifade ettiğini belirterek soyut tehlike görüşünden yanadır⁵⁶³. Bu görüşün dayandığı

⁵⁵⁵ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.357; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.146.

⁵⁵⁶ Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.241. Benzer görüşte; Demirbaş, a.g.e., s.270; Dülger, a.g.e., s.352.

⁵⁵⁷ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.224-225; Özbek ve diğerleri, a.g.e., s.240-241; Koca ve Üzülmöz, a.g.e., s.121; Demirbaş, a.g.e., s.269-270; Dülger, a.g.e., s.353; Hakeri, a.g.e., s.151; Ünal, a.g.e., s.212-213.

⁵⁵⁸ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.225; Dülger, a.g.e., s.354; Efe Can Karabulut, *Karşılaştırmalı Olarak Objektif Cezalandırılabilme Şartları ve Muhakeme Şartları* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Cumhur Şahin), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 423644), s.68.

⁵⁵⁹ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.358; Koca ve Üzülmöz, a.g.e., s.121-122.

⁵⁶⁰ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.769.

⁵⁶¹ Balcı ve Çakır, a.g.e., s.3; Sarsıkoğlu, a.g.e., s.741-742.

⁵⁶² Şenol, a.g.e., s.336; Polat, a.g.e., s.166; Özdan, a.g.e., s.148; Karakelle, a.g.e., s.141; Şen, Ervan ve Serdar, a.g.e.

⁵⁶³ Akyürek, a.g.e., s.210; Türay ve diğerleri, a.g.e., s.9; Aydın, a.g.e., s.719-720; Sevdiren, a.g.e., s.455.

bir diğerk nokta, suçun somut tehlike meydana getirmesi değıl tehlikenin gerçekleşmesinin yeterli olduğudur⁵⁶⁴. İlâveten somut tehlike oluşturmıyan elverişli hareketin cezalandırılmasını eleştirmektedir⁵⁶⁵.

Bu görüşlerin esas alınması halinde sonuçlarına değinecek olursak ilk görüş kabul edilirse failin, suça uygun hareketi gerçekleştirirken bu eylemin kamu barışını bozmaya elverişli olmasını bilmesi aranmayacaktır. Bu halde suçun oluştuğı kabul edilir. Ancak hâkimin sonradan yapacağı değerdendirme ile kamu barışının bozulup bozulmadığı incelenir. Bu kapsamda kamu barışının ihlal edildiğı kanaatine varılırsa mahkûmiyet aksi takdirde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilir⁵⁶⁶.

İkinci görüş kabul edilirse suçun oluşması için failin meydana getirdiğı fiilin elverişli olduğunu bilerek hareket etmesi aranır. Failin kastının, maddi unsura dahil olan elverişliliğı kapsamadığı anlaşıldığı takdirde suç oluşmadığından beraat kararı verilmesi gerekir.

Üçüncü görüş esas alındığı takdirde ise elverişli hareketin meydana gelmesiyle suçun oluştuğı kabul edilir. Ayrıca elverişlilik açısından bir araştırmaya gidilmez. Gerçeğe aykırı bilginin paylaşılması cezalandırılma için yeterli kabul edilmektedir⁵⁶⁷.

Kanaatimizce, öncelikle gerekçede de belirtildiğı üzere halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu somut tehlike suçudur. Elverişlilik unsuru da objektif cezalandırılabilme şartıdır. Burada kanunun diğerk suç tiplerinde olduğu gibi “açık ve yakın tehlike⁵⁶⁸” şartı aramamış ise de fiilin “elverişli” olmasını

⁵⁶⁴ Küçük, *a.g.e.*, s.26.

⁵⁶⁵ Küçük, *a.g.e.*, s.26 vd; Türay ve diğerkleri, *a.g.e.*, s.9 vd; Sadak, *a.g.e.*, s.107.

⁵⁶⁶ Doktrinde suçun, kanuni unsurlarını taşıdığı ancak objektif cezalandırılabilme şartını taşımadığı hallerde hangi hükmün verileceğı hususu da tartışmalıdır. İlk görüş objektif cezalandırılabilme şartının olmadığı hallerde suçun oluşmadığı belirterek beraat kararı verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. İkinci görüş ise CMK m. 223/4-b’de belirtilen şahsi cezasızlık sebepleriyle aynı başlıkta değerdendirilen objektif cezalandırılabilme şartının yokluğunu halinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesini uygun bulmuşlardır. Kanaatimizce, objektif cezalandırılabilme şartının yokluğu suçun mahiyetini etkilemez. Yalnızca faile ceza verilmesine engel olacaktır. Bu konuda CMK açık hüküm ihtiva etmese de kıyasa müsaade ettiğinden ikinci görüşün isabet ettiğı üzere şahsi cezasızlık sebebiyle aynı kategoride yer alan objektif cezalandırılabilme şartının yokluğunda CMK m. 223/4 uyarınca ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmelidir (Karabulut, *a.g.e.*, s.87-91; Ergüne (Bekar), *Objektif Cezalandırılabilme Koşulları...*, *a.g.e.*, s.166-167).

⁵⁶⁷ Hakaret (TCK m. 125), müstehcenlik (TCK m. 226) suçları buna örnektir (Özbek ve diğerkleri, *a.g.e.*, s.241). Bahsedilen görüşlerden ayrı olarak Venedik Komisyonu, elverişlilik ibaresinden rahatsız etme olasılığına dayanan soyut tehlike suçu mu yoksa kamu barışına yönelik fiili ve yoğun bir zararın ispat edilmesi gerektiren somut tehlike suçuna mı işaret edildiğinin belirsiz olduğunu ifade etmiştir (Venedik Komisyonu, s. 15, § 50).

⁵⁶⁸ Sadak bu hususu eleştirmiştir; “*Her ne kadar madde gerekçelerinde suçun somut tehlike suçu olarak ihdas edildiğı belirtilse de “açık ve yakın tehlike” gibi objektif kriterlerin eksikliği, suçun soyut tehlike suçu olarak yorumlanmasına yol açmaktadır.*” (Sadak, *a.g.e.*, s.107).

benimseyerek⁵⁶⁹ kanun sistematüğinden uzaklaşmış olmasına rağmen amaca matuf bir düzenleme yapmıştır.

6. Suçun Nitelikli Unsurları

A. Suçun Gerçek Kimliğini Gizleyerek İşlenmesi

Çalışma konusu suç ile ilgili ilk nitelikli hal TCK m. 217/A'nın ikinci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre “*Fail, suçu gerçek kimliğini gizleyerek ...işlemesi hâlinde, birinci fıkra göre verilen ceza yarı oranında artırılır*” hükmüyle cezayı ağırlaştıran nitelikli haldir. Bu nitelikli halin TCK kapsamında aynı şekilde kaleme alındığı başka bir suç yoktur. Benzer anlam ihtiva eden suçlar ise tehdit suçuna ilişkin düzenlemeyi içeren m. 106/2-b, nitelikli hırsızlığa ilişkin düzenlemeyi içeren m. 142/2-f, nitelikli yağma suçuna ilişkin m. 149/2-b, görevi yaptırmamak için direnme suçuna dair m. 265/3, eğitim ve öğretimin engellenmesi, kamu kurumu veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinin engellenmesi, siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi, inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme, konut dokunulmazlığının ihlali ile iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçları bakımından m. 119/1-b'dir⁵⁷⁰. Lakin sayılan maddeler “*kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle*” lafzını tercih etmiştir⁵⁷¹. Burada iki şekilde değerlendirme yapmak mümkündür. İlki kanun koyucunun TCK'nın terminolojisini göz ardı ederek yukarıdaki maddelerle aynı nitelikli hali düzenlediğidir. İkincisi ise farklı bir nitelikli hal düzenleyerek, suçun ağırlaştırıcı durumları değiştirmek istediğidir⁵⁷². Kanımızca yasama organının, madde başlığında gösterdiği özensizliği nitelikli hallerde devam ettirdiğidir. Gerekçeden de ayrıca bir sonuca ulaşamadığımız halde bu nitelikli hal ile yukarıda bahsedilen nitelikli hallerle aynı anlama gelmektedir.

TCK'da yer verilen “*kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle*” nitelikli halinin ihdas edilme amacı bakımından iki ayrı görüş bulunmaktadır. İlk görüş failin, hırsızlık suçunda olduğu gibi kişinin yakalanmamak için kimliğini gizleyecek tedbirler almasını; ikinci görüş ise failin gizlediği kimlik ile mağdurda oluşturacağı korkunun yoğunluğunun esas alınması gerektiğini savunur⁵⁷³. İnceleme konusu suç açısından ise failin ceza soruşturması ve kovuşturmasına uğramamak için kimliğini

⁵⁶⁹ Açık ve yakın tehlike ile elverişliliğin bağdaşmadığını aktaran yazar için bkz.: Akyürek, *a.g.e.*, s.210-211.

⁵⁷⁰ Türey ve diğerleri, *a.g.e.*, s.16.

⁵⁷¹ Yalnız TCK'nın 142'nci maddesinin ikinci fıkrasının f bendi: “*Tanınmamak için tedbir alarak*” lafzını kullansa da sayılan diğer maddelerle uyum içerisindedir.

⁵⁷² Türey ve diğerleri, *a.g.e.*, s.16.

⁵⁷³ *Ibid*, s.16; Erdem, Durmuş ve Önok, *a.g.e.*, s.446; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, *a.g.e.*, s.415-416.

gizlemeye yönelik tedbirler alması ilk görüşe dahildir. Zira anonim bir hesaptan yapılan paylaşımın halk arasında yayacağı korkunun yeterli yoğunluk taşıması her zaman mümkün değildir⁵⁷⁴. Yine bu düzenlemelere göre failin kendini tanınmayacak hale getirmesine rağmen tespit edilmesi halinde nitelikli halin uygulanmasına engel değildir. İştirak halinde işlenen suçlarda faillerden birinin kendini tanınmayacak bir hale koyarak suçu işlemesi halinde bu nitelikli hal diğer şerikler bakımından da uygulama olanağı bulur⁵⁷⁵.

Nitelikli halin halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu açısından failin gerçek kimliğini gizlemesine rağmen tespit edilip edilememesine göre doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüşe göre fail her ne kadar gerçek kimliğini gizlemiş olsa da yapılan araştırmada gerçek kimliğinin tespit edilebildiği hallerde nitelikli halin uygulanmayacağı yönündedir⁵⁷⁶. Diğer görüş ise failin gerçek kimliğini gizlemesi halinde bu nitelikli halin oluşacağını, failin gerçek kimliğinin tespit edilip edilmemesinin bir önemi olmadığı savunmaktadır⁵⁷⁷⁵⁷⁸.

Görüşümüze yer vermeden önce anonimlik hakkına değinmekte yarar görüyoruz. “Anonim” TDK’ya göre “*Adı sanı bilinmeyen: yazanı, yapanı, söyleyeni bilinmeyen; laedri*” anlamlarına gelmektedir⁵⁷⁹. 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu m. 3/1-b’de anonim hâle getirme: “*Kişisel verilerin, başka verilerle eşleştirilerek dahi hiçbir surette kimliği belirli veya belirlenebilir bir gerçek kişiyle ilişkilendirilemeyecek hâle getirilmesini*” şeklinde tanımlanmıştır. İnternet ortamında anonimlik ise resmî kurumların verdiği kimlik bilgileri yerine kişinin ait olduğu takma adı⁵⁸⁰ kullanmasıdır. Anonimliğe kavuşan kişi böylece suç işleme kastı olmadan düşüncelerini özgürce ifade edebilme ve

⁵⁷⁴ Türay ve diğerleri, *a.g.e.*, s.16.

⁵⁷⁵ Erdem, Durmuş ve Önok, *a.g.e.*, s.446.

⁵⁷⁶ Balcı ve Çakır, *a.g.e.*, s.11; Aydın, *a.g.e.*, s.724; Türay ve diğerleri, *a.g.e.*, s.18; Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.79; Akın, *a.g.e.*, s.190; Aktaş, *a.g.e.*, s.168; Şen, Ervan ve Serdar, *a.g.e.*

⁵⁷⁷ Şenol, *a.g.e.*, s.342; Polat, *a.g.e.*, s.167-168.

⁵⁷⁸ Sarsıkoğlu failin gerçek kimliğinin belirlenebilir olduğu hallerde gerçek kimliğini gizleyerek suçu işlemesi halinde cezanın nitelikli hal kapsamında artırılması yerine TCK m. 61 kapsamında temel cezanın belirlenmesinde dikkate alınması gerektiği görüşündedir (Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.734). Özbek ve diğerleri tehdit suçu yönünden, failin tüm çabalarına rağmen gerçek kimliğinin tespit edilebildiği hallerde bu nitelikli halin uygulanabileceğini ifade etmiştir (Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, *a.g.e.*, s.416).

⁵⁷⁹ TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, “Anonim” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 12.12.2024).

⁵⁸⁰ General Data Protection Regulation (GPDR)’da kanunda bulunmayan takma ad kullanımından bahsedilmiştir. Tanımlar başlıklı 4. Maddede “ ‘takma kullanımı’ kişisel verilerin tanımlanmış veya tanımlanabilir bir gerçek kişiyle ilişkilendirilmemesinin sağlanması amacı ile ek bilgilerin ayrı tutulması ve teknik ve düzenlemeye ilişkin tedbirlere tabi tutulması koşuluyla, kişisel verilerin söz konusu ek bilgiler kullanılmaksızın spesifik bir veri sahibiyle artık ilişkilendirilemeyecek şekilde işlenmesi” şeklinde tanımlanmıştır” (Rıza Saka, “Kişisel Verilerin İmhası”, in Ramazan Çağlayan, Mahmut Koca, Rıza Saka, *Avrupa Birliği Hukuku, İdare Hukuku Ve Ceza Hukuku Açısından Kişisel Verilerin İmhası*, Ankara, Seçkin, 2022, s.60).

daha geniş takipçi kitlelerine ulaşabilme imkânı edinir⁵⁸¹. Çevrimiçi anonimlik bu kapsamda ifade özgürlüğünün bir parçası olarak kabul görmektedir⁵⁸². Avrupa Komisyonu, internette anonimliği ve anonim hesapları temel hak olarak kabul etmiştir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 28 Mayıs 2003 tarihinde kabul edilen İnternette İletişim Özgürlüğü Bildirgesi'nin 7'nci ilkesi "anonimlik" başlığını taşımaktadır ve üye devletlerin kullanıcılarının anonimlik taleplerine saygı göstermeleri gerektiğini belirtmektedir⁵⁸³. İlgili hakkın istisnası ise suç işleyenlerin tespitinin mümkün kılınmasıdır⁵⁸⁴. Yine 2014 tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin İnternet Kullanıcıları İçin İnsan Hakları Kılavuzu'nda anonimlik bir hak olarak düzenlenmiştir⁵⁸⁵. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) bu kapsamda önüne gelen bir başvuruda, anonimlik hakkının politik müdahalelerden uzak tutularak dar yorumlanması gerektiğini belirterek kişilerin ifade özgürlüğünün internet ortamına yansımaları olan bu hak kullanılırken herkesin açık kimlik bilgilerini kullanması halinde fikir alışverişi üzerinde caydırıcı bir etki (chilling effect) oluşturabileceğini belirtmiştir. Ancak bu hakkın da sınırları olduğuna dikkat çekerek suç işleyen kişilerin tespitinin buna ilişkin olduğunu ifade etmiştir⁵⁸⁶. Bu sınırlar ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) m. 10'daki ifade özgürlüğüne ilişkin sınırlamalara göre belirlenecektir⁵⁸⁷. Venedik Komisyonu da internet ortamında fikirlerin serbestçe yayılabilmesi için anonimliğin önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamıştır. AİHS gibi Komisyon da anonimliğin mutlak hak olmayıp sınırları olduğu belirtmiştir. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu yönünden ise anonim kişinin kimliğini açıklamaya maruz bırakılması ve sadece paylaşımın anonim olması nedeniyle anonim olmayan paylaşımdan daha fazla ceza öngörülmesini AİHS'nin 10'uncu maddesine aykırı bulmuştur⁵⁸⁸.

Yukarıda yapılan açıklamalar dahilinde görüşümüz, suçun işlenmesine en müsait yer olan internet ortamında kişilerin anonimliği tartışılmamalıdır. Bu anonimliğin ise her temel hak ve özgürlükte olduğu gibi bir sınırı mevcuttur. Buna göre kişilerin anonimliğin sınırı aşarak gerektiği halde

⁵⁸¹ Yasin Sönmez, "Sosyal Ağ Platformlarında Anonim Hesaplara Yönelik Yasaklamacı Yaklaşımlar Karşısında Gerekliklik ve Temel Haklar Sorunu", *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, 2023, s.5 (<https://doi.org/10.59399/cuhad.1316196>); Cengiz Gül ve Rumeysa İspir, "Dijital Görünmezlik Hakları", *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, Cilt 7, Sayı 42, 2021, s.1276.

⁵⁸² Gül ve İspir, *a.g.e.*, s.1273-1274.

⁵⁸³ Sönmez, *a.g.e.*, s.6; Sevdiren, *a.g.e.*, s.460.

⁵⁸⁴ Türey ve diğerleri, *a.g.e.*, s.17.

⁵⁸⁵ Sevdiren, *a.g.e.*, s.462.

⁵⁸⁶ AİHM, *Standard Verlagsgesellschaft MbH v. Avusturya* No. 3, No 39378/15, 7 Kasım 2021, § 74-76 (Sevdiren, *a.g.e.*, s.463; Türey ve diğerleri *a.g.e.*, s.17). Benzer yönde başka bir karar için bkz.: AİHM, *Delfhi As v. Estonya*, No 64569/09, 16 Haziran 2015 (Gül ve İspir, *a.g.e.*, s.1276).

⁵⁸⁷ Gül ve İspir, *a.g.e.*, s.1276-1277.

⁵⁸⁸ Venedik Komisyonu, *a.g.e.*, s.20, § 77.

ulaşılabilmeyi engellemeye yönelik tedbirlere başvurmalarına halinde nitelikli hal uygulanabilir. Aksi halin kabulü internet ortamında gerçek kimliğini paylaşmak istemeyen kişiyi sadece müstear ad kullandığı için cezalandırma ile karşı karşıya getirecektir⁵⁸⁹⁵⁹⁰.

Nihayetinde anonim hesap ile sahte hesap ayırımına değinmek gerekir. Anonim hesaptan farklı olarak sahte hesaplar gerçekte var olan bir kişinin kişisel verilerini kullanarak ilgili internet ortamında duygu ve düşüncelerini paylaşmak yerine kötü niyetle hareket ederek yanıltıcı paylaşımlar yapmaktadır⁵⁹¹. Anayasa Mahkemesi kötü niyetli hesaplara yönelik “troll hesap” veya “sahte kullanıcı adlı hesap” şeklinde nitelendirme yapmıştır⁵⁹². Anonim hesaptan farklı olarak baştan itibaren hukuka aykırı hareket etme amacı olan sahte hesaptan yayılan gerçeğe aykırı bilgi hususunda ise yukarıdaki açıklamalarımızla uyumu gözeterek failin tespit edilip edilememesine göre nitelikli halin uygulanıp uygulanamayacağına karar verilmelidir.

B. Suçun Örgütün Faaliyeti Çerçevesinde İşlenmesi

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda cezayı ağırlaştıran bir diğer nitelikli hal suçun örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesidir. Bu halin gerçekleşmesi halinde faile verilecek ceza yarı oranda artırılır. Örgüt tanımından TCK m. 220’de düzenlenen suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu anlaşılmalıdır. Birleşmiş Milletler Suç Örgütleri ile Mücadele Sözleşmesi ve TCK m. 220 birlikte değerlendirildiğinde suç örgütünden bahsedebilmek için örgüt, kanunun suç saydığı fiilleri işlemeye elverişli en az üç kişinin sürekli bir şekilde hiyerarşik yapıyla bir araya gelmeleri gerekir. Örgütün silahlı

⁵⁸⁹ Nitekim internet ortamında hesap açmak için mutlaka bir e-posta veya telefon numarası gerekmektedir. Bu durum ise kısıtlı bir anonimlik sağlamaktadır. IP adresi, konum bilgisi şeklindeki bilgiler veri sağlayıcı tarafından saklı tutulduğundan gerçek kimlik tedbir alınmadığı sürece ortaya çıkarılabilmektedir (Sönmez, a.g.e., s.6). İnternet ortamında gerçek bilgilerin paylaşılması hususuna örnek olarak “İran’da insanların internet kafeleri kullanmak için kayıt yaptırmak zorunda kalmaları ve gazeteler gibi bazı özel servis sağlayıcıların, yorum sayfaları için kayıt yaptırmak şartı getirmeleri gösterilebilir. Facebook başta olmak üzere bazı sosyal ağ servisleri de kullanıcılarının kimliğini bilmek konusunda ısrarcı davranmaktadır” gösterilebilir (Gül ve İspir, a.g.e., s. 1273).

⁵⁹⁰ Yargıtay’ın tehdit suçu yönünden kimliğin sair kurumlar tarafından belirlenebilmesi olanağının varlığı halinde bu nitelikli halin oluşmayacağına ilişkin kararı için bkz: Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi, 3 Aralık 2019 Tarih ve E.2015/24942, K.2019/18807 Sayılı Kararı: “TCK’nın 106. maddesinin 2/b fıkrası ve bendinde düzenlenen tehdidin, ‘kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle’ işlenmesiyle ilgili nitelikli şeklinin ancak; sanıkla yüzyüze iletişim kurulan hallerde ve sakal, bıyık veya maske takma, kıyafetinde değişiklik yapma gibi dış görünümünü ve dolayısıyla kimliğini değiştirecek şekildeki davranışların varlığı halinde uygulanabileceği, somut olayda Telekomünikasyon İletişim Başkanlığınca gizli numaradan arayan kişinin açık kimlik ve adres bilgilerinin tespit edilebildiği gözetilmeden, ‘gizli numaradan aradığı’ gerekçesiyle, aynı maddenin birinci fıkrasının ilk cümlesi yerine, somut olaya uymayan 2. fıkrası uygulanarak fazla cezaya hükmedilmesi...” benzer yönde bir diğer karar için bkz.: Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi, 24 Ekim 2019 Tarih ve E.2015/18560, K.2019/16587 Sayılı Kararı (Türay ve diğerleri, a.g.e., s.18).

⁵⁹¹ Sönmez, a.g.e., s.7.

⁵⁹² Anayasa Mahkemesi İkinci Bölümü, 8 Eylül 2021 Tarih ve 2018/5316 Başvuru Numaralı Cemal Azmi Kalyoncu Kararı, § 53 (Ibid, s.9).

olup olmaması suçun oluşmasına etki etmez. Ancak silahlı olması halinde TCK m. 220/3 uyarınca ceza dörtte birden yarısına kadar artırılır. Niteliği gereği terör örgütü olabileceği gibi menfaat amaçlı da olabilir⁵⁹³. Yargıtay, suçun örgüt faaliyeti kapsamında işlenmesi halinde ceza artırımı öngören benzer suçlarda örgütün mahkeme kararıyla tespit edilmiş olmasını aramaktadır⁵⁹⁴.

Doktrinde nitelikli halin olarak “örgüt” kavramının kullanılması nedeniyle suç örgütlerinin yanında terör örgütlerinin de bu kapsamda olup olmayacağı hususunun muğlak kaldığı yönüyle eleştirilmiştir⁵⁹⁵. Adi suçların dışında kalan ve kanunun aradığı özelliklere haiz olan suçlar, terör suçlarıdır. Terör suçları ayrı bir suç tipi olarak değil terör suçları kapsamına dahil olan bir suçun işlenmesi nedeniyle cezasının veya infazının koşullarının ağırlaştırılması şeklindeki tali suç kategorisidir⁵⁹⁶. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nda doktrin ve Yargıtay içtihatları doğrultusunda terör suçlar başlıklı 3’üncü maddesi mutlak terör suçları, terör amacı ile işlenen suçlar başlıklı 4’üncü maddesi ise nispi terör suçları olarak adlandırılmıştır. Anılan kanun m. 3 uyarınca: “TCK m. 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320’nci maddeleri ile 310 uncu maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçlar, terör suçlarıdır.” şeklinde belirtmiştir. Anılan suçlar terör örgütünün bünyesinde işlendiği kanuni karinesiyle mutlak terör suçu olarak tanımlanmıştır⁵⁹⁷. Bahsedilen kanunun 4’üncü maddesinde

⁵⁹³ Erdem, Durmuş ve Önok, *a.g.e.*, s. 57-58; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, *a.g.e.*, s.690; İzzet Özgenç, *Suç Örgütleri*, Ankara, Seçkin, 2023, s.14-19; Balcı ve Çakır, *a.g.e.*, s.11; Şenol, *a.g.e.*, s.342; Aydın, *a.g.e.*, s.724-725; Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.80; Akın, *a.g.e.*, s.193.

⁵⁹⁴ Yargıtay Sekizinci Ceza Dairesi, 2 Nisan 2009 Tarih ve E.19283, K.2009/5248 Sayılı Kararı (Artuk, Gökçen ve Yenidünya’dan aktaran Erdem, Durmuş ve Önok, *a.g.e.*, s.58; Şenol, *a.g.e.*, s.342).

⁵⁹⁵ Polat, *a.g.e.*, s.168; Türay ve diğerleri, *a.g.e.*, s.19; Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.80; Venedik Komisyonu, *a.g.e.*, s.15, § 52.

⁵⁹⁶ Faruk Y. Turinay, “Terörle Mücadele Kanunu’na Göre Mutlak ve Nispi Terör Suçları”, *İnsan&İnsan*, Sayı 20, 2019, s.337-338.

⁵⁹⁷ *Ibid*, s.339-340; Bilal Osmanoğlu ve Fahrettin Kıdıl, “Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Suçu Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 2, 2019, s.1158-1159; Burak Boz, “Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Örgütüne Üye Olma Suçu”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2020, s.150-151.

sayılan suçlar⁵⁹⁸ ise kural olarak adi suçtur. Bu suçlar terör amaç ve yöntemlerini kullanan bir suç örgütü tarafından işlenmesi halinde terör suçu sayılmışlar ve nispi terör suçları olarak adlandırılmışlardır⁵⁹⁹.

Yukarıda bahsedilen terör suçları her ne kadar farklı kategoriye ait olsa da sınırlı sayı (numerus clausus) ilkesine haizdir⁶⁰⁰. Bu kapsamda olmayan bir suçun terör suçu olarak cezalandırılması mümkün değildir. Bu bakımdan yukarıda değinilen TCK m. 220, örgüt kavramı açısından öncelikle başvurulacak normdur. Suç örgütü, amacı dahilindeki adi suçları işlerken menfaat elde etmeyi amaçlar. Terör örgütleri ise tahdidi olarak sayılan suçları örgütün güttüğü saik doğrultusunda TMK 1'inci maddesinde sayılan⁶⁰¹ niteliklere zarar vermeyi amaçlar. Bir diğer fark ise suç örgütünün işlemek istediği suçlar yönünden istediği yöntemi benimseyebilirken terör örgütü, cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden birini seçmesi gerekir⁶⁰².

Konumuz dahilinde dikkate değer bir diğer husus ise TMK m. 3 kapsamında kamu barışına ilişkin suç sayılmamışken TMK m. 4 dahilinde; halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit (TCK m. 213), suç işlemeye tahrik (TCK m. 214) ve suçu ve suçluyu övme (TCK m. 215) suçları sayılmıştır. Bu hususun kanun koyucunun bilinçli bir tercihi olduğu söylenebilir. Zira 7418 sayılı torba kanunun 29'uncu maddesi ile yasalaştırılan TCK m. 217/A ile aynı kanunun 30'uncu maddesinde⁶⁰³ CMK'nın 286'ncı maddesinde düzenlemeye gidilerek bu suç açısından temyiz yolu açılmıştır⁶⁰⁴.

⁵⁹⁸ 3713 sayılı TMK 4'üncü maddesi: “Aşağıdaki suçlar 1 inci maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, terör suçu sayılır: a) Türk Ceza Kanunu'nun 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 96, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 142, 148, 149, 151, 152, 170, 172, 173, 174, 185, 188, 199, 200, 202, 204, 210, 213, 214, 215, 223, 224, 243, 244, 265, 294, 300, 316, 317, 318 ve 319 uncu maddeleri ile 310 uncu maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar. b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan suçlar. c) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 110 uncu maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları. ç) 10/7/2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar. d) Anayasanın 120'nci maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde, olağanüstü halin ilanına neden olan olaylara ilişkin suçlar. e) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 inci maddesinde tanımlanan suç”.

⁵⁹⁹ Turinay, a.g.e., s.344-345; Osmanoğlu ve Kızıl, a.g.e., s.1160-1161; Boz, a.g.e., s.150-151.

⁶⁰⁰ Osmanoğlu ve Kızıl, a.g.e., s.1158; Akın, a.g.e., s.196; Boz, a.g.e., s.150.

⁶⁰¹ 3713 sayılı TMK 1'inci maddesi: “Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir”.

⁶⁰² Osmanoğlu ve Kızıl, a.g.e., s.1167-1168.

⁶⁰³ 7148 sayılı kanunun 30'uncu maddesi: “4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 286'ncı maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendine (6) numaralı alt bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki alt bent eklenmiş ve diğer alt bentler buna göre teselsül ettirilmiştir. '7. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma (madde 217/A) '”.

⁶⁰⁴ Ekren, a.g.e., s.260.

Nihayetinde terör suçlarının sınırlı sayı ilkesine tabi olduğu ve yasama organının bilinçli susma yoluna gittiği gerekçeleriyle inceleme konusu suç açısından örgüt teriminden terör örgütleri değil suç örgütleri anlaşılmalıdır. Bu nedenle TMK 5'inci maddesi uyarınca değil sadece TCK m. 217/A/2 uyarınca yarı oranda artırım yapılacaktır⁶⁰⁵. Ayrıca belirtmek gerekir ki suçun örgüt faaliyeti kapsamında işlenmesi halinde ceza artırımı öngörüldüğünden ayrıca TCK m. 220 gereğince ceza verilemez. Aksi kabul aynı fiilden dolayı iki ayrı yargılama olmayacağına ilişkin “ne bis in idem” ilkesine⁶⁰⁶ aykırılık teşkil eder⁶⁰⁷.

Örgüte üye olmayanlarda bu suçu işleyebilir⁶⁰⁸. TCK m. 220/6 hükmü yönünden İstanbul 22. Ağır Ceza Mahkemesi (E.2023/133) ile Patnos Ağır Ceza (E.2023/132) Mahkemesi tarafından somut norm denetimi yoluna başvurulmuştur. Başvuruda TCK 220. maddesinin 02.07.2012 tarihli ve 6352 sayılı Kanun'un 85'inci maddesiyle değiştirilen altıncı fıkrasının Anayasa'nın 2'nci, 13'üncü ve 38'inci maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istenmiştir⁶⁰⁹. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi (AYM), 26.10.2023 tarihli kararıyla⁶¹⁰ örgüt adına işlenen suç kavramının geniş yorumu nedeniyle her somut olayın özelliğine göre değişebileceğini, örgüte üye olmayıp örgüt adına suç işleyen kimsenin örgütle irtibatı hususunun açıkça gerekçelendirilmeden örgüt üyesi gibi cezalandırılarak orantısız cezaların ortaya çıktığını, kamu otoritelerin keyfi uygulamalarını önleyecek şekilde belirli ve öngörülebilir nitelikli olmadığı gerekçesiyle daha önce Hamit Yakut bireysel başvurusuyla⁶¹¹ pilot karar uygulamasına geçilen hükmü kanunilik şartı yoksunluğundan Anayasa'nın 38'inci maddesine aykırı bulduğu hükmü iptal etmiştir. Gerekçeli kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı 08.12.2023 tarihinden başlayarak dört ay sonra yürürlüğe girmesine karar vermiştir⁶¹². 02.03.2024 kabul tarihli 7499 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 12.03.2024 tarihinde Resmî Gazete'de

⁶⁰⁵ Akın, *a.g.e.*, s.196-197.

⁶⁰⁶ Bu ilke, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 14'üncü maddesinin yedinci fıkrasında: “Hiç kimse, bir ülkenin yasalarına ve ceza usulüne göre daha önce kesin olarak mahkûm olmuş ya da beraat etmişse, aynı fiil için yeniden yargılanamaz ve cezalandırılamaz.” hükmüyle karşılık bulmuştur (<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklarIliskinSozlesme.pdf>) (E. T.: 12.14.2024).

⁶⁰⁷ Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, *a.g.e.*, s.985.

⁶⁰⁸ *Ibid*, s.690; Aydın, *a.g.e.*, s.725.

⁶⁰⁹ H. Sefa Eryıldız, Anayasa Mahkemesi'nin TCK m. 220/6 Hükmüne İlişkin 26.10.2023 Tarihli İptal Kararının Değerlendirilmesi, *Selçuk Hukuk Kongresi III, 2024, Bildiri Özetleri Kitabı*, 2024, s. 59.

⁶¹⁰ Anayasa Mahkemesi, 26 Ekim 2023 Tarihli ve E.2023/132, K.2023/183 Sayılı Kararı (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2023-183-nrm.pdf>).

⁶¹¹ Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, 10 Haziran 2021 Tarih ve 2014/6548 Başvuru Numaralı *Hamit Yakut Kararı* (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/6548>).

⁶¹² Eryıldız, *a.g.e.*, s.59-60.

yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile AYM'nin iptal ettiği TCK m. 220/6 hükmü yeniden düzenlenmiştir. Buna göre bahsedilen madde hükmü:

*“Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca iki yıl altı aydan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İşlenen suçun niteliğine göre verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir. Bu fıkra hükmü sadece silahlı örgütler hakkında uygulanır.”*⁶¹³.

Bu düzenleme ile kanun koyucu “örgüte üye olmadan örgüt adına suç işleme” şeklinde bağımsız bir suç ihdas etmiştir. Lakin iptal kararında değinilen belirlilik ilkesi yönünden bir düzenleme yapılmamıştır. Bu haliyle ceza adaleti yönünden bir iyileştirme yapılmış olsa da örgüt adına suç işleme kavramı belirsizliğini halen taşımaktadır⁶¹⁴.

Örgüte üye olmadan örgüt suçları kapsamında cezalandırılabilmenin bir diğer hali ise TCK m. 220/7 hükmü uyarınca, *örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dahil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişi* cezalandırılır. Yardım, silahlı bir örgüt kapsamında ise TCK m. 314/3 yollamasıyla TCK m. 220/7 hükmü uygulanabilir⁶¹⁵.

C. Suçun Basın ve Yayın Yoluyla İşlenmesi

TCK'nın “Ortak Hüküm” başlıklı 218'inci maddesi, “Kamu Barışına Karşı Suçlar” bölümündeki suçlara ilişkin ortak bir ağırlaştırıcı sebep yer almaktadır⁶¹⁶. Buna göre, *“Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.”* TCK m. 6/1-g uyarınca: *“Basın ve yayın yolu ile deyiminden; her türlü yazılı, görsel, işitsel ve elektronik kitle iletişim aracıyla yapılan yayınlar”* anlaşılır. İlgili maddenin gerekçesinde belirtildiği üzere bireysel iletişime ilişkin araçlar bu kapsama dahil değildir⁶¹⁷. Yılmaz'ın aktardığına göre kitle iletişimi, *“kitle iletişimi araçları adı verilen basın, radyo-televizyon, sinema filmleri video bantları ve internet ile yapılan her türlü yayınları kapsamaktadır”* şeklinde tanımlanmaktadır. Doktrinde internetin

⁶¹³ Bahsedilen maddenin iptal edilmeden önceki hali: *“(Değişik: 2/7/2012 – 6352/85 md.) Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişi, ayrıca örgüte üye olmak suçundan da cezalandırılır. Örgüte üye olmak suçundan dolayı verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir. (Ek cümle: 11/4/2013-6459/11 md.) Bu fıkra hükmü sadece silahlı örgütler hakkında uygulanır”* şeklindeydi.

⁶¹⁴ Akın, a.g.e., s.194-195.

⁶¹⁵ Ibid, s.193; Türay ve diğerleri, a.g.e., s.18.

⁶¹⁶ Dönmezer ve Bayraktar'a göre: Yeni TCK'nın bu içeriği basının haberleri, olayları, bilgi ve belgeleri araştırma, inceleme, değerlendirme ve eleştirme hakkını sınırlamakta, bu hakkın kullanılmasını zorlaştırmaktadır (Dönmezer ve Bayraktar, a.g.e., s.236).

⁶¹⁷ Aydın, a.g.e., s.726. *“Basın ve yayın yolu ile” deyimine ilişkin tanım, sadece kitle iletişim araçlarını kapsayacak biçimde değiştirilmiştir. Tasarıdaki bireysel iletişimi de içine alacak şekilde ifade edilmiş olan tanımın oluşturduğu sakıncanın giderilmesi için, tanımda değişiklik yapılarak “kitle iletişim araçları” ifadesine vurgu yapılmıştır.”* (Özgenç, Türk Ceza Hukuku Mevzuatı Cilt:1 (Kanunlar), a.g.e., s.147).

sayılan araçlar arasında fazlasıyla yer kapladığı belirtilmiştir. İnternet web sayfası, sosyal medya hesabı sahipleri gibi internet vasıtasıyla oluşturulan alan sahiplerinin bu açıdan yayın yapabildiği belirtilmiştir⁶¹⁸. Bu kapsamda radyo, televizyon, internet, sosyal medya; basın ve yayın yolu kavramına dahildir⁶¹⁹.

Basın faaliyeti oldukça kapsamlı ve toplu bir şekilde yürütüldüğünden basın ve yayın yoluyla işlenen suçlar yönünden genel hükümler yetersiz kalmaktadır. Bu duruma çare olarak 5187 sayılı Basın Kanunu (BasK) başta olmak üzere genel kurallardan ayrıksı sorumluluk ve yaptırım öngören düzenlemeler yapılmıştır. Doktrinde kimi yazarlar genel suçların dışında ayrı bir basın suçları kategorisi olduğunu savunurken diğer yazarlar bunu reddetmektedirler. İlk görüş, kişilerin fikirlerini zihinlerinde oluşturduğunu ve bunun maddi niteliğe haiz olmadığı gerekçesiyle basın suçlarının *sui generis* özellik barındırdığını ifade etmişlerdir⁶²⁰. Aksi görüşü savunan yazarlar ise zihin alanında oluşturulan fikirlerin basılı eser haline getirilmesinin basın suçu adıyla ayrı bir suç kategorisi oluşturmayacağını savunmuşlardır⁶²¹.

Fiilin basın yoluyla işlenmesi halinde bir kısım yazarlar, bu suçların unsurlarından birinin yayım olduğu temeline dayanarak bu türdeki suçların basın suçu olduğunu ve ayrı bir kategoriye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Karşı görüşte ise basının araç olarak kullanılması suretiyle işlenen suçların genel hükümlerden farklı olarak ayrı bir yaptırım ve sorumluluk sistemini barındırsa da ceza genel teorisi yönünden suçun yapısında bir farklılık olmadığını savunmuşlardır⁶²². BasK özelinde değerlendirildiği takdirde basın suçunun tanımı yapılmamıştır. BasK m. 11 gerekçesi incelendiğinde görüleceği üzere “basın suçu” kavramı genel bir kavram olarak kullanılmıştır. Burada “*basın suçu*” yerine “*basılmış eserler yoluyla işlenen suç*” ibaresi tercih edilmiştir. Basın suçu terimi içine idari yükümlülüklerin ihlal edilmesi yoluyla karşılaşılan sorumluluğu da kapsamaktadır. O halde BasK kapsamı basılmış eserler yoluyla işlenen suçlara ilişkindir. Yine bahsedilen kanunun basın ve yayın yoluyla deyimi TCK m. 6’daki anlamından daha dar olarak kullanılmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi

⁶¹⁸ Zahit Yılmaz, “Dolandırıcılık Suçunun Basın Ve Yayın Araçlarının Sağladığı Kolaylıktan Yararlanılmak Suretiyle İşlenmesi (TCK m. 158/1-G)”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2023, s.610 (<https://doi.org/10.56701/shd.1302516>); Sinan Bayındır, Özge Apiş, Oğuz Ersöz, *Kitle İletişim Hukuku*, Ankara, Adalet, 2023, s.41.

⁶¹⁹ Yılmaz, *a.g.e.*, s.612; Aydın, *a.g.e.*, s.725-726.

⁶²⁰ Bayındır, Apiş ve Ersöz, *a.g.e.*, s.198.

⁶²¹ *Ibid*, s.198-199.

⁶²² *Ibid*, s.199.

TCK m. 6 kapsamındaki basın ve yayın yolu deyiminden basılmış eserlerin yanında her türlü kitle iletişim aracı anlaşılmalıdır⁶²³.

Doktrinde bir kısım yazarlar, sosyal medya araçları vasıtasıyla yayılan gerçeğe aykırı bilginin bu nitelikli halin oluşması gerektiğini belirtmiştir⁶²⁴. Diğer yazarlar ise suçun gerekçesinde belirtildiği ihdas amaçlarından biri olan internet ve sosyal medyadaki bilgi çarpıtmasını önlemek görüşünden yola çıkarak suçun temel halinin neredeyse hiçbir zaman uygulanmayarak nitelikli halden orantısız ceza verileceğini savunmuşlardır⁶²⁵. Nitekim Sadak, suçun temel halinin aleniyet unsurunu aradığı halde basın ve yayın yolunun cezayı ağırlaştırıcı neden olarak düzenlenmesinin suçun özüne dokunmadan sadece suçta kullanılan araçları genişlettiğini belirterek bu durumun mükerrer cezalandırmaya yol açtığını ve “*ne bis in idem*” ilkesine aykırılık ettiğini belirtmiştir⁶²⁶. Görüşümüz, TCK m. 217/A gerekçesinden yola çıkarak kanunun basın ve yayın yoluyla işlenen suçları daha ağır cezalandırılması amacının BasK m. 11 kapsamındaki kişilerin, basın meslek etiği ilkelerine aykırı davranması halini düzenlemek istediğidir. İkinci görüşü savunan yazarların haklı bir şekilde değindiği üzere aksi kabulün pratikte suçun temel halinin uygulanmasını bir hayli zorlaştırarak ceza adaletini zedelemektedir.

TCK m. 217/A kapsamında fail gerçeğe aykırı bilgiyi yaydıktan sonra X hesabından yayan ikinci failin durumunda, ilk fail suçun temel halinden ikinci fail ise TCK m. 218 hükmü doğrultusunda cezanın ağırlaştırılmış nitelikli halinden sorumlu tutulması gerekecektir⁶²⁷. Bir diğer durumda ise yayılan gerçeğe aykırı bilginin yol açtığı sorunları göstermek isteyen basın organının bu yayımı suç oluşturmaz. Zira suç basın ve yayın yoluyla işlenmemiştir. Basın ve yayın organları haber verme hakkını kullanmıştır⁶²⁸.

Basın suçları dar anlamda basın suçu (basılmış eserler yoluyla işlenebilen suçlar) ve geniş anlamda basın suçları (basılmış eser yoluyla da işlenebilen suçlar) olmak üzere iki ayrı türde sınıflandırılmıştır⁶²⁹. Dar anlamda basın suçu, aleniyet unsurunun yalnız basılmış eser vasıtasıyla gerçekleştirilmesinin yeterli olduğu suçları temsil eder. BasK m. 20’e göre “*cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında, haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek*

⁶²³ *Ibid*, s.199-200.

⁶²⁴ Şenol, *a.g.e.*, s.343.

⁶²⁵ Aydın, *a.g.e.*, s.726; Polat, *a.g.e.*, s.169; Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.80; Sadak, *a.g.e.*, s.112; Akın, *a.g.e.*, s.199.

⁶²⁶ Sadak, *a.g.e.*, s.112.

⁶²⁷ Aydın, *a.g.e.*, s.726; Şenol, *a.g.e.*, s.343.

⁶²⁸ Apiş, *a.g.e.*, s.148.

⁶²⁹ Bayındır, Apiş ve Ersöz, *a.g.e.*, s.200-201. Demirbaş, buna ilave olarak “basın düzenine karşı suçlar” adı altında üçüncü bir sınıflandırma yapmıştır (Demirbaş, *a.g.e.*, s.437).

nitelikli olan yazı ve resim yayımlayanlar ...cezalandırılır.” hükmünü barındırmaktayken benzer düzenleme TCK m. 84/3: “Başkalarını intihara alenen teşvik eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” biçiminde düzenlenmiştir. BasK kapsamındaki intihara özendirme suçunda bu suç sırf basın araçları vasıtasıyla işlenebilir. TCK kapsamındaki intihara teşvik etme ise alenen yapılan herhangi bir hareketin cezalandırılacağını belirtmiştir⁶³⁰. Geniş anlamda basın suçu ise ilgili suçun basın yolu haricinde işlenmesi mümkün olmasına rağmen suçun basın yoluyla işlenmesi halidir. Hakaret suçunun (TCK m. 125) aleni bir şekilde belirsiz sayıda kişinin bulunduğu bir topluluğa karşı işlenmesi mümkün iken internet haber sitesinde yayımlanarak işlenmesi hali örnek olarak verilebilir⁶³¹. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu da temel şekli itibarıyla her türlü araçla işlenmesi mümkündür. Bu suçun ihdas edildiği 7418 sayılı Kanunla, BasK 1’inci maddesinde de değişiklik yapılmıştır. Bahsedilen maddenin ikinci fıkrasına internet haber siteleri⁶³² eklenerek son hali “Bu Kanun basılmış eserlerin basımı ve yayımı ile internet haber sitelerini kapsar” şeklindedir⁶³³. O halde inceleme konusu suçun internet haber siteleri vasıtasıyla işlenmesi halinde geniş anlamda basın suçunun oluştuğunu ifade edebiliriz⁶³⁴.

TCK 218’inci maddesinin ikinci cümlesine göre “Ancak, haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.” bu konu, hukuka aykırılık unsuru başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Sarsıkoğlu, zikredilen nitelikli hallere ilave olarak “birden fazla kişi tarafından” ve “kamu görevlisi tarafından” şeklindeki nitelikli hallerin düzenlenmemesinin eksiklik olduğunu dile getirmiştir⁶³⁵.

II. Suçun Manevi Unsuru

1. Genel Açıklamalar

Manevi unsur kişinin işlediği fiil ile arasındaki manevi bağa denir. Meydana getirilen fiil ile kişi arasındaki manevi bağın eksik olması durumunda suçun unsurları gerçekleşmeyeceğinden suçtan söz

⁶³⁰ Bayındır, Apiş ve Ersöz, *a.g.e.*, s.201-202; Demirbaş, *a.g.e.*, s.438.

⁶³¹ Bayındır, Apiş ve Ersöz, *a.g.e.*, s.202-203; Demirbaş, *a.g.e.*, s.438; Balcı ve Çakır, *a.g.e.*, s. 12.

⁶³² Basın Kanunu’nun 2’nci maddesinin birinci fıkrasının g bendi: “İnternet haber sitesi: İnternet ortamında, belirli aralıklarla haber veya yorum niteliğinde yazılı, görsel veya işitsel içeriklerin sunumunu yapmak üzere kurulan ve işletilen süreli yayını” şeklinde tanımlamıştır.

⁶³³ Ekren, *a.g.e.*, s.253; Demirbaş, *a.g.e.*, s.439.

⁶³⁴ Balcı ve Çakır, *a.g.e.*, s.12; Polat, *a.g.e.*, s.168; Akın, *a.g.e.*, s.199.

⁶³⁵ Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.733-734.

edilemez⁶³⁶. Manevi unsur kural olarak kasten, istisnai olarak ise taksirli fiil ile tezahür etmektedir. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu kasten işlenebilen bir suçtur⁶³⁷. Suçun taksirli hali kanunda düzenlenmediği için taksirle işlenemez⁶³⁸. TCK m. 21/1: “*Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir.*” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanıma göre kasten hareket edebilmek failin hem bilme hem de isteme unsurlarını bir arada gerçekleştirmesi gerekir. Bu iki unsurun suçun maddi unsurlarının tamamı üzerinde bulunması gerekir⁶³⁹. Doktrinde kast: genel kast-özel kast, doğrudan kast-olası kast, ani kast-düşünce kasdı, zarar kasdı-tehlike kasdı, seçimlik kast, weber kasdı şeklinde sınıflandırmaya tabi tutulmuştur⁶⁴⁰. Çalışmamız açısından önem arz eden husus genel kast ve özel kasttır. Özel kast, kanunun suçun unsurunda veya nitelikli hallerinde saydığı durumlarda failin belirli bir saikle hareket etmesinin aranmasıdır⁶⁴¹. Bu kapsamda özel kasttan: failin amaç (maksat)⁶⁴² ve saiki (niyeti) anlaşılmalıdır⁶⁴³. Amaç, failin meydana getirdiği hareket ile ulaşmak istediği neticeyi tanımlar⁶⁴⁴. Saik ise kasttan önce gelip kastı hazırlayan düşüncedir⁶⁴⁵. Özel kastın arandığı suçlar olası kastla işlenemez⁶⁴⁶. O halde saiki suçun unsuru kabul ettiğimiz halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu sadece doğrudan kastla işlenebilecektir⁶⁴⁷.

TCK m. 217/A açısından genel kast failin alenen yaydığı bilginin gerçeğe aykırı olduğu konusundaki bilme ve istemedir. Özel kast ise “*endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle*” ibarelerinde

⁶³⁶ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s. 363; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.234; Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.147; Dülger, a.g.e., s.439.

⁶³⁷ Balcı ve Çakır, a.g.e., s.12; Şenol, a.g.e., s.343; Aydın, a.g.e., s.726; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.80; Türey ve diğerleri, a.g.e., s.15; Aktaş, a.g.e., s.170.

⁶³⁸ Polat, a.g.e., s.169; Akın, a.g.e., s.185-187; Ekren, a.g.e., s.258.

⁶³⁹ Koca ve Üzülmüş, a.g.e., s.156.

⁶⁴⁰ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.390 vd.; Demirbaş, a.g.e., s. 412-415.

⁶⁴¹ Demirbaş, a.g.e., s.412; Cengiz Apaydın, *Ceza Hukukunda Doğrudan Kast, Olası Kast, Basit Taksir Ve Bilinçli Taksir Kavramları*, Ankara, Seçkin, 2021, s.103.

⁶⁴² Amaç ve maksata ilişkin; “*Kanaatimizce amaç ve maksat kavramlarının birbirinden ayrılması ve farklı tanımlanması yönünde bir ihtiyaç bulunmamaktadır. Bu kavramların Türk Ceza Kanunu’ndaki kullanımlarına bakıldığında da aynı anlamda kullandığı görülmektedir ve ayrı kavramlar olarak tanımlanmaları, kavramların kanunda birbirlerinin yerine geçecek şekilde kullanılmış olmaları sebebiyle, karışıklıklara sebebiyet verebilir.*” açıklamaları dikkate değerdir. TDK sözlüğüne bakıldığında amaç sözcüğünün tanımı olarak maksat verildiği görülecektir (Burak Kılıç, *Suçun Manevi Unsuru Olarak Amaç Ve Saik*, (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Şahin), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 638240), s.35).

⁶⁴³ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.391; Veli Özer Özbek ve diğerleri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.276.

⁶⁴⁴ Apaydın, a.g.e., s.75.

⁶⁴⁵ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.443.

⁶⁴⁶ *Ibid*, s.445; Veli Özer Özbek ve diğerleri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.277.

⁶⁴⁷ Polat, a.g.e., s.169; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.81; Sarsıkoğlu, a.g.e., s.737-738.

görülebileceği üzere suçun oluşması için bilme ve isteme unsurlarının yanında saik unsurunun da aranmasıdır⁶⁴⁸. Doktrinde inceleme konusu suç açısından “saik” yerine “amaç” kavramının madde metninde yer alması gerektiği ortaya atılmıştır. Bu düşünceye göre failin endişe, korku, panik oluşturmaya yönelik niyetinden ziyade failin gerçekleştirmek istediği neticenin cezalandırılması gerektiğidir⁶⁴⁹. Yani failin bu konudaki duygusu değil amacının temel alındığıdır⁶⁵⁰. Apaydın: “*Maksat daha çok bilgiye ilişkindir ve failin elde etmek istediği neticeyi önceden öngörmesi halinde bulunur. Saik ise, harekete geçiren etken anlamında olup, psikik olgunun irade aşamasını ilgilendirir.*” şeklinde amaç ve saik ayrımını dikkat çekmiştir. Yine temel cezanın belirlenmesinde esas alınan TCK m. 61/1-g: “*failin güttüğü amaç ve saiki*” ifadeleriyle her iki kavramı birbirinden ayırmıştır. Bu kapsamda TCK m. 217/A gerekçesinde “*Bunun yanı sıra “dezenformasyon” olarak nitelendirilen bu fiillerin, kişilerin bireysel kanaatlerini açıklama veya haber verme haklarıyla karıştırılmaması için fiilin, halk arasında endişe, korku veya panik yaratma saikiyle gerçekleştirilmesi ilave bir unsur olarak aranmaktadır.*” ifadelerinden yola çıkarak kanun koyucunun TCK m. 213 de yer verilen halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit suçunda “*endişe, korku ve panik yaratmak amacıyla*” lafzı yerine “*endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle*” ibarelerini kullanması bilinçli bir tercihtir. Her ne kadar kanun koyucu, maddenin düzenlenmesinde birçok çelişkiye yer vermiş ise de özellikle fikir alışverişi alanına müdahale eden bu suç ile failin kastı kapsamında meydana getirmek istediği neticeyi değil ondan önceki aşama olan meydana gelebilme düşüncesini bilmesi ve istemesi kapsamında cezalandırma amacını taşımaktadır.

Failin kastının yanında saikin de aranmasının gerekli olması nedeniyle suçun sınırlarının daraltıldığı kabul edilmesi gerekir. Zira saik aranmadığı hallerde failin gerçeğe aykırı bilgiyi bilerek ve isteyerek yayması halinde suç tamamlanmış olacaktı. Kanun koyucu ise kasta ek olarak endişe, korku ve panik yaratma saikini aramıştır⁶⁵¹. Bu şekildeki düzenlemenin kişilerin bilgi, eleştiri, yorum mahiyetindeki paylaşımlarını dışlanmasıyla yapılacak objektif değerlendirme ile ifade özgürlüğü lehine etki yaratacağını belirtmeliyiz⁶⁵². Nitekim Yargıtay kararlarında sıklıkla: “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının 13, 14, 25, 26 ve AİHS’nin 9/2, 10/2, 17. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde Devlet yahut halkın bir bölümü için rahatsız edici, hoşla gitmeyen, kural dışı, endişe verici, fakat şiddet ve şiddet*

⁶⁴⁸ Şenol, a.g.e., s.344; Aydın, a.g.e., s.726-727; Polat, a.g.e., s.169; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.80-81; Akın, a.g.e., s.185; Aktaş, a.g.e., s.171; Sarsıkoğlu, a.g.e., s.737.

⁶⁴⁹ Türay ve diğerleri, a.g.e., s.15; Akyürek, s. 211-212; Sevdiren, a.g.e., s.459.

⁶⁵⁰ Akyürek, a.g.e., s.211-212.

⁶⁵¹ Kılıç, a.g.e., s.36.

⁶⁵² Şenol, a.g.e., s.344; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.80-81.

kışkırtıcılığı içermeyen nitelikteki, sözler de ifade hürriyeti kapsamındadır.” şeklinde bu hususa dikkat çekmektedir⁶⁵³.

Venedik Komisyonu da “sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle” ibaresinin kanun metninde yer almasının suçun uygulama alanını kısıtladığı gerekçesiyle başarılı bulmuştur. Aynı komisyon, failin sırf kâr elde etme amacıyla meydana getirdiği tipik hareketin bu suçu oluşturması halinde ise bu durumun kanunun aradığı saiki kapsamaması nedeniyle paradoksa yol açtığı gerekçesiyle eleştirmiştir⁶⁵⁴.

2. Endişe, Korku ve Panik

TDK’ye göre endişe: “kaygı, kuruntu”; korku: “bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü”; panik “ani dehşet duygusu, büyük korku” anlamlarına gelmektedir⁶⁵⁵. Kavramlar incelendiği üzere belirli nüanslar taşısalar da benzerlik taşıdıkları görülecektir⁶⁵⁶. Örneğin endişe ve korku açıklamalarında “kaygı” ortak iken korku ve panik tanımında “korku” kelimesi ortaktır. Endişe, panik ve korku kavramlarının geçtiği halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit (TCK m. 213) suçunun gerekçesi:

“Tehdidin halkın hayatı, sağlığı, vücut veya cinsel dokunulmazlık ya da malvarlığı bakımından bir korku, endişe veya panik meydana getirmek amacıyla yapılmış olması gereklidir. Endişe, korku ve panik kelimeleri halkta meydana gelecek telaş hâlinin değişik derecelerde olabileceğini ifade amacıyla kullanılmıştır. Suçun oluşması bakımından bu hâllerin fiilen gerçekleşmiş olması aranmaz. Tehdidin objektif olarak böyle bir hâle sebebiyet verebilecek nitelikte olması yeterlidir.”⁶⁵⁷.

Endişe kavramını kullanan ısrarlı takip (TCK m. 123/A) suçunun gerekçesinde:

“Ayrıca bu suçun oluşabilmesi için ısrarlı takip fiilinin mağdurun üzerinde ciddi bir huzursuzluk oluşturmaya ya da kendisinin veya yalanlarından birinin güvenliğinden endişe duymasına neden olması gerekir. Bu durum somut olayda hâkim tarafından belirlenecektir. Bu belirleme yapılırken ısrar fiilinin nicelik ve nitelik itibarıyla mağdur üzerinde ciddi bir huzursuzluk oluşturmaya ya da kendisi veya yakınlarından birinin güvenliğinden endişe duymasına elverişli olup olmadığına bakılacaktır.”⁶⁵⁸.

⁶⁵³ Yargıtay Sekizinci Ceza Dairesi, 4 Mart 2020 Tarih ve E.2019/27716, K.2020/10890 Sayılı Kararı.

⁶⁵⁴ Venedik Komisyonu, a.g.e., s.14, § 48.

⁶⁵⁵ TDK Güncel Türkçe Sözlük, “Endişe, Korku ve Panik” Maddeleri, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 15.12.2024).

⁶⁵⁶ Sarsıkoğlu, a.g.e., s.737.

⁶⁵⁷ Özgenç, Türk Ceza Hukuku Mevzuatı Cilt:1 (Kanunlar), a.g.e., s.432.

⁶⁵⁸ Ibid, s.322.

Yine endişe ifadesini tercih eden savaşta yalan haber yayma (TCK m. 323) suçunun gerekçesi: “*Haber veya havadisın, kamunun endişe duymasına neden olacak veya halkın maneviyatını bozacak veya ülkenin düşman karşısında direncini azaltacak nitelikte olması gereklidir.*”⁶⁵⁹ ifadelerine yer vermiştir.

Çalışmamızın konu başlığında değindiğimiz “*ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı*” kavramları arasında tercih edilen “ve” bağlacı suçun manevi unsurlarını içeren “*endişe, korku veya panik*” terimlerinde “veya” şeklinde kullanılmıştır. O halde sayılan unsurlardan birinin meydana gelmesinde saik unsurunun oluştuğu söylenebilir⁶⁶⁰. TCK m. 213 gerekçesinde de belirtildiği üzere kanun koyucunun bu benzer anlama gelen birden fazla kavramı seçmesindeki “*halkta meydana gelecek telaş hâlinin değişik dereceleri*” görüşüne iştirak ediyoruz⁶⁶¹. Failin fiili sonucunda halkta endişe, korku veya panik meydana gelmesi gerekmez. TCK m. 217/A’yı saik suç olarak sınıflandırdığımız için failin, kasten meydana getirdiği fiil kapsamında bu dürtüye sahip olması yeterlidir⁶⁶².

Madde metninde yer verilen “*sırf*” ibaresini, kişilerin huzur ve sükununu bozma (TCK m. 123) suçunda: “*sırf huzur ve sükûnunu bozmak maksadıyla*” şeklinde tezahür etmiştir. Madde gerekçesinde: “*Ancak bu hareketlerin sırf mağdurun huzur ve sükûnunu bozmak maksadıyla yapılması gerekmektedir. Böylece madde, suçun oluşması için özel bir maksatla hareket edilmesi şartını getirmektedir.*”⁶⁶³ ifadeleri TCK m. 217/A yönünden de karşılık bulmaktadır. Kişilerin endişe, korku veya panik saikinden farklı bir güdüyle meydana getirdikleri fiilleri bu suç oluşturmayacaktır⁶⁶⁴. Ülkedeki enflasyon oranları gerekçe göstererek bir gecede dolar kurunun mevcut durumun on katına çıkacağı yönündeki gerçeğe aykırı bilgiyi paylaşan kişinin bu paylaşımı ülkenin ekonomik durumunu hicvetmek olduğu tespit edildiği takdirde her ne kadar gerçeğe aykırı bilgi konusunda doğrudan kastı bulunsa dahi endişe, korku veya panik saiki bulunmadığından suç oluşmayacaktır.

Doktrinde saik unsurunun subjektif karaktere sahip olduğu belirtilerek bu hususta objektif kriterlerin belirlenerek yeknesak uygulamaların oluşmasının zorluğuna dikkat çekilmiştir⁶⁶⁵. Öncelikle kanun koyucunun bir suç ihdas ederken o suçun belirli saiklerle işlenmesi halinde cezalandırılacağını

⁶⁵⁹ *Ibid*, s.582.

⁶⁶⁰ Şenol, *a.g.e.*, s.345; Akyürek, *a.g.e.*, s.212.

⁶⁶¹ Balcı ve Çakır, *a.g.e.*, s.12; Aydın, *a.g.e.*, s.727; Akyürek, *a.g.e.*, s.212.

⁶⁶² Şenol, *a.g.e.*, s.345.

⁶⁶³ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Mevzuatı Cilt:1 (Kanunlar)*, *a.g.e.*, s.318.

⁶⁶⁴ Türay ve diğerleri, *a.g.e.*, s.15; Akyürek, *a.g.e.*, s.212.

⁶⁶⁵ Balcı ve Çakır, *a.g.e.*, s.12; Polat, *a.g.e.*, s.169; Sadak, *a.g.e.*, s.109; Küçük, *a.g.e.*, s.16; Akyürek, *a.g.e.*, s.212; Kitapçıoğlu Yüksel, *a.g.e.*, s.99; Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.738.

belirtmesi Anayasa’ya aykırılık teşkil etmez⁶⁶⁶. Nitekim kanun yapım tekniğinde, yasa metinleri genel ve soyut ibareler tercih edilerek oluşturulur. Bu hususta örneğin, kasten öldürme suçunun cezayı ağırlaştıran nitelikli hali olarak töre saiki (TCK m. 82/1-k) düzenlenmiştir. Töre saikinin kanunda bir tanımı bulunmamakta yalnızca madde gerekçesinde “*akraba içi öldürme suçları*” olarak belirtilmiştir⁶⁶⁷. Töre saiki içinde ahlak, şeref, onur, haysiyet ve namus gibi kavramları bünyesinde barındırdığı için dönemin özelliklerine göre değişebilecek subjektif yapısının yorum farklılıkları doğurduğu belirtilmiştir⁶⁶⁸. Türk Ceza Hukuku’nda bu sistem süregelirken çalışma konusu suç açısından kavramların belirsizliğinin suçta ve cezada kanunilik kapsamında belirlilik ilkesini zedelediği belirtilmiş ancak bu sorunun nasıl çözüleceği konusunda bir görüş ortaya atılmamıştır. Kanaatimizce, yukarıda değindiğimiz gibi kanun koyucunun madde metnindeki her ifadeyi tek tek açıklaması kanun yapım tekniğiyle örtüşmeyecektir. Burada kanun koyucunun TCK’nın tanımlar başlıklı 6. maddesinde uygulamada kafa karışıklığına yol açabilecek kavramları tanımlaması yerinde olacaktır⁶⁶⁹. Bu mümkün olmadığı takdirde madde gerekçeleri her ne kadar bağlayıcı olmasa dahi uygulayıcıların yasama organının suçu ihdas etmesindeki amacı anlayabilmesi ve suçun yorumunu yaparken faydalanabilmesi için muğlak kavramların madde gerekçelerinde tanımlarına yer verilmelidir. Saydığımız bu çözüm de gerçekleştirilmediği durumda doktrin ve yargı kararları ön plana çıkmaktadır. Burada özellikle içtihat birliğini sağlamakla görevli olan Yargıtay’ın endişe, korku veya panik kavramlarından ne anlaşılması gerektiğini kesinkes belirlemelidir⁶⁷⁰. Yargıtay’ın bu çalışmasına ise doktrin, eserleriyle yol göstermelidir.

Nihayetinde kişinin alenen yaydığı bilginin gerçeğe aykırı bilgi olmadığını bilmemesi halinde TCK m. 30/1 uyarınca kasten hareket etmiş olmaz. Bu suçun taksirli hali düzenlenmediği için de kastın

⁶⁶⁶ Küçük, *a.g.e.*, s.16.

⁶⁶⁷ Mehmet Gödekli, “Töre Saiki ile Kasten Öldürme Suçu (TCK M. 82/1-K)”, *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara, 2012, s.625.

⁶⁶⁸ Gödekli: “Töre saiki, hem teoride hem de yargı kararlarında iki farklı şekilde yorumlanmaktadır. Bunlardan ilki, töre saikini, namus saikinden ayırarak, öldürme fiilinin, aile meclisi gibi bir organın almış olduğu karar üzerine ve geleneklerin etkisiyle işlenmesi gerektiğini savunmakta; buna karşılık aksi görüşte olanlar, ya töre ve namus terimlerini eş anlamlı algılamakta ve aile meclisi kararına gerek olmadığını düşünmekte yahut mevcut ağırlaştırıcı nedenin, töre saiki değil, namus saiki olarak düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir” ifadeleriyle görüş farklılıklarına değinmiştir (Gödekli, *a.g.e.*, s.625).

⁶⁶⁹ Töre saiki yönünden benzer görüş için bkz.: Gödekli, *a.g.e.*, s.625-626.

⁶⁷⁰ Yargıtay, TCK’nın 213’üncü maddesinde düzenlenen suç yönünden, “Sanığın tankın üzerine çıkarak, tanka benzin döküp, çevredeki insanlara “yaklaşmayın yakarım” şeklinde bağırarak suretiyle atılı eylemi kendisinin gerçekleştirdiğine dair kabulü birlikte değerlendirildiğinde; tankın üzerine döktüğü benzini yakması ve tankın patlaması durumunda çevrede olan belirsiz sayıdaki insanların hayatlarına ve mallarına zarar gelmesi endişesine kapılmasına neden olduğu anlaşıldığından mahkemenin kabul ve uygulamasında isabetsizlik bulunmamaktadır.” verdiği kararda endişe saikini somut olaya özgülemiştir. Lakin endişenin tanımına yer vermemiştir. Ve uygulayıcıların bundan ne anlaması gerektiği sadece bunun gibi olaylarla sınırlı kalmıştır (Yargıtay Sekizinci Ceza Dairesi, 4 Mart 2024 Tarih ve E.2021/14175, K.2024/2011 Sayılı Kararı).

olmadığı hallerde bu suçtan bahsedilemeyecektir. Hatanın kaçınılmaz olup olmadığına bakılmaksızın basın mensupları dahilinde de görünüşte gerçekliğe uygun yayılan bilginin, gerçeğe aykırı olması halinde gerekli özen gösterilmesine rağmen bilginin, yanıltıcılığı tespit edilemediğinden kişi hatasından yararlanarak eylemi suç teşkil etmeyecektir⁶⁷¹.

III. Hukuka Aykırılık Unsuru

1. Genel Açıklamalar

Bir normda düzenlenen emir ve yasaklara karşı gelinmesi hukuka aykırılık şeklinde tanımlanabilir. Hukuka aykırılık halinde tipik olan fiilin bütün hukuk düzenine aykırı olması gerekir⁶⁷². Suç tiplerinin unsurları belirlenirken bu unsurları tamamen kapsayan fiilin zaten hukuk düzenine aykırılık oluşturacağı şekilde düzenlendiğinden ayrıca tipik fiilin hukuka aykırı olduğu konusunda bir düzenlemeye gerek yoktur⁶⁷³.

Meydana getirilen fiilin hukukun diğer bir alanındaki nedene bağlı olarak suçun hukuka aykırılığı ortadan kaldırması hali ise hukuka uygunluktur. Hukuka uygunluk sebepleri, fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldırdığı için suç oluşmayacaktır⁶⁷⁴. TCK’da “*Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenler*” başlıklı ikinci bölümünde “*Hukuka Uygunluk Sebepleri*” ve “*Kusurluluğu Ortadan Kaldıran ve Azaltan Sebepler*” birlikte yer almaktadır. Hukuka uygunluk sebepleri: kanunun hükmünü yerine getirme (TCK m. 24/1), meşru savunma (TCK m. 25/1), hakkın kullanılması (TCK m. 26/1) ve ilgilinin rızası (TCK m. 26/2) olarak sayılabilir⁶⁷⁵.

Kamu barışına karşı suçları kapsayan ve böylece halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun da dahil olduğu “*Ortak Hüküm*” başlıklı TCK 218’inci maddesinde: “*Ancak, haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.*” şeklinde hukuka uygunluk sebepleri düzenlenmiştir. Bu kapsamda haber verme özgürlüğü ve ifade özgürlüğünün ele alınması

⁶⁷¹ Şenol, a.g.e., s.345; Aydın, a.g.e., s.727-728; Türay ve diğerleri, a.g.e., s.15; Küçük, a.g.e., s.12-13.

⁶⁷² Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.456; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.305; Koca ve Üzülmöz, a.g.e., s.265; Dülger, a.g.e., s.525; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, a.g.e., s.199-200; Hakeri, a.g.e., s.221-222.

⁶⁷³ Veli Özer Özbek ve diğerleri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.290; Demirbaş, a.g.e., s.288-289.

⁶⁷⁴ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.457; Veli Özer Özbek ve diğerleri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.294; Koca ve Üzülmöz, a.g.e., s.275; Demirbaş, a.g.e., s.294-295.

⁶⁷⁵ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.463; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.315; Koca ve Üzülmöz, a.g.e., s.276; Veli Özer Özbek ve diğerleri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.293,296.

gerekmektedir⁶⁷⁶. Bu sebepler ise hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi içerisinde yer almaktadır⁶⁷⁷. 29.06.2005 tarihli 5377 sayılı kanunla bahsedilen madde metnindeki değişikliğin gerekçesi:

“... Bu maddeye eklenen bir cümle ile hakkın kullanılması hukuka uygunluk nedeninin özel bir şekli düzenlenmiştir. Her ne kadar Kanunun 26'ncı maddesinin birinci fıkrasında genel olarak hakkın kullanılması hukuka uygunluk nedeni düzenlenmiş ise de çeşitli suçlar bağlamında bu hukuka uygunluk nedenine ilişkin olarak ayrıca hükümlere yer verilmektedir. Bu yöntem ile, hâkimin somut olayda hakkın kullanılması hukuka uygunluk nedeninin varlığını özellikle araştırması gerektiği vurgulanmaktadır.”⁶⁷⁸.

Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama (TCK m. 301) suçunun üçüncü fıkrası: *“Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz”* benzer hükme yer vermiştir. İlgili maddenin gerekçesi:

“... Maddenin üçüncü fıkrasında, söz konusu suçla bağlantılı olarak, eleştiri hakkının kullanıldığı durumlarda fiilin suç oluşturmayaacağı hüküm altına alınarak, hakkın icrası hukuka uygunluk nedeninin özel bir şekline yer verilmiştir. Eleştiri hakkı, kişinin belli bir vakıa hakkında düşüncesini açıklama hürriyetinin kullanılmasından ibarettir. Anayasamızda güvence altına alınan ifade özgürlüğünün doğal sonucu olarak, eleştiri hakkının kullanılması suretiyle açıklanan düşünceler suç oluşturmaz. Yargıtay ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarında da belirtildiği üzere, ağır, sert veya incitici nitelikte de olsa, eleştiri hakkı kullanıldığında kişiye yaptırım uygulanamayacağı, çoğulcu demokrasilerin vazgeçilmez bir gereğidir. Türkiye'nin de yargı yetkisini kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin pek çok kararında vurgulandığı üzere, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 10'uncu maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğü, demokratik bir toplumun en önemli temellerinden birini oluşturur. Bu özgürlük, bireylerin şahsiyetini tekâmül ettirmesinin ve dolayısıyla, demokratik toplumun gelişmesinin temel koşuludur. İfade özgürlüğü, 10'uncu maddenin ikinci fıkrasının sınırları içinde, sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değmez görülen haber ve düşünceler bakımından değil, aynı zamanda aleyhte olan, çarpıcı gelen veya rahatsız eden haber ve düşünceler bakımından da söz konusudur. İfade özgürlüğü bu kapsamıyla, demokratik toplumun olmazsa olmaz unsurları olan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin gereğidir. Bunlar olmaksızın demokratik toplumdan söz edilemez. Ancak, hiç kuşku yok ki, ifade özgürlüğü mutlak ve sınırsız değildir.

⁶⁷⁶ Şenol, a.g.e., s.345; Balcı ve Çakır, a.g.e., s.13-14; Polat, a.g.e., s.171; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.81; Aktaş, a.g.e., s.171; Aydın, a.g.e., s.727; Akın, a.g.e., s.187-188; Akyürek, a.g.e., s.213

⁶⁷⁷ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.496; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.289; Veli Özer Özbek ve diğerleri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s.331-332,335.

⁶⁷⁸ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, a.g.e., s. 316

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine taraf olan devletlerde kanun koyucu, düşünceyi açıklama özgürlüğünü, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve Sözleşmenin 10'uncu maddesinin ruhuna aykırı olmamak koşuluyla, sınırlandırabilir. Ancak bu suretle belirlenen sınırı aşan açıklamaları suç olarak tanımlanabilir. Ayrıca belirtilmelidir ki, yüksek mahkeme içtihatlarında da açıkça ifade edildiği gibi, bir yazı veya konuşmanın suç unsuru teşkil edip etmediği, yazı veya konuşma bütünlüğü içerisinde değerlendirilmelidir. Bu nedenle, bir yazı veya konuşma içerisinde yer alan sadece belirli sözcük ve ifadelerden hareketle değerlendirme yapılmamalıdır. Değerlendirme, yazı ve konuşmanın bir bütün olarak göz önünde bulundurulması suretiyle yapılmalıdır.”⁶⁷⁹.

Bu kapsamda aşağıda ifade özgürlüğü başlığı altında ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

2. İfade Özgürlüğü

İfade: “anlatım, deyiş, bir duyguyu yüz aracılığıyla anlatan belirtilerin, mimiklerin bütünü, tanık ve sanıkların olay hakkında yargı organlarına yaptıkları sözlü açıklama, dışa vurum” anlamlarına gelmektedir⁶⁸⁰. İfade, kişinin birey olarak var olma nedeni olan kendini gerçekleştirebilmesi için gerekli olan değeri ifade ederken diğer yandan demokrasilerin ilerlemesini sağlayan bir bileşen olarak hukuk düzenlerinde yer almaktadır⁶⁸¹. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 10’uncu maddesi ifade özgürlüğünü düzenlemektedir. Madde metni şöyledir:

“1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamları tarafından müdahale edilmeksizin ve ulusal sınırlar dikkate alınmaksızın, görüş sahibi olma, bilgi ve düşünceleri edinme ve yayma özgürlüğünü içerir. Bu Madde devletlerin yayıncılığı, televizyon veya sinema işletmelerini izin alma koşuluna bağlamasını engellemez. 2. Bu özgürlüklerin kullanımı, beraberinde ödev ve sorumlulukları getirdiği için, ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü veya kamu emniyeti menfaatlerine, düzensizliğin veya suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık veya ahlakın korunması, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, gizli olarak elde edilen bilgilerin açıklanmasının önlenmesi veya yargı organlarının otorite ve tarafsızlığının sürdürülmesi için yasa tarafından öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olan formalitelere, koşullara, kısıtlamalara veya cezalara tabi tutulabilir.”⁶⁸².

⁶⁷⁹ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Mevzuatı Cilt:1 (Kanunlar)*, a.g.e., s.556-557.

⁶⁸⁰ TDK *Güncel Türkçe Sözlük*, “İfade” Maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>) (E. T.: 24.12.2024).

⁶⁸¹ Kerem Altıparmak, “Bitmeyen Sorun: İfade Özgürlüğü”, in Tanıl Bora (Ed.), *İfade Özgürlüğü İlkeler ve Türkiye*, İstanbul, İletişim, 2007, s.9-10; Mustafa Ruhan Erdem ve diğerleri, *İnsan Hakları El Kitabı*, Ankara, Seçkin, 10. Baskı, 2024, s.568.

⁶⁸² https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur, s.10-11 (E. T.: 18.12.2024).

AİHS kapsamında bu kadar kısa düzenlenmiş ise de ifade özgürlüğü AİHM içtihatları yoluyla çeşitlenmiş ve demokratik yaşamın en önemli parçası haline gelmiştir⁶⁸³. İfade özgürlüğü, gerçek-tüzel kişi, vatandaş-yabancı ayrımı yapmadan herkesi kapsamaktadır⁶⁸⁴. Anayasa Mahkemesi bir kararında “herhangi bir kimsenin yalnızca kişiliğine bağlı olarak düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğüne müdahale edilmesinin” haklılık payı olmadığını belirtmiştir. Kişilerin özellikleri hakkın korunması kapsamına girip girmemesinin değil hakkın sınırlandırılmasında önem arz etmektedir⁶⁸⁵. Örneğin siyaset aktörlerine veya kamu görevlilerine yönelik eleştiriler bakımından ifade özgürlüğü daha geniş uygulama alanı bulurken yargı organlarına dönük eleştiriler daha dar yorumlanarak eleştiri sahibinin ifade özgürlüğü korumasından yararlanması azalmaktadır⁶⁸⁶. Özellikle ifade özgürlüğü açısından bir tanım yapmaktan kaçınmak zannımızca kavramın sınırlamalardan uzak tutulması açısından yerinde olacaktır. Doktrinde ve yargı kararlarında ise birtakım tanımlamalara girildiğinden biz de konunun daha iyi anlaşılması için yer vermekte fayda görüyoruz. Yukarıdaki özellikleri birleştirerek en geniş anlamıyla bir tanım yaptığımız takdirde ifade özgürlüğü; bir düşünce, inanç, kanaat, tutum veya duygunun barışçıl yollardan aktarılmasının engellenmemesidir⁶⁸⁷.

İfade özgürlüğünün kapsamı bakımından değerli-değersiz, topluma yararlı-yarasız, ticari yarar taşıyıp-taşıyamaması dikkate alınmaz. İfade özgürlüğü, siyasi, sanatsal, akademik veya ticari her türlü düşünce açıklamasını ihtiva etmektedir⁶⁸⁸. Aksi halde ifade özgürlüğünün sınırlarının çizilmeye çalışılması bu özgürlüğün keyfi sınırlamalarla karşı karşıya kalması sonucunu doğurabilecektir⁶⁸⁹. Bu açıklamalar her düşünce ve kanaat açıklamasının ifade özgürlüğü kapsamına girdiği şeklinde anlaşılmamalıdır. Her hak ve özgürlükte olduğu gibi ifade özgürlüğünün de çizdiği bir norm alanı mevcuttur. Bu alan özellikle; faşizm, ırkçılık, ayrımcılık, savaş propagandası veya nefret içerikli söylemlerin norm alanı dışında tutulmasını gerektirir. Bu dışlamanın asıl mahiyeti hukuk düzenine aykırı olmayan ifadelerin serbestçe yayılabilmesi amacını taşımasıdır⁶⁹⁰. Lakin sayılan alanlar peşinen ifade özgürlüğü dışında tutulmamalı önce aşağıda belirteceğimiz sınırlama sebepleri kapsamında

⁶⁸³ Karan, *a.g.e.*, s.3.

⁶⁸⁴ Halil Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, Ankara, Seçkin, 5. Baskı, 2017, s.503; Erdem ve diğerleri, *a.g.e.*, s.576.

⁶⁸⁵ Karan, *a.g.e.*, s.4-5.

⁶⁸⁶ *Ibid*, s.8.

⁶⁸⁷ Mustafa Erdoğan, “İfade Özgürlüğü ve Sınırları”, in Tanıl Bora (Ed.), *İfade Özgürlüğü İlkeler ve Türkiye*, İstanbul, İletişim, 2007, s.19; Kalabalık, *a.g.e.*, s.504; Erdem ve diğerleri, *a.g.e.*, s.568.

⁶⁸⁸ Özkepir, Kocaman ve Kart, *a.g.e.*, s.75; Erdem ve diğerleri, *a.g.e.*, s.574-575.

⁶⁸⁹ Karan, *a.g.e.*, s. 6.

⁶⁹⁰ *Ibid*, s.6-7; Bayındır, Apiş ve Ersöz, *a.g.e.*, s.152-153.

gerekçeli olarak değerlendirilmelidir⁶⁹¹. AİHM’nin bu konuda pilot dava niteliğinde olan 1976 tarihli *Handyside & Birleşik Krallık (U.K.)* kararında:

“...ifade özgürlüğü, yalnızca lehte olduğu kabul edilen veya zararsız ya da önemsiz görülen bilgi ve düşünceler için değil, aynı zamanda devletin veya toplumun bir bölümü için saldırgan, şok edici veya rahatsız edici bilgi ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir...”

İfadeleriyle, uç noktadaki görüşlerin her hâlükârda dışlanması gerektiğini değil somut olayda yapılacak inceleme sonucunda zarar verme amacı taşıyıp taşımadığına neticesinde varılan kanaate göre değerlendirme yapılması gerektiğini belirtmiştir⁶⁹².

AİHS, ifade özgürlüğünü sadece içerik bakımından değil düşünce ve kanaatin aktarıldığı araçları da korumaktadır. İfade özgürlüğü, televizyon veya radyo programında beyan verme, sosyal medya aracı vasıtasıyla düşüncesini paylaşma, görüşünü açıklayan pankart hazırlayarak bir yere asmak şeklinde de karşımıza çıkabilir⁶⁹³. Yine kişilerin beyan vermekten kaçınarak sessiz kalması da ifade özgürlüğünün bir parçasıdır⁶⁹⁴. İfade özgürlüğünün araçlar yönünden getirdiği bu durum ifadenin aktarıldığı dil açısından da geçerlidir. Kişilerin dile getirmek istedikleri ifadeleri yine kendi seçtikleri dil ile beyan etmekte özgürdürler. Kişilerin ifadelerinin içeriğinde olduğu gibi ifade aracı olarak kullandıkları dil de şüphesiz Anayasa’nın 26’ncı maddesinin güvencesi altındadır. İlgili kısıtlama unsurlarına dikkat edilerek bir dilin kullanılmasının sınırlandırılması mümkün ise de bir dilin kullanımının engellenmesi ve yaptırım ile karşı karşıya gelmesi halinde ifade özgürlüğü aleyhine müdahale teşkil edebilecektir⁶⁹⁵.

A. İfade Özgürlüğünün Unsurları

Anayasa Mahkemesi’ne göre “...ifade özgürlüğü, sadece ‘düşünce ve kanaate sahip olma’ özgürlüğünü değil aynı zamanda sahip olunan ‘düşünce ve kanaati (görüşü) açıklama ve yayma’, buna

⁶⁹¹ Erdem ve diğerleri, *a.g.e.*, s.576.

⁶⁹² Özkepir, Kocaman ve Kart, *a.g.e.*, s.76; Erhan Tanju, *AİHM Kararları Işığında İfade ve Basın Özgürlüğü*, Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2017, s.180; Erdem ve diğerleri, *a.g.e.*, s.575.

⁶⁹³ Erdoğan, *a.g.e.*, s.19; Erdem ve diğerleri, *a.g.e.*, s.574.

⁶⁹⁴ Karan, *a.g.e.*, s.45.

⁶⁹⁵ *Ibid*, s.46-47.

bağlı olarak ‘haber veya görüş alma ve verme’ özgürlüklerini de kapsamaktadır⁶⁹⁶. Bu unsurlardan birinin eksikliği veya önemli ölçüde ihlal edilmesi halinde ifade özgürlüğünden de söz edilemeyecektir⁶⁹⁷. Bu unsurlar aşağıda alt başlıklar halinde incelenmeye çalışılmıştır.

a. Bilgi Edinme Özgürlüğü

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 26’ncı maddesinde bilgi edinme özgürlüğü: “*resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini*”, AİHS’nin 10. maddesinde ise “*kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü*” şeklinde tezahür etmiştir⁶⁹⁸. Bu özgürlük, “*bilgi enformasyon özgürlüğü*” adıyla da anılmaktadır⁶⁹⁹. İfade özgürlüğünün ilk şartı olarak da ifade edilen bilgi edinme özgürlüğü, bilginin araştırılması, elde edilmesi ve serbestçe öğrenilmesidir. Çünkü bir kişi bilgi sahibi olduğu müddetçe düşünce sahibi olabilir⁷⁰⁰. Yine zikredilen hükümlere göre kamu makamlarına negatif bir yükümlülük düşmektedir. Resmi makamlar, kişilerin haber veya fikir alma ya da verme özgürlüğüne müdahalede bulunmayacaktır. Bu hak ise devletin, kişilere bilgi sağlaması veya edinilen bilgilerin doğruluğunun sağlanması zorunluluğu yüklememektedir. Yine kişilerin haklarında tutulan kayıtlara ulaşma imkânı vermemektedir⁷⁰¹.

AİHM, bilgi edinme hakkını AİHS’nin 10’uncu maddesi kapsamında görmemektedir. Bu konuda gelen başvuruları, sözleşmenin “*Özel ve aile hayatına saygı hakkı*” başlıklı 8. maddesi kapsamında değerlendirmektedir⁷⁰². Ülkemizde ise 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasa’nın 74’üncü maddesine “*Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.*” fıkrası eklenmiş ve herhangi bir sınırlama sebebi öngörülmemiştir⁷⁰³. Karan, AİHM’nin gelecekteki içtihatları bilgi edinme özgürlüğünü, ifade özgürlüğü kapsamına alması halinde Anayasa Mahkemesi’nin de bu kapsamdaki başvuruları 26’ncı maddeye ek olarak 74’üncü madde ile birlikte

⁶⁹⁶ Ibid, s.61; Özkepir, Kocaman ve Kart, *a.g.e.*, s.74; Tanju, *a.g.e.*, s.182; Erdem ve diğerleri, *a.g.e.*, s.573; Tolga Başbozkurt, *İfade Özgürlüğünün Sınırlandırılması* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Yücel Acer), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 842724), s.6.

⁶⁹⁷ Mert Doğan, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İfade Özgürlüğünün Sınırlandırılması* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Ayşe Özkan Duvan), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No:871374), s.13.

⁶⁹⁸ Bayındır, Apiş ve Ersöz, *a.g.e.*, s.133.

⁶⁹⁹ Başbozkurt, *a.g.e.*, s.8.

⁷⁰⁰ Kalabalık, *a.g.e.*, s.505.

⁷⁰¹ Doğan, *a.g.e.*, s.14.

⁷⁰² Karan, *a.g.e.*, s.70.

⁷⁰³ Kalabalık, *a.g.e.*, s.507.

değerlendirebileceğini ifade etmektedir. Bu süreç boyunca ise AİHS m. 8 ile Anayasa’ımızda karşılığı olan m. 17 ve m. 20 kapsamında değerlendirilmeye devam edileceğini belirtmiştir⁷⁰⁴.

b. Düşünce Özgürlüğü

Anayasa’nın 25’inci maddesine göre, “*Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.*” AİHS’nin 9’uncu maddesine göre ise, “*Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir.*” AİHS’nin 10’uncu maddesinden farklı olarak 9’uncu maddesinde “*Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü*”, Anayasa’nın ise 26’ncı maddesinden farklı olarak 25’inci maddesinde “*Düşünce ve kanaat hürriyeti*” başlığı altında düzenlemesinin “*düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün*” evleviyetle “*düşünce özgürlüğünü*” kapsadığı düşünülse de her maddenin koruma alanı farklıdır⁷⁰⁵. Bu durum Anayasa’nın 25’inci maddesinin gerekçesinde: “*Madde ile bu hürriyet, ‘düşünceyi açıklama’ hürriyetinden ayrılmıştır. Gerçekten bu iki hürriyet her ne kadar birbiriyle bağlantılı ise de; nitelikleri ve sonuçları bakımından birbirinden farklıdır*” şeklinde ifade edilmiştir⁷⁰⁶.

Düşünceye sahip olma özgürlüğü bireyin iç dünyasını ilgilendirdiği için hukuk düzeninin kapsamı dışında kalması gerektiği akla gelebilir. Fakat kişinin benimsediği düşünce ve kanaatlerinden dolayı kişinin kınanmaması ve bunu açıklamama özgürlüğünün korunması gerekmektedir. Genel olarak ifade özgürlüğü ve buna bağlı haklarda olduğu gibi burada da devletin negatif yükümlülüğü olan bireyleri kısıtlamaması devreye girer⁷⁰⁷. Kısıtlanmayan birey, edindiği bilgiler iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış ayrımını özgürce yapabilecektir⁷⁰⁸. Böylece bu hakkın korumak istediği amaca varılmış olacaktır. Tanör’ün ifade ettiği üzere “*Düşünce özgürlüğü hem kişisel bir özgürlüktür, hem de demokrasinin işlemesi için temel bir toplumsal değer taşır.*”⁷⁰⁹ Bu aşamaya kadar kişi ilk olarak bilgi edinmiş ve bu bilgiyle düşüncelerini oluşturmuştur. Sürecin bu aşaması daha çok kişisel özgürlük kapsamında kalmaktadır. Aşağıda ise kişilerin bu düşüncelerini açıklaması ve yaymasıyla ifade özgürlüğünün en önemli boyutu olan demokrasiyi güçlendiren toplumsal boyutunun olduğu safhaya geçilecektir.

⁷⁰⁴ Karan, *a.g.e.*, s.72.

⁷⁰⁵ Apiş, *a.g.e.*, s.160-161.

⁷⁰⁶ Karan, *a.g.e.*, s.63.

⁷⁰⁷ Doğan, *a.g.e.*, s.14-15; Başbozkurt, *a.g.e.*, s.7.

⁷⁰⁸ Bayındır, Apiş ve Ersöz, *a.g.e.*, s.137.

⁷⁰⁹ Tanör, *a.g.e.*, s.29.

aa. İfade ve Düşünce Özgürlüğü Kavram Tartışması

İfade; yukarıda zikredildiği üzere kişinin, iç dünyasındaki duygu durumunu dışa vurmasıdır. Düşünce özgürlüğü ise kişilerin benimsedikleri düşünce ve kanaatler veya bunları dile getirmelerinden ötürü kınanmaması ve suçlanmamasıdır. Düşünce özgürlüğü hakkı, düşünceden ziyade bu düşünceye sahip olan özneyi korumayı amaçlar. İfade özgürlüğünde ise kişinin fikirlerini rahatça ifade edebilme imkanını ve bunu kullandığı araçları korumayı hedefler. Bu durumda da kişi korunmakta ise de asıl amaç ifade şekilleridir. İlk hak, bireyin özel hayatını ikinci hak ise düşüncelerin serbestçe dolaşabilmelerine hizmet eder⁷¹⁰.

Anayasal ve yasal düzenlemeler, düşünce ve kanaat oluşum süreçlerinde önemli olsa dahi doğrudan doğruya bu sürece odaklanmazlar. Demokrasiler, düşünce ve kanaatlerin oluşumundan daha çok kişilerin bunlara sahip olmasıyla ilgilenir. Böylece ifade özgürlüğünün olduğu yerde düşünce özgürlüğü de dolaylı olarak destek bulacaktır. Demokrasi tartışmalarında bu yüzden düşünce özgürlüğünden daha çok ifade özgürlüğü ana konudur⁷¹¹.

Anayasa'nın 26'ncı maddesinin başlığı: “*Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti*” ve TCK 218'inci madde metni: “...*eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz*” hükmüyle “*düşünce*” kavramını tercih etmiştir. Yukarıda açıklamalar ışığında TCK m. 217/A, düşünce ve kanaatin içsel manadaki oluşum sürecinden ziyade bu düşünce ve kanaatlerin dışa vurumunu suç kapsamına aldığından ve doktrinde genel kabul gören kavramın “ifade özgürlüğü” olması hasebiyle çalışmamızda bu kavram tercih edilmiştir.

bb. İfade Özgürlüğü ve Basın Özgürlüğü İlişkisi

Basın, “gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünü, matbuat” şeklinde tanımlanmıştır. Doktrinde ağırlıklı görüş basının yalnızca yazılı yayınlarla sınırlı değil radyo ve televizyon gibi geleneksel kitle iletişim yayınlarının yanı sıra internet, sosyal medya gibi yeni medya kitle iletişim araçlarının da yer aldığı geniş manada değerlendirilmesi gerektiğidir⁷¹². AİHS'nin 10'uncu maddesinin ikinci fıkrasında ifade özgürlüğüne yönelik “*Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması...*” ibaresi aynı madde de basın özgürlüğü de düzenlendiği için onun da görev ve sorumluluklarına dikkat çekmeye çalışmıştır. Yargıtay bir kararında basının görevini:

⁷¹⁰ Erdoğan, a.g.e., s.20-21; Özkepir, Kocaman ve Kart, a.g.e., s.73.

⁷¹¹ Erdoğan, a.g.e., s.21-22.

⁷¹² Ramazan Ufuk Çakmak, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Basın Özgürlüğü ve Devletin Yükümlülükleri*, Ankara, Seçkin, 2017, s.17.

“Basının görevi, toplumu daha doğru bir deyimle genel yararları ilgilendiren ya da ilgilendirmesi gereken tüm olaylar hakkında halkı objektif ve gerçekleri yansıtacak biçimde aydınlatmak, çeşitli sorunlarda kamuoyunu düşünmeye sevkedecek tarzda tartışmalar açmak; onu toplumsal ve siyasal oluşumlar üzerinde doğru ve gerçeğe uygun bilgilerle donatmak, yöneticileri eleştirmek ve tüm insanlığın sorunları bakımından bilinçlendirmektir. O halde Basın, halka ulaştırılmasında kamu yararı bulunan haberleri zamanında ve gereken ayrıntıları ile doğru olarak toplayıp topluma ulaştırdığı, böylece kamuoyunun serbestçe oluşumunu sağladığı (Anayasa madde 26) ve önemli olarak da kamu gücü elinde tutanlar üzerinde toplumun denetimine aracı olduğu sürece bir kamu görevi niteliğindeki fonksiyonu eksiksiz yerine getirmiş olacaktır...” şeklinde tanımlamıştır⁷¹³.

Hem AİHM hem AYM, zikredilen kararda belirtilen ilkelere paralel olarak basın görev ve sorumluluğunun⁷¹⁴ bilincinde olduğu hallerde demokratik rejimin güçlendirilmesi amacıyla faaliyet gösteren basın mensuplarına diğer vatandaşlara nazaran ifade özgürlüğü açısından kısıtlayıcı tutumdan uzak davranmaktadır⁷¹⁵.

İfade özgürlüğü, Anayasa’da farklı isimlerle ifade edilmiş ise de basın özgürlüğü, ifade özgürlüğünün özel bir görünümüdür⁷¹⁶. Basın özgürlüğü için basının ifade özgürlüğü şeklinde tanımlayanlar da bulunmaktadır. Günümüzde ifade özgürlüğü gazete, dergi, radyo ve televizyon gibi geleneksel kitle iletişim araçlarında kendine yer bulmaktaydı. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunu ihdas eden 7418 sayılı kanun ile 5187 sayılı Basın Kanunu’nda da değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden konumuz açısından en önemli yanı, yeni medya içinde yer alan internet haber sitelerinin de basın kanunu kapsamına alınarak geleneksel yapının terk edilmesidir⁷¹⁷. Teknoloji çağının gerekleri gözetilerek yapılan düzenleme ile basının faaliyet gösterdiği internet ortamı hem hak hem yükümlülükler bakımından basın hukuku rejimi kapsamına girmiştir. AYM bir kararında:

“Radyo ve televizyon gibi işitsel ve görsel kitle iletişim araçları haber ve fikirlerin iletilmesinde basılıp çoğaltılabilen araçlara göre çok daha önemli bir role sahiptir. Özellikle mesajların ses ve görüntü ile iletilmesinden kaynaklanan gücü nedeniyle bu tür medya organları, basılı eserlerden çok daha hızlı ve güçlü etkiye sahiptir.”

⁷¹³ Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi, 26 Aralık 1977 Tarih ve E.1976/9260, K.1976/12506 Sayılı Kararı (Tanju, a.g.e., s.68).

⁷¹⁴ AİHM, Pedersen Baadsgaard – Danimarka davasında basının haber verme sorumluluğu için “*Haber önceden kontrol etme yükümlülüğü, ileri sürülen iddianın ciddiliği ile orantılı olarak, yeterince doğru ve güvenilir bir temele sahip olmasını gerektirir*” şeklinde karar vermiştir (Tanju, a.g.e., s.69).

⁷¹⁵ Erdem ve diğerleri, a.g.e., s.586-587; Tanju, a.g.e., s.69.

⁷¹⁶ Dönmezer ve Bayraktar, a.g.e., s.50; Erdem ve diğerleri, a.g.e., s.687; Altıparmak, a.g.e., s.9; Çakmak, a.g.e., s.24-25.

⁷¹⁷ Özkepir, Kocaman ve Kart, a.g.e., s.101-102.

İfadeleriyle bu durumun ehemmiyetine dikkat çekmiştir⁷¹⁸. Zira internet haber siteleri, bir nevi radyo ve televizyon vasfı görmekte haber muhatabına ilgili konuya ilişkin ses ve görüntü imkânı sunmaktadır.

Basın özgürlüğü başlıklı BasK 3'üncü maddesi “*Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir.*” şeklinde tanıma yer vermiştir. Düşünce özgürlüğünden farklı ifade özgürlüğüyle benzer bir şekilde basın özgürlüğü mutlak ve sınırsız değildir⁷¹⁹. Zikredilen kanun maddesinin ikinci fıkrasında:

“Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir.”

Şeklinde sınırlama sebeplerine yer verilmiştir.

Bu sınırlama sebepleri Anayasa'nın “*Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti*” başlıklı 26'ncı maddesi, “*Basın hürriyeti*” başlıklı 28'inci maddesi ve dolaylı olarak AİHS'nin basın özgürlüğünü düzenlediği “*İfade Özgürlüğü*” başlıklı 10'uncu maddesiyle büyük oranda örtüşmektedir⁷²⁰. İfade özgürlüğünün sınırlandırılması başlığı altında genel itibarıyla hak ve hürriyetin sınırlandırılmasında dikkat edilecek hususları açıklamıştık. Konumuz bütünlüğünü sağlamak açısından burada sebepleri saymakla yetindik.

İfade özgürlüğünün tam manasıyla uygulanabilmesi için kişilerin ifadelerini dilediği şekilde açıklayıp yayabilmelerine imkân bulunmalıdır⁷²¹. Açıklama ve yaymanın kolektif bir şekilde yapıldığı halde ise aklımıza basın özgürlüğü gelmektedir. Basın özgürlüğü, basının haber verme hakkı ve kamunun haber alma hakkını içeren bireysel ve kamusal boyutları olan temel hak ve özgürlüktür⁷²². Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Avrupa'da basının ifade ve haber alma-verme özgürlüğü hakkındaki 1506 (2001) sayılı Tavsiye'sinde, “*hür ve bağımsız basının varlığının bir toplumdaki demokratik olgunluğun başlıca göstergesi*” olduğunu belirterek basının önemini yinelemiştir⁷²³. AİHM

⁷¹⁸ Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümü, 14 Ekim 2015 Tarih ve 2013/1429 Başvuru Numaralı R.V.Y. A.Ş. Kararı, § 31 (Karan, a.g.e., s.49-50).

⁷¹⁹ Özkepir, Kocaman ve Kart, a.g.e., s.101.

⁷²⁰ Çakmak, a.g.e., s.25.

⁷²¹ Ibid, s.23.

⁷²² Ibid, s.27.

⁷²³ Tanju, a.g.e., s.199.

basının, kamu yararı gözeterek güttüğü faaliyetleri dikkate alarak basın için “bekçi köpeği”⁷²⁴ benzetmesinde bulunmuştur⁷²⁵. Bu benzetmeden maksat basının, toplumu aydınlatarak çeşitli tehlikelere karşı bilinç sağlanmasıdır⁷²⁶. AYM ise ifade özgürlüğünde olduğu gibi basın özgürlüğünde de AİHM kararlarında benimsenen ilkeler ve Yargıtay’ın ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, özel hayatın gizliliği alanlarında verdiği kararlara atıfla sonuca vardığını ifade edebiliriz⁷²⁷.

Basın özgürlüğü beraberinde üç hakkı da getirmektedir. Bunlar haber, olay, düşünce ve görüşleri bilmek, bunlara ulaşmak ve bunları toplamak hakkı; haber, olay, düşünce ve görüşleri yorumlamak, irdeleyebilmek, eleştirebilmek hakkı; haber, olay, düşünce ve görüşleri yayımlayabilmek ve basılmış eserleri dağıtabilmek hakkıdır⁷²⁸. Bu hakları hukuka uygunluk bünyesinde kabul eden TCK’nın 218’inci maddesinin yanında TCK’nın “Gizliliğin ihlali” başlıklı 285’inci maddesinin son fıkrası “Soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin haber verme sınırları aşılmaksızın haber konusu yapılması suç oluşturmaz.”, TCK’nın “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama” başlıklı 301’inci maddesinin üçüncü fıkrası “Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz” hükmünü ihtiva etmektedir. İki hükmün birleşmesi ise TCK’nın 218’inci maddesinde: “Ancak, haber verme sınırlarını aşmayan ve eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz” şeklinde vücut bulmuştur. Öncelikle eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamalarının basın hukuku rejimine tabi olanlar ile olmayanlar arasındaki farkı basın mensuplarının bu haktan yukarıda ifade edildiği üzere yüksek mahkemelerin içtihatları doğrultusunda daha geniş yararlanabilmesidir. Haber verme sınırlarını aşmayan düşünce açıklamaları açısından ise basın mensupları için gerçeklik, kamu yararı ve toplumsal ilgi, güncellik, ölçülülük, olay ve haber ile yayın arasında nedensellik bağının bulunması değerlendirme kriterleridir⁷²⁹. Gerçeklikten haberin verildiği andaki görünürdeki gerçekliğe uygun olması;⁷³⁰ kamu yararı ve toplumsal ilgi, kamunun dikkati çekerek

⁷²⁴ Venedik Komisyonun kararın ilgili kısmına değindiği üzere “...başkalarının röportajlarına veya beyanlarına dayanan haberler, düzenlenmiş olsun ya da olmasın, basının hayati önem taşıyan ‘kamu bekçiliği’ rolünü oynayabilmesinin en önemli araçlarından birini oluşturur. Bir gazetecinin başka bir kişi tarafından yapılan açıklamaların yayılmasına yardımcı olduğu için cezalandırılması, basının kamu yararını ilgilendiren konuların tartışılmasına katkısını ciddi şekilde engelleyecektir ve bunun için özellikle güçlü nedenler olmadıkça öngörülmemelidir. (...) Gazetecilerin sistematik ve resmi olarak başkalarını aşağılayabilecek, kışkırtabilecek veya itibarlarına zarar verebilecek bir alıntının içeriğiyle aralarına mesafe koymalarını gerektiren genel bir gereklilik, basının güncel olaylar, görüşler ve fikirler hakkında bilgi sağlama rolüyle bağdaştırılamaz” (Venedik Komisyonu, a.g.e., s.15, § 51).

⁷²⁵ Karan, a.g.e., s.47.

⁷²⁶ Özkepir, Kocaman ve Kart, a.g.e., s.102.

⁷²⁷ Ibid, s.108.

⁷²⁸ Dönmezer ve Bayraktar, a.g.e., s.225.

⁷²⁹ Sevdiren, a.g.e., s.467.

⁷³⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi “5. Konu A. Genel Açıklamalar” başlığı altında verilmiştir.

verilen haber doğrultusunda toplum yararına hizmet etmesi; güncellikten, haber konusu olayların vakit kaybetmeden sıcaklığına aktarılması; ölçülülükten, öz ve biçim dengesi korunarak objektif yargılarla topluma aktarılması; olay ve haber ile yayın arasında nedensellik bağının bulunmasından, yayın ile olay ve haberin arasında düşünsel bağ bulunması aranır⁷³¹. Basının bu ölçütlere uyduğu müddetçe TCK m. 26/1 uyarınca basın özgürlüğü hakkında yararlandığı kabul edilerek hukuka uygunluk sebebi gündeme gelir⁷³². Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu yönünden ise öncelikle yayılan bilginin gerçeğe aykırı bilgi olması gerektiğinden daha ilk kriter itibarıyla hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilebilmesi mümkün değildir. İlaveten “*halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle*” yayılan bilginin kamu yararı taşıması da mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle basın özgürlüğüne dayanan hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi bu suç açısından uygulama alanı bulmayacaktır⁷³³. Basın hukuku rejimine tabi olmayanlar tarafından yapılan haber amaçlı yayımlar bakımından ise basın özgürlüğünden değil ifade özgürlüğünden bahsedilebilir. Bu husus ise “TCK 217/A Yönünden İfade Özgürlüğünün Sınırlandırılması” başlığı altında açıklanmıştır.

c. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 26. maddesine göre, “*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.*” AİHS’nin 10. maddesine göre ise, “*Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak... haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar.*” Bilgi edinen kişinin; iç dünyasında oluşturduğu düşünceyi, açıklama ve yayması bu sürecin son safhasıdır. Bilgi edinme ve düşünce özgürlüğünün korunduğu bir ortamda düşüncenin açıklanması ve yaymasına müsaade edilmez ise tam anlamıyla ifade özgürlüğünden bahsedilemeyecektir⁷³⁴. 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinin 11’inci maddesinde “*düşünce ve kanaatlerin başkalarına iletilmesi insanın en değerli haklarından birisidir*” hükmüyle bu hususa dikkat çekilmiştir⁷³⁵. Benzer şekilde Alman Anayasa Mahkemesi değişik kararlarında: “*Düşünce özgürlüğünü insan haklarının en soylusu, liberal demokratik devletin de temeli saymıştır.*”⁷³⁶.

⁷³¹ Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.*, s.245-248.

⁷³² *Ibid*, s.236.

⁷³³ Balcı ve Çakır, *a.g.e.*, s.13; Şenol, *a.g.e.*, s.345; Aydın, *a.g.e.*, s.728-729; Polat, *a.g.e.*, s.171; Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.81; Akın, *a.g.e.*, s.188; Aktaş, *a.g.e.*, s.172.

⁷³⁴ Doğan, *a.g.e.*, s.15; Apış, *a.g.e.*, s.162.

⁷³⁵ Başbozkurt, *a.g.e.*, s.8.

⁷³⁶ Tanör, *a.g.e.*, s.81.

Anayasa'nın 26'ncı maddesinde düşünceyi açıklama ve yayma yolları sayılırken “*başka yollarla*” ibaresine yer verilerek kapsam sınırlandırılmamıştır. Bu durum çalışmamızı büyük ölçüde ilgilendiren interneti ve bu kapsamdaki sosyal medya araçlarını da ihtiva etmektedir⁷³⁷. Yine teknolojinin bu hızı göz önüne alındığında gelecekte karşımıza çıkabilecek yeni ve çeşitli iletişim araçları da ayrı bir düzenlemeye gerek olmaksızın bu kapsamda değerlendirilebilecektir. Bu araçlardan AİHS'nin 10'uncu madde kapsamında yer verdiği basın özgürlüğü: Anayasa'nın “*Basın hürriyeti*” başlıklı 28'inci maddesinde, “*Süreli ve süresiz yayın hakkı*” başlıklı 29'uncu maddesinde ve “*Basın araçlarının korunması*” başlıklı 30'uncu maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Yine AİHM içtihatları doğrultusunda AİHS'nin 10'uncu maddesi kapsamında incelenen sanatsal ve akademik ifade özgürlüğü, Anayasa'nın “*Bilim ve sanat hürriyeti*” başlıklı 27'nci maddesinde hüküm altına alınmıştır. Demokratik toplumlarda ifade özgürlüğünden söz edebilmek için kişilerin ifade edecekleri şeyi özgürce seçebilmelerinin yanı sıra bunu istedikleri vasıtasıyla yayabilme serbestisine de sahip olmaları gerekmektedir⁷³⁸.

B. İfade Özgürlüğünün Sınırlandırılması

İfade özgürlüğü mutlak hak olarak sınıflandırılmadığı için sınırlandırılması mümkündür⁷³⁹. Bu sınırlama sebepleri ifade özgürlüğünü düzenleyen normların ardında zikredilmiştir. AİHS'nin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10'uncu maddesinin ikinci fıkrası sınırlama sebeplerine şöyle yer vermiştir:

“*Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.*”

İç hukuk açısından ise Anayasa'nın “*Düşünce ve kanaat hürriyeti*” başlıklı 25'inci maddesinde sınırlama sebebi öngörülmemişken “*Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti*” başlıklı 26'ncı maddesinde sınırlama sebepleri:

“*Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi,*

⁷³⁷ Karan, a.g.e., s.65-66.

⁷³⁸ Başbozkurt, a.g.e., s.9.

⁷³⁹ Karan, a.g.e., s.103.

suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.”

Bu sınırlama sebepleri üç farklı amaca hizmet ettiği söylenebilir. İlk amaç genel yararı koruma (ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü, kamu güvenliğini ve düzenini koruma, suçu önleme, genel sağlığı ya da ahlakı koruma), ikinci amaç diğer kişisel hakları koruma (başkalarının şöhret ya da haklarının korunması, gizli haberlerin açıklanmasının engellenmesi), üçüncü amaç ise yargı erkinin üstünlüğünün ve tarafsızlığının sağlanmasının korunması şeklinde sınıflandırılabilir⁷⁴⁰.

Anayasa’nın temel haklar ve ödevlere ilişkin genel hükümlerinde yer alan “*Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması*” başlıklı 13’üncü maddesi:

“Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

İfadeleriyle temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında dikkat edilecek genel kriterlere dikkat çekmiştir. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında dikkat edilecek bir diğer husus ise Anayasa’nın “*Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması*” başlıklı 14’üncü maddesinde:

“Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.” şeklinde ifade edilen sınırlardır.

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini 04.11.1950 tarihinde imzalamış ve 10.03.1954 tarihinde onaylamıştır. Yine 28.01.1987 tarihinde Komisyon, 12.12.1989 tarihinde ise Divan’ın zorunlu yargı yetkisini kabul etmiştir. Bu nedenle 1982 Anayasası hükümlerini AİHS hükümleri ile birlikte değerlendirmekteyiz. Anayasa’nın 90’uncu maddesinin beşinci fıkrasında:

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe

⁷⁴⁰ Erdem ve diğerleri, a.g.e., s.596.

konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”

Şeklindeki hükmüyle bu husus anayasal güvence altına almıştır. O halde temel hak ve özgürlüklere ilişkin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin iç hukukumuzun bir parçası olduğu hatta iç hukukla çeliştiği hallerde sözleşme hükümlerinin uygulanması gerektiği açıktır. Yine bu kapsamda temel hak ve özgürlüklerin uygulanmasına ilişkin Anayasa Mahkemesi dikkate alınması gerektiği gibi AİHS’nin yorumuna ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de yakından takip edilmelidir.

Son olarak hem AİHS hem Anayasa hükümleri incelendiğinde ifade özgürlüğüne yönelik kamu otoriteleri tarafından gerçekleştirilen müdahalenin üç aşamalı teste tabi tutulması gerekmektedir⁷⁴¹. Bu aşamalar: sınırlamanın kanunla öngörülmüş olması, ilgili maddelerde sayılan meşru amaçlardan birini ihtiva etmesi ve müdahalenin demokratik bir toplumda zorunlu olması unsurlarının bir arada bulunması gerekmektedir⁷⁴². Aşağıda bu hususları ayrı başlıklar altında değineceğiz.

a. Sınırlandırmanın Kanunla Öngörülmüş Olması

AİHM’nin ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin tespitinde kullandığı üç aşamalı testin ilki sınırlamanın kanunla öngörülmüş olmasıdır. Kanun kavramından ne anlaşılması gerektiği hususu sözleşme metninde açıkça belirtilmemiş ise de AİHM içtihatlarında bu hususu şekillendirmiştir. AİHM, çeşitli kararlarında, kanun kavramının yazılı ve yazısız tüm hukuku kapsadığını, parlamento dışındaki kurumlar tarafından oluşturulan düzenleyici işlemlerinde kanuni yetkiye dayanması halinde kanun kapsamında değerlendirilebileceğini yine yargı organlarının oluşturduğu içtihatlarda değinilen sınırlamaların kanunla öngörülmüş olma kriterini kapsadığını belirtmiştir⁷⁴³. Yine temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlama ceza yaptırımını ise AİHS’nin 7’nci maddesi ve Anayasa’nın 38’inci maddesinde belirtilen “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesiyle uyum sağlamalıdır⁷⁴⁴. Bu kapsamda AİHM’nin kanun ibaresinden anlaşılması gerekenin şekli anlamda değil özü itibarıyla değerlendirdiğini ifade edebiliriz.

AYM ise AİHM’nin aksine kanun ibaresinden şekli anlamda bir kanun hükmünü aramaktadır. AYM’ye göre AİHS’te yer alan “*prescribed by law/prévue par la loi*” kavramı ile Anayasa’da yer alan

⁷⁴¹ *Ibid*, s.698.

⁷⁴² Karan, *a.g.e.*, s.103; Özkepir, Kocaman ve Kart, *a.g.e.*, s.78; Erdem, *a.g.e.*, s.596-597; Doğan, *a.g.e.*, s.56-57; Venedik Komisyonu, *a.g.e.*, s.12, § 37.

⁷⁴³ Bayındır, Apiş ve Ersöz, *a.g.e.*, s.146-147; Doğan, *a.g.e.*, s.57.

⁷⁴⁴ Bayındır, Apiş ve Ersöz, *a.g.e.*, s.149-150; Erdem ve diğerleri, *a.g.e.*, s.598.

“kanunilik ilkesi” aynı anlama gelmemektedir. AYM, Anayasa’nın 7’nci maddesinde, “*Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez*” ve 87’nci maddesinde yer bulan, TBMM’nin “*kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak*” hükümlerinden kanun deyiminden sadece yasama organının yaptığı faaliyetlerin esas alınması gerektiğini benimsemiştir. İdarenin düzenleyici işlemler yapma yetkisi olsa dahi bunu ilk elden değil yasama organından aldığı yetkiyle yapabilecek olması da bu görüşü kuvvetlendirmiştir. Yine AYM, hâkimin yarattığı hukuku, hukukun bir kaynağı olarak kabul etse de temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında kanunla öngörülmüş olmasını tamamen şekli ele aldığından hâkimin yarattığı hukuku temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında kanun niteliğinde kabul etmemektedir⁷⁴⁵. İki yüksek mahkeme kanun kavramını farklı yorumlasa da kanunun özü itibarıyla erişilebilir, belirli ve öngörülebilir olması ortak değerlendirme kriterleri olarak ele almaktadırlar⁷⁴⁶.

Öngörülebilirlik ilkesi, kanunun muhatabı kişilerin gerçekleştirdiği eylemler sonucunda ne gibi sonuçlara maruz kalacaklarının açık ve anlaşılabilir bir şekilde ifade edilmesidir. Kanun yapım tekniğinde her ne kadar her hüküm en ince ayrıntısına kadar düzenlenmese dahi bunun kanunun doğası gereği her koşula uyabilmesi amacını taşımasındandır⁷⁴⁷. Bu konuda yaşanacak bir tereddütte yargı organlarının içtihat yoluyla norma açıklık getirmesi mümkündür. Bu nedenle AYM öngörülebilirlik ilkesini çok katı yorumlamamaktadır⁷⁴⁸. Belirlilik ilkesi ise kamu otoritelerin keyfî müdahalesini önleyecek kesin ve yol gösterici özelliğe sahip olması gerekir. Belirlilik ilkesi, hukuki güvenlik ilkesiyle bağlantılıdır. Kişilerin meydana getirdiği eylem veya olgu sonucunda ne tür müdahaleler ile karşılaşacaklarını ve bu müdahalelerin sınırlarının çizilmiş olması gerekmektedir. Bu sınırın hem kişiler hem kamu gücü açısından kesin bir şekilde belirlenmiş olması aranır. Aksi takdirde kişilerin hukuk düzenine olan güvenlerinin zedelenmesine yol açacaktır⁷⁴⁹. Erişilebilirlik ilkesi yönünden ise AYM kararlarında ayrıntılı tanım bulunmamaktadır. Dolaylı olarak kanunun her kişinin kolaylıkla erişimine açık olması şeklinde tarif edilmiştir. AİHM ise bir kararında Çek Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı’nın aldığı tedbirleri Resmî Gazete yerine Mali Bülten’de yayımlamasının erişilebilirlik hakkına bir engel oluşturmadığına karar vermiştir⁷⁵⁰. Günümüzde teknolojinin getirdiği kolaylık ve ilgili kamu

⁷⁴⁵ Karan, *a.g.e.*, s.122-123.

⁷⁴⁶ *Ibid*, s.123-124.

⁷⁴⁷ Bayındır, Apiş ve Ersöz, *a.g.e.*, s.148.

⁷⁴⁸ Karan, *a.g.e.*, s.124-125.

⁷⁴⁹ *Ibid*, s.125-127.

⁷⁵⁰ Doğan, *a.g.e.*, s.58-59.

kurumlarının bu konuda halkı bilgilendirmeye yönelik faaliyetleri göz önüne alındığında bu ülkemiz açısından sorunlu bir alan olarak gözükmemektedir⁷⁵¹.

b. Sınırlandırmanın Meşru Bir Amaca Dayanması

AIHM'nin ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasında kullandığı üç aşamalı testin ikinci aşaması sınırlandırmanın meşru bir amaca dayanmasıdır. Bu ölçüt diğerleri kadar soruna yol açmamaktadır. Çünkü devletler, ifade özgürlüğünü sınırlandırma nedenlerini açık ve somut olarak düzenlemeyi tercih etmektedirler. Bu ölçütün bir ihlale sebebiyet vermesi ise devletlerin sınırlı sayıda düzenlediği ölçütlerde yer almayan bir durumu bu kapsamda dahilinde görerek müdahalede bulunmasıyla oluşmaktadır⁷⁵². Sınırlı sayı ilkesinin kabul edildiği bu ölçütlerin kıyas ve yorum yoluyla genişletilmesi mümkün değildir⁷⁵³.

AIHS meşru amaç ölçütünde saydığı dokuz amaç şöyledir:

“Ulusal güvenliğin korunması; toprak bütünlüğünün korunması; kamu emniyetinin korunması; düzensizliğin veya suç işlenmesinin önlenmesi; sağlığın korunması; ahlâkın korunması; başkalarının şöhretinin veya haklarının korunması; gizli olarak elde edilen bilgilerin açıklanmasının önlenmesi ve yargı organlarının otorite ve tarafsızlığının sürdürülmesi”. Anayasa’da ise “millî güvenlik; kamu düzeni; kamu güvenliği; Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması; suçların önlenmesi; suçluların cezalandırılması; Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması; başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi”

Şeklindeki on iki amaç sayılmış ise de yukarıda değindiğimiz gibi kamu düzeni içinde kabul edilmesi gereken milli güvenlik, kamu düzeni ve kamu güvenliği gibi birbiri yerine geçen kavramlar ardı sıra sayılmıştır. Benzer biçimde AIHS’de sayılan sağlığın ve ahlakın korunması amaçları da kamu düzeni içinde görmek mümkün olacaktır⁷⁵⁴.

AIHM ve AYM ifade özgürlüğüne yönelik meşru amaç değerlendirmesinde müdahalenin AIHS veya Anayasa’da sınırlı sayıda sayılan amaçlara uygun olarak yapılıp yapılmadığını denetlemektedir.

⁷⁵¹ Karan, *a.g.e.*, s.128.

⁷⁵² Bayındır, Apiş ve Ersöz, *a.g.e.*, s.151.

⁷⁵³ Karan, *a.g.e.*, s. 135.

⁷⁵⁴ Anayasa’da yer almayan genel ahlak ve sağlık kavramlarını AYM, kamu düzeni ve kamu yararı kavramları içinde incelemektedir (Karan, *a.g.e.*, s.137).

Her iki yüksek mahkemede bu incelemesini yüzeysel yapmakta ihlal tespit edilmediği hallerde son ölçüt olan demokratik toplumda gereklilik ilkesine geçmektedir⁷⁵⁵.

c. Sınırlandırmanın Demokratik Bir Toplumda Gerekli Olması

Sınırlandırma ölçütlerinin sonuncusu ve en kapsamlı olanı demokratik bir toplumda gerekliliktir. Demokratik toplumda gerekli olma ölçütü, ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin gerekli olduğu ortamda kullanılan araç ile ifade sahibi kişinin özgürlüğü arasında “adil ve orantılı” bir denge oluşturularak yapılan “zorlayıcı toplumsal ihtiyaç” olarak ifade edilmektedir. O halde bu ölçüt açısından “orantılılık” ve “zorlayıcı toplumsal ihtiyaç” kavramlar önem arz etmektedir⁷⁵⁶.

Orantılılık, ifade özgürlüğünün sınırlandırmayı gerektiren amaç ile sınırlandırmada kullanılan araç arasında adilane bir uyum tutturulmasıdır⁷⁵⁷. Zorlayıcı toplumsal ihtiyaçtan ise özgürlüğün sınırlandırılması gerekli kılan toplumun bu kesin ihtiyacı anlaşılmalıdır. Bu ihtiyacın mutlaka müdahaleyi zorunlu kılması gerekmektedir⁷⁵⁸. Kalabalık’a göre “çoğulculuk, tolerans ve hoşgörü” demokratik toplumun ince ayarıdır. Ancak çoğulculuk, bireylerin meydana getirdiği çoğunluktan farklıdır; çoğulculukta azınlıkların da hakları korunur.” ifadeleriyle demokratik toplumda gereklilik değerlendirmesinde bu ölçütün de dikkate alınması gerektiği belirtmiştir⁷⁵⁹. AİHM’nin değerlendirmesinde de “hoşgörü, açık fikirlilik ve çoğulculuk” yorumlaması yaptığını görmekteyiz⁷⁶⁰.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa’nın 13’üncü maddesinde ifade edilen “*demokratik toplum düzeninin gereklerine*” kriterini, uygunluk, ölçülülük ve öze dokunmama kriterleriyle birlikte incelemektedir. Bu inceleme, genel veya soyut değerlendirmeden ziyade ifadenin türü, şekli, içeriği, açıklandığı zaman, sınırlama sebeplerinin niteliği gibi unsurlar bakımından ele alınmaktadır⁷⁶¹. AYM, “demokratik toplum” tanımını yaparken “çoğulculuk, hoşgörü, açık fikirlilik ve tolerans temelinde” kavramlarından faydalanmaktadır. Bu tanım neticesinde AİHS’nin 9’uncu, 10’uncu ve 11’inci

⁷⁵⁵ Karan, a.g.e., s.143.

⁷⁵⁶ Karan, a.g.e., s.146-147; Venedik Komisyonu, a.g.e., s.16, § 58.

⁷⁵⁷ Özkepir ve diğerlerinin aktardığı bir kararda orantılılık ölçütü yönünden önem arz etmektedir. Şöyle ki: “*AİHM, Eon & Fransa (2013) davasına dair kararda, Cumhurbaşkanının bir eyaleti ziyareti sırasında kortejin geçeceği anda bir vatandaşın elinde “defol git, geri zekalı” yazan bir pankartı kaldırması sonucu Cumhurbaşkanına hakaret suçundan cezalandırılması olayıyla ilgili olarak, başvurunun pankartta yazılı ifadeyi Cumhurbaşkanının bir çiftçiye sarf ettiği sözlerin aynısına atıf yaparak onu eleştirdiğini, mahkumiyetle hedeflenen amacın orantılı olmadığını, keza bu sınırlamanın demokratik bir toplumda gerekli de olmadığından ihlal kararı vermiştir.*” (Özkepir, Kocaman ve Kart, a.g.e., s.80).

⁷⁵⁸ Karan, a.g.e., s.147.

⁷⁵⁹ Kalabalık, a.g.e., s.192; Benzer açıklamalar için bkz.: Bayındır, Apiş ve Ersöz, a.g.e., s.154.

⁷⁶⁰ Bayındır, Apiş ve Ersöz, a.g.e., s.154.

⁷⁶¹ Karan, a.g.e., s.147.

maddelerinde yer alan “demokratik toplum düzeninin gerekleri” kriteri hem AYM hem AİHS yönünden mutabakata varılmış gözükmetedir⁷⁶². AYM, AİHM’den farklı olarak ise yaptığı incelemelerde Anayasa’nın 13’üncü maddesinde yer alan öze dokunma ölçütünü de değerlendirme kapsamına almaktadır. Bu ölçütten kasıt, sınırlanan temel hak veya özgürlüğün bu müdahale sonucunda kullanılmasının güçleşip güçleşmediği yine hakkın tamamen hukuk düzeninden kaldırılacak şekilde engellenip engellenmediğidir. Eğer temel hak ve özgürlükler bu derece bir sınırlandırmaya maruz kaldığı tespit edilirse hakkın özüne dokunan müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olduğu sonucuna varılacaktır⁷⁶³.

d. TCK m. 217/A Yönünden İfade Özgürlüğünün Sınırlandırılması ve Anayasa Mahkemesi’nin Kararı

TCK’nın 218’inci maddesinde yer alan hukuka uygunluk sebeplerinden, haber verme sınırlarını aşmayan düşünce açıklamalarını “İfade Özgürlüğü ve Basın Özgürlüğü İlişkisi” başlığı altında incelemiştik. Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları hukuka uygunluk sebebini ise ifade özgürlüğünün unsurları kapsamında değerlendirmeyi uygun görmekteyiz. İfade özgürlüğünün ilk unsuru olan bilgi edinme özgürlüğü açısından bakıldığında inceleme konusu suçun konusunu gerçeğe aykırı bilgi oluşturmaktır. Gerçeğe aykırı bir bilginin ise kişilerin bilgi edinme özgürlüğüne yönelik bir katkı sağlamayacağı izahtan varestedir. İkinci unsur olan düşünce özgürlüğü yönünden bakıldığında bu hakkın herhangi bir sınırlamaya tabi olmadığı görülecektir. Lakin hukuk düzeni, kendisine zarar verme amacı güden hareketleri korumamaktadır. Çalışma kapsamındaki suç ise gerçeğe aykırı bilginin aynı zamanda “*sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle*” yayılmasını amaçlamış ve bu yöndeki paylaşımları ceza hukuku aracıyla cezalandırmıştır. Son unsur olan düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü açısından ise bir kişinin bilgi edinme özgürlüğü kapsamında edindiği düşüncelerini açıklaması veya bunu eleştiri maksadıyla yayması halinde bu hareketin konusu olan bilgi ile inceleme konusu suç kapsamındaki bilgi farklı kavramlardır. Zira birçok kez yinelediğimiz üzere kanun koyucu bilakis ifade özgürlüğü kapsamında kabulü mümkün olmayan gerçeğe aykırı bilgiyi cezalandırmak istemiş böylece bilginin çarpıtılmasını engelleyerek fikirler pazarına katkı sağlamayı amaçlamıştır. O halde kamu barışını bozmaya elverişli gerçeğe aykırı bilginin yayılması halinin TCK m. 26/1 uyarınca hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebepleri kapsamına girmesi mümkün değildir⁷⁶⁴.

⁷⁶² *Ibid*, s.149.

⁷⁶³ *Ibid*, s.147-148.

⁷⁶⁴ Balcı ve Çakır, *a.g.e.*, s.13-14; Şenol, *a.g.e.*, s.345-346; Aydın, *a.g.e.*, s.728-729; Polat, *a.g.e.*, s.171; Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.81; Akın, *a.g.e.*, s.188-189; Aktaş, *a.g.e.*, s.172.

İfade özgürlüğünün sınırlandırılması yönünden değerlendirmemizi ise yukarıda açıkladığımız üçlü ölçüt kapsamında yapmakta fayda görüyoruz. Bu değerlendirmeyi yaparken halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuna ilişkin Anayasa Mahkemesi'nin soyut norm denetimi yoluyla önüne gelen dosyada ilgili hükmün oy çoğunluğu ile iptalin reddine ilişkin kararına da yer yer değineceğiz.

Sınırlandırmanın kanunla öngörölmüş olması ölçütü yönünden AYM, kuralın belirsizliğe yol açıp açmadığı yönünden yaptığı incelemede suçun unsurlarını dikkate almaktadır. İfade ve basın özgürlüğü kapsamında yapılan değerlendirmelerde basının bir savcı gibi hareket etmesinin beklenemeyeceğini ifade etmiştir. Bu kapsamda yayılan içeriğin olgusal temele dayanıp dayanmadığı esas alınarak somut gerçeklikten ziyade olayın oluştuğu an itibarıyla değerlendirme yapılması gerektiğini belirtmiştir⁷⁶⁵. AYM, suça konu gerçeğe aykırı bilginin doğruluğu kanıtlanabilir nitelikteki olay ve olgulara özgü olduğunu vurgulayarak failin aleni bir şekilde yaydığı gerçeğe aykırı bilgiyi yaydığı an itibarıyla bilmesi gerektiğini sonradan değişen durumun failin aleyhine yorumlanamayacağını belirtmiştir⁷⁶⁶. Yine suçun oluşması için gereken elverişlilik şartını somut dava özelinde yargı makamlarınca gerekçelendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir⁷⁶⁷. Aleniyet hususunda ise Yargıtay tarafından belirlenen kriterler esas alınarak belirlenmesi gerektiği söyleyerek sırf halk arasında endişe, korku, panik yaratmak saikinin suçun ancak özel kasıtle işlenebilmesini mümkün kıldığı belirtilmiştir⁷⁶⁸. Suçun yukarıda zikredilen unsurlarına yönelik soyut ve belirsiz olduğu yönündeki eleştirilere ise kanun yapma tekniğinin doğasının genel ve soyut nitelikte kurallar oluşturmak olduğu bu kuralların amaca uygun bir şekilde mahkeme içtihatlarıyla değerlendirilmesi şeklinde karşılık verilmiştir. Uygulamaya ilişkin çıkması muhtemel belirsizliğin mahkeme içtihatlarıyla giderildiği takdirde suçun unsurları bir bütün olarak incelendiğinde iptali istenen suçun belirsiz ve öngörülemez olmaması nedeniyle kanunilik şartını ihlal etmesi kanaatine varmıştır⁷⁶⁹.

Karar verildiği tarih itibarıyla AYM Başkanı olan Zühtü Arslan karşı oy gerekçesinde, iptali istenen suçun keyfi ve öngörülemez uygulamalara yol açabilme imkânı bulunması nedeniyle ifade özgürlüğü yönünden kanunilik şartını taşımadığı söylemiştir⁷⁷⁰. AYM Başkanvekili Hasan Tahsin Gökcan karşı oy gerekçesinde, “ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı”, “gerçeğe

⁷⁶⁵ Anayasa Mahkemesi, 8 Kasım 2023 Tarih ve E.2022/129, K.2023/189 Sayılı *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu* Kararı, § 18-19.

⁷⁶⁶ *Ibid*, § 22-23.

⁷⁶⁷ *Ibid*, § 25.

⁷⁶⁸ *Ibid*, § 26-27.

⁷⁶⁹ *Ibid*, § 28-29.

⁷⁷⁰ Anayasa Mahkemesi, *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu* Kararı, Zühtü Arslan Karşı Oy Gerekçesi, § 11.

aykırı bilgi” ve “*kamu barışını bozmaya elverişlilik*” ile “*alenen yayma*” unsurlarının sınırlarının çizilebilmesinin mümkün olmadığından bahisle suçun kanunilik kriterini karşılamadığını ifade etmiştir⁷⁷¹. Çoğunluğun görüşüne katılmayan Engin Yıldırım, M. Emin Kuz, Yusuf Şevki Hakyemez ve Kenan Yaşar benzer görüşlerle halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun kanunilik şartını ihtiva etmediğini zikretmişlerdir.

Doktrinde Sadak, suçun unsurları kapsamında “gerçeğe aykırı bilgi” ile Galileo Galilei’nin, Kilise’nin öğretilerine karşı gelerek bilimsel gerçekleri savunması neticesinde Engizisyon tarafından idama mahkûm edilmesini örtüştürmektedir. Bu benzerliğin gerçeğe aykırılığın tanımlamasındaki belirsizliğin keyfiyete yol açması nedeniyle geçmişteki örneklerle paralellik göstereceğini ifade etmiştir⁷⁷². Yine kategorik olarak her suçta yer alan “*ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni, genel sağlık ve kamu barışı*” kavramlarının muğlaklığı, elverişlilik ölçütünün suçun somut veya soyut tehlike suçlarından hangisi olarak yorumlanacağı, halk kavramının şeffaf ve nesnel kriterlere bağlanmaması, aleniyetin belirlenmesinde ortak görüş birliği bulunmaması, “*endişe, korku ve panik*” kavramlarının net tanımı yapılmayarak bu hususların gerçekleştiğinin kim tarafından ve nasıl belirleneceğinin açıklanmaması, hukuki güvenliğini zedeleyerek ifade özgürlüğüne yönelik haksız müdahalelerin kapısını aralaması ihtimaline binaen kanunilik kriterini kapsamadığı vurgulanmıştır⁷⁷³.

Küçük, “*gerçeğe aykırı bilgi; ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı; endişe, korku ve panik*” kavramlarının elastiki yapısıyla farklı yorumlara açık olması halbuki ceza kanunlarının açık ve kesin kavramlar tercih etmesi gerektiğini belirtmiştir⁷⁷⁴. Bu kavramların öngörülebilir bir nitelik taşınamaması nedeniyle Anayasa’ya aykırı olduğunu belirtmiş ve yukarıda AYM’nin kararında aktarıldığı üzere suçun kanuni unsurları yönünden bir öngörülemezlik olmadığı savunan Mahkeme’ye karşı kanun koyucunun suç metninde en azından uygulayıcılara yönelik referans verecek kesin ibarelerin yer alması gerektiğini söyleyerek bu haliyle inceleme konusu suçun, kanunilik ilkesine aykırı olduğunu ifade etmiştir⁷⁷⁵. Kitapçıoğlu Yüksel ise yukarıda açıklamalara ek olarak suçun unsurları kapsamında kalan soyut kavramların içeriklerinin oldukça geniş olmasından bahisle kıyasa elverişli olmasının kanunilik ilkesiyle bağdaşmayacağını görüşündedir⁷⁷⁶. Venedik Komisyonu da kanunilik kriterinin

⁷⁷¹ Anayasa Mahkemesi, *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Kararı*, Hasan Tahsin Gökcan Karşı Oy Gerekçesi, § 10.

⁷⁷² Sadak, *a.g.e.*, s.105-106. Benzer açıklamalar için bkz.: Venedik Komisyonu, *a.g.e.*, s.11-12, § 33.

⁷⁷³ *Ibid*, s.106-109. Benzer açıklamalar için bkz.: Venedik Komisyonu, *a.g.e.*, s.13, § 39.

⁷⁷⁴ Küçük, *a.g.e.*, s.14,16

⁷⁷⁵ *Ibid*, s.17-18.

⁷⁷⁶ Kitapçıoğlu Yüksel, *a.g.e.*, s.98.

karşılanabilmesi için kanun metnindeki kavramların açıkça tanımlanmış kavramlar kullanılarak uygulayıcıların değerlendirmesinin netleştirilmesini önermiştir⁷⁷⁷.

Sınırlandırmanın meşru bir amaca dayanması ölçütü açısından AYM; suçun unsurlarına haiz gerçeğe aykırı bilgiyi alenen yayan kişinin hürriyeti bağlayıcı ceza ile cezalandırılmasını, kamu barışının korunarak kamu düzeni ve güvenliğinin bozulmasını önleme fonksiyonuna sahip olduğundan söz konusu düzenlemenin meşru bir amacının bulunduğunu belirtmiştir⁷⁷⁸. Gökcan karşı oy gerekçesinde, TCK m. 217/A gerekçesinden yola çıkarak ifade özgürlüğünün kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla ihdas edilen bu suçun Anayasa'nın 26'ncı maddesinin ikinci fıkrasında sayılan meşru sınırlama nedenlerinden bir kısmına sahip olduğunu belirtmiş ise de tek başına bu durumun suçun anayasaya uygunluğu için yeterli olmadığını ifade etmiştir⁷⁷⁹. Gökcan devamında ise hukuk güvenliği ve kanunilik ilkesi ile keyfilik riski bulunan kuralın hapis cezası öngörmesi nedeniyle meşru amacın bulunmadığını söylemiştir⁷⁸⁰. Engin Yıldırım karşı oy gerekçesinde, benzer duruma işaret ederek tüm dünyada kamu otoritelerin bilgi çarpıtmaya yönelik tedbirler aldığını belirterek iptale konu kuralın kamu düzeni ve güvenliği yönünden meşru bir amaca sahip olduğunu vurgulamıştır⁷⁸¹.

Doktrinde Sadak, kategorik olarak sayılan meşru amaçların somut ve net bir şekilde tanımlanarak tereddütlerin giderilmesi gerektiği eleştirisinde bulunmuştur⁷⁸². Küçük, birçok hak ve özgürlüğün kısıtlanmasına neden olan covid-19 örneği vererek bu kapsamda gerçeğe aykırı bilginin yayılması halinde toplumda büyük kargaşalara neden olabileceğini bu nedenle kişilerin can ve mal güvenliği ile suç işlenmesinin önlenmesini kapsayan kamu düzeni ve güvenliğinin inceleme konusu suç yönünden meşru bir amaç olarak nitelendirilebileceğini belirtmiştir⁷⁸³. Kitapçıoğlu Yüksel ise bahse konu suçun ulusal güvenlik, kamu düzeninin sağlanması ve sağlığın korunması meşru amaçlarına sahip olduğu görüşündedir⁷⁸⁴.

Sınırlandırmanın demokratik bir toplumda gerekli olması ölçütü bakımından AYM; gerçeğe aykırı bir bilginin, önemli kamusal menfaatleri zedeleyebileceği aynı zamanda kamusal tartışma ortamına katkı sağlamayacağı gerekçesiyle yukarıda zikrettiğimiz demokratik bir toplumda gerekli olma

⁷⁷⁷ Venedik Komisyonu, *a.g.e.*, s.16, § 54.

⁷⁷⁸ Anayasa Mahkemesi, *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Kararı*, § 31.

⁷⁷⁹ Anayasa Mahkemesi, *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Kararı*, Hasan Tahsin Gökcan Karşı Oy Gerekçesi, § 1.

⁷⁸⁰ Anayasa Mahkemesi, *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Kararı*, § 16.

⁷⁸¹ Anayasa Mahkemesi, *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Kararı*, Engin Yıldırım Karşı Oy Gerekçesi, § 14.

⁷⁸² Sadak, *a.g.e.*, s.110.

⁷⁸³ Küçük, *a.g.e.*, s.21-22.

⁷⁸⁴ Kitapçıoğlu Yüksel, *a.g.e.*, s.101.

ölçütünün iki unsurundan biri olan zorlayıcı toplumsal ihtiyaç unsurunu karşılamadığını görüşündedir⁷⁸⁵. Diğer unsur olan orantılılık yönünden ise ifade özgürlüğünün sınırlandırılması sonucunda oluşan kamu yararı ile kişilerin hakları arasında adil bir denge sunduğu böylece suçun temel şekli yönünden yaptırım türü ve miktarı, nitelikli hallerin oluşturacağı tehlikeye oranla belirlenen artırım oranı, ilk derece mahkemesi hükmüne karşı istinaf ve temyiz kanun yollarının açık olması kuralın orantılı olduğu aynı zamanda ölçülülük ilkesini de zedelediği belirtilmiştir⁷⁸⁶. Arslan karşı oy gerekçesinde, çoğulcu düşüncenin gelişmesinin önündeki en büyük engelin tek tipçi yaklaşımın olduğunu ifade ederek dava konusu kuralın tanımlaması güç kavramlarla oluşturulduğunu bu nedenle ifade özgürlüğü sınırlayan soyut tehlike suçu niteliğine haiz olduğunu söylemiştir. Bu haliyle kuralın zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamadığı böylece demokratik toplum düzeni için gerekli olmadığı görüşündedir⁷⁸⁷. Yusuf Şevki Hakyemez karşı oy gerekçesinde, dava konusu kuralın hiçbir somutlaştırma ve değerlendirme ihtiyacı olmadan kamu barışını bozmaya elverişli her türlü gerçeğe aykırı bilgiyi cezalandırabilme imkânı taşınması ve kamu otoritelerine keyfi uygulama olanağı sağlaması nedeniyle ifade özgürlüğüne, demokratik toplum düzenin gereklerine aykırı bir şekilde sınırlandığı kanaatindedir⁷⁸⁸. Nihayetinde AYM, 6 karşı oya karşı 8 üye ile söz konusu kuralın iptalinin reddine karar vermiştir.

Doktrinde Sadak: suçun zorlayıcı toplumsal ihtiyacı karşıladığı kabul etmekle beraber suçun yaptırımının hapis cezası olması, hapis cezasının üst sınırı itibarıyla tutuklama yasağına tabi olmaması ve örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek gibi diğer suçlarla birleştirilerek hükmün açıklanmasının geri bırakılması alternatif uyuşmazlık çözüm yönteminin uygulanmasının engellenmesi ile basın ve yayın yolunun nitelikli hal olarak düzenlenmesinin suçun temel düzenleniş mantığına ters düşmesi karşısında söz konusu kuralın ölçülülük ilkesini karşılamadığı görüşündedir⁷⁸⁹. Küçük, zorlayıcı toplumsal ihtiyacın bulunduğunu kabul etmek için gerçeğe aykırı bilginin kamu barışı üzerinde oluşturacağı etkinin somut olarak gösterilmesinin şart olduğu belirterek gerçeğe aykırı bilginin engellenmesi yönünden hem TCK'da hem de 5651 sayılı Kanun'da yer alan düzenlemelerin yeterli olduğu fikrindedir⁷⁹⁰. Venedik Komisyonu, gerçeğe aykırı bilginin ulusal güvenlik, kamu düzeni ve güvenliği hedef alması halinde bunlara yönelik caydırıcı düzenlemelerin varlığı nedeniyle söz konusu kuralın ifade özgürlüğüne yönelik olası müdahalesi ve keyfi uygulamalara yol açması nedeniyle

⁷⁸⁵ Anayasa Mahkemesi, *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Kararı*, § 33.

⁷⁸⁶ *Ibid*, § 37,39.

⁷⁸⁷ Anayasa Mahkemesi, *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Kararı*, Zühtü Arslan Karşı Oy Gerekçesi, § 16-17.

⁷⁸⁸ Anayasa Mahkemesi, *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Kararı*, Yusuf Şevki Hakyemez Karşı Oy Gerekçesi, § 22.

⁷⁸⁹ Sadak, *a.g.e.*, s.111-112. Benzer görüşteki yazar için bkz.: Küçük, *a.g.e.*, s.30-31.

⁷⁹⁰ Küçük, *a.g.e.*, s.25-26. Benzer görüşteki yazar için bkz.: Kitapçıoğlu Yüksel, *a.g.e.*, s.101.

zorlayıcı toplumsal ihtiyacı karşılamadığını görüşündedir⁷⁹¹. Nihayetinde Komisyon, kuralın kanunlaşması halinde demokratik bir toplumda gereklilik ve meşru bir amaca yönelik olması ölçütlerini karşılamayacağını belirtmiştir⁷⁹².

3. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

I. Teşebbüs

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda teşebbüs hükümlerinin varlığı, suçun soyut veya somut tehlike suçu kapsamında görülmesine göre değişebilmektedir. Somut tehlike suçu kabul edildiği takdirde ise “elverişlilik” unsurunun suçun neticesi ya da objektif cezalandırılabilme şartı olarak benimsenmesi hali yine farklı sonuçlar doğuracaktır.

Doktrinde inceleme konusu suçun soyut tehlike suçu olduğunu savunan yazarlara göre suçun işlenmesinden önceki hareketlerin, hazırlık hareketleri kapsamında görüldüğü için henüz cezalandırılabilir bir hareket mevcut olmadığından bahisle teşebbüs hükümlerinin uygulanmasını mümkün görmemektedirler⁷⁹³.

TCK m. 217/A’nın somut tehlike suçu olduğu ve elverişlilik unsurunun suçun tipikliğine dahil gören yazarlara göre ise bu suç açısından teşebbüs hükümleri uygulanabilir⁷⁹⁴. Zira suç sırf hareket suçudur ve icra hareketleri kısımlara bölünebildiği hallerde teşebbüs gündeme gelecektir⁷⁹⁵. Polat:

“Çok fazla ziyaret edilen bir internet haber sitesinde, bir sorumlunun yanıltıcı bilgiyi siteye yerleştirdikten sonra görünür kılmasından hemen önce kolluk tarafından müdahale edildiği varsayımında eylem, teşebbüs aşamasında kalacaktır.” şeklindeki örnekle durumu izah ederken⁷⁹⁶ Can ve diğerleri: *“Gerçeğe aykırı bilgiler içeren bir dergi veya gazetenin henüz yayınevindeyken dağıtımını engellenirse halkı yanıltıcı bilginin alenen yayılması suçunun teşebbüs aşamasında kaldığından bahsedilebilecektir”* örneğini vermiştir⁷⁹⁷.

⁷⁹¹ Venedik Komisyonu, *a.g.e.*, s.17, § 61.

⁷⁹² *Ibid*, s.22, § 83.

⁷⁹³ Aydın, *a.g.e.*, s.729; Akın, *a.g.e.*, s.200.

⁷⁹⁴ Şenol, *a.g.e.*, s.346.

⁷⁹⁵ Sevdiren, *a.g.e.*, s.468.

⁷⁹⁶ Polat, *a.g.e.*, s.172.

⁷⁹⁷ Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.83.

Suçu somut tehlike kapsamında değerlendiren ancak elverişlilik unsurunu objektif cezalandırılabilme şartı olarak kabul eden yazarlara göre ise teşebbüs hükümlerinin uygulanması mümkün değildir⁷⁹⁸. Bu görüşe göre suç tüm unsurları ile gerçekleşmiş olmasına rağmen objektif cezalandırılabilme şartı oluşmadığında teşebbüs gündeme gelmeyecek ve fail cezalandırılmayacaktır⁷⁹⁹.

Doktrinde objektif cezalandırılabilme şartı içeren suçlarda teşebbüsün gerçekleşip gerçekleşmediği yönünden dört farklı ayrıma gidilmiştir. İlk ayrım, objektif cezalandırılabilme şartı ihtiva eden suçun tüm unsurlarıyla meydana geldiği halde objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleşmemesi durumunda, teşebbüs nedeniyle fail cezalandırılmaz. İkinci ayrım, objektif cezalandırılabilme şartı içeren suçun icra hareketleri kısımlara ayrılabiliriyorsa fail suçun icra hareketleri tamamlayamamış ancak objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşmişse teşebbüs hükümleri dikkate alınmalıdır. Üçüncü ayrımın ikinci ayrımdan farkı ise diğer tüm ihtimaller aynı iken objektif cezalandırılabilme şartı gerçekleşmemişse teşebbüs hükümleri uygulanmayacağıdır. Dördüncü ve son ayrım objektif cezalandırılabilme şartı içeren suçun hem tüm unsurları gerçekleşmiş hem de objektif cezalandırılabilme şartı meydana gelmişse artık teşebbüs hükümlerinden değil failin tamamlanmış suçtan cezalandırılması gerekeceğidir⁸⁰⁰.

Yukarıda yaptığımız açıklamalar ışığında halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda teşebbüs hükümlerini değerlendirdiğimiz vakit, suçu objektif cezalandırılabilme şartını içeren somut tehlike suçu olarak kabul ettiğimizi belirtmiştik. Bu kapsamda failin icra hareketlerini kısımlara bölünebildiği halde hareketi tamamlayamadığı ancak objektif cezalandırılabilme şartının gerçekleştiği durumda teşebbüs hükümlerinin uygulanabilme imkânı doğar. Aksi ihtimallerde teşebbüs hükümleri değil somut olaya göre ya fail tamamlanmış suçtan cezalandırılacak ya da objektif cezalandırılabilme şartı yokluğundan ceza verilemeyecektir.

Sarsıkoğlu failin pişmanlık duyarak toplumla ve davranış kurallarıyla yeniden uyumu sağlanması için TCK m. 217/A bakımından etkin pişmanlık hükümlerinin eklenmesi görüşündedir. Bu yönde yapılacak bir düzenlemenin yayılan gerçeğe aykırı bilginin meydana getireceği zararları azaltarak toplumu gerçek bilgiye yönlendirebileceği aynı zamanda failin de onarıcı adaletten yararlanarak ıslah edileceğini savunmuştur⁸⁰¹.

⁷⁹⁸ Özkepir, Kocaman ve Kart, *a.g.e.*, s.316.

⁷⁹⁹ Balcı ve Çakır, *a.g.e.*, s.3; Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.744.

⁸⁰⁰ Artuk ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, *a.g.e.*, s.652-653.

⁸⁰¹ Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.744.

II. İştirak

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu iştirak hükümleri yönünden ayrıca bir özellik arz etmez. TCK'nın genel hükümleri uygulama alanı bulur⁸⁰². Suçun basılmış eser yoluyla işlenmesi halinde ise BasK 11'inci maddesi uyarınca eser sahibi dışında sorumlu müdür ve yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkililerin de sorumluluğu gündeme gelebilir⁸⁰³. Suçun radyo ve televizyon vasıtasıyla işlenmesi halinde ise 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunu'nun 46'ncı maddesi gereğince yayını yöneten veya programı yapanla birlikte sorumlu müdüre aittir⁸⁰⁴. Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlardan doğan sorumluluk ise 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun hükümleri uyarınca kural olarak içerik sağlayıcısına ait olmakla beraber ilgili olayın özelliğine göre yer, erişim ve topluluk sağlayıcılarının da sorumluluğu gündeme gelebilir. Nitekim 5651 sayılı Kanun'un 2'nci maddesinde içerik sağlayıcı: *"İnternet ortamı üzerinden kullanıcılara sunulan her türlü bilgi veya veriyi üreten, değiştiren ve sağlayan gerçek veya tüzel kişileri"* şeklinde tanımlanmıştır." Ayrıca 5651 sayılı Kanun'un *"İçerik sağlayıcının sorumluluğu"* başlıklı 4'üncü maddesinin birinci fıkrası *"İçerik sağlayıcı, internet ortamında kullanıma sunduğu her türlü içerikten sorumludur."* şeklindeki hükmüyle sosyal medya kullanıcılarının profilinde, paylaşımlarının sadece kendini bağladığını ve bu kapsamda sorumluluk kabul etmediklerine yönelik ibarelere yer vermesinin geçerli olmadığını düzenlemiştir. Bu hükmün bir diğer amacı da sosyal ağlardaki her türlü paylaşımın denetlenmesinin mümkün olmaması nedeniyle içerik sağlayıcısının, içerik paylaşmadan önce öz denetimde bulunmasıdır. Anılan maddenin ikinci fıkrasında ise *"İçerik sağlayıcı, bağlantı sağladığı başkasına ait içerikten sorumlu değildir. Ancak, sunuş biçiminden, bağlantı sağladığı içeriği benimsediği ve kullanıcının söz konusu içeriğe ulaşmasını amaçladığı açıkça belli ise genel hükümlere göre sorumludur."* şeklindeki hükmü ile yukarıda ayrıntılarına yer verdiğimiz repost (retweet) ve beğeni konusunu düzenlemiştir. Kişinin bir paylaşımı repost ile kişisel profilinde paylaşması halinde hem repost edilen paylaşımın sahibi hem de repost eden kişinin eylemlerinin, aynı suçu işlemek maksadıyla ortak irade kapsamında gerçekleştirildiği tespit edilebiliyorsa TCK m. 37/1 uyarınca müsterek fail hükümleri kapsamında cezalandırılmaları gerekecektir. Aksi halde her fail kendi eyleminden iştirak hükümleri uygulanmaksızın sorumlu

⁸⁰² Şenol, a.g.e., s.346; Aydın, a.g.e., s.730; Polat, a.g.e., s.173; Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.83; Akın, a.g.e., s.200; Aktaş, a.g.e., s.173; Sevdiren, a.g.e., s.468; Sarsıkoğlu, a.g.e., s.745.

⁸⁰³ Sevdiren, a.g.e., s.468-469.

⁸⁰⁴ Apış, a.g.e., s.258-259.

olacaktır⁸⁰⁵. Benzer şekilde hukuka aykırı bir paylaşımın salt beğenilmesinin yeterli olmadığı ancak beğeni etkileşimini yapan içerik sağlayıcının sonraki paylaşımlarında hukuka aykırı paylaşımı destekler mahiyette ve geniş kitlelere yayma amacıyla içerikler paylaşması halinde yukarıda zikredilen ikinci fıkranın ikinci cümlesi uyarınca sorumluluğu gündeme gelecektir.

III. İçtima

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu açısından zincirleme suç ve fikri içtima hükümleri gündeme gelebilir⁸⁰⁶. Yukarıda izah edildiği üzere TCK m. 217/A suçunun mağduru olarak toplum kabul edilmiştir. TCK'nın 43'üncü maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi uyarınca “*Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır.*” hükmü uyarınca bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda kamu barışını bozmaya elverişli gerçeğe aykırı bilginin alenen birden fazla kez yayılması halinde tek bir suçtan ceza verilip dörtte birden dörtte üçe kadar artırılabilir. Failin bu kapsamda örneğin, bir gerçeğe aykırı bilgiyi aynı zaman diliminde önce X ardından Instagram sosyal medya aracından yaydığı hallerde hukuki anlamda tek fiilin varlığı kabul edilecektir⁸⁰⁷. Ceza adaleti açısından ise TCK m. 61 hükümleri gereğince cezanın alt ve üst sınırı dikkate alınarak temel cezanın belirlenmesinde bu husus gözetilecektir⁸⁰⁸.

Doktrinde bu suç ile fikri içtima ilişkisi kapsamında değerlendirilebilecek olan suçlara ilişkin hakaret (TCK m. 125), halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit (TCK m. 213), suç işlemeye tahrik (TCK m. 214), suç ya da suçluyu övme (TCK m. 215), halkı kin veya düşmanlığa tahrik veya aşıllama (TCK m. 216) ve görev sırasında dini hizmetleri kötüye kullanma (TCK m. 219) suçları örnek olarak verilmiştir⁸⁰⁹. Aydın'ın isabet ettiği üzere bu suçlar ile halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun konuları birbirinden farklıdır. Farklı konulara ilişkin işlenen suçlar yönünden farklı neticeler meydana gelmektedir. Bu nedenle inceleme konusu suç ile sayılan suçlar arasında TCK m. 44 kapsamında fikri içtima hükümlerinin uygulanması mümkün gözükmemektedir⁸¹⁰.

Bu suç açısından önem arz eden bir diğer husus ise “*fiyatları etkileme*” (TCK m. 237) suçu yönündendir. Söz konusu madde “*İşçi ücretlerinin veya besin veya malların değerlerinin artıp eksilmesi*

⁸⁰⁵ Polat, *a.g.e.*, s.173; Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.83; Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.745.

⁸⁰⁶ Şenol, *a.g.e.*, s.346., Aydın, *a.g.e.*, s.730-731; Polat, *a.g.e.*, s.172-173; Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s. 83-84; Akın, *a.g.e.*, s.201; Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.745.

⁸⁰⁷ Sevdiren, *a.g.e.*, s.469.

⁸⁰⁸ Şenol, *a.g.e.*, s.347; Aydın, *a.g.e.*, s.730.

⁸⁰⁹ Şenol, *a.g.e.*, s.347.

⁸¹⁰ Aydın, *a.g.e.*, s.731.

sonucunu doğurabilecek bir şekilde ve bu maksatla yalan haber veya havadis yayan...” şeklindeki hükmüyle halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuyla benzer bir şekilde gerçeğe aykırı bilgiyi cezalandırmaktadır. Yukarıda gerçeğe aykırı bilginin, yalan haber veya havadis kavramlarını da içine alan üst kavram olduğunu belirttiğimizden tekrara düşmemek açısından burada yinelemiyoruz. Yukarıda fikri içtima kapsamında saydığımız suçları bu kapsamda değerlendirmemizin gerekçesi olarak sayılan suçların konuları ile inceleme konusu suçun konusunun farklı olduğunu vermiştik. Fiyatları etkileme suçu bakımından ise böyle bir fark ortadan kalkmakta her iki suçun konusu da benzer özellik arz etmektedir. O halde “işçi ücretlerinin veya besin veya malların değerinin artıp eksilmesini sağlayarak halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi kamu barışını bozmaya elverişli şekilde paylaşan kişi” yönünden her iki suçun hapis cezalarının alt ve üst sınırı aynı olsa da TCK m. 237’nin ilaveten adli para cezası öngörmesi nedeniyle TCK m. 44 uyarınca fikri içtima hükümleri devreye girecek ve faile TCK m. 237 uyarınca ceza verilecektir⁸¹¹.

Fiyatları etkileme suçuna benzer düzenleme “savaşta yalan haber yayma” (TCK m. 323) suçunda “Savaş sırasında kamunun endişe ve heyecan duymasına neden olacak veya halkın maneviyatını sarsacak veya düşman karşısında ülkenin direncini azaltacak şekilde asılsız veya abartılmış veya özel maksada dayalı havadis veya haber yayan veya nakleden...” şeklindeki tezahür etmiştir. TCK m. 217/A ile TCK m. 323’ün fikri içtima kapsamında meydana gelebileceği hal olarak “Savaş sırasında halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi kamu barışını bozmaya elverişli şekilde paylaşan kişi” örneğini verebiliriz. TCK m. 217/A düzenlemesine sadece “savaş sırasında” unsurunu eklemeyi yeterli gördük. Çünkü savaşta yalan haber yayma suçunun konusunu oluşturan tüm unsurlar zaten halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu kapsamında kalmaktadır. Bu durumda ise beş yıldan on yıla kadar hapis cezası düzenlemesi ile ağır suç mahiyetinde olan savaşta yalan haber yayma suçundan ceza verilecektir.

Benzer son durum ise 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun “bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı” suçunda “Sermaye piyasası araçlarının fiyatlarını, değerlerini veya yatırımcıların kararlarını etkilemek amacıyla yalan, yanlış veya yanıltıcı bilgi veren, söylenti çıkaran, haber veren, yorum yapan...” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu suçun

“Sermaye piyasası araçlarının fiyatlarını, değerlerini veya yatırımcıların kararlarını etkilemek ve böylece sırasında halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış

⁸¹¹ Aydın, a.g.e., s.731; Akın, a.g.e., s.203; Sevdiren, a.g.e., s.469.

güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili yalan, yanlış veya yanıltıcı bilgi veren, söylenti çıkaran, haber veren, yorum yapan kişi”

Hakkında fikri içtima hükümleri uyarınca üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ve beş bin güne kadar adli para cezası öngören bilgi bazlı piyasa dolandırıcılığı suçundan cezalandırılması gerekecektir⁸¹².

4. Suçun Yaptırımı, Soruşturma Usulü ve Yetkili Mahkeme

I. Yaptırım

TCK m. 217/A’nın birinci fıkrasına göre halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun cezası, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıdır. Suçun, failin gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde ya da basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde verilecek ceza bir kat artırılır⁸¹³.

Yargılama sonucunda bir yıl veya daha az süreli hapis cezasına mahkumiyete hükmedilmesi halinde hükmedilen hapis cezası TCK m. 49/2 hükmü uyarınca kısa süreli hapis cezası olacağından cezanın, TCK m. 50 kapsamında düzenlenen seçenek yaptırımlara çevrilme imkânı bulunmaktadır. İki yıl ve daha hapis cezasına hükmedilmesi halinde ise kişinin TCK m. 51’de sayılan şartları taşıması şartıyla mahkûm olunan hapis cezasının ertelenmesi mümkündür. Suçun CMK m. 171/6 hükmü gereğince örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmediği takdirde CMK m. 171/2 uyarınca suçun üst sınırı üç yıldan fazla olmadığı için kamu davasının ertelenmesi yolu açıktır⁸¹⁴. Yine iki yıl ve daha hapis cezasına mahkûmiyet halinde CMK m. 231 koşullarının sağlanması halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması imkânı vardır. Kasten işlenmiş suçun kanuni sonucu olarak kişi hakkında Anayasa Mahkemesi’nin 08.10.2015 tarihli ve 2014/140 E., 2015/85 K. sayılı kararı gözetilerek TCK m. 53’de sayılan belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma güvenlik tedbirine mahkûm edilmesi gerekir. *Suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen eşyanın TCK m. 54 şartlarını taşıdığı vakit müsadere edilme olanağı vardır*⁸¹⁵. Kişinin *suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançları* ise TCK m. 55 kapsamında kazanç müsaderesine tabi tutulabilir.

⁸¹² Aydın, *a.g.e.*, s.731; Akın, *a.g.e.*, s.203-204.

⁸¹³ Şenol, *a.g.e.*, s.347; Aydın, *a.g.e.*, s.731; Akın, *a.g.e.*, s.204.

⁸¹⁴ Sevdiren, *a.g.e.*, s.470.

⁸¹⁵ Akın, *a.g.e.*, s.204.

Suçun üst sınırı itibarıyla bir diğer dikkate değer husus tutuklama yasağıdır. CMK 100'üncü madde hükmü: *“Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez”* şeklinde olup tutuklama nedenleri saymıştır. CMK'nın 100'üncü maddesinin üçüncü fıkrası da katalog diye tabir edilen belli suç tiplerini saymış *somut delillere dayanan kuvvetli şüphe* bulunması halinde tutuklama yasağına takılmadan tutuklama kararı verilebilmesini sağlamıştır. Bu fıkra kapsamında TCK m. 217/A'da yer alan çalışma konumuz olan halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu yer almamaktadır. Yine Kanun'un 100'üncü maddesinin dördüncü fıkrası: *“Sadece adli para cezasını gerektiren suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç olmak üzere hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez.”* hükmüyle tutuklama yasaklarını düzenlemiştir⁸¹⁶. Sayılan hükümler birlikte değerlendirildiğinde halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun üst sınırı üç yıl olup tutuklama koruma tedbirinin verilmesi yönünde bir engel gözükmemektedir.

Türay ve diğerlerinin haklı olarak isabet ettiği üzere:

*“TCK m. 217/A'nın alt sınırı bir yıldır. Olası bir yargılamada bu suçtan dolayı öncelikle bir yıl hapis cezası verilecek ve şartları varsa ardından da TCK m. 62 gereğince 1/6 oranında indirim yapılacaktır. Akabinde bir yılın altına inen ceza, kısa süreli hapis cezası olduğu için seçenek yaptırımlara (çoğunlukla adli para cezasına) çevrilecektir. Hapis cezası, seçenek yaptırımlara çevrilmese bile şartları varsa ya hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ya da hapis cezasını ertelenmesine hükmedilecektir. Hatta adli para cezasına çevrilen hapis cezası için de şartları varsa hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilecektir. Bu olasılıklar haricinde kişi hakkında uzun süreli hapis cezasına hükmedildiğini ve sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması veya hapis cezasının ertelenmesi kararı verilemediğini farz edelim. Bu durumda dahi uzun süreli hapis cezasının mevcut infaz hukuku hükümleri gereğince infaz kurumlarında infazı pek olası değildir.”*⁸¹⁷.

Verilen bu örnekler zinciri son derece mantıklıdır. Konunun önemine binaen bir örneği de biz vermek istiyoruz. İnfaz hukukuna ilişkin hükümler kapsamında on sekiz yaşından büyük hükümlünün halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun üst sınırı olan üç yıl hapis cezasıyla mahkûm olduğunu farz edelim. Öncelikle kişinin aldığı ceza Açığa Ayrılma Yönetmeliği'nin⁸¹⁸ 5'inci maddesinin birinci

⁸¹⁶ Gökcen, Alşahin ve Çakır, a.g.e., s.334-335.

⁸¹⁷ Türay ve diğerleri, a.g.e., s.20.

⁸¹⁸ Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği, Resmî Gazete, 2 Ağustos 201, Sayı 28399.

fıkrasının a bendi uyarınca kapalı ceza infaz kurumuna girmeksizin doğrudan açık ceza infaz kurumuna ayrılır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un m. 107/2 uyarınca üç yıl ceza alan kişi, bir yıl altı ay cezasını infaz kurumunda çektiği müddet koşullu salıverilmeden yararlanabilir. Aynı kanunun 105/A maddesine göre ise koşullu salıverilmesine bir yıldan az kalan hükümlü diğer şartları da taşıması halinde denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak üzere infazına devam edilebilir. Somut olayımızda üç yıl ceza alan hükümlü altı ay açık ceza infaz kurumunda cezasını çektikten sonra koşulları sağlaması halinde bir yıl denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulacaktır. Geriye kalan bir yıl altı ay cezası ise koşullu salıverilme hükümlerine kapsamında infaz edilecektir.

Yukarıda verdiğimiz örneği uygulama açısından daha olası olan temel cezanın alt haddeden tayin edildiği ve TCK 62'nci maddesi uyarınca takdiri indirim sebepleri uygulanarak sonuç ceza olarak on ay hapis cezası verildiğini varsayalım. Bu halde hükümlü yine Açığa Ayrılma Yönetmeliği'nin 5'inci maddesinin birinci fıkrasının a bendi uyarınca kapalı ceza infaz kurumuna girmeksizin doğrudan açık ceza infaz kurumuna ayrılır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un m. 107/2 uyarınca hükümlünün mahkûm olduğu cezanın yarısını infaz kurumunda çektiği vakit koşullu salıverilme hükümleri uygulanabilir. Yine aynı Kanunun 105/A maddesi uyarınca ise koşullu salıverilmesine bir yıldan az kalan hükümlüler madde kapsamındaki şartları sağlaması halinde denetimli serbestlik tedbirlerinden yararlanabilir. Bu kapsamda mahkûm olunan ceza bir yıl ve daha az olduğu için hükümlünün sadece açık ceza infaz kurumuna uygulama tabiriyle gir-çık yaparak hakkında ceza infaz kurumu idaresi tarafından düzenlenecek olan değerlendirme raporunun olumlu olması halinde yine uygulama tabiriyle yatarı olmayan bir cezayla karşılaşmış olacaktır. Türay ve diğerlerinin de belirttiği üzere hükümlünün aldığı kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi gibi durumlarda bu ihtimallerle dahi karşılaşılmayacaktır. Bu durum ise kanun koyucunun infazını bu denli düşük tuttuğu bir suç için tutuklama gibi ağır bir tedbirle karşı karşıya getirmesini orantısız bir yaptırım olarak görülmesine neden olmaktadır⁸¹⁹. Akın ve Aktaş bu duruma çare olarak cezanın üst sınırının iki yıla düşürülerek tutuklama yasağı kapsamına alınması önerisinde bulunmuşlardır⁸²⁰.

Akın'ın dikkat çektiği üzere, “*MLSA ve Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) verilerine göre, Türk Ceza Kanunu'nun 217/A maddesi kapsamında “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçlamasıyla*

⁸¹⁹ Türay ve diğerleri, *a.g.e.*, s.20; Akın, *a.g.e.*, s.205; Yeşiltuna, *a.g.e.*, s.191. Venedik Komisyonu, Türk Hukuku'nda 1 ile 3 yıl hapis cezası öngören suçların yaptırımlarının genellikle denetim ve gözetim şeklinde uygulandığını ve üç yıldan az süreli mahkumiyetlerinde hapis cezası ile sonuçlanmadığını belirtmişlerdir. Fakat kişinin hapsedilmesinden ziyade ceza mahkumiyetinin esaslı bir sonuç doğurduğunu belirterek ifade özgürlüğüne ilişkin bir suçta hapis cezası öngörülmesinin olumsuz etkilerine değinerek daha az müdahale niteliğinde olan alternatif yaptırımların uygulanması gerektiğini vurgulamıştır (Venedik Komisyonu, *a.g.e.*, s.18-19, § 67-68).

⁸²⁰ Akın, *a.g.e.*, s.206; Aktaş, *a.g.e.*, s.173.

ilk 18 ayda 41 gazeteci hakkında toplamda 47 soruşturma açıldı⁸²¹.” Bu gazetecilerden onu göz altına alındı, dördü tutuklandı ve on beşi hakkında da kamu davası açıldı. Haklarında dava açılan gazetecilerden beşi beraat ederken dokuzu hakkında davalar devam etmektedir. Yine on sekiz gazeteci hakkında açılan soruşturmalar da devam etmektedir⁸²². İfade özgürlüğü ve bu başlık altında değindiğimiz basın özgürlüğü yönünden ortaya koyduğumuz endişeler suçun uygulanması aşamasında devam ettiğini göstermektedir. Haklarında dava açılan on beş gazeteciden beşinin davasının beraat kararıyla sonuçlanması dahi bu suçun ihdas edilme amacından uzaklaşılarak adeta basın özgürlüğü üzerinde bir tahakküm oluşturmayı amaçlandığına işaret etmektedir.

Aktaş’ın aktardığı üzere:

*“Komisyon görüşmelerinde söz alan Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Mutahhar Keleşoğlu, başsavcılığın konuya dair görüşünü paylaşmış bu sırada uygulamada bu suçla ilgili olarak çok az mahkûmiyet hükmünün verilebileceğini zira düzenlemeye “aleniyet, kamu barışını bozma, özel saik” gibi zor şartların arandığını belirtmiştir. Bunun sonucunda mahkemeler, söz konusu suç kapsamında mahkûmiyet hükmü kurmaktan imtina edebilirler.”*⁸²³.

Bu görüşün yargılama safhasının öncesinde yer alan tutuklama koruma tedbiri yönünden de karşılık bulacağı kuşkusuzdur. Zira soyut ve genel kavramlarla ceza vermekten çekinen mahkemelerin tutuklama kararı verirken de aynı hassasiyeti yaşayacağı öngörülebilir⁸²⁴.

Değnilmesi gereken bir diğer husus ise 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunu’nun internet ortamında işlenen suçlara ilişkin hükümleridir. Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunu ihdas eden 7418 sayılı Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 34. maddesi ile 5651 sayılı Kanun’un ek 4’üncü maddesinde değişikliğe gidilmiştir. Bu kapsamda TCK m. 217/A bu madde kapsamın alınmış ve sosyal ağ sağlayıcılara belirli yükümlülükler getirilmiştir. 5651 sayılı Kanun’un 2’nci maddesinin birinci fıkrasının s bendi uyarınca sosyal ağ sağlayıcıdan: “Sosyal etkileşim amacıyla kullanıcıların internet ortamında metin, görüntü, ses, konum gibi içerikleri oluşturmalarına, görüntülemelerine veya paylaşımlarına imkân sağlayan gerçek veya tüzel kişileri” anlaşılır. Ek 4’üncü maddesinin beşinci fıkrası kapsamında: halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunu

⁸²¹ Akın, a.g.e., s.205-206.

⁸²² <https://www.mlsaturkey.com/tr/sansur-yasasi-kapsaminda-18-ayda-41-gazeteci-hakkinda-47-sorusturma-acildi> (E. T.: 31.12.2024).

⁸²³ Aktaş, a.g.e., s.173-174.

⁸²⁴ Türey ve diğerleri, a.g.e., s.20.

oluşturan ve yayan faillere ulaşmak için gerekli olan bilgilerin sosyal ağ sağlayıcısı tarafından soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısına, kovuşturma aşamasında yargılamanın yürütüldüğü mahkemeye verilmemesi halinde ilgili Cumhuriyet savcısı tarafından yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcının internet trafiği bant genişliğinin yüzde doksan oranında daraltılması talebiyle Ankara Sulh Ceza Hâkimliğine başvurulabilir. Bu düzenleme Alman hukukunda *NetzDG* olarak anılan Ağ Uygulama Kanunu'nun bir yansıması olarak çevrimiçi ortamdaki suçlara yönelik etkin mücadele kapsamında görülmektedir⁸²⁵.

7418 sayılı Kanun ile internet haber sitelerinin de BasK kapsamına alındığına yukarıda değinmiştik. Yine 7418 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesiyle BasK'nun 10'uncu maddesine üçüncü ve dördüncü ek fıkralar oluşturulmuştur. Üçüncü fıkra hükmü: *“İnternet haber sitesinde yayınlanan içerikler, gerektiğinde talep eden Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edilmek üzere doğruluğu ve bütünlüğü sağlanmış şekilde iki yıl süre ile muhafaza edilir.”*. Dördüncü fıkra hükmü:

“Yargı mercileri tarafından yayının soruşturma ve kovuşturma konusu olduğunun internet haber sitesine yazılı olarak bildirilmesi hâlinde, bu işlemlerin sonuçlandırılmasının bildirilmesine kadar soruşturma ve kovuşturma konusu yayın kaydının saklanması zorunludur.”

Şeklinde olup yukarıdaki paragrafta değinilen çevrimiçi ortamdaki suçlarla mücadeleye ilişkin bir diğer önemli düzenlemedir⁸²⁶.

Suçun basın ve yayın yoluyla işlenmesi halinde BasK m. 11 uyarınca eser sahibi haricindeki kişilerinde cezai sorumluluğu gündeme gelebilir. Yine suçun radyo ve televizyon yoluyla işlenmesi halinde 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 46'ncı maddesi gereğince yayını yöneten ve sorumlu müdürün birlikte sorumluluğu doğabilecektir⁸²⁷.

Nihayetinde inceleme konusu suçu objektif cezalandırılabilme şartına haiz bir suç olarak kabul ettiğimiz için bu şartın gerçekleşmediği hallerde verilecek ceza yönünden her ne kadar CMK hükümleri kapsamında açık bir ifade yer almasa da yukarıda “Somut ve Soyut Tehlike Suçları” başlığı altında ayrıntılı açıklamalar yaptığımız için burada tekrar etme lüzumu görmediğimiz üzere kanaatimizce CMK m. 223/4-b uyarınca ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmelidir.

⁸²⁵ Aktaş, *a.g.e.*, s.175.

⁸²⁶ *Ibid*, s.150.

⁸²⁷ Apiş, *a.g.e.*, s.262-263.

II. Soruşturma Usulü ve Yetkili Mahkeme

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunda, açıkça şikâyet koşulu belirtilmediğinden suç re'sen takip edilecektir⁸²⁸. Suçun görevi sebebiyle memur veya diğer kamu görevlileri tarafından işlenmesi halinde soruşturmanın, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca yürütülmesi gerekir. Suçun şikâyetle bağlı olmamasının sonucu olarak CMK m. 253 kapsamında uzlaşma kapsamına girmemektedir. Diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri olan TCK m. 75'te düzenlenen önödeme, CMK m. 250'de düzenlenen seri muhakeme usulü ve CMK m. 251'de düzenlenen basit yargılama usulü ile CMK m. 253'de düzenlenen uzlaştırma usulü bu suç açısından uygulama alanı bulmaz⁸²⁹. Ancak CMK m. 171 uyarınca şartları taşınması halinde Cumhuriyet savcısı tarafından kamu davasının açılması beş yıl süre ile ertelenebilir.

BasK'nun 7418 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesiyle değiştirilen 26'ncı maddesinin birinci fıkrasına göre suçun, basılmış eserler veya internet haber siteleri vasıtasıyla işlenmesi halinde muhakeme şartı olarak günlük süreli yayınlar ve internet haber siteleri yönünden dört ay, diğer basılmış eserler yönünden altı ay içinde dava açılması zorunludur. Sürelerin başlangıcı ise 7418 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesiyle değiştirilen BasK'nun 26'ncı maddesinin ikinci fıkrasına göre

“Bu süreler basılmış eserlerin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edildiği tarihten, internet haber siteleri için ise habere ilişkin suç ihbarının yapıldığı tarihten başlar. Basılmış eserlerin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edilmemesi halinde yukarıdaki sürelerin başlama tarihi, suçu oluşturan fiilin Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından öğrenildiği tarihtir. Ancak bu süreler, Türk Ceza Kanununun dava zamanaşımına ilişkin maddesinde öngörülen süreleri aşamaz.” şeklindedir.

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu yönünden TCK'nın 66'ncı maddesinin birinci fıkrasının e bendi uyarınca suçun öngördüğü hapis cezasının üst sınırı üç yıl olması nedeniyle dava zamanaşımı sekiz yıldır. TCK m. 66/2 uyarınca fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup on beş yaşını doldurmamış olanlar hakkında dört yıl, on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanlar hakkında ise beş yıl dört ay olarak uygulanır. TCK m. 67/4 gereğince dava zamanaşımının kesilmesi halinde ise zamanaşımı süresi en fazla sekiz yılın yarısı olan dört yıl uzayacak böyle toplam dava zamanaşımı süresi on iki yıl olacaktır. Ceza zamanaşımı ise TCK'nın 68'inci maddesinin birinci fıkrasının e bendi uyarınca on yıldır⁸³⁰. TCK m. 68/2 uyarınca fiili işlediği sırada on

⁸²⁸ Sarsıkoğlu, a.g.e., s.746.

⁸²⁹ Can, Evirgen ve Ulusal, a.g.e., s.84.

⁸³⁰ Şenol, a.g.e., s.348.

iki yaşını doldurmuş olup on beş yaşını doldurmamış olanlar hakkında beş yıl, on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanlar hakkında ise altı yıl sekiz ay olarak uygulanır.

5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 11'inci ve 12'nci maddeleri birlikte değerlendirildiğinde inceleme konusu suç ağır ceza mahkemelerinin görevine girdiğine dair özel düzenleme yapılmadığından ve hapis cezasının üst sınırının üç yıl olduğu, suçun nitelikli hallerinin ise yarı oranında artırım ile en fazla dört yıl altı ay ceza öngördüğü dikkate alındığında görevli mahkeme asliye ceza mahkemesidir⁸³¹.

CMK m. 12/1 uyarınca yetkili mahkeme, suçun işlendiği yani kamu barışını bozmaya elverişli hareketin meydana geldiği yer mahkemesidir. CMK m. 12/3 gereğince suç, ülkede yayımlanan bir basılı eserle işlenmişse yetki, eserin yayım merkezi olan yer mahkemesine; aynı eserin birden çok yerde basılıp eserin yayım merkezi dışındaki baskısında meydana gelmişse yetkili mahkeme eserin basıldığı yer mahkemesi de kabul edilebilir. Bu fıkra ile bağlantılı olan CMK m. 12/5 ise görsel veya işitsel yayınlarda üçüncü fıkra hükmünün uygulanacağını belirtmiş ayrıca görsel ve işitsel yayının mağdurun yerleşim yerinde veya oturduğu yerde işitilmiş veya görülmüş olması halinde bu yer mahkemelerinin de yetkili olduğunu kabul etmiştir. Suçun internet ortamında işlenmeye müsait olmasından kaynaklı olarak yabancı ülkede işlenmesi mümkündür. CMK m. 14/1'in yollamasıyla CMK m. 13 uyarınca suçun işlendiği yer belli değilse failin yakalandığı yer, yakalanmamışsa yerleşim yeri, yerleşim yeri yoksa Türkiye'de en son adresinin bulunduğu yer, bu halde de yer tespit edilemiyorsa ilk usul işleminin yapıldığı yer mahkemesi yetkili olacaktır⁸³².

CMK m. 272 uyarınca, halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçuna yönelik hükümlere karşı istinaf kanun yolu açıktır. TCK m. 217/A'yı ihdas eden 7418 sayılı Kanunun 30'uncu maddesiyle CMK'nın 286'ncı maddesinin üçüncü fıkrasının a bendine altı numaralı alt bendinden sonra gelmek üzere halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu eklenerek istinaf kanun yolunun yanında temyiz incelemesi kapsamına da alınmıştır⁸³³. Bu düzenlemeyle özellikle muğlak kavramlar içeren suç tipinin ilk derece mahkemeleri ve bölge adliye mahkemeleri arasında yeknesaklığı sağlamakla görevi olan Yargıtay'a büyük iş yüklediği açıktır. Çalışmamızın tamamlandığı tarih itibarıyla henüz temyiz aşamasına gelen dosyaların azlığı nedeniyle Yargıtay'ın ilke olarak görülecek kararları olmasa da ilerleyen süreçte bu konuda uygulamaya yön verecek kararlar beklenmektedir.

⁸³¹ *Ibid*, s.348; Aydın, *a.g.e.*, s.731; Can, Evirgen ve Ulusal, *a.g.e.*, s.84; Akın, *a.g.e.*, s.207; Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.746.

⁸³² Akın, *a.g.e.*, s.207.

⁸³³ *Ibid*, s.207; Aktaş, *a.g.e.*, s.173; Sarsıkoğlu, *a.g.e.*, s.746.

Akın'ın temyiz kanun yolu düzenlemesine ilişkin aktardığı dönemin Yargıtay Sekizinci Ceza Dairesi üyesi, mevcut başkanı Doç. Dr. İhsan Baştürk'ün, TBMM kanun görüşmeleri sırasında sarf ettiği sözler önem arz etmektedir:

“... Kanun koyucu bunu doğrudan istinaf haricinde resen temyiz yoluna tabi tutuyor yani o 2019 değişikliğiyle resen temyize tabi tutulan suçlar grubuna dahil ediyor. O bile, adeta bana bir hâkim olarak şunu söylüyor: Kanun koyucu diyor ki; bunun uygulamasında farklı yorumlar, yanlışlar ortaya çıkabilir. Dolayısıyla istinaf mahkemesi yetmez, buna illa bir de temyiz baksın diyor.”⁸³⁴.

⁸³⁴ Akın, *a.g.e.*, s.208.

SONUÇ

Bu çalışma, halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçunun hukuki çerçevesini detaylı bir şekilde inceleyerek, TCK m. 217/A'nın hukuk sistemimizdeki yerini ve ifade özgürlüğü ile olan ilişkisini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Gelişen teknoloji ve yaygınlaşan dijital medya ile birlikte bilgi kirliliği ve dezenformasyonun toplumsal etkileri artmış, bu nedenle yasa koyucular bu alanda yeni düzenlemeler yapma gereksinimi duymuştur. Ancak, bu düzenlemelerin hukuki sınırlarını belirlemek ve ifade özgürlüğünü kısıtlamadan kamu düzenini sağlamak hassas bir dengenin kurulmasını gerektirmektedir.

Çalışma sonucunda, TCK m. 217/A'nın getirdiği düzenlemenin kamu barışını koruma amacıyla getirildiği ancak uygulamada ciddi sorunlara yol açabileceği tespit edilmiştir. Özellikle ifade özgürlüğü ile yasaklama arasındaki hassas dengenin korunması gerekliliği öne çıkmaktadır. Hukuk devleti ilkeleri gereği bireylerin serbestçe düşüncelerini ifade edebilmesi esastır. Ancak bu özgürlük; ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı tehdit edecek şekilde kullanılmamalıdır.

Uluslararası hukuk ve mukayeseli hukuk incelemeleri, benzer düzenlemelerin farklı ülkelerde nasıl uygulandığına dair önemli ipuçları sunmuştur. Örneğin AİHM kararları, ifade özgürlüğüne getirilecek sınırlandırmaların demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'deki mevcut hukuki düzenlemelerin de AİHS ve anayasal ilkelerle uyumlu olacak şekilde yorumlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu* kararında, suçun oluşması için gerekli şartları şöyle sıralamıştır: 1. Gerçeğe aykırı bilginin fail tarafından bilinmesi, 2. Bu bilginin ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili olması 3. Ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili fail tarafından bilinen gerçeğe aykırı bilginin kamu düzenini bozmaya elverişli bir şekilde alenen yayılması 4. Gerçeğe aykırı olduğu fail tarafından bilinen bilginin sırf halk arasında korku, panik ve endişe yaratma saikiyle yayılması gerekmektedir⁸³⁵.

Görüldüğü üzere suçun oluşma şartları hayli sıkı şartlara bağlanmıştır. Zikredilen şartların tek tek meydana gelmesi mümkün gözükse de bir bütün halinde meydana gelmesi aranmaktadır. Bu durum uygulamayı da etkilemiştir. Şubat 2025 tarihi itibarıyla Bölge Adliye Mahkemeleri ve Yargıtay tarafından halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu kapsamında verilen kararlar incelendiğinde Yargıtay'ın bu suç yönünden ilk kararı olan Yargıtay Sekizinci Ceza Dairesi, 29.02.2024 tarih ve E.2023/4112, K.2024/1966 sayılı kararında: Gazeteci olan sanığın “*Bir yeni skandal niteliğinde tecavüz olayı da Bitlis'in Tatvan ilçesinden. 14 yaşında bir kız çocuğuna cinsel istismar vakası var. Zanlılar polis ve uzman çavuş. Bugün Tatvan Adliyesine teşhis işlemi için getirildiler. Detayı bilmiyoruz. Bu*

⁸³⁵ Anayasa Mahkemesi, *Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu* Kararı, § 39.

durumlarda bazen üstü örtülür” şeklindeki ifadeleri nedeniyle ilk derece mahkemesince on ay hapis cezasına mahkûm edilmiş bu hüküm bölge adliye mahkemesince düzeltilerek istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir. Temyiz istemini inceleyen Yargıtay, sanığın paylaşımını yaptıktan sonra yetkili kişiler ile görüşerek durumun esasını öğrendiği ve yaptığı paylaşım nedeniyle özür dilediği belirtmiş ardından sanığın sırf halk arasında endişe, korku ve panik yaratma saikiyle hareket etmediği, gazeteci olması nedeniyle haber verme hakkını kullandığını böylece suç işleme kastı olmadığını belirterek sanık hakkında beraat yerine mahkumiyet hükmü kurulmasını hukuka aykırı bularak bölge adliye mahkemesinin kararını bozmuştur.

İzmir Bölge Adliye Mahkemesi Yirmi Beşinci Ceza Dairesi, 29.12.2023 tarih ve E.2023/2402, K.2023/3413 sayılı kararında: Sanığın instagram hesabında *“Kıyamet vakti Marmara ve Egede daha büyük depremler olacak gün içinde ve yarın tahminlerim arasında Allah Sizi Korusun”* şeklinde yaptığı paylaşım hakkında ilk derece mahkemesince sanığın ifadelerinin herhangi bir uzmanlığı bulunmamasına rağmen daha büyük depremler yaşanacağını iddia ederek halk arasında endişe panik veya korku yaratmak amacıyla ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi yaydığı anlaşıldığından mahkumiyet hükmü verilmiştir. İstinaf mahkemesinin yaptığı incelemede sanığın deprem ve yer bilimleri konusunda amatör olarak dahi bilgisi olmadığının bilindiğini ve sanığın sosyal medyadan dikkat çekme amacıyla bu paylaşımı yayımlandığı belirterek söz konusu ifadelerin her ne kadar yanıltıcı olsa dahi bilimsel temelden yoksun ve güvenilir olmadığının herkes tarafından bilinebileceğini ifade etmiştir. Bu nedenle dava konusu ifadelerin kamu düzenini bozmaya elverişli olmaması ve toplumun düzeni açısından somut tehlike yaratmadığı gerekçesiyle suç oluşmadığını belirtmiş ve ilk derece mahkûmiyet hükmünü kaldırarak sanığın beraatine karar vermiştir.

Ankara Bölge Adliye Mahkemesi Dördüncü Ceza Dairesi, 02.12.2024 tarih ve E.2024/128, K.2024/1037 sayılı kararında: Sanığın twitter adlı sosyal medya hesabından farklı illerde iklim olayları ve depremler meydana gelebileceğini iddia ederek yaptığı paylaşım hakkında ilk derece mahkemesince verilen mahkumiyet kararını sanığın paylaşımının kamu barışını bozmaya elverişli olup olmadığı ve kamu düzeni açısından açık, yakın ve somut bir tehlikenin meydana gelip gelmediği araştırılmadığı gerekçesiyle bozmuştur.

İzmir Bölge Adliye Mahkemesi Yirmi Beşinci Ceza Dairesi, 22.11.2023 tarih ve E.2023/1556, K.2023/2674 sayılı kararında: sanığın facebook hesabı üzerinden *“saygıdeğer dostlarım abilerim evinizdeki tüfek ile savunma mekanizmalarını hazır hale getirin, amerikan savaş uçak gemileri Türkiye’ye doğru yola çıktı, umarım yanılıyordum ancak eşinizi çocuğunuzu aileniz ile vedalaşın savaşa hazır olun, 09/02/2023 bu tarihi not edin mahallenize memleketinize sahip çıkın inanın ortalık çok karışacak canımız feda olsun bu vatana”* şeklindeki paylaşımı ilk derece mahkemesince Emniyet

Müdürlüğünden alınan tutanak hükmüne dayanılarak gerçeğe aykırı bilgi yayılması sebebiyle mahkûmiyet hükmü verilmiştir. Bu kararı inceleyen istinaf mahkemesince söz konusu paylaşımın suçun yasal unsurlarını oluşturmadağı ve bu paylaşım neticesinde kamu güvenliği açısından açık ve yakın tehlikenin ortaya çıkmadağı gerekçesiyle beraatine karar verilmiştir.

İzmir Bölge Adliye Mahkemesi Yirmi Beşinci Ceza Dairesi, 14.12.2023 tarih ve E.2023/2471, K.2023/3076 sayılı kararında: sanığın sosyal medya hesabından “*Göstermelik bir iki resim çekilip tekrar sıcak evlerine çekiliyorlar insanlar dışarıda mağdur kışla yolunda kesimhanenin bahçesinde kalan yüzlerce insan var ne gelen var ne giden ölen ölüyor kalan kaderine terk ediliyor gidip o insanların ihtiyaçlarını giderin madende görelim küçük çocuklar yaşlı hasta insanlar hani nerede birecik kaymakamı belediye baskanı*” şeklinde yaptığı paylaşım neticesinde ilk derece mahkemesinin beraat kararını hukuka uygun bularak istinaf başvurusunun esastan reddine karar vermiştir. Bu hususta Soma İkinci Asliye Ceza Mahkemesi, 26.09.2023 tarih ve E.2023/507 ve K.2023/721 sayılı kararının gerekçesinde, “*Sanığın deprem zamanı ailesinin Urfa İli Birecik İlçesinde olması sebebiyle, depremin verdiği üzüntü ile iddianameye konu paylaşımı yaptığı, bu neticede sanığın halk arasında korku panik oluşturma özel saikiyle ilgili paylaşımı yapmadığı, sanığın yaptığı paylaşım sonucu ilçede kamu düzeninin bozulmasına yol açacak bir eylem hareketliliğin olduğuna yönelik dosya kapsamın da delil bulunmadığı, mevcut suçun somut tehlike suçu olduğu, bu kapsamda, sanığın paylaşımının içeriği, sanığın paylaşım yaptığı yer ve sanığın toplum içerisindeki mevcut konumu birlikte değerlendirildiğinde, yapılan paylaşımın kamu barışını bozmaya yada sıcak veya yakın bir tehlikenin oluşmasına elverişli bir paylaşım olmadığı mahkememizce değerlendirilerek suçun yasal unsurlarının oluşmaması nedeni ile 5271 sayılı CMK’nın 223/2-a maddesi uyarınca sanığın beraatine*” ifadeleriyle yukarıda zikrettiğimiz Anayasa Mahkemesi’nin suçun oluşumu için gerekli şartların hükmün gerekçesinde tartışılması nedeniyle örnek hüküm niteliği taşıması nedeniyle oldukça önemlidir.

İzmir Bölge Adliye Mahkemesi On İkinci Ceza Dairesi, 29.04.2024 tarih ve E.2024/1121, K.2024/1504 sayılı kararında: Sanığın instagram hesabından “... *Koleji inşaatında kalıp ustası olarak çalışan bir arkadaşımın dediğine göre ikinci katında eksik demir kullanılmış ve demirler bağlanmamış ayrıca beton C30 olması gerekirken aşırı sulandırılmış olması sebebiyle C10 bile değildir diye ifade etmektedir, lütfen öğrencisi bu okulda eğitim gören yakınınız varsa bildirin, bina yeni yapı olmasına karşın çürük...*” şeklinde yaptığı paylaşım hakkında ilk derece mahkemesi suçun tipiklik unsurunun gerçekleşmediğı gerekçesiyle verdiği beraat kararında hukuka aykırılık bulmayarak hükme yönelik istinaf başvurusunun esastan reddine karar vermiştir.

Samsun Bölge Adliye Mahkemesi İkinci Ceza Dairesi, 12.12.2023 tarih ve E.2023/1174, K.2023/1283 sayılı kararında: Sanığın twitter hesabından “*Samsun doğu fay hattı kırıldı kuzey fay*

hattının kırılması bekleniyormuş afaddan bir dostumdan böyle bir bilgi geldi” şeklinde yaptığı paylaşım hakkında ilk derece mahkemesi, sanığın sırf halk arasında endişe, korku ve panik yaratmak saikiyle hareket etmediği bu nedenle suçun kanuni unsurları oluşmadığından beraat kararının istinaf incelemesinde hukuka aykırılık bulmayarak hükme yönelik istinaf başvurusunun esastan reddine karar vermiştir.

Samsun Bölge Adliye Mahkemesi İkinci Ceza Dairesi, 08.01.2024 tarih ve E.2023/1175, K.2024/7 sayılı kararında: Sanığın twitter hesabından “*Samsun da 1 saat içinde 6.5 büyüklüğünde deprem bekleniyor*” şeklinde yaptığı paylaşım hakkında ilk derece mahkemesi, sanığın sırf halk arasında endişe, korku ve panik yaratmak saikiyle hareket etmediği bu nedenle suçun kanuni unsurları oluşmadığından beraat kararının istinaf incelemesinde hukuka aykırılık bulmayarak hükme yönelik istinaf başvurusunun esastan reddine karar vermiştir.

Van Bölge Adliye Mahkemesi İkinci Ceza Dairesi, 01.12.2023 tarih ve E.2023/896, K.2023/906 sayılı kararında: Gazeteci sanığın twitter hesabından “*...Parti İl Başkanının çarşı ortasında bir kişiyi silahla vurdu iddiası üzerine kent merkezi karıştı ve esnaf kepenk kapattı. Olaydan sonra ...Parti İl Başkanının hem akrabası hem koruması 'ben vurdum' diyerek teslim oldu. Soruşturma sürüyor.*” şeklinde ardı ardına yaptığı paylaşımlar hakkında ilk derece mahkemesi, sanığın sırf halk arasında endişe, korku ve panik yaratma saikiyle hareket etmemesi nedeniyle suçun manevi unsurlarının oluşmadığını ayrıca sanığın basın özgürlüğü ve haber alma hakkı kapsamında hareket ettiği gerekçeleriyle verilen beraat kararının istinaf incelemesinde hukuka aykırılık bulmayarak hükme yönelik istinaf başvurusunun esastan reddine karar vermiştir.

Yukarıda verdiğimiz kararlar bilhassa önemlidir. Zira suçun ihdas edildiği günden bugüne kadar tespit edebildiğimiz kararlar bunlardır. Bugüne kadar süregelen tartışmalar düşünüldüğünde mahkemeler tarafından verilen mahkûmiyet kararları bulunmakla beraber bu kararlar kanun yolu denetiminden geçtiğinde bozulmuştur. Yani şu ana kadar çalışma konusu suç ile ilgili kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunmamaktadır. Günümüz çağının koşulları göz önüne alındığında bilgi paylaşımının bu denli hızlı yayılma imkanlarına sahip olduğu açıktır. Türkiye’nin yanı sıra diğer ülkelerde dahil olmak üzere dijital okur yazarlık henüz istenilen seviyeye gelmemiştir. Bu nedenle yayılan gerçeğe aykırı bilginin kişilerin düşünce süzgecinden geçirmeden bu bilgilerle hareket etmeleri doğaldır. Ceza hukuku son çaredir. Düşünce alanına müdahale etmesi ise her ne kadar istenmeyen bir durum olsa da diğer düzenlemelerin yetmediği alanda kaçınılmazdır. Uygulama örneklerini incelediğimizde de ilk derece mahkemesinden temyiz mahkemesine kadar bu konuda azami özenin gösterildiği anlaşılmaktadır. Suça konu tipik hareketin konusunu oluşturan bilginin ise ifade özgürlüğü

kapsamında korunması mümkün değildir. Suça konu bilgi kişileri yanıltmaya yönelik toplum düzenini bozmayı amaçlamaktadır.

Nihayetinde TCK m. 217/A uygulamada titizlikle dikkat edildiği ölçüde hukukumuz açısından boşluk olan bir alanı doldurmuştur. Aksi durumun kabulü halinde her suç açısından benzer tereddütler duyulabilir. Ayrıca mukayeseli hukuk incelememizde benzer düzenlemeler zikredilmiştir. Yargıtay önüne gelen davalar ile bu hususta içtihat birliğini sağlayarak mahkemeler için kılavuz ilkeleri belirlediği takdirde ise suçun meydana getireceği endişelerin büyük kısmının da giderilebileceği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Acaray, Deniz, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Temel Hak ve Hürriyetleri Sınırlandırma Sebebi Olarak Milli Güvenlik”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 71, Sayı 1, 2022, s.167-206 (<https://doi.org/10.33629/auhfd.891486>).
- Aïmeur, Esmâ, Sabrine Amri ve Gilles Brassard, “Fake News, Disinformation and Misinformation in Social Media: A Review”, *Social Network Analysis and Mining*, Cilt 13, Sayı 30, 2023, s.1-36 (<https://doi.org/10.1007/s13278-023-01028-5>).
- Akagündüz, Ahmet, “1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'i İrtikâb Kanunnamesi”, *Belleten Dergisi*, Cilt 51, Sayı 199, 1987, s.153-192 (<https://doi.org/10.37879/belleten.1987.153>).
- Akbulut, Berrin, “Fiyatları Etkileme Suçu (TCK m. 237)”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 20, 2015, s.25-57.
- Akbulut, Berrin, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, Ankara, Seçkin, 3. Baskı, 2023.
- Akgül, Mehmet Emin, “İfade özgürlüğünün Tarihsel süreci ve Milli Güvenlik Gerekçesiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 61, Sayı 1, 2012, s.1-42 (https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001649).
- Akın, Mehmet, *Düşüncüyü Açıklama Özgürlüğü Bağlamında Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Burcu Dönmez), Yaşar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2024 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 900698).
- Aktaş, Celil, *İnternet Üzerinden İşlenen Dezenformasyon Suçları*, Ankara, Seçkin, 2024.
- Akyürek, Güçlü, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Üzerine Düşünceler (TCK m. 217/A), MEF Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 2022, s.207-218.
- Alagüney, Ahmet Haşim, “Ceza Yargısı Duruşmalarında Ses ve Görüntü Kaydı Alınmasının Aleniyet İlkesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Eskişehir Barosu Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 2023, s.89-105.
- Allcott, Hunt ve Matthew Gentzkow, “Social Media and Fake News in the 2016 Election”, *Journal of Economic Perspectives*, Cilt 31, Sayı 2, 2017, s.211-236.
- Altıparmak, Kerem, “Bitmeyen Sorun: İfade Özgürlüğü”, in Tanıl Bora (Ed.), *İfade Özgürlüğü İlkeler ve Türkiye*, İstanbul, İletişim, 2007, s.9-18.
- Apaydın, Cengiz, *Ceza Hukukunda Doğrudan Kast, Olası Kast, Basit Taksir Ve Bilinçli Taksir Kavramları*, Ankara, Seçkin, 2. Baskı. 2021.
- Apaydın, Cengiz ve Cenk Ayhan Apaydın, *Yargıtay Kararları Işığında Suç Örgütleri*, Ankara, Seçkin, 2024.
- Apiş, Özge, *Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama Suçları (TCK m. 216)* (Doktora Tezi, Danışman Mehmet Emin Artuk), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 454584).
- Arslan, Çetin ve Didar Özdemir, “Fiyatları Etkileme Suçu”, International Conference on Eurasian Economies, Eurasian Economist Association, Kazan-Rusya, 2015, s.570-575.
- Arslan, Şefik, “Sosyal Medya ve Dezenformasyon Tehdidinde Gazetecilik”, *Aksaray İletişim Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 2022, s.107-134 (<https://doi.org/10.47771/aid.1102392>).
- Artuk, M. Emin ve diğerleri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Adalet, 18. Baskı, 2024.
- Artuk, M. Emin ve diğerleri, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 21. Baskı, 2024.
- Aslan, Ahmet, Selman Bacaksız ve Okan Yıldız, *Sosyal Medya Ve Ceza Hukuku*, Ankara, Adalet, 2023.
- Aşkın, Uğur, “Sermaye Piyasasında Bilgi Bazlı Piyasa Dolandırıcılığı Suçu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, 2018, s.682-710.

- Atakan, Arda, “Kamu Düzeni Kavramı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1-2, 2007, s.59-136.
- Atar, Yavuz, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Seçkin, 16. Baskı, 2023.
- Ateş, Ahmet, “Dezenformasyonla Mücadele: Kavramlar ve Kurumlar”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 21, Sayı 3, 2022, s.1574-1586 (<https://doi.org/10.21547/jss.1066605>).
- Avrupa Birliği, [Regulation \(EU\) 2022/2065 of The European Parliament and of The Council of 19 October 2022](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2065), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2065> (E. T.: 05.01.2025).
- Avrupa Komisyonu, İletişim Ağları, İçerik ve Teknoloji Genel Müdürlüğü, “A Multi-Dimensional Approach To Disinformation: Report of The Independent High Level Group on Fake News and Online Disinformation”, <https://data.europa.eu/doi/10.2759/739290>.
- Avrupa Komisyonu, The Strengthened Code of Practice on Disinformation 2022, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation> (E. T.: 07.01.2025).
- Aydemir, Özgür Kasım, “Kutadgu Bilig’in Dilinde Bilgi Kavramı ve İşlevi”, *Journal Of Turkish Studies*, Cilt 8, Sayı 1, 2013, s.803-810 (<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4449>).
- Aydın, Ali Fikret, Post-Truth Dönemde Sosyal Medyada Dezenformasyon: Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Pandemi Süreci. *Asya Studies*, Cilt 4, Sayı 12, 2020, s.76-90 (<https://doi.org/10.31455/asya.740420>).
- Aydın, Mehmet Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul, Beta, 18. Baskı, 2021.
- Aydın, Murat, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m.217/A)”, in Alpay Hekimler (Ed.), *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin Cumhuriyetimizin 100. Yılına Armağanı*, İstanbul, Legal, 2023, s.713-735.
- Ayten, Adem, *Türkiye’de Basın ve Rejimi (Cumhuriyet Dönemi Basın İktidar İlişkisi Ve Basın Rejimleri* (Doktora Tezi, Danışman Murat Özgen), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 377546).
- Baade, Björnstjern, “Fake News and International Law”, *European Journal of International Law*, Cilt 29, Sayı 4, 2018, s.1357–1376 (<https://doi.org/10.1093/ejil/chy071>).
- Baines, Darrin ve Robert J. R. Elliott, “Defining Misinformation, Disinformation and Malinformation: An Urgent Need For Clarity During The COVID-19 İnfodemic”, *Discussion Papers 20-06, Department of Economics, University of Birmingham*, 2020, s.1-23.
- Balcı, Murat ve Kerim Çakır, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m. 217/A)”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 2023, s.1-17 (<https://doi.org/10.54699/andhd.1216834>).
- Balkan, Ekin ve Sinan Ülgen, “Yanlış Bilgilendirme, Malinformasyon ve Dezenformasyon Üzerine Bir Rehber”, https://edam.org.tr/Uploads/Yukleme_Resim/pdf-11-09-2023-23-22-47.pdf.
- Barutçu, Mehmet ve Süleyman, Tepe, “İslam Hukukunda Asılsız Haberler Yayararak Kamu Düzenini Bozma Suçu: Erâcif Neşretme”, in Bülent Kent, Yasin Söyler ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *İnternet Hukukunda Dezenformasyonla Mücadele*, İstanbul, On İki Levha, 2024.
- Başbozkurt, Tolga, *İfade Özgürlüğünün Sınırlandırılması* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Yücel Acer), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 842724).
- Bayındır, Sinan, Özge Apış, Oğuz Ersöz, *Kitle İletişim Hukuku*, Ankara, Adalet, 2023.
- Bayra, Adem Ersin, “Hak ve Özgürlükleri Sınırlandıran Kavramların Tasnifi ve Derecelendirmesi- I: Kamu Düzeni ve Kamu Düzeni ile İlgili Kavramlar”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2020, s.45-72.
- Bayraktar, Köksal ve diğerleri, *Özel Ceza Hukuku - Cilt VI Kamu Güvenine, Kamu Barışına, Ulaşım Araçlarına Veya Sabit Platformlara Karşı Suçlar*, İstanbul, On İki Levha, 2020.

- Bertolami, Charles N., “Misinformation? Disinformation?”, *Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*, Cilt 80, Sayı 9, 2022, s.1455-1457 (<https://doi.org/10.1016/j.joms.2022.06.009>).
- Boz, Burak, “Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Örgütüne Üye Olma Suçu”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2020, s.131-186.
- Brashier, Nadia M. ve Elizabeth J. Marsh, “Judging Truth”, *Annual Review of Psychology*, Cilt 4, Sayı 71, 2020, s.499-515 (<https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010419-050807>).
- Bulunmaz, Barış, “Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları”, *Öneri Dergisi*, Cilt 10, Sayı 37, 2012, s.203-214.
- Can, Sibel, Selen Evirgen ve Dilek Uysal, “İfade Özgürlüğü Kapsamında Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK Madde 217/A)”, *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities*, Cilt 10, Sayı 33, s.57-89 (<http://doi.org/10.5281/zenodo.8436416>).
- Canpolat, Can, “Ekonomik Suçluluk Bağlamında Şirket veya Kooperatifler Hakkında Yanlış Bilgi -Verme-Suç (TCK m.164)”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 27, Sayı 1, 2021, s.154-187 (<https://doi.org/10.33433/maruhad.905361>).
- Carmi, Elinor ve diğerleri, “Data citizenship: rethinking data literacy in the age of disinformation, misinformation, and malinformation”, *Internet Policy Review*, Cilt 9, Sayı 2, 2020, s.1-22 (<https://doi.org/10.14763/2020.2.1481>).
- Ceylan, Ayhan, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Basım ve Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, Sayı 1, 2006, s.139-155.
- Christopoulou, Androniki, “The Information Disorder Ecosystem: A Study on the Role of Social Media, the Initiatives to Tackle Disinformation and a Systematic Literature Review of False Information Taxonomies”, 18 Nisan 2019, <https://repository.ihu.edu.gr/xmlui/handle/11544/29381> (E. T.: 11.04.2024).
- Cin, Halil ve Sevgi Gül Akyılmaz, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara, Seçkin, 16. Baskı, 2024.
- Coşkun, Seçil, *Sermaye Piyasası Hukukunda Piyasa Dolandırıcılığı Suçu (6362 SAYILI SPKn MD. 107)* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Metin Feyzioğlu), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 628789).
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, *Dezenformasyonla Mücadele Rehberi*, Ankara, Cumhurbaşkanlığı İletişim Yayınları, 2023.
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, *Dezenformasyonun Psikolojisi*, Ankara, Cumhurbaşkanlığı İletişim Yayınları, 2023.
- Çakır, Hamza ve Deniz Elif Yavalar, “Demokrat Parti İktidarı ve Basın”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, 2017, s.1-14.
- Çakmak, Ramazan Ufuk, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde Basın Özgürlüğü ve Devletin Yükümlülükleri*, Ankara, Seçkin, 2017.
- Çalık, Deniz ve Özge Pelin Çınar, “Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu ve İnternet”, *XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı*, Cilt 12, Sayı 13, 2009, s.77.88.
- Çalışkan, Behlül, “Enformasyonun Metalaşması Üzerine”, *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı 15, 2009, s.23-46.
- Çaycı, Sadi, “Türkiye’nin Milli Güvenliği”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 65, Sayı 4, 2016, s.3327-3344.
- Çetin, Beytullah, *Terörizmin Propagandası Suçu* (Doktora Tezi, Danışman Berrin Akbulut), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 816436).
- Çetinkaya, Bayram, “Kutadgu Bilig’de Kavramsal Metaforlar”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 2017, s.377-399.
- Çinko, Mehmet Sıddık, *Resmi Belgede Sahtecilik Suçu*, Ankara, Seçkin, 2023.

- Çömlekçi, Mehmet Fatih, “Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Haber Doğrulama Platformlarının Pratikleri”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi E-dergisi (e-GİFDER)*, Sayı 7/Uluslararası Türk Dünyası Basın Sempozyumu Özel Sayısı, 2019, s.1549-1563 (<https://doi.org/10.19145/e-gifder.583825>).
- Değirmenci, Fatih, “Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Basın ve Basın Özgürlüğü”, in Ahmet Kızılkaya (Ed.), *Tek Parti Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü*, Ankara, Gazi, 2002.
- Demir, Abdullah, *Hukuki Terimler Sözlüğü*, Ankara, Astana, 2017.
- Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 18. Baskı, 2023.
- Demirel, Nazile, “Bertrand Russell Felsefesinde ‘Doğruluk’ ve ‘Gerçeklik’”, *Danışname Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5, Eylül 2022, s.245-263 (<https://doi.org/10.5281/zenodo.7090855>).
- Doğan, Mert, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İfade Özgürlüğünün Sınırlandırılması* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Ayşe Özkan Duvar), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No:871374).
- Dönmezer, Sulhi ve Köksal Bayraktar, *Basın Hukuku*, İstanbul, Beta, 6. Baskı, 2016.
- Dursun, Selman, *Sermaye Piyasasında Gerçeğe Aykırılıktan Doğan Suçlar* (Doktora Tezi, Danışman Fatih Selami Mahmutoglu), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, 2009 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 263006).
- Dülger, Murat Volkan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 2023.
- Dülger, Murat Volkan ve Mustafa Temmuz Oğlakcioğlu, “Alman Sosyal Ağlarda Hukuk Uygulamasının İyileştirilmesi Hakkında Kanuna İlişkin Değerlendirme”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Cilt 13, Sayı 37, 2018, s.87-109.
- Ecker, Ullrich K. H. ve diğerleri, “Correcting False Information in Memory: Manipulating The Strength of Misinformation Encoding and Its Retraction”, *Psychonomic Bulletin & Review*, Cilt 18, 2011, s.570-578 (<https://doi.org/10.3758/s13423-011-0065-1>).
- Ege, Ahmet, “Radyasyon Yayma ve Atom Enerjisiyle Patlamaya Sebebiyet Verme Suçlarına Bilimsel ve Hukuki Perspektiften Bir Bakış”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, s.1467-1523 (<https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.877829>).
- Ekici, Meral ve Dilek Özge Erdem, “Sosyal Medya Kullanıcılarının ‘Yalan Haber’ Nedeniyle Alman Ceza Kanunu (STGB) Kapsamında Sorumluluğu”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Temmuz 2024, s.706-746 (<https://doi.org/10.47136/asbuhfd.1444452>).
- Ekren, Asım, *Yalan Haber Dezenformasyon-Sansür Yasası ile İfade-Basın özgürlüğü Uygulamaları*, İstanbul, Filiz, 2023.
- Elhadad, Mohamed K., Kin Fun Li ve Faye Gebali, “Detecting Misleading Information on COVID-19”, *IEEE Access*, Cilt 8, 2020, s.165201–165215 (<https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3022867>).
- Emre Kaya, Ayşe Elif, “Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 39, 2011, s.93-118.
- Erdem, Mustafa Ruhan ve diğerleri, *İnsan Hakları El Kitabı*, Ankara, Seçkin, 10. Baskı, 2024.
- Erdoğan, Mustafa, “İfade Özgürlüğü ve Sınırları”, in Tanıl Bora (Ed.), *İfade Özgürlüğü İlkeler ve Türkiye*, İstanbul, İletişim, 2007, s.19-37.
- Ergüne (Bekar), Elif, *Objektif Cezalandırılabilme Koşulları ve Bu Koşullar Bağlamında Türk Ceza Kanunu’nda Yer Alan Suçlar*, İstanbul, On İki Levha, 2017.
- Ergüne (Bekar), Elif, “Tehlike Suçları Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama Suçları (TCK m 216)”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt 78, Sayı 3, 2020, s.1675-1721.
- Erman, Sahir, “Para, İtibari Amme Kağıtları, Kıymetli Damgalar ve Amme Nakliyat İşletmeleri Biletlerinin Taklidi Suçu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, 1951, s.256-303.

- Eryaman, Ayşe, “1909 Matbuat Kanunu Matbuat Hürriyeti Getirdi Mi? İkinci Meşrutiyet Osmanlı Meclisi Mebusan’ında ‘Matbuat Hürriyeti’ Tartışmaları 1909-1914”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 48, 2020, s.43-64.
- Eryıldız, H. Sefa, “Anayasa Mahkemesi’nin TCK m. 220/6 Hükmüne İlişkin 26.10.2023 Tarihli İptal Kararının Değerlendirilmesi”, *Selçuk Hukuk Kongresi III, 2024, Bildiri Özetleri Kitabı*, 2024, s.59-62.
- Evik, Ali Hakan, “Bilgi Bazlı Piyasa Dolandırıcılığı Suçu”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 2024, s.3-63.
- Fetzer, James H., “Disinformation: The Use of False Information”, *Minds and Machines*, Cilt 14, 2004, s.231-240 (<https://doi.org/10.1023/B:MIND.0000021683.28604.5b>).
- Figueira, Álvaro, Nuno Guimaraes ve Luis Torgo, “A Brief Overview on the Strategies to Fight Back the Spread of False Information”, *Journal of Web Engineering*, Cilt 18, Sayı 4, 2019, s.319-352 (<https://doi.org/10.13052/jwe1540-9589.18463>).
- Gedikli, Ahmet Taha, “Karşılaştırmalı Hukukta İnternet Ortamındaki Asılsız Bilgi Paylaşımlarının Önlenmesi”, *Bilişim Hukuku Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Aralık 2020, s.221-257.
- Gelfert, Axel, “Fake News: A Definition”, *Informal Logic*, Cilt 38, Sayı 1, 2018, s.84-117 (<https://doi.org/10.22329/il.v38i1.5068>).
- Gödekli, Mehmet, “Töre Saiki ile Kasten Öldürme Suçu (TCK M. 82/1-K)”, in Dolunay Şenol ve diğerleri (Ed.), *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara, 2012, s.609-632.
- Gökçen, Ahmet, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Köksal Bayraktar), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, 1987 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 890).
- Gökçen, Ahmet, M. Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara, Adalet, 8. Baskı, 2024.
- Gözler, Kemal, “Yorum İlkeleri”, <https://www.anayasa.gen.tr/yorum-ilkeleri-kitaptan.pdf> (E. T.: 09.04.2024).
- Gül, Cengiz ve Rumeysa İspir, “Dijital Görünmezlik Hakları”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, Cilt 7, Sayı 42, 2021, s.1272-1279.
- Gülseren, Fehmi, “Ceza Hukukunda Aleniyet Kavramı”, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2014, s.32-59.
- Güneş, Mehmet, “Kamu Özgürlüklerinin Sınırlandırılmasında Kamu Güvenliği Gerekçesinin Hukukiliği”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 3, 2019, s. 435-457 (<https://doi.org/10.15337/suhfd.600562>).
- Gürpınar, Bulut, “1982 Anayasası’na Göre Milli Güvenlik Kavramı”, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 2012, s.124-148.
- Güzel, Cemal, “Platon’un Bilgi Görüşü”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, 2003, s.105-115.
- Habib, Ammara ve diğerleri, “False information detection in online content and its role in decision making: a systematic literature review”, *Social Network Analysis and Mining*, Cilt 9, Sayı 50, 2019.
- Hakeri, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler/Temel Bilgiler*, Ankara, Astana, 18. Baskı, 2020.
- Hey, Jonathan, “The Data, Information, Knowledge, Wisdom Chain: The Metaphorical Link”, Kasım 2004, <https://www.jonohey.com/files/DIKW-chain-Hey-2004.pdf>.
- Hussain, Mumtaz ve Tariq Rahim Soomro, “Social Media: An Exploratory Study of Information, Misinformation, Disinformation, and Malinformation”, *Applied Computer Systems*, Cilt 28, Sayı 1, 2023, s.13-20 (<https://doi.org/10.2478/acss-2023-0002>).

- Iretton, Cherilyn ve Julie Posetti, “Gazetecilik, ‘Sahte Haber’ ve Dezenformasyon: Gazetecilik Eğitimi ve Alıştırmaları için El Kitabı”, Fransa, UNESCO, 2022, (<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380323>).
- İnayet, Alimcan, “Türkçede Çince Kaynaklı Gösterilen Bazı Kelimeler Üzerine”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 7, 1999, s.193-204.
- İnce, Abidin Kadir, *Çoğulcu ve Vesayetçi Unsurlar Açısından 1961 Anayasası*, Ankara, Adalet, 2022.
- İnci, Z. Özen, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İle Türk Yargı Kararları Işığında Terör Örgütünün Propagandası Suçu ve İfade Hürriyetine Etkileri”, Ankara, Seçkin, 2022.
- İsi, Hasan, “‘Gerçek’ ve ‘Hakikat’ Sözcükleri Üzerine Felsefi ve Dilbilimsel İnceleme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 41, s.111-124 (<https://doi.org/10.17719/jisr.20154115009>).
- Juhász, Krisztina, “European Union Defensive Democracy’s Responses To Disinformation”, *Journal of Contemporary European Studies*, Cilt 32, Sayı 4, 15 Şubat 2024, s.1075-1094 (<https://doi.org/10.1080/14782804.2024.2317275>).
- Kalabalık, Halil, *İnsan Hakları Hukuku*, Ankara, Seçkin, 5. Baskı, 2017.
- Kamil, Sarıtaş, “İbn Haldun’da Bilgi Felsefesi”, *Journal of Turkish Studies*, Cilt. 9, Sayı 8, 2014, s.733-750 (<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7034>).
- Karabulut, Efe Can, *Karşılaştırmalı Olarak Objektif Cezalandırılabilirlik Şartları ve Muhakeme Şartları* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Cumhur Şahin), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 423644).
- Karakelle, Buğrahan Mehmet, *Dezenformasyonun Türk Ceza Hukuku Ve Uluslararası Hukuk Sistemleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Merve Ayşegül Kulular İbrahim), Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 890736).
- Karan, Ulaş, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi 2-İfade Özgürlüğü*, Ankara, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, 2018.
- Kaynar, Abdullah Ahmet, “Çevrim içi Dezenformasyon İle Mücadelede Kazuistik Yöntem: Singapur Örneği”, in Bülent Kent ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Ankara, Adalet, 2022, s.153-210.
- Kent, Bülent, “Alman Hukukunda Sosyal Ağlarda Yalan Haber ile Mücadele”, in Bülent Kent ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Ankara, Adalet, 2022.
- Kılıç, Burak, *Suçun Manevi Unsuru Olarak Amaç Ve Saik*, (Yüksek Lisans Tezi, Cumhur Şahin), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 638240).
- Kızılkaya, Ahmet, “Modern Demokrasilerde Basın ve Basın Özgürlüğü”, in Ahmet Kızılkaya (Ed.), *Tek Parti Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü*, Ankara, Gazi, 2022.
- Kitapçıoğlu Yüksel, Tülay, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Hakkında Bir Değerlendirme”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 18, Sayı 207, 2023, s.94-106.
- Koca, Mahmut ve İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 16. Baskı, 2023.
- Koçyiğit, Ahmet, “Olağanüstü Hallerde Sosyal Medyada Dezenformasyonla Mücadele ve Kriz İletişimi: Kahramanmaraş Depremi Üzerine Bir Analiz”, *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı 10, 2023, s.68-86 (<https://doi.org/10.56676/kiad.1264562>).
- Kontoğlu, Sena, “Avrupa Birliği Hukukunda Dezenformasyonla Mücadele ve Öz Regülasyon Modeli”, in Bülent Kent ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Ankara, Adalet, 2022.
- Kumar, Srijan ve Neil Shah, “False Information on Web and Social Media A Survey”, 23 Nisan 2018 <https://arxiv.org/pdf/1804.08559.pdf>.

- Küçük, Tefik Sönmez, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçunun Anayasallığı”, *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, s.3-48 (<https://doi.org/10.59933/tauhfd.1503804>).
- Lewandowsky, Stephan, Ullrich K.H. Ecker ve John Cook, “Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the ‘Post-Truth’ Era”, *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, Cilt 6, Sayı 4, 2017, s.353-369 (<https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2017.07.008>).
- Lim, Xin-Jean ve diğerleri, “Fact or Fake: Information, Misinformation and Disinformation via Social Media” *Journal of Strategic Marketing*, Cilt 1, Sayı 6, 2022, s.659-664 (<https://doi.org/10.1080/0965254X.2024.2306558>).
- Madden, Andrew D., “A definition of information”, *Aslib Proceedings*, Cilt 52, Sayı 9, 2000, s.343-349 (<https://doi.org/10.1108/EUM0000000007027>).
- Magda, Osman ve diğerleri, “People’s Understanding of The Concept of Misinformation”, *Journal of Risk Research*, Cilt 25, Sayı 10, 2022, s.1239-1258 (<https://doi.org/10.1080/13669877.2022.2049623>).
- Memiş Kartal, Pınar, “Savaşta Yalan Haber Yayma”, in Köksal Bayraktar ve diğerleri (Ed.), *Özel Ceza Hukuku Cilt XI Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Milli Savunmaya - Devlet Sırlarına Yabancı Devletlerle Olan İlişkilere Karşı Suçlar (TCK m. 299-343)*, İstanbul, On İki Levha, 2022, s.313-344.
- Miro, Clara Juarez ve Jonathon Anderson, “Correcting False Information Journalistic Coverage During the 2016 and 2020 US Elections”, *Journalism Studies*, Cilt 25, Sayı 2, 2024, s.218-236 (<https://doi.org/10.1080/1461670X.2023.2293830>).
- Mutlu, Necmettin, “Yanlış Bilgi ve Dezenformasyonla Mücadele: Kavramlar ve Uygulamalar”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, Sayı 13, 2023, s.464-493 (<https://doi.org/10.47994/usbad.1257491>).
- Okuyucu Ergün, Güneş, “Bilgiye Dayalı Manipülasyon Suçu Kapsamında ‘Yalan, Yanlış Veya Yanıltıcı’ Olma Koşulunun Mahiyeti”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2021, s.106-117 (<https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.901483>).
- Osmanoğlu, Bilal ve Fahrettin Kızıllı, “Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Suçu Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 2, 2019, s.1141-1177.
- Öner, Mehmet Zülfi, “*Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 157, 2021, s.125-186.
- Özavşar, Resul, “Kutadgu Bilig’de Bilgi ile İlgili Kavramsal Metaforlar”, *Söylem Filoloji Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 2021, s.409-427 (<https://doi.org/10.29110/soylemdergi.944160>).
- Özbek, Veli Özer, *Ekonomi Ceza Hukuku - İkinci Kitap: Özel Hükümler 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Yer Alan Ekonomik Suçlar*, Ankara, Seçkin, 2021.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 18. Baskı, 2023.
- Özbek, Veli Özer ve diğerleri, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 14. Baskı, 2023.
- Özdan, Selman, *Yalan Haber*, Ankara, Adalet, 2022.
- Özdemir, Ali, “‘Kamu Düzeni’ ve ‘Kamu Güvenliği’ Kavramlarına Analitik Bir Yaklaşım (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Sınırlandırılması Örneği)”, *International Journal of Legal Progress*, Cilt 2, Sayı 2, 2016, s.78-115.
- Özgen, Murat, *Gazetecinin Etik Kimliği*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Yayınları, 2. Baskı, 2002.
- Özgenç, İzzet, *Suç Örgütleri*, Ankara, Seçkin, 2023.
- Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin, 19. Baskı, 2023.
- Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Mevzuatı Cilt:1 (Kanunlar)*, Ankara, Seçkin, 2025.

- Özkepir, Ramazan, Salih Zeki Kocaman ve Erkal Hilmi Kart, *Sosyal Medya Ve Basın Hukuku Sosyal Medya (Dezenformasyon) Yasası Değişiklikleriyle*, Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2022.
- Özkorkut, Nevin Ünal, “Basın Özgürlüğü Ve Osmanlı Devleti’ndeki Görünümü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Sayı 3, 2002, s.65-84 (https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000556).
- Palteki, Mustafa Ebrar, *Genel Sağlığın Korunması Amacıyla Yürütülen İdari Kolluk Faaliyetleri ve Temel Hak Ve Hürriyetler* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Özge Aksoylu Ürger), Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 567031).
- Parlak, Tülay, “Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemeler ile Basın Etik İlkeleri Işığında 'Yalan Haber Neşri' ve Yalan Haber Neşrinin Önlenebilmesi Sorunu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 118, 2015, s.163-198.
- Polat, Mehmet Bahadır, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçuna İnternette İfade Özgürlüğü Ve Haber Verme Hakkı Perspektifinden Bir Değerlendirme”, *Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2024, s.135-179 (<https://doi.org/10.62124/kluhfd.1440770>).
- Sadak, Murat, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçunun Anayasallığı”, in Nur Zeliha Kaman (Ed.), *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Sempozyumu, Tam Metin Bildiri Kitabı*, İstanbul, 2024, s.101-114.
- Saka, Rıza, “Kişisel Verilerin İmhası”, in Ramazan Çağlayan, Mahmut Koca, Rıza Saka, *Avrupa Birliği Hukuku, İdare Hukuku Ve Ceza Hukuku Açısından Kişisel Verilerin İmhası*, Ankara, Seçkin, 2022.
- Sarsıkoğlu, Şenel, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma (Dezenformasyon) Suçu, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 3, 2024, s.720-755 (<https://doi.org/10.51120/NEUHFD.2024.138>).
- Sevdiren, Öznur, *Kamu Barışına Karşı Suçlar Bağlamında Tehlike Unsuru*, İstanbul, On İki Levha, 2024.
- Simion, Mona, “Knowledge and Disinformation”, *Episteme*, Cilt 20, Sayı 1, 2023, s.1-12 (<https://doi.org/10.1017/epi.2023.25>).
- Søe, Sille Obelitz, “A Unified Account of Information, Misinformation, and Disinformation”, *Synthese*, Cilt 198, 2021, s. 5929-5949 (<https://doi.org/10.1007/s11229-019-02444-x>).
- Sönmez, Yasin, “Sosyal Ağ Platformlarında Anonim Hesaplara Yönelik Yasaklamacı Yaklaşımlar Karşısında Gerekliklik ve Temel Haklar Sorunu”, *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, 2023, s.1-37 (<https://doi.org/10.59399/cuhad.1316196>).
- Söyler, Yasin, “Fransa'nın Seçim Manipülasyonlarıyla Hukuki Mücadelesi ve Türkiye İçin Öneriler”, in Bülent Kent ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber*, Ankara, Adalet, 2022.
- Süngü Ünal, Arife, “İbn Haldun’a Göre Akıl ve Bilginin Oluşumu”, *İbn Haldun Çalışmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2018, s.259-272.
- Şen, Ersan, *Yorumluyorum-25*, Ankara, Seçkin, 2022.
- Şen, Ersan, Mehmet Vedat Ervan ve Cem Serdar, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu”, <https://sen.av.tr/tr/makale/halki-yaniltici-bilgiyalenen-yayma-sucu>, (E. T.: 15.11.2024).
- Şenol, Cem, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m. 217/A)”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Cilt 17, Sayı 50, 2022, s.331-352.
- Tandoc, Edson C. ve Seth K. Seet, War of the Words: How Individuals Respond to ‘Fake News’, ‘Misinformation’, ‘Disinformation’, and ‘Online Falsehoods’”, *Journalism Practice*, Cilt 18, Sayı 6, 2022, s.1503-1519 (<https://doi.org/10.1080/17512786.2022.2110929>).
- Tanju, Erhan, *AİHM Kararları Işığında İfade ve Basın Özgürlüğü*, Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2017.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, “AB Dijital Hizmetler Yasası Yürürlüğe Girdi”, https://www.ab.gov.tr/ab-dijital-hizmetler-yasasi-yururluge-girdi_53583.html (E. T.: 05.01.2025).

- Tekinsoy, Özge Okay, “Dezenformasyonla Hukuki Mücadelede Fransa Örneği”, in Bülent Kent, Yasin Söyler ve Merve Ayşegül Kulular İbrahim (Ed.), *İnternet Hukukunda Dezenformasyonla Mücadele*, İstanbul, On İki Levha, 2024.
- Temiz, Özgür ve Ramazan Demir, “1982 Anayasası’na Göre İdarenin Faaliyet Alanı Olarak Milli Güvenlik”, *Adalet Dergisi*, Sayı 70, 2023, s.411-438 (<https://doi.org/10.57083/adaletdergisi.1285774>).
- Tezcan, Asuman, “Âli Kararname ve Basın”, *Selçuk İletişim Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, 2013, s.166-172.
- Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem ve R. Murat Önok, *Teorik Ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, Ankara, Seçkin, 21. Baskı, 2023.
- Tikveş, Özkan, “Basın Özgürlüğü ve Sansür-Yasağı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 1980, s.161-172.
- Toroslu, Haluk, “Kamu Barışına Karşı Suçlar Bakımından Tahrik Kavramı”, in Prof. Dr. Nevzat Toroslu’ya *Armağan*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2015, Cilt I.
- Tunca, Murat Aybars, “Madde Başlıklarının Türk Hukukundaki Yeri”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, 2023, s.458-480 (<https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.1360670>).
- Tunç, Hasan, “2001 Yılı Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Milli Güvenlik ve İnsan Hakları İlişkisi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 1999, s.1-8.
- Tunçer İnce, Asuman, *Yalan Tanıklık Suçu*, Ankara, Seçkin, 2020.
- Turinay, Faruk Y., “Terörle Mücadele Kanunu’na Göre Mutlak ve Nispi Terör Suçları”, *İnsan&İnsan*, Sayı 20, 2019, s.337-350.
- Türay, Aras, *Nefret Söylemi Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu*, Ankara, Seçkin, 2016.
- Türay, Aras ve diğerleri, “Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu (TCK m. 217/A): Ceza Hukukuna İlişkin Değerlendirmeler”, *İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi*, 2022, s.1-23.
- Uçak Özenç, Nazan, “Bilgi: Çok Yüzlü Bir Kavram”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 24, Sayı 4. 2010, s.705-722.
- Ural, Şafak, “Enformasyon Kavramı Üzerine”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 26, Sayı 3, 2012, s.536-547.
- Ülker, Gürkan, *Hukuki Realizm Akımı*, Ankara, Sevinç Matbaa, 1967.
- Ünal, Osman Gazi, *Türk Ceza Hukukunda Tehlike Suçları*, Ankara, Seçkin, 2023.
- Ünal, Sedef, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Odağında Şirket Yetkililerinin Gerçeğe Aykırılıktan Doğan Kabahat ve Suç Sorumlulukları* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Selman Dursun), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, 2018 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 559384).
- Ünal, Yenal, “Bilgi Toplumunun Tarihçesi”, *Tarih Okulu Dergisi*, Cilt 2009, Sayı 5, 2009, s.123-144.
- Ünver, Akın, “İleri Teknolojiler, Enformasyon Manipülasyonu ve Dezenformasyon”, <https://www.edam.org.tr/siber-politikalar-ve-dijital-demokrasi/the-role-of-technology-new-methods-of-information-manipulation-and-disinformation> (E. T.: 02.05.2024).
- Venedik Komisyonu, “Venedik Komisyonu ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü (DGI) Acil Ortak Görüşü Ceza Kanunu Değişiklik Tasarısı ‘Yanlış veya Yanıltıcı Bilgi’ ile İlgili Hüküm Hakkında”, <https://d.barobirlik.org.tr/2022/venedikkomisyonu.pdf>.
- Wardle, Claire ve Hossein, Derakhshan, “Information Disorder: Toward An Interdisciplinary Framework For Research And Policy Making”, Avrupa Konseyi, 2017.
- Wang, Chih-Chien, “Fake News and Related Concepts: Definitions and Recent Research Development”, *Contemporary Management Research*, Cilt 16, Sayı 3, 2020, s.145-174 (<https://doi.org/10.7903/cmr.20677>).

- Xinyi, Zhou ve Reza, Zafarani, “A Survey of Fake News: Fundamental Theories, Detection Methods, and Opportunities”, *ACM Computing Surveys*, Cilt 53, Sayı 5, 2018, s.1-40 (<https://doi.org/10.1145/3395046>).
- Yavuz, Muhammet İsmet, *Terörizmin Propagandası Suçu* (Yüksek Lisans Tezi, Danışman Zahit Yılmaz), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023 (<https://tez.yok.gov.tr>, Tez No: 804586).
- Yayla, Atilla, “Totaliterizm ve Dezenformasyon”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Cilt 25, Sayı 98, 2020, s.125-146 (<https://doi.org/10.36484/liberal.756869>).
- Yesmin, Shamima, “Misinformation, Disinformation and Malinformation and Related Issues: Experimental Evidence of LIS Students’ Recognition and Capacity of Dealing”, *Science & Technology Libraries*, Cilt 1, Sayı 15, 2023, s.173-187 (<https://doi.org/10.1080/0194262X.2023.2238005>).
- Yeşiltuna, Oğuzhan, *Hakikat ya da Neticeler: İfade Özgürlüğü Bağlamında Çevrimiçi Bilgi Çarpıtmayla Mücadele*, İstanbul, On İki Levha, 2023.
- Yıldız, Nuran, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, Cilt 51, Sayı 1, 1996, s.481-505 (https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001897).
- Yılmaz, Zahit, “Dolandırıcılık Suçunun Basın Ve Yayın Araçlarının Sağladığı Kolaylıktan Yararlanılmak Suretiyle İşlenmesi (TCK m. 158/1-G)”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2023, s.595-632 (<https://doi.org/10.56701/shd.1302516>).
- Yurtcan, Erdener, *Yargıtay Kararları Işığında Kamu Barışına Karşı Suçlar*, Ankara, Seçkin, 2020.
- Zafer, Hamide, “Halkın Bir Kısımını Aşağılayacak Ve İnsan Onurunu Zedeleyecek Şekilde Tahkir Etme Cürmü (TCK m. 312/3)”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 62, Sayı 1-2, 2004, s.209-261.

YARARLANILAN İNTERNET SİTELERİ

- Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>
- Dezenformasyonla Mücadele Merkezi, <https://www.dmm.gov.tr/>.
- TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/>.
- Luggat, *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, <https://www.luggat.com/>.
- T.C. Adalet Bakanlığı, *Hukuk Sözlüğü*, <https://sozluk.adalet.gov.tr/>.
- TDK, *Güncel Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Oxford, *İngilizce-Türkçe Sözlük*, <https://www.oed.com>.
- Bilkent, *Felsefe Sözlüğü* <https://logos.bilkent.edu.tr/>.
- Cambridge, *İngilizce-Türkçe Sözlük*, <https://dictionary.cambridge.org/>.
- Vikipedi, *Özgür Ansiklopedi*, <https://tr.wikipedia.org/>.
- Anayasa Mahkemesi, Kararlar Bilgi Bankası, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>.
- <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaralliskinSozlesme.pdf> (E. T.: 12.14.2024).
- <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/> (E. T.: 08.11.2024).
- https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur (E. T.: 18.12.2024).
- <https://www.mlsaturkey.com/tr/sansur-yasasi-kapsaminda-18-ayda-41-gazeteci-hakkinda-47-sorusturma-acildi> (E. T.: 31.12.2024).

MAHKEME KARARLARI

AİHM, *Standard Verlagsgesellschaft MbH v. Avusturya* No. 3, No 39378/15, 7 Kasım 2021.

AİHM, *Delfhi As v. Estonya*, No 64569/09, 16 Haziran 2015.

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, 10 Haziran 2021 Tarih ve 2014/6548 Başvuru Numaralı Hamit Yakut Kararı.

Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümü, 14 Ekim 2015 Tarih ve 2013/1429 Başvuru Numaralı R.V.Y. A.Ş. Kararı.

Anayasa Mahkemesi İkinci Bölümü, 8 Eylül 2021 Tarih ve 2018/5316 Başvuru Numaralı Cemal Azmi Kalyoncu Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 26 Ekim 2023 Tarihli ve E.2023/132, K.2023/183 Sayılı Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 8 Kasım 2023 Tarih ve E.2022/129, K.2023/189 Sayılı Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma Suçu Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 27 Aralık 2023 Tarih ve E.2020/88, K.2023/224 Sayılı Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 22 Kasım 1976 Tarih ve E.1976/27, K.1976/51 Sayılı Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 25 Nisan 1974 Tarih ve E.1973/4, K.1974/13 Sayılı Kararı.

Anayasa Mahkemesi, 30 Aralık 2015, E.2014/122, K.2015/123 Sayılı Kararı.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 15 Mart 2005 Tarih ve E.2004/201, K.2005/30 Sayılı Kararı.

Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi, 26 Aralık 1977 Tarih ve E.1976/9260, K.1976/12506 Sayılı Kararı.

Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi, 24 Haziran 2024 Tarih ve E.2022/11345, K.2024/8474 Sayılı Kararı.

Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi, 2 Mayıs 2023 tarih ve E.2021/14374, K.2023/2524 Sayılı Kararı.

Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi, 19 Ekim 2023 Tarih ve E.2023/10332, K.2023/7460 Sayılı Kararı.

Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi, 6 Şubat 2024 Tarih ve E.2022/6863, K.2024/1484 Sayılı Kararı.

Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi, 3 Aralık 2019 Tarih ve E.2015/24942, K.2019/18807 Sayılı Kararı

Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi, 24 Ekim 2019 Tarih ve E.2015/18560, K.2019/16587 Sayılı Kararı

Yargıtay Sekizinci Ceza Dairesi, 2 Nisan 2009 Tarih ve E.19283, K.2009/5248 Sayılı Kararı.

Yargıtay Sekizinci Ceza Dairesi, 4 Mart 2020 Tarih ve E.2019/27716, K.2020/10890 Sayılı Kararı.

Yargıtay Sekizinci Ceza Dairesi, 4 Mart 2024 Tarih ve E.2021/14175, K.2024/2011 Sayılı Kararı.

Yargıtay Sekizinci Ceza Dairesi, 2 Nisan 2009 Tarih ve E.19283, K.2009/5248 Sayılı Kararı.

Yargıtay On Sekizinci Ceza Dairesi, 8 Haziran 2020 Tarih ve E.2019/10487, K.2020/6624 Sayılı Kararı.